

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

NİYÂZÎ DÎVÂNÇESİ
(İnceleme-Metin)

Tülay TUNÇ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

NİYÂZÎ DÎVÂNÇESİ

(İnceleme-Metin)

Tülay TUNÇ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

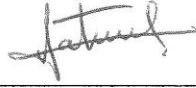
Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

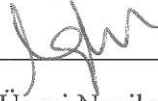
Tülay TUNÇ tarafından hazırlanan “Niyâzî Dîvânçesi (inceleme-metin)” başlıklı bu çalışma, 13. 06. 2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Özge ÖZTEKİN (Başkan)

Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Nagihan GÜR

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/~~raporun~~ tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/~~Raporumun~~ tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/~~Raporum~~ sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezimin/~~Raporumun~~ 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

13. 06. 2018

Tülay TUNÇ

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/~~raporumun~~ tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

o Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etseniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

o Tezimin/Raporumun—13. 07. 2021 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

o Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

o Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

05. 07. .../2018

Tülay TUNÇ

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Tülay TUNÇ

05 / 07 / 2018

ÖZET

TUNÇ Tülay. *Niyâzî Dîvânçesi (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

Dîvân, Klasik Türk Şiiri şairlerinin yazmış oldukları manzum ürünleri bünyesinde barındıran eserlere denir. Genellikle belirli bir sırayla tertip edilirler, ancak bu türlerin ez az birinin eksik olması veya dîvânın hacminin küçük olması sebebiyle oluşturulan dîvânlarda olabilir. Bu şekilde oluşturulan eserlere “dîvânçe” yani küçük dîvân adı verilmektedir. Bu tez çalışmasında 19. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı şairlerinden Mehmed Niyâzî’nin “Dîvânçe-i Niyâzî” adlı eseri incelenmiş ve dîvânçe’nin çeviriyazılı metni hazırlanmıştır. Tez giriş bölümü ve 3 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde 19. yüzyıl Klasik Türk Şiirinin genel görünümü hakkında bilgi içermektedir. Birinci bölüm, Mehmed Niyâzî’nin hayatı, eseri, edebî kişiliği hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölüm olarak adlandırdığımız inceleme bölümünde “dîvânçe” biçim ve muhteva açısından incelenmiştir. Üçüncü ve son bölümde eserin çeviriyazılı metni hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Şiiri, 19.yüzyıl, dîvânçe, Mehmed Niyâzî

ABSTRACT

TUNÇ Tülay. Poetry of Niyâzî (Examination-Text), Master Thesis, Ankara, 2018.

Dîvân is a collection of works of poetry written by the poets of classical Turkish poetry. They are usually arranged in a certain order, but they may be due to the lack of one or more of these species or because the volume of the destination is small. The works created in this way are called "dîvânçe" (small religion). In this thesis study, Mehmed Niyâzî's poem "Dîvânçe-i Niyâzî", a 19th century classical Turkish literature poet, was studied and the translational text of the dîvânçe was prepared. The thesis consists of entrance section and 3 sections. The introduction contains information on the general appearance of the 19th century Classical Turkish Poetry. The first section gives information about the life, work, and literary personality of Mehmed Niyâzî. In the examination section which we have called the second chapter, "Dîvânçe" has been examined in terms of form and content. In the third and last section, the transcribed text was prepared.

Keywords: Classical Turkish Poetry, 19th century, dîvânçe, Mehmed Niyâzî

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
ÖN SÖZ.....	xiii
 GİRİŞ: 19.YÜZYIL KLASİK TÜRK ŞİİRİNE GENEL BİR BAKIŞ	 1
 BİRİNCİ BÖLÜM: MEHMED NİYÂZÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EBEBÎ KİŞİLİĞİ	 4
1.1. HAYATI	4
1.2. ESERLERİ	5
1.2.1. Dîvânçe-i Niyâzî	5
1.3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ	5
1.3.1. Nazîrecilik Geleneğine Katkısı ve Tahmîsler	12
 İKİNCİ BÖLÜM: DÎVÂNÇENİN İNCELENMESİ	 16
2.1. BİÇİM ÖZELLİKLERİ	16
2.1.1. Nazım Şekilleri	16
2.1.1.1. Gazel	16
2.1.1.2. Müstezâd	19
2.1.1.3. Kasîde.....	21
2.1.1.4. Kıt'a	21
2.1.1.5. Murabba'	22
2.1.1.6. Taştîr / Terbî'-i Mutarraf.....	23
2.1.1.7. Tahmîs.....	24
2.1.1.8. Müseddes	26

2.1.1.9. Muaşşer	27
2.1.1.10. Şarkı	29
2.1.1.11. Matla'	30
2.1.1.12. Müfred.....	30
2.1.1.13. Koşma	31
2.1.2. Vezin.....	33
2.1.2.1. Aruz Vezni	33
2.1.2.2. Hece Vezni	36
2.1.3. Kafiye.....	36
2.1.4. Redif.....	38
2.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	41
2.2.1. Din	41
2.2.1.1. Allah.....	41
2.2.1.2. Peygamberler.....	42
2.2.1.2.1. Hz. Muhammed	42
2.2.1.2.2. Hz. İsa.....	44
2.2.1.2.3. Hz. Âdem.....	44
2.2.1.2.4. Hz. İbrâhim.....	45
2.2.1.2.5. Hz. Yakûp.....	46
2.2.1.2.6. Hz. Yûsuf.....	47
2.2.1.3. Melekler	49
2.2.1.3.1. Cebrâil	49
2.2.1.4. Ayetler ve Hadisler	49
2.2.1.4.1. Ayetler	49
2.2.1.4.2. Hadisler	54
2.2.1.5. Diğer Dinî Şahıslar.....	55
2.2.1.5.1. Hz. Alî	55
2.2.1.5.2. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin.....	56
2.2.2. Şahıslar.....	57
2.2.2.1. Tasavvufî Şahıslar.....	57
2.2.2.1.1. Mevlânâ	57
2.2.2.1.2. Hacı Bektâşî Velî.....	59
2.2.2.1.3. Hallâc-ı Mansûr	60
2.2.2.2. Tarihî-Mitolojik Şahıslar.....	60
2.2.2.2.1. Cem/Cemşîd	60
2.2.2.2.2. Gîv	61

2.2.2.2.3. Dârâ	62
2.2.2.2.4. Mânî.....	62
2.2.2.2.5. Bihzâd.....	62
2.2.2.2.6. Nemrûd	63
2.2.2.2.7. İskender/Skender	63
2.2.2.3. Felsefî Şahsiyetler	64
2.2.2.3.1. Eflâtun/Platon	64
2.2.2.3.2. Aristo	64
2.2.2.4. İlmî Şahsiyetler	65
2.2.2.4.1. İbn-i Sînâ	65
2.2.2.5. İkili Aşk Kahramanları.....	66
2.2.2.5.1. Leylâ ve Mecnûn	66
2.2.2.5.2. Ferhâd ile Şîrîn	67
2.2.3. Coğrafi ve Kozmik Unsurlar.....	68
2.2.3.1. Coğrafi Unsurlar.....	68
2.2.3.2. Kozmik Unsurlar	69
2.2.3.2.1. Müşterî.....	69
2.2.3.2.2. Zühâl.....	70
2.2.3.2.3. Mirrîh.....	70
2.2.3.2.4. Zühre	71
2.2.3.2.5. Pervîn/Süreyyâ	71
2.2.3.2.6. Ayyûk	72
2.2.3.2.7. Kehkeşân	72
2.2.4. Sosyal Hayat	73
2.2.4.1. Avrupalılaşma	73
SONUÇ.....	75
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: DÎVÂNÇE-İ NİYÂZÎ.....	77
3.1. NÜSHA TANITIMI.....	77
3.2. ÇEVİRİYAZILI METİN OLUŞTURULURKEN GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULAN ESASLAR.....	78
3.3. ÇEVİRİYAZI (TRANSKRİPSİYON) ALFABESİ.....	80
3.4. DÎVÂNÇE-İ NİYÂZÎ’NİN ÇEVİRİYAZILI METNİ	81
KAYNAKÇA	255

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	258
EK 2. ORJİNALLİK RAPORU (İNGİLİZCE)	259
EK 3. ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU	260
EK 4. ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU (İNGİLİZCE).....	261

KISALTMALAR DİZİNİ

bkz. : Bakınız

C. : Cilt

DTCF. : Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi

G. : Gazel / Gazel Bölümü

H. : Hicri

H_z. : Hazreti, Hazret

h_zl. : Hazırlayan

K. : Kıt'a

Ks. : Kasîde

L. M. : Lugaz ve Muamma / Lugaz ve Muamma Bölümü

s. : Sayfa

T. : Tarih/ Tarih Bölümü

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Gazellerin Arap harflerine göre sıralanışı ve sayıları	17
Tablo 2. Dîvânçede kullanılan aruz vezinlerinin bahirlere ve manzum ürünlere göre sınıflandırılması	33-34
Tablo 3. Millî Kütüphanede yer alan Dîvânçe-i Niyâzî adlı eserlerin özellikleri	77
Tablo 4. Çeviriyazı alfabesi.....	80

ÖN SÖZ

Klasik Türk Şiiri, altı yüz yıl kadar uzun bir sürede edebiyat sahnesinde büyük bir birikim ile yer almıştır. Bu altı yüzyıllık sürede pek çok şair ve yazar eser vermiştir. Başlangıcı olan 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar edebî bir zevk çizgisinde ilerlemiş ancak önceki yüzyıllara göre daha farklı bir eğilime doğru yönelmiştir. Bunun sebebi, Osmanlı İmparatorluğu’nun modernleşme çabaları neticesinde sosyal hayatta başlayan “modernizm” ve “gelenek” çatışmasının edebiyata da sirayet etmesidir. Özetle bu yüzyılda Klasik Edebiyatımızda eskinin (gelenek) ve yeninin (modernizm) bir arada bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda; “Klasik Türk Şiirinin içinde modernizm aranabilir mi?” , “19. yüzyılda verilmiş edebî ürünlerde dil ve üslup özelliklerinde bir farklılık var mıdır?” gibi sorularla karşılaşmaktayız. Bundan hareketle 19. yüzyıl şairlerinden birine ait bir eser üzerinde yapılacak inceleme ve metin içerikli bir çalışma tez konusunun belirlenmesinde en önemli etken olmuştur. Dolayısıyla 19. yüzyıl şairlerinden Mehmed Niyâzî’ye ait olan Dîvânçe-i Niyâzî adlı eserin incelenmesi ve çeviriyazılı metnin hazırlanması tezin konusunu; şairin hayatı, eseri, edebî kişiliği hakkında bilgi verilmesi ve dîvânçe metnin çeviriyazıya aktarımı tezimizin amacının yanı sıra kapsam ve sınırını ortaya koymuştur.

İlk çalışma yöntemi, dîvânçe metnini araştırmak olarak belirlenmiştir. Sözü edilen metin Millî Kütüphane, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Kütüphanesi ve TBMM Kütüphanesi’nde yer aldığı saptandıktan sonra matbu metinlerin aynı yıla ait olduğu belirlenmiştir. Daha sora eserin yazma nüshasının olup olmadığı araştırılarak katalog taraması yapılmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde yazma nüsha tespit edilemediğinden tenkitli metin çalışmasına tez çalışmasında yer verilmemiştir.

Çeviriyazılı metin hazırlanırken vezin ve anlam gereği eksik olan yerler metin tamiri yöntemiyle tamamlanarak köşeli parantez içinde verilmiş, ayrıca aruz ve hece veznine dair büyük hata sayabileceğimiz hatalar dipnotla belirtilmiştir. Her bölümde yer alan manzum ürünler kendi içinde ayrı ayrı numaralandırılmıştır. Gazeller bölümünden önce yer alan murabba’, tahmîs, müseddes gibi nazım şekilleriyle kaleme alınmış

manzumeler bir düzen halinde bulunmadığından bu ürünler 1’den 32’ye olacak şekilde numaralandırılıp birinci bölüm olarak adlandırılmıştır.

Dîvânçe metninin tamamı çeviriyazıya aktarıldığında şairin hayatı eseri ve edebî kişiliğini daha net bir şekilde sunmak adına 19. ve 20. yüzyıl, şair tezkirelerinin tamamı incelenmiş, ancak bu eserlerdeki bilgiler çok kısıtlı olduğundan şairin Afyonkarahisarlı olması münasebetiyle Süleyman Gönçer’in “Afyon İli Tarihi (C.2)” adlı eseri esas alınmıştır. İnceleme metni oluşturulurken ise önemli hususların açık bir şekilde belirleneceği konulara yönelinerek araştırma yöntemlerinden fişleyerek tasnif yapma ve karşılaştırma yöntemi uygulanmıştır.

Tez çalışması giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Mehmed Niyâzî’nin 19. yüzyılın bir şairi olmasından dolayı 19. yüzyıl Klasik Türk Şiirinin genel görünümü hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Mehmed Niyâzî’nin hayatı, eseri, edebî kişiliği yer almaktadır. Tezin asıl konusunun işlendiği ilk bölüm olan “dîvânçenin incelenmesi” bölümü adlı ikinci bölümde dîvânçe, biçim ve muhteva özellikleri açısından incelenmiştir. Biçim özellikleri olarak nazım şekilleri, vezin, kafiye ve redif; muhteva olarak ise din, şahıslar coğrafî ve kozmik unsurlar olmak üzere incelenmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise tek nüshanın tanıtımı yapılmış, çeviriyazılı metin hazırlanırken göz önünde tutulan esaslar belirlenmiş ve dîvânçenin çeviriyazılı metni yer hazırlanmıştır.

Niyâzî Dîvânçesi (İnceleme-Metin) adlı tez çalışmasının 19. yüzyıl edebiyatına ışık tutarak bu yüzyılın edebiyatına ve edebiyat tarihi araştırmacılarına ufak bir katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Tez çalışması sırasında benden yardımlarını, bilgisini, desteğini, sabrını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ’a, yapmış olduğu 19. yüzyıl araştırmalarıyla beni yönlendiren sayın hocam Prof. Dr. Özge ÖZTEKİN’e ve aileme en içten ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tülay TUNÇ

Ankara 2018

GİRİŞ

19.YÜZYIL KLASİK TÜRK ŞİİRİNE GENEL BİR BAKIŞ

Osmanlı İmparatorluğu’nun “Dağılma ve Çöküş Dönemi”ni kapsayan 19. Yüzyıl, aynı zamanda “Batılılaşma Hareketleri” ile süregelen toplumsal ikililiklerin de başlangıcıdır. Devletin üst kademelerinden topluma uzanan hiyerarşide hissedilen bu toplumsal ikililiğin “edebî” çevreyi de etkilemesi kaçınılmaz olmuştur. Bundan dolayı, temelleri 13. yüzyıla uzanan Klasik Türk Şiiri; 19. yüzyılda, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan toplumsal değişim karşısında kendinden önceki asırlara göre eski gücünü yitirmiş ve değerlerinden kopma durumuna gelmiştir.

Dil, vezin, kullanılan mazmunlar ve verilen edebî türler açısından değerlendirildiğimizde bir farklılık görülmemektedir; ancak yüzyıllardır kendi içinde büyük bir zevki ve yapıyı barındıran Klasik Türk Şiiri bu yüzyılda istenilen başarıya ulaşamamıştır. Yaşanılan bu durumun nedeni şairlerin anlatımda içine düştüğü kısır döngüdür, ancak sadece İstanbul kütüphanelerinde dîvânı olan şairlerin sayısının 114 gibi ciddi bir sayıyı bulması Klasik Türk Edebiyatının bu yüzyılda canlılığını koruduğuna işaret olabilir.

Bunların yanında Klasik Türk Şiiri adına iki önemli olay gerçekleşir. İlki, Klasik Türk Şiiri için büyük bir başarı sayılabileceğimiz “Encümen-i Şuara”nın kurulmasıdır. Encümen-i Şuara; klasik zevkin yok olmaması için Hersekli Arif Hikmet Bey’in öncülüğünü üstlendiği bir topluluktur. Bu topluluk, Hersekli Arif Hikmet’in Laleli Çukurçeşmedeki evinde toplanır, toplantıya katılan şairler kendi içinde şiirler okur, şiirle ilgili çeşitli tenkitlerde bulunurlardır.

Üyeleri arasında başta Hersekli Ârif Hikmet olmak üzere Mehmed Lebîb Efendi, Osmân Nûreddin Şems Efendi, Mustafa Gâlip Efendi gibi üyelere sahiptir. Bu topluluğu bir araya getiren sebepler ise Rumeli ile olan bağlantılarından başlayarak aynı meslekte çalışmaları, aynı sosyo-ekonomik düzeyde olmaları gibi pek çok nedene dayandırılabilir. İlk olarak aynı edebî zevk ve fikir içinde birleşmiş olsalar da kendi

eserlerini beğendirme doğrultusunda bir eğilime girdiklerinden bir sene sonrasında üyeler şahsî sebeplerden dolayı topluluktan ayrılmışlardır. (Özgül, 2012, s.107-137)

Klasik Türk Şiiri için bir diğer önemli gelişme ise bu alanda ürün veren kadın şairlerin sayısındaki artıştır. 19. yüzyılda yetişen kadın şair sayısı 20'nin üzerindedir. (Kızıltan, 1994, s.106) Leylâ Hanım, Şeref Hanım, Tevhîde Hanım, Sırrî Râhile Hanım gibi şairler bu yüzyılda yetişmişlerdir. Hatta bu kadın şairlerden biride saray içinden çıkmıştır. Sözüünü ettiğimiz kişi ise II. Mahmud'un kızı Âdile Sultan'dır.

Çeşitli değişimlere uğrayan Klasik Türk Şiirinde tek bir olgunun ise değişmediği gözlenmektedir: Tasavvuf. Klasik Türk Şiirinin kurulduğu dönemde olduğu gibi son zamanlarını yaşadığı bu asırda da dini-tasavvufî şiire ilgi devam etmiştir. Tasavvufa bağlı olmayan şairler dahi tasavvufun getirdiği mecazlardan yararlanmışlardır.

19. yüzyıl Klasik Türk Şiirini daha iyi değerlendirmek adına bu yüzyılda önem arz eden şairlerin bir kaçını şu şekilde sıralayabiliriz.

Hersekli Ârif Hikmet: Encümen-i Şuara'nın kurucusudur. Mostar doğumlu olan Ârif Hikmet devlet kademesinde çeşitli görevlerde bulunmuştur. Aynı zamanda hukukçudur. Üslup açısından Nâilî'nin tarzını benimsemiştir. Hem manzum hem de mensur türde eserler vermiştir.

Şeyhülislam Ârif Hikmet: Uzun yıllar kadılık görevinde bulunduktan sonra şeyhülislamlık yapmıştır. Edebiyat ve kültüre oldukça eğilimlidir. Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç dilde yazılmış şiirleri vardır. Aynı zamanda Mecmu'atü't-Terâcim adlı biyografik bir eseri bulunmaktadır. Dönemin şairleri onunla ilgili çok şiirler ve şiirlerine nazîreler yazmıştır. Bu açıdan döneminin ünlü şairi olarak anılmaktadır.

Şeref Hanım: Dönemin kadın şairlerinden olan Şeref Hanım, İstanbulludur. Babası şair ve müderris Nebîl Beydir. Bundan dolayı kültürlü bir aile çevresinde yetişmiştir.

(Kurnaz – İsen, 1998, s.278) Mevlevî tarikatına mensup olduğundan tasavvufî kimliği de vardır. Dîvânında Klasik Türk Şiirinin zevkini büyük ölçüde yansıtmıştır.

Leskofçalı Gâlib: Asıl adı Mustafa Gâlib'dir. Leskofçada dünyaya gelmiştir. İki yıl kadar Veliyüddin Paşa'nın dîvân katipliğini yapmıştır. Van valiliği görevine getirilen babasının yanına gittiğinde Arapça ve Farsça dersleri alıp kendini edebiyat konusunda yetiştirmiştir. Dîvânında mutasavvıf söyleyişin ağır bastığını söyleyebiliriz. Leskofçalı Gâlib döneminin üstat bir şairi olarak kabul edilmektedir.

Elbette ki 19. yüzyılda ürün veren şairler sadece sözünü ettiğimiz isimlerle sınırlı değildir. Başta; Enderunlu Vâsıf, Keçecizâde İzzet Molla, Osman Şems, Yenişehirli Avnî, Âkif Paşa, Aynî, Pertev Paşa, Koniçeli Musâ Kazım Paşa ve Dâniş. Bu isimlerin dışında ismini sayabileceğimiz isimler:

Abdullah Ferdî Efendi, Aczî, Ahmed Cevdet Paşa, Sâdık Zîver Paşa, Ahmed Talîb İrşâdî, Alî Feyzî, Alî Handî, Aydî, Çuhadârzâde Şâkir, Fatîn, Zihnî-i Çermikî, Fâzıl, Fennî, Giritli Aşkî, Hâlet Bey, Hanyalı Kâmî, Hasan Rüşdî, Hüseyin Hulûsî Efendi, İbret Mehmed Efendi, İzmirli Rûmî Efendi, Kabûlî, Kenzî, Halîl Efendi, Şeyhî Efendi, Mahmûd Nedîm Paşa, Mehmed Ali Hilmî Dede-baba, Mehmed Tâhir Selâm, Molla Murâd, Muhammed Şâkir Efendi, Müştak Baba, Nazîf, Necmî Ömer Efendi, Rahmî-i Harputî, Râşid, Sahaflar Şeyhîzâde Es'ad Mehmed Efendi, Sa'id-i Gülşenî, Salacıoğlu, Sâlih Baba (Erzincanlı Tüfekçizâde), Selâmî, Sâlih Baba, Senîh-i Mevlevî, Sermed, Seyyid Osmân-ı Adapazarî, Sûzî, Sükûtî, Tayyâr Paşa, Tûrâbî, Tayyârzâde Atâ, Üsküdarlı Sâfî, Yanbolulu Ali Tûrâbî, Yûsuf Muhlis Paşa, Zekâyî, Zıllîzâde Hacı Emîn Efendi, Ziyâeddîn Abdurrahmân Hâlis, ve eseri üzerinde tez çalışması yaptığımız Mehmed Niyâzî.

Mehmed Niyâzî, 19. yüzyılda yaşamış ve “Dîvânçe-i Niyâzî” adlı eseri kaleme almış Klasik Türk Şiiri şairlerindendir. Bu tez çalışmasının ilerleyen bölümlerinde, Mehmed Niyâzî'nin hayatı, eseri, edebî kişiliği tanıtılacak, dîvânçe biçim ve içerik açısından incelenip dîvânçe metninin çeviriyazısı hazırlanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMED NİYÂZÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EBEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI

19. yüzyıl şairlerinden olan Mehmed Niyâzî, Afyonkarahisar'ın Hacı Yahya Mahallesinde dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Babası Hasan oğlu Süleyman Efendi ulema sınıfındandır. İlk ve orta öğrenimini medresede, Afyonkarahisar'da, daha sonra ise Sivrihisar ve Konya'da devam ederek tamamlamıştır. Afyonkarahisar'da Otpazar Câmî İmamlığı yaptığı sırada 1847 yılında (H.1263) İstanbul'a müderrislik sınavı için gelip başarılı olmasıyla müderrisliğe tayin olmuştur. İlk hocalığını, kardeşi Hüseyin Efendi ile beraber, memleketi olan Afyonkarahisar'ın Şuhut ilçesinde yapmıştır. Uzun zaman medreselerde hocalık görevini yerine getirdikten sonra 1868 (H.1284) yılında Mekteb-i Sultânî, bugünkü adıyla Galatasaray Lisesi, Osmanlı Edebiyatı ve Arapça öğretmenliğine tayin oldu. 1872 Mayıs'ına kadar görevine devam etti. Aynı tarihte ikamet ettiği Molla Gürani Mahallesi'nde vefat etmiştir. (Gönçer, 1991, s.150; İnal, 2000, s.1661-1664)

19. ve 20. yüzyılın tezkirelerinden aldığımız bilgilerden hareketle hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Mehmed Niyâzînin kalabalık bir ailesi olduğu ve geçim sıkıntısı çektiği, Şeyhülislam Refik Efendiye yazdığı "îdiyye" den ve Şirvânîzâde Rüşdü Paşaya yazdığı "murabba' "dan anlaşılmaktadır. (İnal, 2000, s.1661-1664)

Hâşılı zank-ma'âş-ı kesret-i evlâd u 'ıyâl

Eyledi hâl-i tebâh kâlimi âh rîş-i sefîd

(18/24)

Kâm alıp gitdi nice sâyede Afğanlı vü Kürd

Kayrılıp her biri bir vech ile kalmadı zügürd

Hâşılı kesb-i refâh etdi hezârân türd mürd

Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

(29/3)

1.2. ESERLERİ

1.2.1. Dîvânçe-i Niyâzî

Mehmed Niyâzî'nin günümüze ulaşan tek eseri dîvânçesidir. Tek nüsha olarak tespit edebildiğimiz eser 120 sayfadan oluşmaktadır. Dîvânçenin ön sözünde yer alan “Mekteb-i Sultânî Arabî Hocalarından Merhum Niyâzî Efendînin eseridir” ibaresinden, eserin ölümünden sonra basıldığı anlaşılmaktadır.

Dîvânçede, Gazel, Tarih, Lugaz ve Muamma ile Kıt'a bölümleri bir düzen halinde sıralanmış; ancak ilk 32 manzumenin yer aldığı bu bölüm isimlendirilmeyip karışık bir şekilde düzenlenmiştir. Bundan hareketle “Dîvânçe” 6 bölüme ayrılmaktadır. Sözü edilen 6 bölüm aşağıda açıklandığı gibidir.

Murabba', Tahmîs, Müseddes, Kasîde gibi nazım şekillerinin yer aldığı birinci bölüm, “İbtidâ-yı Gazelliyât” başlığını taşıyan ikinci bölüm, gazel ve tarih bölümü arasında kalan “Ser-güzeşt-i der-Ramazân” başlığını taşıyan kasîde nazım şekliyle yazılmış üçüncü bölüm, “İbtidâ-yı Tevârîh başlığıyla dördüncü bölüm, “İbtidâ-yı Muammâ vü Lugaz Vesâire” başlığı altında, “Lugaz, Muammâ, Müfred, Şarkı”ların yer aldığı beşinci bölüm, Kıt'a ların yer aldığı “Kıt'aât” bölümü olmak üzere altıncı bölüm.

1.3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Mehmed Niyâzî'nin günümüze ulaşan tek eseri “dîvânçe”si olduğundan edebî kişiliğini sadece bu eser üzerinden değerlendirmekteyiz.

Mahlası Niyâzî olan, Mehmed Niyâzî'nin dîvânçesine ilk bakıldığında; naat örnekleri ile karşılaşmaktayız. Bu açıdan bakıldığında onu “dinî içerikli şiirler yazan bir şair olarak nitelendirebilir miyiz sorusunu düşündürmüştür; ancak din ve dinî kavramlar bütün eserin tamamına yayılmadığından tam anlamıyla bu çizgide ilerlemiş bir şairdir diyemeyiz.

Mehmed Niyâzî için Sâlim Efendi, Mehmed Niyâzî'nin kızının dünyaya gelişi sebebiyle yazdığı tarih manzumesinde “Mevlevi ve Nakşibendi” tarikatine bağlı olduğunu belirtir. Bu ifadelerden hareket ederek onun “tasavvufi” bir kimliği olduğunu düşünebiliriz.

Mecîdidir tarîk-i Mevlevî vü Nakşibendîniñ
Erenler himmeti zât-ı şerîf ile enîs oldu
(T.7/2)

Klasik Türk Şiirinin kuruluş ve son aşamalarında pek çok şair gibi şairler tasavvufa bağlı olsun ya da olmasın tasavvufun getirdiği mecazlardan yararlanmışlardır. Mehmed Niyâzî de sözü edilen pek çok şair gibi tasavvufun getirdiği mecazları ve benzetmeleri başarıyla kullanmıştır.

Aşağıdaki bentte, gönül aynasının paslı olduğu ifade edilmiştir. Tasavvufta “ayna” insan-ı kamil’in kalbidir. Aynanın paslı olması durumunda ilahi feyz, aşk ve tecelli çok net görünmez.

Bırakdım ‘âlem-i lâhûtî nâsûte sefer etdim
Göñül âyînesin âlûde-i jeng ü keder etdim
Düşüp bir gurbete bîhûde kendim der-be-der etdim
Nece âh etmeyem v’allâhi ber-bâlâ-ḥaṭar etdim
Tükendim varımı hep kârımı zîr u zeber etdim
Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim
(20/1)

Tasavvufa göre “derya-yı muhit”, mutlak varlık olan Allah’tır. Hiç kimse; Hakk’ın aşkının oluşmasına engel olamaz. İnsanoğlu bu dünyada bir çöp kırıntısı kadardır.

Mân’i olmaz mâcerâ-yı ‘aşk-ı Hakk’a hîç kes
Çünkü deryâ-yı muḥîṭi bağlamaz biñ ḥâr u ḥas
(G.47/1)

Aşk parlaklığından kasten anlatılmak istenen Allah aşkıdır. Bu aşk neticesinde gönül aynası da parlaklıkla dolup Allah'ın tecellisi en nurlu yere kadar ulaşacak fenafillah makamında varlık yok olup beşeri vasıftan sıyrılacaktır.

Şaykal-ı ‘aşk ile kıl mi’rāt-ı kalbi pür-cilā

Tā ere envār-ı ezhār-ı tecellî-i Hudā

Bul fenā-fi’l-lāh maḳāmın kıl vücūdunu fenā

Ger dilerseñ dürr-i meknūnu bulasın zāhidā

Baḥr-ı tevḥîd içre gizlidir cevāhir dānesi

(16/5)

Mehmed Niyâzî, yaşadığı dönemin olaylarına sessiz kalmamış, ülkesinde yaşanan değişimleri “Avrupa ihtilali” olarak değerlendirmiş. Buna bağlı olarak Avrupa, fes, ihtilal kelimelerini mısralarda veya beyitlerde bir arada bulundurmıştır.

Mücib-i teşvîş iken Çîne niẓām-ı Avrupa

Şimdi fes başdan çıkıpda ihtilālın gösterir

(G.27/4)

Çıkıp ol mülk-i fes başdan düşürmüş çîn-i teşvîşe

Demiş ki Avrupanın ihtilālî başka ben başka

(G.100/5)

Çıkınca mülk-i fesden Avrupa hey[e]cān cān oldum

Hilāl-i ihtilāle verdi ‘aqlım bend-i gīsüsü

(G.106/4)

Mehmed Niyâzî’nin yaşadığı dönemin etkisi dikkate alındığında Klasik Türk Şiirinde hiç rastlayamadığımız ya da çok az rastlayabildiğimiz sergi, Avrupa, model, heykel, vapur, volkan, dans, Matmazel, balo gibi kelimeleri dîvânçede görmemiz mümkündür.

Zāt-ı pāki bir muraşşa ‘-efser-i ‘Oşmāniyān

Sergi-i Paris sezā bulsa ser-ā-pā kıymeti

(T.2/2)

Sergide o mehi gördükde serildim kaldım

Acıdı hem harīfe hem baña cümle insān

(Ks.1/25)

Bırakıp **sergide** ser-māye-i ‘aqlım ‘acele

Bende bende gibi ardınca olup rāha revān

(Ks.1/31)

Ḳadd-[i] dü-tā ol būdalā **heykel**-i u‘cūbe ile

Çıkdılar havlu güzergāhına āyān beyān

(Ks.1/23)

Dūdmān-ı āhımız eflāke oldu ser-keşīd

Añladıp ‘aşḳ cismimiz emşāl-i **vapur** eyledi

(G.112/5)

Mevkibinde çarḥ-ı **vapur** çarḥa faḥr etse becā

Çün alır kânūn-ı satvetden dem-ā-dem kuvveti

(T.2/5)

‘Uḳde-i tālī ‘-i nā-sāz ise hīç olmadı ḥal[l]

Çürüdü kūy-ı mezelletde vücūd nā-be-maḥal

Fenn-i teşrîhe ten-i teb-zede gūyā ki **model**

Ayağ altında bırakma beni ey kân-ı kerem

(29/5)

Ne mümkün ol perîniñ resmin alsın hāme-i Bihzād

Modeldir destgāh-ı nūrdan icāda gelmişdir

(G.42/2)

Kaynayıp çıkmaktadır қа‘r-ı dil-i mecrūhdan

Dūd-ı āhım gūyiyā şiddetde bir **volkandır**

(L.M.17/1)

Madmazelle baloya gel gidelim

Vuşlatıñ şöhetini perk edelim

Verelim kol kola bir **dans** edelim

(L.M.20/1)

Mehmed Niyâzî, dîvânçesinde nükteli anlatım ve ilginç benzetmelere de başvurmuştur.

Develer her türlü yemek için çökebilen hayvanlardır. Mehmed Niyâzî deve unsurunu kullanarak kimseye boyun eğmeyeceğini gururlu bir kişiliğe sahip olduğunu şu şekilde ifade eder.

Ezeldendir ebed şîrāze-i ümniyyemi sökmem

Ki şütür bî-mehārāsā ‘alef-çün her yere çökmem

Der-i devlet-me’abîndan dîger bāba boyun bükmem

Ne rütbe bî-nevā kılsamda ğayre āb-ı rû dökmem

Baňa rüzî-resandır āsitānıñ yâ Resûlallāh

(6/10)

Ahından çıkan dumanları volkana ve vapurun çarkına benzetir.

Kaynayıp çıkmaktadır ka‘r-ı dil-i mecrûhdan

Dūd-ı āhım gūyiyā şiddetde bir **volkandır**

(L.M.17/1)

Dūdmān-ı āhımız eflāke oldu ser-keşīd

Añladıp ‘aşk cismimiz emşāl-i **vapur** eyledi

(G.112/5)

Sevgilinin yüzünün güzelliği en güzel ilimdir, bu nedenle sevgilinin yüzünü mühendisin farklı kendisinin farklı şekilde yorumlayabileceğini ifade eder.

Cemāliñ başlıca bir fenn-i aḥsen resm ü hey’etde

Mühendis zann eder şekl-i hilālī başka ben başka

(G.100/7)

Gökyüzünün dans ederken titremesini çalar saate benzetir.

İşledip cevrin çalar sâ‘at gibi rakḳāş-ı çarḥ

Durmayıp hīç bir daḳīka her zamān her ān eder

(G.25/7)

Hayatı bahsinde değindiğimiz üzere geçim sıkıntısını, olduğu yeri çevreleyen diğer bitkilerin yaşamasını güçleştiren “ballıbaba” bitkisi üzerinden ve bülbülün yerine “karakarga”nın gelişi üzerinden yine ilginç bir benzetme ile ifade etmiştir.

Bāḡbān yok bürüdü bahçemizi ballıbaba

Nağme-i bülbülü zāğ-ı siyeh eyler īcrā

Dikeni dil-figene geçdi efendīm ser u pā

Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

(29/6)

Mehmed Niyâzî, eserinde halk söyleyişine çok vermeyip sınırlı bir şekilde deyimlere yer vermiştir.

Sûz ile dergeh-i luţfuñda figân u zârım
 ‘Arz-ı hâlim saña hâşâ **başâ kalkmak** değil a
 (G.93/4)

Bir çekirdek iki dirhem dedi biz vezn etdik

Şemsi Paşa gülüdür gonce-i nev-reste fidân
 (Ks.1/36)

Mehmed Niyâzî’yi diğer şairlerden ayıran en önemli husus “Taraf-ı Cânândan Uşşâk’a Hitâp Olarak Kasîde” başlıklı 53 beyitlik kasîdeyi yazmış olmasıdır.¹ Klasik Türk Şiirinde eşine az rastlanan bir manzume olmasının yanında sevgilinin pervasızlığını, acımasızlığını, aşıklar üzerinde yarattığı ruh halini yansıtmamasının yanı sıra övülen kişinin kendi özelliklerini birebir açıklaması açısından önem teşkil etmektedir. Esas olarak burada dikkat edilmesi gereken konu özne değişikliğidir. Şair sen diye hitap etmemiştir, ben diyerek sevgiliyi adeta konuşturmuştur.

Sevgili aşağıdaki beyitte şunları ifade etmektedir: Aşığın ömrünün fidanının yaprağını titretip solduran benim sonbahar rüzgarımın darbesidir.

Titredip şûrîdeniñ berg-i nihâl-i ‘ömrünü
 Zerd eden ol darbe-i bād-ı hâzânımdır benim
 (27/16)

Aruz ölçüsü ile manzum ürünler kaleme alan Mehmed Niyâzî, hece ölçüsü ile de toplamda 7 manzume kaleme almıştır. Buna bağlı olarak; Mehmed Niyâzî pek çok gazel yazdığını, bir koşma ile övünmeyeceğini de ayrıca belirtir.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. 27 numaralı manzume

Bu Niyâzî nâ-çâr derde giriftâr
 Ezhâr edip esrâr yazdı çok eş'âr
 Bir koşma ile her bâr etmez iftihâr
 Çün deftere hezâr ğazel yazılmış

(G.50/4)

1.3.1. Nazîrecilik Geleneğine Katkısı ve Tahmîsler

Nazîre; Klasik Türk Şiiri'nde hemen her yüzyılda büyük rağbet gören edebî bir kavramdır. Bu sebeple artık bir gelenek halini aldığından “Nazîrecilik Geleneği” ifadesiyle bütünleşmiştir. Bir şairin başka bir şairin şiirine aynı vezin ve kafiye de şiir yazması, kendi şiirine nazîre yazılan şairin sevilen bir şair olduğu izlenimini vermektedir.

Mehmed Niyâzî, dîvânçesinde 15 nazîreye yer vermesi ile nazîrecilik geleneğine olan katkısını tespit etmiş bulunmaktayız. Nedîm, Enderunlu Vâsıf, Şeyhülislam Ârif Hikmet gibi şairlerin gazellerine nazîre yazmasının yanında Tahsîn Bey, Rızâ, Behcet, Muradî gibi şairlerin de gazellerine nazîre yazmıştır.

Mehmed Niyâzî; Tahsîn Bey, Rızâ, Behcet, Muradî'nin gazellerine nazîre yazarken farklı bir yol izlemiş, önce sözünü ettiğimiz şairlerin gazellerine yer verip ardından kendi nazîresine yer vermiştir.² Bu durum iki şiiri hemen değerlendirebilmek, karşılaştırmak adına oldukça dikkate değer bir durumdur. Hatta kendisi bu durumu biraz daha ileriye götürmüştür. Örneğin; Şeyhülislam Arif Hikmet'in gazeline bir diğer nazîre yazarı Ahmed Cevdet Paşa'nın nazîresine de dîvânçesinde yer vermiştir.³

Mehmed Niyâzî, nazîre yazdığı kişileri kendi şiiri karşısında övmeyi ihmal etmez.

² Ayrıntılı bilgi için bkz. gazel bölümü 18, 31,35,43,62,73,101 numaralı manzumeler

³Ayrıntılı bilgi için bkz. gazel bölümü 32 numaralı manzume

Hüner-revlik reh-i 'âlemde Hikmet 'Ârife mahşûş
 O nükte cevdet-i tab'-ı dilîrden neş'et etmiştir
 (G.33/6)

Tahmîs; musmmat nazım şekilleri içinde en çok kullanılan nazım şeklidir. Aynı beytin üzerinde yer alan üçer mısraın vezin ve kafiye açısından aynı olmasının yanında anlam açısından da bağlantılı olmasını gerektirdiğinden tahmîs yazmak nazîre yazmaktan nu nedenlerle daha zordur.

Niyâzî Dîvânçesi'nde 9 tahmîs bulunmaktadır. Sözünü ettiğimiz tahmîslerinin ikisinin Şem'î-i Konevî'ye ait olması sebebiyle 8 şairin gazeline ait tahmîsler bulunmaktadır.⁴ Bahsi geçen diğer şairler ise şunlardır: Nüzhet Bey, Kâzım Bey, Süleymân Fehîm, Selâmî Alî Efendi, Hasbî, İshâk ve Tahsîn Bey.

Dîvânçede yer alan tahmîsleri muhteva sınırlamasına tabi tuttuğumuzda ise ortaya söyle bir tablo çıkmaktadır.

Şem'î-i Konevîye ait gazelin ilki, Nüzhet ve Kazım Bey'in gazelleri Hz. Muhammed için yazılmış bir naat, Süleymân Fehîm'in gazeli Hz. Alî için, Şem'î-i Konevî'ye ait ikinci gazel Mevlânâ için Efendi'nin, Selâmî Alî'nin gazeli Ehl-i Beyt için, Hasbî ve İshâk'a ait gazeller ise tasavvuf içeriklidir.

Bu açıdan baktığımızda edebî kişiliği bahsinde de değindiğimiz üzere Mehmed Niyâzî eserinde dinî-tasavvufî öğeleri kullanmıştır diyebiliriz.

Nazîre yazmadaki ustalığını, tahmîs yazmada da gösteren Mehmed Niyâzî, Tahsin Bey'in aynı gazeline hem nazîre yazar hem de gazeli tahmîs eder.

⁴ Şem'î-i Konevî ve Süleymân Fehîm'in dışındaki şairlerin dîvânlarına ulaşılammıştır.

Tahmīs Be-Ġazel-i Mīr Taḥsīn

‘Arūs-ı haclegāh-ı ḥazrete meftūndur göñlüm
 Ḥarīm-i lī-ma ‘allāhi⁵de hem-me’zūndur göñlüm
 O kenz içre ḥarīṣ-i dūrre-i ma’dūndur göñlüm
 Ma‘ārifgāh-ı feyż-i aḳdes-i bī-çūndur göñlüm
 Maḳām-ı ḳudsiyān-ı lā-mekān-ı çūndur göñlüm

Veren varını maḥviyyetde hestī zūmresindendir
 Bu hestī bīñ olan elbetde nistī zūmresindendir
 O bezmiñ mey-perest sāgar şikestī zūmresindendir
 Ḥabāb-ı cām ser-mest-i elestī zūmresindendir
 Tecerrüd ‘āleminde devr eder memnūndur göñlüm

Fezā-yı gītī-i ‘aşkıñ münīri māh-āvīzi
 O deştiñ şu ‘le-ḥīzi sūd-rīzi feyż-engīzi
 Semā-yı vaḥdetiñ hem-reh-i nūrdu necm-i ser-tīzi
 Budur māhiyyet-i te’şīri mihr-i ḥikmet-āmīzi
 Görür ‘ayn-ı başiret ḡayb ile maḥzūndur göñlüm

Rehā bulmak ne mümkün selsel-i teşhīre bağlandı
 Tutuldu nāvek-i ḥūn-rīze gūyā tīre bağlandı
 Nigāh-ı ḡamze-i cādū bile teşhīre bağlandı
 Ḥarīm-i ḥālını dūr eylesin zencīre bağlandı
 Ḥayāl-i tār-ı zūlf-i yār ile mecnūndur göñlüm

Ta’ayyünde görür ‘ayn-ı ḥaḳīḳat ‘uḳde-i temkīn
 Olur bī-perde nāsūt içire eşyāda ḥaḳḳāḳ-bīn
 Niyāzī tekye-i tecrīdde ecr eyleyip ānīn
 Tefekkür eyledikçe ‘ālem-i āzādeyi Taḥsīn
 Dolup endīşe-i şahbā ile meşhūndur göñlüm

(24)

⁵ lī-ma ‘allāhi: Allah benimledir.

Nazîre-i Niyâzî Be-Ġazel-i Mîr Taḥsîn

Ben-i deryâ-yı vecd-i ‘aşk-ı Ḥaqqda nûndur gönlüm

Ki anda dâne çîn-i lü’lü’-i meknûndur gönlüm

Fürûġı bâde-i bezm-i elestiñ mest ü medhûşu

Anıñ için ‘âlem-i keşretde gûn-â-gündur gönlüm

Żiyâ-pâş-ı meh-i çeşm-i ḥaqqat mihr-i ḥikmetdir

Bu te’sîr-i hüviyyetde aña maḥrûndur gönlüm

Bulur târîk-i ‘âlemde zülâl-i maṭlabın encâm

Ḥayâl-i yâr-ı Yûsufvâr ile mescûndur gönlüm

Dokundukça kemân-ebrûlarından tîġ-i ḳahr-ı yâr

Ciger-sûz sîne-efrûz menba’-ı pür-ḥûndur gönlüm

Ḳuşûruñ ‘afv eder elbetde her ṭab’ ḥüsn-i Taḥsîn

Niyâzî gerdiş-i eyyâm ile maḥzûndur gönlüm

(G.74)

İKİNCİ BÖLÜM

DÎVÂNCENİN İNCELENMESİ

2.1. BİÇİM ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Nazım Şekilleri

Niyâzî Dîvânçesinde yer alan nazım şekilleri şu şekildedir: 1'i Farsça olmak üzere 101 gazel, 3 müstezâd, 1'i tamamlanmamış olmak üzere 8 kasîde, 9 murabba', 2 taştîr, 9 tahmîs, 8 müseddes, 1 muaşşer, 3 şarkı, 1'i Farsça olmak üzere 8 kıt'a, 15 matla', 11 müfred bulunmaktadır. Ayrıca hece ölçüsü ile yazılmış 6 koşma bulunmaktadır.⁶

2.1.1.1. Gazel

Gazel; Klasik Türk Şiirinin; kuşkusuz en yaygın ve en çok tercih edilmiş nazım şeklidir. Mesnevî, kasîde gibi nazım şekillerine nispeten söyleyiş kolaylığı ve uygunluğu sebebiyle çok sevilmiştir. Bundan dolayı kimi çevrelerce Klasik Türk Edebiyatı, “gazel edebiyatı” olarak da adlandırılmıştır. (Dilçin, 1986, s. 78)

Hemen her harfte gazel yazmak zordur, bu yüzden her harfle gazel yazan şairler “başarılı” olarak sayılmaktadır. Mehmed Niyâzî bu hususu gazellerinde uygulamayı hâ ve hâ' ⁷ dışında başarabilmiştir.

Aşağıdaki tabloda Mehmed Niyâzî'nin Arap harflerine göre kaleme aldığı gazellerin sayısı verilmiştir.

⁶ Gazeller bölümünde yer alan kimi gazeller şairin nazîre yazdığı kişilerin de gazellerinin içerdiğinden 2 müstezât, 3 murabba', 6 koşma, 1 terbî' gazel bölümüne dahil edildiğinden ve tarih manzumelerinin yer aldığı bölümde Sâlim Efendi'nin, Mehmed Niyâzî'nin kızının doğumu için yazdığı tarih türündeki kıt'a ile “Kaba Türkçe Gevherî Tarzında Tarih-i Meşihat Monla Beg” başlıklı tarih manzumesinin nazım şekli bulunamadığından gösterdiğimiz sayısal değerin içine alınmamıştır.

⁷ (ح) (خ)

Harf	Gazel Sayısı
آ	7
ب	4
ت	1
ث	1
ج	2
د	3
ذ	1
ر	15
ز	3
س	1
ش	2
ص	1
ض	2
ط	1
ظ	1
ع	1
غ	1
ف	1
ق	1
ك	4
ل	4
م	11
ن	5
و	3
ه	11
ى	11

Tablo 1. Gazellerin Arap harflerine göre sıralanışı ve sayıları

Matla’ beytinde yer alan mısraın biri veya tamamının tekrarlanmasına “redd-i matla’ ” denir. Bu şekilde yazılan gazellere ise redd-i matla’ gazel” adı verilir.

(Alıcı, 2010, s. 93)

Dîvânçede, 5 redd-i matla’ gazel örneği bulunmaktadır⁸. Bu durumu sadece bir örnek ile gösteriyoruz:

Çile-i ‘aşkı çeker bî-çâre ister istemez

Kûh-ı şahrâda gezer âvâre ister istemez

Bûlbûlâsâ dil veren bir gence-i nâziktere

Minnet eyler çâresiz biñ hâre ister istemez

Tâ ezel bir dilde yansa nûr-ı Hakk pervâneveş

‘Âlem içre cân verir ol nâre ister istemez

Halka-i vuşlatda lezzet-yâb olan dervîş-i dil

Tâ şehir mecbûr olur ezkâre ister istemez

Ey Niyâzî nûş eden cām-ı mey-i zevk-i müdām

Çile-i ‘aşkı çeker bî-çâre ister istemez

(G.46)

Şairler, mahlaslarını söyledikten sonra gazellerine bir ya da birkaç beyit eklerler. Bu tarzda kaleme alınmış gazeller “müzeyyel gazel” olarak adlandırılır.

(İpekten, 2007, s.18)

Dîvânçede, 5 müzeyyel gazel örneği bulunmaktadır.⁹ Aşağıda yer alan gazel Hz. Muhammed için söylenmiş bir naattır. Mahlasın geçtiği beyitten sonra Hz. Muhammed övülmüştür:

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. gazel bölümü 8,46, 96, 98, 105 numaralı manzumeler

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. gazel bölümü 23, 24, 114 numaralı manzumeler ve tarih bölümü 2 ve 5 numaralı manzumeler

Her ki lāhūtīde seyr-i vuşlat-ı cānān eder
Hāl-i nāsūtīde ser-mestī-i ser u cān eder

Bāde-i bezm-i hüviyyet nūş eden zāt tā ebed
Neş'esin Ṭāhā vü Yāsīn sırrın er-Raḥmān eder

Sünbül-i gīsū-yı ve'l-leyl verd-rūy meh ve'd-ḍuḥā
Mā-ḥaşal kendisini memdūḥ-ı bi'l-Ḳur'ān eder

Nūr-ı ser-dībāce-i imkān olunca şüphesiz
Nūh revākger zamānı her zamān seyrān eder

Fenn-i üstād-ı ledünnīden eden kesb-i hüner
Bāḥş-i maḥviyyetde her a'rāzını a'yān eder

Fıtratında naḳş-bend-i ḥaclegāh-ı kurb olan
Her cihetden kā'inātin naḳşını iz'ān eder

Ḳābiliyyetde başiretde **Niyāzī** fā'ik ol
Çeşm-i endişeñ güşād eyle Ḥudā iḥsān eder

Āsitān-ı Ḥazretiñ ol köhne-i çārüb-keş
Ādemi her zerresi çün şāh-ı 'ālī-şān eder

(G.23)

2.1.1.2. Müstezād

Gazelden türetilmiş nazım şeklinin adıdır. Aruz vezninin “mef'ûlü mefa'îlü mefâ'îlü fe'ûlün” kalıbı ile yazılırlar ve her mısraın altında bu kalıbın ilk ve son tef'ileleri olan “mef'ûlü fe'ûlün” kalıbıyla “ziyade” adı verilen kısa bir mısraın eklenmesi sonucu oluşturulurlar. Ziyadesi bir mısra olan müstezâtlara sade, iki mısra olanlara ise çift denir. (İpekten, 2007, s.33; Alıcı, 2010, s.105)

Dîvânçede yer alan 3 müstezâdın tamamı sadedir.¹⁰Aşağıda dîvânçede yer alan sade bir müstezât örneği yer almaktadır.

Bir dilber-i nev-resteye dil etdi mâḥabbet
Verdi baña ḥayret
Zâtında anıñ zerre kadar yok ki mürüvvet
Etsin bize şefkat

Ebrûları bir yâre eder sîne-i ḥâkim
Bu dilde ki bâkim
Bir gün eder ol cânıma ḥaylice ḥasâret
Allâha emânet

Olmuş ruḥ-ı gül-goncesi hem-reng-i ‘aḳîki
Lâ-reyb-i taḥḳîki
Ḥaḳḳdan dil-i şūrîdelere ‘ayn-ı ‘inâyet
Luṭf oldu be-ğâyet

Ya ‘ḳûb gibi etdi firâḳ ile ḥazîni
Vermekde enîni
Ken ‘ân-ı dile taḥt ḳurup geldi o devlet
Bir Yûsuf-ı ḥaşlet

Etdikçe sitemkâr güzel cevır ile nâzı
Yanmaḳda Niyâzî
Verdi dil-i pür-zârıma eṭvârı meşakḳat
Her ḥâlde zaḥmet

(G.15)

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. 9 numaralı manzume ve gazel bölümü 13, 15 numaralı manzumeler

2.1.1.3. Kasîde

9 beyitten 100 beyte kadar yazılabilen, bir kişiyi övmek ve övülen kişiden yardım istemek amacıyla yazılan, gazel gibi aa, ba, ca, şeklinde kafiyelenen nazım şeklidir.

(İpekten, 2007, s.38)

Dîvânçede 8 kasîde bulunmaktadır, ancak Mehmed Niyâzî sözü edilen bu kasîdelerin ikisinde klasik kasîde kurallarının dışına çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki “Taraf-ı Cânândan Uşşâk’a Hitâp Olarak Kasîde” başlığını taşıyan manzumedir. Bu kasîdede övülecek kişinin vasıflarından bahsedilmez aksine övülen kişi kendi vasıflarından bahseder. Bu açıdan baktığımızda sözünü ettiğimiz kasîde Klasik Türk Şiirinde pek rastlayabildiğimiz tarzdan kasîde değildir.¹¹

İkinci husus ise gazeller ve tarihlerin arasında kalan “Ser-Güzeşt-i Ramazân” başlıklı 49 beyitlik kasîdedir. Mehmed Niyâzî bu manzumede kısa bir hikaye anlatmaktadır. Oysa Klasik Türk Şiirinde hikayeleri veya kısa hikayeleri anlatmayı karşılayan nazım şekli mesnevîdir. Bu anlamda manzume hem kasîde hem mesnevî karışık özellikler göstermektedir.

Dedi ‘afv eyle baba ben saña iftâra kadar

Nâ-şinîde edelim zâtıña bir kışşa beyân

...

Bu tuhaf fıkra tuhafcılar içinde bu kadar

Bu sebebdan anı dil eyledi yâ hû i ‘lân

(Ks.1/8-49)

2.1.1.4. Kıt’a

Kıt’a iki ya da daha çok beyit ile kurulan, matla ve mahlas beyti bulunmayan xa, xa, xa şeklinde kafiyelenen nazım şeklidir. Genel olarak iki beyit halinde yazılan kıt’aların daha fazla beyit ile yazılmış şekline ise “kıt’a-i kebîre” denir.

¹¹Ayrıntılı bilgi için bkz. 27 numaralı manzume

Dîvânçede, 1'i Farsça olmak üzere 8 kît'a bulunmaktadır. Bunların 3'ü ise kît'a-i kebîredir.

Kît'a- kebîre

İster iseñ cemâl-i şâhid-i cân
Cân nihân zîr-perde-i tende

Bu cihânı cihânda görmelisiñ
Bir muṭalsım-ı fîtnesiñ sende

Bir mu'ammâ ararsıñ elfâzdan
Bir müsemmâ isminde tâbende

(K.4)

2.1.1.5. Murabba'

Murabba', "dört köşeli, dörtlü" anlamına gelir. Edebî terim olarak ise dörder mısralık bentlerin birleşmesinden oluşan nazım şeklinin adıdır. Murabba'larda bentlerin son mısraları yalnızca kafiye ile bağlanırsa bu tür murabba'lara "murabba'-ı müzdevic" eğer aynı şekilde tekrarlanırsa "murabba'-ı mütekerrir" adı verilir. (İpekten, 2007, s.84)

Dîvânçede 9 murabba' bulunmaktadır. Bunların 1'i mütekerrir, 8'i müzdevic murabba'dır.¹²

Mütekerrir Murabba'

Âşafâ çâre-resâ menba'-ı ser-şâr-ı ni'am
Ey himem-sâz u ser-efrâz-ı ümem ferḥundem
Yemm-şiyem dem-be-dem[î] Cem ki Felâṭün-ı ḥikem
Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem
...

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. mütekerrir olarak 29 numaralı manzume, müzdevic olarak 1,8,23, gazel bölümü 6, 80, 81, 83, 87 numaralı manzumeler

Kalmışım bende o bāğ içre çü işkeste sifāl
 Çarpıla çarpıla kalmadı döküldü per ü bāl
 Nāleden gayrı yedimde ne olur başka nevāl
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem
 ...

Bendegân rāz-ı Hudā sāye-i ihsân toyī¹³
 Āb-ı rûy u hem-sāz-i iṣṣân toyī
 Ber-Niyāz-ı heme-rā şāhib-i fermān toyī
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem
 (29/1-8-11)

2.1.1.6. Taştîr / Terbî'-i Mutarraf

Bir şairin gazelinin her beytinin arasına aynı vezin ve kafiye olmak sureti ile iki mısra eklenerek dörder bent halinde oluşturulan nazım şeklinin adıdır.

Dîvânçede 2 taştîr bulunmaktadır. Bunlardan ilki 19. yüzyıl şairlerinden Senîh-i Mevlevî'nin gazeline, diğeri ise 19. yüzyıl müderrislerinden Mehmed Âlim Efendi'nin gazeline yapılan taştîrlerdir.

Senîh'in "gezerim" redifli gazeline yapılan taştîr:

Mutarraf Be-Gazel-i Senîh

Ağardı rîş-i siyâhım civân arar gezerim
 Bu kış gününde 'aceb gülsitân arar gezerim
 Ümîd-i vaşl ile oldum şafağ resîde-i hicr
 Açıldı tañ yeri ben şem'dân arar gezerim

¹³ Toyî: seni

O kendi kendine  almış şikenc-i zülfünü c y
 Ne c y-ı c n-zede c n  ki c n-sip re be-c y
 Eder o sünbül arasında g llere h y vay
 Ben ise mur -ı dile  şiy n arar gezerim

Hem şe k y-ı nig rı dolaşmadan  araşım
 Budur ki zerresiyim belki verilir  ivaşım
 O y r cevher-i n -s fte ben a na  araşım
 Niş r-ı c n edecek bir zam n arar gezerim

Kemend-i  aşkını taşmış dolaştırır şehri
 O h l-i hind  zülf-i   ni m -haşal dehri
 Bıraşdım   lem-i G v anda a ter u mihri
 O meh-liķ y  keş n-ber-keş n arar gezerim

Ne var ki yok yere ma v-i v c d edersem eger
 Bu b bda nice Aristo-nih de çekdi keder
 Ki cüz'-i l -yetecezz 'ya c z' imiş o meger
 Cem l-i y rda şekl-i deh n arar gezerim

Sen h   m d-i naz re ile nükte-senc ndan
  ıķardı gevher-i n d desin yine kandan
 Niy z  şa n-ı s  anda zem n-şin s andan
 Bu nev-zem nde bir hem-zeb n arar gezerim

(22)

2.1.1.7. Tahm s

Kelime anlamı olarak beşlemedir. Edeb  terim olarak ise bir şairin gazelinin aynı vezin ve kafiyede   cer mısra eklenmesi sonucunda oluşturulmuş beş bentlik nazım şekillerine verilen isimdir.

Dîvânçede 9 tahmîs bulunmaktadır. Bu tahmîsler sırası ile Konyalı Şem’î’nin, Nüzhet Bey’in, Kâzım Bey’in, Süleymân Fehîm’in, Konyalı Şem’inin, Selâmî Alî Efendi’nin, Hasbî’nin, İshâk’ın ve Tahsîn Bey’in gazellerine yapılmıştır.¹⁴

Aşağıda İshâk’ın “eyleyelim” redifli gazeline yapılmış tahmîs örneği yer almaktadır.

Tahmîs Be-Ġazel-i İshâk

‘Aşkına mülk-i dili bād-ı hevâ eyleyelim
Kendimiz şefkat-i lutfuna becâ eyleyelim
Mâ-sivâ-yı tenimiz daği hebâ eyleyelim
Yoluna sen şunumañ cânı fedâ eyleyelim
Duralım kıavlimize ‘ahde vefâ eyleyelim

Ġasretiñle dil-i dîvâneleriñ hâlî nola
Elemiñle dilerim menzil-i maşşûdu bula
Beni redd etmek ‘aceb âh saña lâyıķ mı ola
Sen cefâkâra Ġudâ mihr-i vefâ rûzu kıla
Gel bu niyyete şıdk ile du‘â eyleyelim

Güzelim bilse kemâl ile bu ‘aşķ âdâbın
Bülbülâsâ severiz rûy-ı gül-i nâ-ğâbın
Neyleyem bilmedi terk eyledi hep aĥbâbın
Görmeyelden iki ay oldu kıaş mihrâbın
Ol geçen vakt namâzını kazâ eyleyelim

O sitemkâra vefâ tarzını ta‘lîm edelim
Cümle ‘uşşâķa kerem etmeği tefhîm edelim
Verelim yoluna varımızı tekrîm edelim
Gel begim gel dil ü cân naķdini teslîm edelim
Ölmeden borcumuzu saña edâ eyleyelim

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. 5, 6, 7, 10, 11, 12, 16, 17, 24 numaralı manzumeler

Ey şehā cānıma kār eyledi gitdi sitemiñ
 Ser-nigün etdi **Niyāzī** kuluñu ol elemiñ
 Bizi şād eylese de lutfu ile vaşl ni‘amiñ
 Kim bakar ni‘mete pāyān mı var hūn-ı ğammiñ
 Cümle ‘aşk ehline **İshāq**-ı şalā eyleyelim
 (17)

2.1.1.8. Müseddes

Aynı vezinde yazılmış altı mısralık bentlerin birleşmesi ile oluşmuş nazım şekline verilen isimdir. Murabba’ da olduğu gibi mütekerrir ve müzdevic şekli vardır. Son iki mısra ya da son mısra yalnızca kafiye ile bağlanırsa “Müseddes-i Müzdevic”, aynı şekilde tekrar ederse “Müseddes-i Mütekerrir” adını alır.

Dîvânçede 8 müseddes bulunmaktadır. Bunların 6’sı mütekerrir, 2’si müzdevictir.¹⁵

Müseddes-i Müzdevic

Bu vādî-i ‘ālemde ğarībim vaṭanım yok
 Düşdüm reh-i nā-refteye elden tuṭanım yok
 Var cümleñiñ eğlencesi ammā ki benim yok
 Bir bülbül-i şūrîde-i ‘aşkıñ çemenim yok
 Rāz-i dil[i] keşf eyleyecek encümenim yok
 Bu derdi ise çekmeğe muḥkimce tenim yok

Gösterdi felek kahr ederek sūy-ı cüdāyı
 Gezmekdeyim āvāre tehī deşt-i fenāyı
 Bî-kes bırakıp yolda kōdu şimdi gedāyı
 Terk eylemişim bende bu ‘aşk içre sivāyı
 Pūşîde-i ten etmeğe bir pîrchenim yok
 Ölsemde bu derd ile yedimde kefenim yok

¹⁵Ayrıntılı bilgi için bkz. mütekerrir olarak 3,14, 19, 20, 25, 28 numaralı manzumeler, müzdevic olarak 21, 26 numaralı manzumeler

Urulmuş ezell silsile-i ‘aşk ile bendim
Pulād-i ‘alā’ikle taķılmış bu kemendim
Yaķdım elem-i hicr ü firākıñ ile kendim
Ben mātem-i hūznüñle perīşānım efendīm
Hayfā ki figān etmeķe gūyā dehenim yok
Yansamda yaķılsamda yazıķdır diyenim yok

Pāyān mı var çekdiceķim cevır ü cefānıñ
Rengin tanımam yārla olan zevķ ü şafānıñ
Hayret-keşiyim ‘aşk ile her bay u gedānıñ
Hār-efgeniyim gülşen-i gītī-i fenānıñ
Cān bülbulün eğlendirecek gül-bedenim yok
Feryādım için başķaca beytū’l-hāzenim yok

Rahm etmedi yār zerrece ben kalb-i rakīķe
Döndü gözümüñ katreleri reng-i ‘aķīķe
Terk etmedi ğamm bu dili bir ān u daķīķa
Başdım ķademi kişver-i dildār-ı haķīķe
Esrār-ı dili ğamm-zede-i hīķ bilenim yok
Hūn-ı nemi bu dīdelerimden silenim yok

Geldim bu fenā bezmine pejmürde-ķıyāfet
Cān u dilimi ķapladı sūzende bir āfet
Bilmem ki ‘aceb noldu Niyāzīye ķabāhat
Endūh-ı cihān cānıma ķār etdi be-ğayet
Manşūr gibi dāra çekildim resenim yok
Yā Rab bu ķuyūdāt-ı nihānı kesenim yok

(21)

2.1.1.9. Muaşşer

Muaşşer on mısralık bentlerin birleşmesinden oluşan nazım şeklidir. Dîvânçede “muaşşer” başlığıyla bir örneķi bulunmaktadır. Ancak bu muaşşer on birer bent ile

kurulmasının yanı sıra ilk bentte yer alan mısraların sırasıyla sonraki bentlerin sonunda aynen yer alması açısından farklı bir muâşşer örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶

Ey şeh-i evreng dil-i şevket-feşânım gel yetiş
 Dökmek isterler benim bîhûde kıanım gel yetiş
 Târumâr etmekdedirler hân mânım gel yetiş
 Ey şabâ-reftâr vey şîrîn-zebânım gel yetiş
 Sensiz olmam bir nefes ey tatlı cânım gel yetiş
 Böylece fikriñle geçmekde zamânım gel yetiş
 Oldu künc-i hasretiñ her dem mekânım gel yetiş
 Ey velî-i ni'met u emn u emânım gel yetiş
 Vey meh-i hâlvet-serâ nûr-ı cihânım gel yetiş
 Hasretiñle kalmadı tâb u tûvânım gel yetiş
 Kıl kerem lûtf u himem durma cenânım gel yetiş
 ...
 Sûz-ı hicr u firqatiñ pür-dâğdâr etdi beni
 Bülbülâsâ mübtelâ-yı âh u zâr etdi beni
 Âh kim fikr-i vişâliñ hâksâr etdi beni
 Kûh-ken gûyâ yanında teşnedâr etdi beni
 Leyle-i leylâ-yı gîsûya nehâr etdi beni
 Deşt-i hasretde hemân Mecnûnvâr etdi beni
 Pây-ı âğyâre düşürdü bir gubâr etdi beni
 Yandırıp sînem ser-â-pâ 'ayn-ı nâr etdi beni
 Hâşılı hûlyâ-yı zülfüñ târumâr etdi beni
 H'âhişiñ h'âhiş-kerî semt-i mezâr etdi beni
 Sensiz olmam bir nefes ey tatlı cânım gel yetiş
 ...
 Varamam dergâhıña çün çekdiler râhımda sedd
 Yok imiş nûş füyûzâta hele hîç 'add u hadd
 Bahr-ı tevhidde göründü cilvehâ-yı cezr medd
 Allâh Allâh yandı mahv oldu ser-â-pây kebed

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. 13 numaralı manzume

Derd ü âlām-ı cihān ise serimde lâ-yu‘add
 Âh vā-veylā çeker bu dil hemîşe şad-be-şad
 Hâsretiñle dâlveş kat kat bükülmüşdür bu kıadd
 Dem-keş oldu bûlbûlāsā çağırır dil yâ ehad
 Yandı yakıldı Niyâzî hüsrevâ âh el-meded
 Dâmen-i lûtfuñ bırakma tâ ezelden tâ ebed
 Kıl kerem lûtf u himem durma cenânım gel yetiş
 (13/1-6-12)

2.1.1.10. Şarkı

Şarkı, Türk Edebiyatına özgü bir nazım şeklidir. Genellikle dörder mısralık bentlerle oluşturulur bu yönüyle murabba'lara benzerler. Kafiyeleşmiş tarzı bakımından da murabba'lara benzeyen şarkılar bestelenmek için yazılırlar. Bundan ötürü aşk, sevgili, eğlence gibi konuları içermektedir.

Dîvânçede 3 şarkı bulunmaktadır. Aşağıda konusu “eğlence” olan bir şarkı örneği yer almaktadır.¹⁷

Madmazelle baloya gel gidelim
 Vuşlatıñ şöhetini perk edelim
 Verelim kol kola bir dans edelim

Nakârat
 Suvare var bu gece geldi haber
 Gidelim eğlenelim tâbe-seher
 Anda sevdiceğim varsa eğer
 Verelim kol kola bir dans edelim

Semt-i Konkordiyeden gel geçelim
 Zevkine bir iki bâde içelim

¹⁷ Gazel bölümünde yer alan 95 numaralı manzume şarkı başlığını taşıyor olmasına karşın kafiye düzeninden dolayı gazel olarak değerlendirilmiştir.

Şıhḥatîñ üstüne fistān biçelim

[Suvare var bu gece geldi haber]

[Gidelim eğlenelim tābe-seher]

[Anda sevdiceğim varsa eğer]

[Verelim kol kola bir dans edelim]

(L.M.20)

2.1.1.11. Matla'

İki mısraı birbiriyle kafiyeli olan beyitlere matla' denir. (İpekten, 2007 s.13) Dîvânçede 15 “ matla' ” beyti bulunmaktadır. Bunların 5'i Türkçe, 2'si Farsça, 8'i Türkçe-Farsça karışık beyitlerdir.

Cāh u iclālîñ şehā her vech ile olsun sa'îd

İbtidā-yı salṭanat birleşdi nāmîñ oldu 'îd

(L.M.3)

2.1.1.12. Müfred

İki mısraı birbiriyle kafiyeli olmayan beyitlere müfred denir. (İpekten, 2007 s.13) Dîvânçede 11 “müfred” beyit bulunmaktadır. Bunların 3'ü Türkçe, 2'si Farsça, 6'sı Türkçe- Farsça mülemma beyitlerdir.¹⁸

Ḳanla doldurmuş sebū-yı ḳalb erbāb-ı dili

Nāk-ı gerdūn çeşme-i ḥurşîd-rîzān eylemiş

(L.M.7)

¹⁸ Muammâ ve Lugaz bölümünde yer alan 11 numaralı Farsça müfred Fâik Bey'e ait olduğundan gösterdiğimiz sayısal değere dâhil edilmemiştir.

2.1.1.13. Koşma

Koşma, Türk Halk Şiiri nazım şekillerindendir. Genellikle 8 ve 11’li hece ölçüsü ile yazılırlar. Konusu aşk, sevgili, doğa gibi kavramlar olduğundan Klasik Türk Şiirinde gazel nazım şeklinin karşılığı olarak bilinmektedir.

Dîvânçede 6 koşma örneği bulunmaktadır. Sözü edilen bu 6 koşma gazeller bölümünde yer almaktadır.¹⁹ Bunların 4’ü Allah’ın birliğini, kudretini belirttiğinden “ilahi”, 1’i Hz. Muhammed’i övdüğünden “naat”, diğeri ise sevgi ve aşk konusunu ihtiva ettiğinden “güzelleme”dir.

Güzelleme

Ey şabā görürseñ ol nāzenīnim
Hemān ḥasretiñle der-be-der derdi
Şorarsa Ferhād-ı dilden Şīrīnim
Tīşe-i ‘aşkıñla rahne ser derdi

Bekler reh-güzārīñ eyvāh ederek
Hemīşe ezkārı Allāh diyerek
Boynun büküp gezer āh vāh ederek
Gūşe-i gurbetde mükedder derdi

Gel söyle evşāf-ı dildār elbet
Tūbādır kāmēti cemāl-i cennet
Şūphesiz kaçları mihrāb-ı vahdet
Cebhe-i ‘ulyāsı bir minber derdi

Bāğ-ı vişālīñe eyler pervāzı
Erişir tā sāk-ı ‘arşa āvāzı
Āteş-i hicriñle ahkār Niyāzī
Yoluñda cān vermek muḳadder derdi

(G.113)

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. gazel bölümü 38, 41, 49, 50, 72, 113 numaralı manzumeler

Dîvânçede, bunların dışında yorum ve bilmeceye dayalı olarak bir tür olarak nitelendirdiğimiz, kısa mesnevî kalıplarıyla yazılmış iki “lugaz” bulunmaktadır.²⁰ Aşağıda “gül” ve “mey” kelimelerini buldurmaya yönelik bir lugaz örneği yer almaktadır.

Nedir ol lafz-ı hoş âyende raķam
Oldu dü-harf ile şeş çîze ‘ilm

Biri ârâyîş-i bâğ u bûstân
Biri melzûme-i hâmmâm-ı zenân

Birisi da‘vet eyler işrâb
Birisi şâhibine şerm u hicâb

Birisi ‘âşîka maķşûr olmuş
Biri âteş ile memzûc olmuş

Eyledi kil-k-i hüner bir îmâ
İki pencâh ‘aded ile ifşâ

(L.M.2)

Dü-harf, bağ ve bostanın süsü, kadınlar hamamında gerekli olan bir nesne, sahibine utanma vermesi, içmeye davet etmesi ve en önemlisi elli sayısı anlamına gelen pencah bunlar ipucu olan ifadelerdir.

Ebced hesabına göre:

ك:20
ج:30
كل:50 “gül” kelimesinin ebced hesabı değeri

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. lugaz ve muamma bölümü 1 ve 2 numaralı manzumeler

م:40
 ی:10

می:50 “mey” kelimesinin ebced hesabı değeri

2.1.2. Vezin

2.1.2.1. Aruz Vezni

Niyâzî Dîvânçesinde 12 farklı aruz kalıbının yer aldığı tespit edilmiştir. Aşağıda yer alan tabloda kalıbın yer aldığı bahir, kalıbın ismi, kalıbın kullanıldığı manzum ürün sayısı yer almaktadır.²¹

KALIBIN BAĞLI OLDUĞU BAHİR	KALIBIN ADI	KALIBIN KULLANILDIĞI MANZUM ÜRÜN SAYISI
HEZEC BAHİRİ	“Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Mefâ’îlün”	27
	“Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Fe’ûlün”	2
	“Mef’ûlü/Mefâ’îlü/Mefâ’îlü/Fe’ûlün”	20
REMEL BAHİRİ	“Fâ’îlâtün/Fâ’îlâtün/Fâ’îlâtün/Fâ’îlün”	80
	“Fâ’îlâtün/Fâ’îlâtün/Fâ’îlün”	2
	“Fe’îlâtün/Fe’îlâtün/Fe’îlâtün/Fe’îlün”	
	“Fâ’îlâtün Fâ’lün”	19

²¹ Gazeller bölümünde yer alan kimi gazeller şairin nazîre yazdığı kişilerin de gazellerinin içerdiğinden tarih bölümünde Sâlim Efendinin, Mehmed Niyâzînin kızının doğumu için yazdığı tarih türündeki kıt’a gösterdiğimiz sayısal değerin içinde değildir.

	“Fe’îlâtün/Fe’îlâtün/Fe’îlün” “Fâ’îlâtün Fâ’lün”	3
MUZÂRÎ BAHRÎ	“Mef’ûlü/Fâ’îlâtü/Mefâ’îlün/Fâ’îlün”	2
MÜCTES BAHRÎ	“Mefâ’îlün/Fe’îlâtün/Mefâ’îlün/Fe’îlün”	5
HAFÎF BAHRÎ	“Fe’îlâtün/Mefâ’îlün/Fe’îlün” “Fâ’îlâtün Fâ’lün”	1
MÜTEKÂRİB BAHRÎ	“Fe’ûlün/Fe’ûlün/Fe’ûlün/Fe’ûlün”	1
	“Fe’ûlün/Fe’ûlün/Fe’ûlün/Fe’ûl”	1

Tablo 2. Dîvânçede kullanılan aruz vezinlerinin bahirlere ve manzum ürünlere göre sınıflandırılması

Aruz kalıplarının kullanıldığı manzum ürünler ve numaraları şu şekildedir:

“Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Mefâ’îlün”

- (4). (6). (20). (24). (31). (G.1). (G.8). (G.14). (G.30). (G.33). (G.37). (G.42). (G.56). (G.57). (G.64). (G.74). (G.78). (G.81). (G.94). (G.98). (G.100). (G.106). (G.108). (G.109). (G.110). (L.M.10). (L.M.14).

“Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Fe’ûlün”

- (G.79). (L.M.9).

“Mef’ûlü/Mefâ’îlü/Mefâ’îlü/Fe’ûlün”

- (7). (9). (12). (21). (23). (G.9). (G.10). (G.13). (G.15). (G.16). (G.19). (G.20). (G.52). (G.54). (G.77). (G.86). (G.102). (G.103). (T.4). (K.3).

“Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün”

- (1). (2). (3). (5). (8). (10). (11). (13). (15). (16). (19). (27). (28). (G.2). (G.3). (G.5). (G.6). (G.7). (G.11). (G.12). (G.17). (G.21). (G.22). (G.23). (G.24). (G.25). (G.27). (G.28). (G.29). (G.34). (G.36). (G.39). (G.40). (G.45). (G.46). (G.47). (G.48). (G.51). (G.53). (G.55). (G.58). (G.59). (G.60). (G.63). (G.65). (G.66). (G.67). (G.68). (G.69). (G.70). (G.71). (G.76). (G.80). (G.82). (G.83). (G.84). (G.87). (G.88). (G.89). (G.92). (G.96). (G.97). (G.99). (G.104). (G.111). (G.112). (G.114). (T.1). (T.2). (L.M.3). (L.M.4). (L.M.5). (L.M.6). (L.M.7). (L.M.12). (L.M.17). (L.M.18). (L.M.19). (L.M.21). (K.1).

“Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün”

- (L.M.15). (L.M.16).

“Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilün”

“Fâ’ilâtün Fâ’ilün”

- (14). (17). (18). (25). (26). (29). (30). (32). (G.4). (G.44). (G.85). (G.90). (G.93). (G.95). (G.105). (G.107). (Ks.1). (T.3). (T.8).

“Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilün”

“Fâ’ilâtün Fâ’ilün”

- (L.M.1). (L.M.2). (L.M.20).

“Mef’ûlü/Fâ’ilâtü/Mefâ’ilün/Fâ’ilün”

- (G.61). (L.M.13).

“Mefâ’ilün/Fe’ilâtün/Mefâ’ilün/Fe’ilün”

- (22). (G.26). (G.75). (G.91). (L.M.8).

“Fe’ilâtün/Mefâ’ilün/Fe’ilün”

“Fâ’ilâtün Fâ’ilün”

- (K.4).

“Fe’ûlün/Fe’ûlün/Fe’ûlün/Fe’ûlün”

- (K.2).

“Fe’ûlün/Fe’ûlün/Fe’ûlün/Fe’ûl”

- (T.5).

2.1.2.2. Hece Vezni

Mehmed Niyâzî, Klasik Türk Şiiri, şairi olmasına karşın hece vezni ile de manzum ürünler kaleme almıştır. Bu manzum ürünlerin tamamı 11’li hece ölçüsü ile yazılmış olup tamamı 6+5 duraklıdır.

Söz konusu manzum ürünlerin numaraları ise şunlardır:
(G.38). (G.41). (G.49). (G.50). (G.72). (G.113). (T.6).

2.1.3. Kafiye

Kafiye, şiirde yer alan şiiri ayakta tutan ve canlı kılan aslî unsurlardandır. Klasik Türk Şiirinde tek ses benzerliğine dayalı “yarım kafiye” çok tercih edilmeyip iki ses benzerliğine dayalı “tam kafiye” ve ikiden fazla ses benzerliğine dayalı “zengin kafiye” daha çok tercih edilmiştir. Ayrıca göz için kafiyenin de esas alındığını da eklememiz gerekir.

Dîvânçede kafiyelerin geniş bir biçimde yer aldığını söylememiz mümkündür. Aşağıda dîvânçede yer alan kafiye türüne bağlı olarak kafiyelerin kullanıldığı manzum ürünlerin numaraları ve bölümleri verilmiştir.²²

²² Gazeller bölümünde yer alan kimi gazeller şairin nazîre yazdığı kişilerin de gazellerinin içerdiğinden ve tarih bölümünde Sâlim Efendinin, Mehmed Niyâzînin kızının doğumu için yazdığı tarih türündeki kıt’a kafiye ve redif bahsinde değerlendirilmeyecektir.

TAM KAFİYE

(1/1). (1/2). (3/6) (4). (5/4). (5/5). (6/3). (6/4). (6/8). (6/10). (7/1). (7/2). (7/8). (7/9). (7/10). (7/12). (8/2). (9/10). (9/11). (9/13). (9/14). (9/16). (9/17). (9/19). (9/20). (10/1). (10/2). (10/5). (11/2). (11/5). (12/3). (12/4). (13/1). (13/3). (13/10). (13/11). (14/4). (14/6). (15). (16/4). (16/5). (16/7). (17/1). (17/2). (17/5). (19/1). (19/2). (19/5). (20/1). (20/2). (20/6). (21/1). (21/2). (21/4). (21/6). (22/3). (22/4). (22/5). (22/6). (23/2). (23/6). (23/7). (24/2). (25/1). (25/3). (25/4). (26/3). (28/1). (28/6). (28/7). (29/1). (29/2). (29/3). (29/4). (29/5). (29/6). (G.1). (G.2). (G.6/4). (G.6/5). (G.9). (G.10). (G.13/1). (G.13/2). (G.13/3). (G.13/4). (G.13/5). (G.14). (G.15/1). (G.15/3). (G.15/4). (G.15/5). (G.19). (G.22). (G.26). (G.29). (G.30). (G.33). (G.34). (G.36). (G.38/3). (G.39). (G.40). (G.41/1). (G.41/3). (G.41/4). (G.44). (G.47) (G.49/4). (G.50/2). (G.53). (G.55). (G.57). (G.59). (G.61). (G.76). (G.81/3). (G.83/3). (G.84). (G.85). (G.86). (G.88). (G.89). (G.90). (G.92). (G.93). (G.95). (G.98). (G.103). (G.104). (G.106). (G.113/1). (G.113/3). (T.2). (T.3). (T.4). (T.6/1). (T.6/2). (T.6/4). (T.6/5). (T.6/6). (T.6/8). (T.6/10). (T.6/13). (T.6/14). (T.6/15). (T.6/17). (T.8). (L.M.1/4). (L.M.1/7). (L.M.1/8). (L.M.1/11). (L.M.1/12). (L.M. /15). (L.M.2/5). (L.M.9). (L.M.12). (L.M.15/3). (L.M.15/4). (L.M16/1). (L.M.16/2). (L.M.19). (L.M.20/1). (L.M.20/2).

ZENGİN KAFİYE

(1/3). (1/4). (2). (3/1). (3/2). (3/3). (3/4). (3/5). (5/1). (5/2). (5/3). (6/1). (6/2). (6/4). (6/5). (6/7). (6/9). (6/11). (7/3). (7/4). (7/5). (7/6). (7/7). (7/11). (8/1). (9/1). (9/2). (9/3). (9/4). (9/5). (9/6). (9/7). (9/8). (9/9). (9/12). (9/15). (9/18). (9/21). (10/3). (10/4). (10/6). (10/7). (11/1). (11/3). (11/4). (12/1). (12/2). (12/5). (13/2). (13/4). (13/5). (13/6). (13/7). (13/8). (13/9). (14/1). (14/2). (14/3). (14/5). (15). (16/19). (16/2). (16/3). (16/6). (17/3). (17/4). (18). (19/3). (19/4). (19/6). (20/3). (20/4). (20/5). (21/3). (21/5). (22/1). (22/2). (22/7). (23/1). (23/3). (23/4). (23/5). (23/8). (24/1). (24/3). (24/4). (24/5). (25/2). (25/5). (25/6). (26/1). (26/2). (26/4). (26/5). (26/6). (27). (28/2). (28/3). (28/4). (28/5). (29/7). (29/8). (29/9). (29/10). (29/11). (30). (31). (32). (G.3). (G.4). (G.5). (G.6/1). (G.6/2). (G.6/3). (G.7). (G.8). (G.11). (G.12). (G.13/2). (G.13/4). (G.13/5). (G.15/2). (G.15/3). (G.15/4). (G.15/5). (G.16). (G.17). (G.20). (G.21). (G.23). (G.24). (G.25). (G.27). (G.28). (G.37). (G.38/1). (G.38/4). (G.41/2). (G.42). (G.45). (G.46). (G.48). (G.49/1).

(G.49/2). (G.49/3). (G.50/1). (G.50/3). (G.50/4). (G.51). (G.52). (G.54). (G.56). (G.58). (G.60). (G.63). (G.64). (G.65). (G.66). (G.67). (G.68). (G.69). (G.70). (G.71). (G.72/1). (G.72/2). (G.72/3). (G.72/4). (G.74). (G.75). (G.77). (G.78). (G.79). (G.80). (G.81/1). (G.81/2). (G.81/3). (G.82). (G.83/1). (G.83/2). (G.87). (G.91). (G.94). (G.96). (G.97). (G.99). (G.100). (G.102). (G.105). (G.107). (G.108). (G.109). (G.110). (G.113/1). (G.113/2). (G.113/4). (G.114). (Ks.1). (T.1). (T.5). (T.6/1). (T.6/2). (T.6/3). (T.6/4). (T.6/7). (T.6/9). (T.6/10). (T.6/11). (T.6/12). (T.6/13). (T.6/14). (T.6/15). (T.6/16). (T.6/17). (L.M.1/1). (L.M.1/2). (L.M.1/3). (L.M.1/5). (L.M.1/6). (L.M.1/10). (L.M.1/13). (L.M.1/16). (L.M.1/17). (L.M.1/18). (L.M.2/2). (L.M.2/3). (L.M.2/4). (L.M.3). (L.M.4). (L.M.5). (L.M.6). (L.M.15/1). (L.M.15/2). (L.M.16/3). (K.1). (K.2). (K.3).(K.4).

Dîvânçede yarım kafiye de bulunmakta olup kafiye'nin hiç kullanılmadığı yerler de mevcuttur.

YARIM KAFİYE

(13/2). (L.M. 1/9). (L.M. 1/14). (L.M.2/1)

KAFİYESİ OLMAYAN

(L.M.7). (L.M.8). (L.M.10). (L.M.13). (L.M.14). (L.M.17). (L.M.18). (L.M.21)

2.1.4. Redif

Redif; şiiri sağlamlaştıran şairin hayal gücünü farklı bir şekilde yansıtabileceğini gösteren bir unsurdur. Bu nedenle; bir şiirde redif varsa anlatım o denli güçlü olur. Bu durumu örneklendirmek istersek, Şeyh Gâlip'in "ateş" redifli gazelinde "ateş" kelimesi ile aklımıza sadece yanan bir cisim gelmez, çünkü şair bu kelimeye pek çok mecaz yüklemiştir. Ateşin yanı sıra kırmızılığın dahil olduğu pek çok şey gelmektedir.

Niyâzî Dîvânçesinde rediflerin manzum ürünlerde yarı yarıya bir oran ile yer aldığını söyleyebiliriz. Sözü geçen bu redifleri; hem sözcük hem ek, sadece ek ve sadece sözcük

redif olmak üzere 3 grupta ele alıp redifi olmayanlarla birlikte tespit etmiş bulunmaktayız.

HEM SÖZCÜK HEM EK REDİF

(1/1). (2). (3/1). (5/3). (6/1). (7/6). (10/1). (10/6). (11/1). (13/1). (13/3). (13/11). (16/3). (19/11). (20/6). (21/1). (23/1). (23/3). (23/4). (24/1). (24/4). (25/6). (26/1). (26/6). (27). (28/4). (29/4). (G.7). (G.8). (G.12). (G.16). (G.19). (G.20). (G.22). (G.27). (G.28). (G.37). (G.42). (G.53). (G.54). (G.55). (G.66). (G.67). (G.69). (G.70). (G.71). (G.72/1). (G.74). (G.78). (G.80/1). (G.81/1). (G.85). (G.87). (G.90). (G.91). (G.92). (G.93). (G.100). (G.102). (G.103/1). (G.109).

SADECE EK REDİF

(1/3). (4). (6/3). (6/5). (6/6). (6/7). (6/8). (6/9). (6/10). (7/8). (7/10). (7/12). (9/4). (9/5). (9/10). (9/11). (9/13). (9/14). (10/2). (10/5). (12/1). (12/2). (12/3). (12/4). (12/5). (13/2). (14/6). (16/1). (16/6). (17/2). (17/3). (17/5). (20/2). (21/2). (21/3). (22/4). (22/5). (23/2). (23/5). (23/6). (24/3). (26/2). (26/3). (28/1). (29/7). (31). (G.6/2). (G.13/2). (G.13/3). (G.15/3). (G.15/4). (G.38/2). (G.39). (G.41/3). (G.41/4). (G.45). (G.49/2). (G.49/3). (G.63). (G.72/2). (G.79). (G.80/2). (G.80/3). (G.80/4). (G.81/2). (G.81/4). (G.83/2). (G.83/3). (G.96). (G.97/1). (G.97/3). (G.98). (G.103/2). (G.103/3). (G.103/4). (G.104). (G.105). (G.106). (G.108). (G.113/1). (T.2). (T.6/1). (T.6/2). (T.6/3). (T.6/5). (T.6/6). (T.6/8). (T.6/9). (T.6/10). (T.6/12). (T.6/13). (T.6/14). (T.6/15). (T.6/17). (L.M.1/4). (L.M.1/5). (L.M.1/11). (L.M.1/15). (L.M.1/17). (L.M.15/3). (L.M.15/4). (L.M.16/1). (L.M.16/2). (L.M.19). (L.M.20/1). (L.M.20/2). (K.1).

SADECE SÖZCÜK REDİF

(3/5). (3/6). (5/1). (5/2). (8/1). (11/4). (13/5). (13/6). (13/7). (13/9). (13/10). (14/1). (14/5). (15). (17/1). (17/4). (19/5). (20/1). (22/1). (23/7). (24/2). (25/1). (25/5). (29/9). (29/10). (29/11). (G.3). (G.5). (G.6/1). (G.6/3). (G.6/4). (G.6/5). (G.10). (G.14). (G.17). (G.23). (G.24). (G.25). (G.26). (G.29). (G.30). (G.33). (G.36). (G.38/1). (G.38/4).

(G.41/2). (G.44). (G.46). (G.48). (G.50/1). (G.51). (G.52). (G.56). (G.61). (G.64). (G.65). (G.75). (G.76). (G.81/3). (G.84). (G.86). (G.95). (G.99). (G.104/4). (G.107). (G.110). (G.111). (G.112). (G.113/1). (G.113/2). (T.4). (T.6/12). (T.6/16). (L.M.2/4). (L.M.15/1).

REDİFİ BULUNMAYAN

(1/2). (1/4). (3/2). (3/3). (3/4). (5/4). (5/5). (6/2). (6/4). (6/11). (7/1). (7/2). (7/3). (7/4). (7/5). (7/7). (7/9). (7/11). (8/2). (8/3). (8/4). (9/1). (9/2). (9/3). (9/6). (9/7). (9/8). (9/10). (9/12). (9/15). (9/16). (9/17). (9/18). (9/19). (9/20). (9/21). (10/2). (10/3). (10/4). (10/7). (11/3). (11/5). (13/4). (13/8). (13/12). (14/2). (14/3). (14/4). (16/2). (16/4). (16/5). (16/7). (18). (19/2). (19/3). (19/4). (20/3). (20/4). (20/5). (21/5). (21/6). (22/2). (22/3). (22/6). (22/7). (23/8). (24/5). (25/2). (25/3). (25/4). (26/4). (26/5). (28/2). (28/3). (28/5). (28/6). (28/7). (29/1). (29/2). (29/3). (29/5). (29/6). (29/8). (30). (32). (G.1). (G.2). (G.4). (G.9). (G.11). (G.13/1). (G.13/4). (G.13/5). (G.15/1). (G.15/2). (G.15/5). (G.21). (G.34). (G.38). (G.40). (G.41/1). (G.47). (G.49/1). (G.49/4). (G.50/2). (G.50/3). (G.50/4). (G.57). (G.58). (G.59). (G.60). (G.68). (G.72/3). (G.72/4). (G.77). (G.82). (G.83/1). (G.88). (G.89). (G.94). (G.97/2). (G.97/4). (G.113/3). (G.114). (Ks.1). (T/1). (T/3). (T/5). (T/8). (T6/1). (T.6/2). (T.6/3). (T.6/4). (T.6/5). (T6/6). (T.6/7). (T6/8). (T.6/9). (T.6/10). (T.6/11). (T.6/13). (T.6/15). (T.6/16). (T.6/17). (L.M.1/1). (L.M.1/2). (L.M.1/3). (L.M.1/6). (L.M.1/7). (L.M.1/8). (L.M.1/9). (L.M.1/10). (L.M.1/12). (L.M.1/13). (L.M.1/14). (L.M.1/16). (L.M.1/18). (L.M.2/1). (L.M.2/2). (L.M.2/3). (L.M.2/5). (L.M.3). (L.M.4). (L.M.5). (L.M.6). (L.M.7). (L.M.9). (L.M.10). (L.M.12). (L.M.14). (L.M.15/2). (L.M.17). (L.M.18). (L.M.21). (K.2). (K.3). (K.4).

2.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Din

2.2.1.1. Allah

Kendisinden başka tapılacak bir ilah olmayan ilahi güçtür. Ezeli ve ebedidir.²³ Kendisini tanımlayan ve kendisine özgü olan pek çok isme ve sıfatlara sahiptir. Klasik Türk Şiirinde de bu isimlere uygun olarak vasıflarıyla anlatılmış, Allah'ın kainatın yaratıcısı olduğuna bağışlayıcı konumuna oldukça çok değinilmiştir.

Dîvânçe'de ise Allahtan en çok “Hakk ve “Huda” diye bahsedilmektedir. “Hakk” lafzının geçtiği mısra sayısı 62, “Huda” lafzının ise 30'dur. Bunların dışında Allah lafzı direkt olarak geçtiği gibi; Allah'ın diğer isimleri olan, Mabûd, Mennân, Gaffâr, Rahmân, Kirdgâr, Yezdân, Hâlik, Rab, Mevlâ, Ehad, Feyyâz-ı Mutlak, Samed, Sübhân, Hamîd, Tanrı kelimelerinin de dîvânçede yer aldığını söyleyebiliriz.

Ol mertebe luğf etdi saña Hâzret-i **Mennân**

Mir'ât-ı Hudâsın ki merâyâ tek u hayrân

Şân u şeref u menziletiñ oldu nümâyân

Evşâfıñı neşr etmeğe indi yere Qur'ân

Mi'râciñı keşf etmeğe çıkdı göğe 'İsâ

(7/4)

Tefvîz-i umûr ile o feyyâza Niyâzî

Gufrân-ı künh Hâzret-i **Gaffâre** müfevvez

(G.54/5)

Ğurre-i Qur'ân ile evvel sen olduñ dîde-sîr

²³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bakara Suresi 255. ayet (Kurân-ı Kerîm, 2/225)

Pertev-i nūr ile cümle ‘ālemi kıldıñ münīr
 Kıadriñ etdi leyle-i kıadr ile kıādir müstenīr
 Ser-te-ser ey tāt-ı ser miħmān-ı **Yezdān** merħabā
 (8/3)

Hālını bir āh ile **Allāha** ibrāz eylesin
 Luṭf-ı **Yezdān** erişir elbetde hāl ‘uryānıña
 (G.96/3)

Sen hātıme-i nūr-ı risāletsıñ efendīm
 Kevneynde ol raħmet-i **Raħmān** saña maħşūş
 (G. 51/3)

Ne kıudretdir siyeh bir hākdānda reng-i ezhārı
 Kebūd u zerd sefid ü sürh olmuş **Kirdgār**ından
 (31/7)

‘Aceb bir zāt-ı pāk-ı ıştıfā kim maħrem-i **Mevlā**
 Sürerler maķdemine yüzlerin ehl-i behişt hālā
 (G.1/4)

2.2.1.2. Peygamberler

2.2.1.2.1. Hz. Muhammed

Hz. Muhammed, son peygamber ve İslam dini peygamberidir. Kainat yaratılmadan önce onun nuru yaratıldığından bu anlamda “yaratılmış ilk kişi” olduğunu da ifade edebiliriz. Hz. Muhammed, Klasik Türk Şiirinde; nur, gül, yaratılmışların en hayırlısı, dürr-i yekta, dürr-i yetim gibi ifadelerle belirtilir. Kendisi için pek çok “naat” söylenmiştir.

Dîvânçede; Hz. Muhammed için kaleme alınmış 17 naat bulunmaktadır. Bunların kimisi murabba, tahmîs gibi musammat nazım şekilleriyle yazılmışken kimisi de gazel nazım şekliyle yazılmıştır.²⁴

Hz. Muhammed'in doğumu hidayetin nurudur, kaza kalemi onun yanağının nurunda sûre gibidir.

Maṭla'îñ nûr-ı hüdâdır yâ Resûlallâh seniñ
Nûra zâtıñ âşinâdır yâ Resûlallâh seniñ
Sûre-i nûr-ı 'izârında yazar kılîk-i kaçâ
Vech-i pâkiñ ve'd-duḥâdır yâ Resûlallâh seniñ
(1/1)

Hz. Muhammed şefâat sahibi tek kişidir.

El-amân dâr-ı şefâ'atden beni dūr eyleme
Çünkü nefsim geçmedi tuğyânda kaldı yâ Resûl
(2/4)

Hz. Muhammed'in vasıflarını başka gönüller anlatamaz. Onun vasıflarını Kurân-ı Kerîm daha iyi ifade edebilir.

Lâl olur vaşfında diller çünkü vaşşâfiñ Hudâ
Özge vaşf-ı zâtıñ Kur'ânda kaldı yâ Resûl
(2/5)

Habîbâ hilye-i zâtıñ ki Kur'ânda müsecceldir
Muhammed nâm lakab Tâhâ vü 'unvân hatm-i mürseldir
(4/1)

Peygamberlik ülkesinin yolu onun için hazırlanmıştır. Peygamberlerin tahtı ona özeldir.

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. 1, 2,3,4,5,6,7 manzumeler ve gazeller bölümü bkz. 1,2, 20,23, 47, 52, 53, 60, 66,72 manzumeler

Zātınā müfevveẓ reh-i iklīm-i nübüvvet
 Ey taht-ı rüsül hüsrev-i fermān saña maḥşūş
 (G.52/2)

2.2.1.2.2. Hz. İsa

İsrailoğullarına gönderilen son peygamberdir. Hz. İsa, Cebrail'in Hz. Meryem'e üflediği ruhtan husule gelmiştir. Bu sebepten dolayı türlü mucizelere sahiptir. Henüz küçük bir bebek iken konuşmuş su üstünde yürümüş, neye dokunursa ona can vermiştir. Bunun yanı sıra en önemli mucizesi ise ölüleri nefesi ile diriltmesi olmuştur. Bu yönüyle “mesîha” ve “mesîha-dem” kelimeleri ile özdeşleşmiştir. Peygamberliği sırasında çarmıha gerilmek istenmiş; ancak Allah onu göğün 4. katına çıkarmıştır.

Dîvânçede Hz. İsa'nın adı; gökte olması münasebeti ve hayat veren nefesi ile 3 defa geçmekle birlikte diğer bir adı olan “Mesih” de yer almıştır.

Haşr eder sāha-i ‘aşkında hezār uşşākı
 Nefhası ‘İsā-yı dem ğamzeleri ‘ayn-ı ‘adem
 (32/3)

Bir ‘azīm küfr etdi zülf-i rüy-ı yârı şakladı
 Gökde ‘İsā bir yüzünde Meryem ağlasın
 (G.84/3)

Kızıl kana boyanmış gözleriñ gül-ruhlarıñ cāna
 Mesîhā ‘idine bilmem ki bir kurbān mısıñ kâfir
 (G.37/2)

2.2.1.2.3. Hz. Âdem

İlk insan ve ilk peygamberdir. Topraktan yaratıldığı için bu ismi almıştır. İnsanlığın soyu ondan gelir. Allah'ın emrine uymadığı için Hz. Havva ile cennetten kovulmuştur. İşte bu noktada ismi şiirlerde “cennet” sözcüğü ile birlikte geçmektedir.

Allah, Hz Muhammed'i son peygamber olarak görevlendirdiği için Hz. Âdem, Hz. Muhammed'e cenneti bağışlamıştır.

Etdi seni Hakk mühr-i nübüvvet ile hâtem
 Birdânesiñ âh cenneti bahş eyledi **Âdem**
 Cāngāhıma kār eyledi ol âteş-i mâtem
 Bir ‘abd-i şenā-ḥ’ānıñım ey mefḥar-ı ‘âlem
 İhlâş-ı derūnum saña ma‘lūm u hüveydā
 (7/9)

2.2.1.2.4. Hz. İbrâhim

Kurân-ı Kerîmde adı en çok geçen on peygamberden biridir. Daha küçük yaşlarda Allah'ın varlığını ve birliğini idrak etmiştir. Nemrûdun onu ateşe atmak istediği sırada Cebrail'e: "Ben, Allah'ın kuluyum. Hacetim sana değil onadır." dediği için Allah onu dost edinmiş ve "Halilullah" unvanını almıştır.

Dîvânçede Hz. İbrâhim için gazel nazım şekliyle bir manzume yer almaktadır. Bu gazelde daha çok Hz. İbrâhim'in yüzü, boyu, kaşı, yanağı gibi fiziksel özelliklerinin tasvir edilmesinin yanı sıra, Nemrûd ile olan münasebetine değinilmiştir.

Göründü gül gül-i rûyunda gül-ruḥsâr-ı İbrâhim
 Açılmış âteş içre gūyiyâ gülzâr-ı İbrâhim

Hırâmı ‘ar ‘ara ḳaddi o serve cilveler vermiş
 Ki ḳadd ḳāmet ḳıyāmet ḥāşılı reftâr-ı İbrâhim

Ne ḡamm Nemrûd-ı hicri sūziş-i ‘aşḳ ile yandırır
 Hāḳīḳatde vişâlinde nişândır nâr-ı İbrâhim

Nuḳûd u ḥanmân yâ cānımı ḳurbân eylesem bilmem
 Ne germiyyetle germâ-germ olur pāzâr-ı İbrâhim

Görüp rûyunda ebrû-yı hilâl 'îd oldu zann etdiñ
 Yañıldı ey Niyâzî tab'ıñı dîdâr-ı İbrâhim
 (G.78)

2.1.2.2.5. Hz. Yakûp

Dedesı İbrâhim, babası İshâk peygamberdir. Doğumu sırasında ikizinin topuğunu tuttuğundan “ardı sıra gelen, izleyen” anlamına gelen Yakûp adı verilmiştir.
 (Yıldırım, 2008, s.718)

Hz. Yakûp; en çok sevdiği oğlu Yûsuf'un kaybolmasından sonra ağlamaktan gözlerine ağ düşmüştür. Üzüntüsünü “Beyt'ül-ahzen” adını verdiği evinde yaşamıştır. Bu sebeple Niyâzî Dîvân'çesinde, Yakûp peygamberin adının geçtiği her beyit veya mısra da ya acısını yaşadığı ev ya da Yûsuf peygamber yer almıştır.

Yakûp peygamber, ağlaması hüznü, yaşaması ile özdeşleşmiştir.

Nâr-ı hasret çekerim yaqdı amân gayrı amân
Yûsuf-ı rûhumu zabt etdi vücûd-ı zindân
 Çeşm-i **Ya'kûb**um 'aceb hüzn ile oldu giryân
 Câna kâr eyledi âlâm u kûdürât-ı cihân
 Sûy-ı Hakk'a tutayım râh uşandım gayrı
 Tâkatim kalmadı v'allâhi uşandım gayrı
 (14/3)

Ya'kûb gibi etdi firâk ile hazîni
 Vermekde enîni
 Ken'ân-ı dile taht kurup geldi o devlet
 Bir **Yûsuf**-ı haşlet
 (G.15/4)

Sûy-ı hasretde Niyâzî ağla **Ya'kûb** gibi çün

Mısr-ı dilde ol meh-i Ken‘ân-ı dilber bir bu bir
(G.29/6)

Ya‘kûb gözüm kan dökerek beyt-i hazende
Hasret-zededir **Yûsuf**-ı Ken‘ânına böyle
(G.102/2)

Kalıp **Ya‘kûb**-ı dil ol külbe-i ahzân-ı hasretde
Teraqqub eyler iken **Yûsuf**âsâ ol cenân geldi
(G.110/3)

2.1.2.2.6. Hz. Yûsuf

Hz. Yakûp’un oğludur. Kurân-ı Kerîmde kıssası peygamberlerden yoksulluğa kadar türlü bilgiler ihtiva ettiği için “ahsenü’l-kasas” (kıssaların en güzeli) olarak geçmektedir.

Babası tarafından çok sevildiği için kardeşlerinin kıskançlığı neticesinde kuyuya atılması, Züleyha’nın gayr-ı meşru teklifine uymadığı için zindana atılması ile manzum ürünlerde oldukça geniş bir yelpazede kullanılır.

Az öncede belirttiğimiz üzere dîvânçede, Yakûp peygamberin olduğu her mısraın akabinde Yûsuf peygambere rastlamamız mümkündür.

Nâr-ı hasret çekerim yakdı amân gayrı amân
Yûsuf-ı rûhumu zabt etdi vücūd-ı zindân
Çeşm-i **Ya‘kûb**um ‘aceb hüzn ile oldu giryân
Câna kâr eyledi âlâm u küdürât-ı cihân
Sûy-ı Hakkâ tutayım râh uşandım gayrı
Tâkatim kalmadı v’allâhi uşandım gayrı
(14/3)

Ya‘kūb gibi etdi firāk ile hāzīni
 Vermekte enīni
 Ken‘ān-ı dile taht kūrūp geldi o devlet
 Bir **Yūsuf-ı** haşlet

(G.15/4)

Sūy-ı haşretde Niyāzī ağla **Ya‘kūb** gibi çün
 Mısr-ı dilde ol meh-i Ken‘ān-ı dilber bir bu bir
 (G.29/6)

Ya‘kūb gözüm kan dökerek beyt-i hāzende
 Haşret-zededir **Yūsuf-ı** Ken‘ānına böyle
 (G.102/2)

Kalıp **Ya‘kūb-ı** dil ol külbe-i ahzān-ı haşretde
 Teraḳḳub eyler iken **Yūsufāsā** ol cenān geldi
 (G.110/3)

Yūsuf peygamberin güzü çok güzel olduğu için, Klasik Türk Şiirinde yer alan sevgili
 “Yūsuf-ı Sâni” olarak da geçmektedir.

Görmemiş hayli cihān dīde saña mişl ü nazīr
Yūsuf-ı şānīde bu hüsnuñe kılmış ta‘bīr
 Rūy-ı gül-gūnıñ eder verd-i teri ḥor u ḥaḳīr
 Nigeñiñ şīvesi āzāde-i kayd u taşvīr
 [Ol nigār ḥāne-i ‘ālemde bu zībā olamaz]
 [Olsa da ṭab‘ıma şāyeste dil-ārā olamaz]
 (25/2)

Bulur tārik-i ‘ālemde zülāl-i maṭlabın encām
 Ḥayāl-i yār-ı **Yūsufvār** ile mescūndur göñlüm
 (G.74/4)

2.2.1.3. Melekler

2.2.1.3.1. Cebrâil

Dört büyük melekten biri olan Cebrâil vahiy meleğidir. Cibril, Ruhü'l-kuds, Ruh-ı Kuds, Cibril-i Emin, Bülbül-i Kuds gibi sıfatlara da sahiptir. Hz. Meryem'e ruh üflemesi, Hz. İbrahim'i ateşe atıldığı sırada tutması ve miraç olayıyla sıkça ilişkilendirilir. (Pala, 2007, s. 84)

İntizâr-ı rü'yeti 'arş-ı berîni titredir
Sidre-i a'lâda **Cibrîl-i Emîni** titredir
Çok büt-i tersâ nece kistrâ-yı dîni titredir
Sevdiğim başşa kadem rûy-ı zemîni titredir
Bir 'azîm hengâm olup bi'l-cümle eşyâ şarşılır
(5/3)

Ey şeh-i Levlâk²⁵ u şeh-râh-ı kurb-ı ma'nevî
Etdi per-i **Cibrîli** iftirâkıñ ihtirâk
(G.60/4)

Bâğ-ı hüsnüñ na't-ı hâbıdır lisân-ı **rûh-ı kuds**
Ni'metiñ gül-bâğıdır her bir nevâ-yı bî-nevâ
(G.2/3)

2.2.1.4. Ayetler ve Hadisler

2.2.1.4.1. Ayetler

Ayet, Kurân-ı Kerîm'i oluşturan her bir cümleye verilen addır. Gerek manzum gerek mensur ürünlerde sözü etkileyici kılmak, anlatılmak istenen düşüncüyü ispatlamak için iktibas ve telmih yoluyla eserlere konu edinilir.

²⁵ Hadis-i Şerîf: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

Dîvânçede pek çok ayete rastlamaktayız. Bunların kimisi tam iktibas kimi de nakıs iktibas yoluyla manzumelerde yer almaktadır.

Nakıs iktibas yoluyla mısralarda geçen ayetler şunlardır:

Ḳābe kavseyñ ḳurb-ı *ev ednā*²⁶saña ḥalvet-serā

Bir temāşadır ki seyr etdi *fu 'ādu mā ra 'ā*²⁷

Dedi Allāh yā ḥabībī merḥabā bek hel etā²⁸

Böyle ḳadriñ rüşenādır yā Resūlallāh seniñ

(1/2)

Ḥuzūruñ hel etā nūruñ tecellā ḳāmetin tūbā

Şeb-i İsrāda *mā evḥā*²⁹ile ḳadriñ mübecceldir

(4/6)

Ezel keḥḥāl-i ḥikmet keḥl-i *mā zāğal başar*³⁰çekmiş

Mu'atṭar sünbülün ve'l-leyl ü müjgāniñ mūkaḥḥaldir

(4/11)

Şürü-ı *kün fe-kān*³¹dır āsitāniñ yā Resūlallāh

Fürü'-ı in ü andır āsitāniñ yā Resūlallāh

Der-i bālā mekândır āsitāniñ yā Resūlallāh

Meṭāf-ı ḳudşiyāndır āsitāniñ yā Resūlallāh

²⁶ Necm Suresi 9. ayet: “İki yay aralıḡı kadar yakın oldu”. Ayetin özgün şekli: “Fe kāne kābe kavseyni ev ednā” dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/9)

²⁷ Necm Suresi 11. ayet: “Kalp (gözün) gördüğünü yalanlamadı”. Ayetin özgün şekli: “Mā kezebel fuādu mā raā”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/11)

²⁸ Bek hel etā: hoş geldin

²⁹ Necm Suresi 10. ayet: (Allah) kuluna verdiği vahyi verdi. Ayetin özgün şekli: “Fe evḥā ilā abdiḥi mā evḥā” dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/10)

³⁰ Necm Suresi 17. ayet: (Peygamberin) gözü şaşmadı ve sınırı aşmadı. Ayetin özgün şekli: “Mā zāğal basaru ve mā tagā”. (Kurân-ı Kerîm, 53/17)

³¹ Sözcük anlamı: ol derse olur. Kurân-ı Kerîmde çeşitli ayetlerde geçmektedir. Bakara Suresi: 117. ayet (Kurân-ı Kerîm, 2/117). Âl-i İmrân: 47. ayet, 59. ayet (Kurân-ı Kerîm, 3/47, 3/59). Enâm Suresi: 73. ayet (Kurân-ı Kerîm, 6/73). Nahl Suresi: 40. ayet (Kurân-ı Kerîm, 16/40). Meryem Suresi: 35. ayet (Kurân-ı Kerîm, 19/35). Furkân Suresi: 7. ayet (Kurân-ı Kerîm, 25/7). Mumîn Suresi: 68. ayet (Kurân-ı Kerîm, 40/68). Yâsîn Suresi: 82. ayet (Kurân-ı Kerîm, 36/82).

Medār-ı āsumāndır āsitānıñ yā Resūlallāh

(6/1)

Ser-ā-ser ser-nüvişte zer-feşān tuğrā-yı Rabbānī

Kemāl-ı rahm ile *lā-taḳneṭū*³²-yı va‘d-ı Sübhānī

Hübüb eyler nesīm fedḥulū³³ gül-geşt-i ‘adnānı

Olur elbet dahīli neş‘edār-ı ‘afv-i Yezdānī

Açık dārü’l-emāndır āsitānıñ yā Resūlallāh

(6/5)

Göz açdı mīm-i *mā evḥā*³⁴ göründü sırr-i a‘mālim

Ne çäre lā-beḳādır lem‘a vermez ‘aksi iḳbālim

Görünmez ‘aynıma zerrāt [i]çin ıḳşā-yı āmālim

Ġubār-ı tābdārı gözlerimde tutmada dā‘im

Cilā-yı çeşm-[i] cihāndır āsitānıñ yā Resūlallāh

(6/9)

Serdār-ı rüsül nūr-ı sübül ḥüsrev-i Baṭḥā

Gīsū-yı secā rūy-ı duḥā bedr-i mücellā

Ḳavseyn-i denā sırrı *fe evḥā*³⁵ *fe tedellā*³⁶

Ey Aḥmed-i Mahmūd-ı Ebu’l-Ḳāsım-ı Ṭāhā

Bes-i laḳab-ı maḫhar-ı teşrīf-i *fe terḍā*³⁷

(7/1)

³² Sözcük anlamı: (Allah’ın rahmetinden) ümit kesmeyin. Zümer Suresi 53. ayet: “Kendi aleyhlerine haddi aşmış kullarım, Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Ayetin özgün şekli: “Kul yā ibādiyellezīne esrefū alā enfusihim lā taknetū min rahmetillāhi. (Kurân-ı Kerîm, 39/53)

³³ Fedḥulū: artık

³⁴ Necm Suresi 10. ayet: (Allah) kuluna verdiği vahyi verdi. Ayetin özgün şekli: “Fe evḥā ilā abdiḥi mā evḥā”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/10)

³⁵ Necm Suresi 10. ayet: (Allah) kuluna verdiği vahyi verdi. Ayetin özgün şekli: “ Fe evḥā ilā abdiḥi mā evḥā”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/10)

³⁶ Necm Suresi 8. ayet: Sonra yaklaştı ve böylece indi. Ayetin özgün şekli: “Summe denā fe tedellā”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/8)

³⁷ Sözcük anlamı: Böylelikle razı olacaksın. Duha Suresi 5. ayet: yakın zamanda Rabbin yakında sana (ihsan edecek), böylelikle sen razı olacaksın. Ayetin özgün şekli: “Ve le sevfe yu’tike rabbuke fe terḍā”dır. (Kurân-ı Kerîm, 93/5)

‘*Alleme’l-esmā*³⁸ olan ecsāmda kalmaz hīç mecāl
 Nükte-i sebū’l-meşāniye vuķūf ‘ayn-ı kemāl
 Añladıñsa min ‘örf-ı sırrın ne lāzım ķıl ü ķāl
 ‘Ārifiñ ķalb-i mekānı mā-sivā olmak maķāl
 Nūr-ı maķz olsun sezādır kibriyā kāşānesi
 (16/2)

Öyle bir zāt-ı güzīn ki mażhar-ı feyż-i Ĥudā
 Remz-i sırr-ı ‘*alleme’l-esmā*³⁹ya vāķıf dā’imā
 Nūr-ı maķz olmuş ser-ā-pā berķ urur şubķ u mesā
 Bezmini ārzū edip ez-ğayr lāyık ben gedā
 [Ĥāk-pāy-ı Ĥāzret-i Monlāya geldim ağılarım]
 [Feyż-i ķudsin celb için Ķonyaya geldim ağılarım]
 (19/2)

Bir mücessem nūr-ı a‘zamdır vücūd-ı enveri
 Ān-be-ān bād-ı tecellī-i ilāhi mażharı
*İnnemā yahşī*⁴⁰de dāķil vāriş-i peyğemberi
 Ĥāşılı yoluna terk edip peder hem māderi
 [Ĥāk-pāy-ı Ĥāzret-i Monlāya geldim ağılarım]
 [Feyż-i ķudsin celb için Ķonyaya geldim ağılarım]
 (19/5)

Göñül bir yāre maķv olmuş ki şānı mażhar-ı Tāhā
 İmām-ı mescid-i Aķşā *fe sübhānellezī esrā*⁴¹
 (G.1/1)

³⁸ Sözcük anlamı: İsim öğretti. Bakara Suresi 31.ayet: (Allah), Adem’e, (Allah’ın) isimlerinin hepsindeki hikmetleri öğretti. Ayetin özgün şekli: “Ve alleme Ādemel esmāe kullehā...” (Kurân-ı Kerîm, 2/31)

³⁹ Sözcük anlamı: İsim öğretti. Bakara Suresi 31.ayet: (Allah), Adem’e, (Allah’ın) isimlerinin hepsindeki hikmetleri öğretti. Ayetin özgün şekli: “Ve alleme Ādemel esmāe kullehā...” (Kurân-ı Kerîm, 2/31)

⁴⁰ Sözcük anlamı: Sadece Allah’a karşı demektir. Fatır Suresi 28. ayet: Alimler, Allah’a karşı büyük saygı duyar. Ayetin özgün şekli: “İnnemā yahşāllāhe min ibādihi ulemāu”. (Kurân-ı Kerîm, 35/28)

⁴¹ Sözcük anlamı: İşte o kulunu gece yürüten Allah’tır. İsrâ Suresi 1.ayet: “İşte o yürüten Allah, Sübhan’dır. Ayetin özgün şekli: “Subhānellezī esrā bi abdihi leylen”.dir. (Kurân-ı Kerîm, 17/1)

Münevver eyledi eflākı nūr-ı vech-i Levlāk⁴²
 Dayandı *kābe kavseyne* ⁴³mekānı oldu *ev ednā*⁴⁴
 (G.1/2)

Her ne deñli ‘ișyān etdimse yā hū
 İstinādem şāhib-i şefā‘ atıñdır
 Qur’ anında dediñ sen *lā taknetū*⁴⁵
 Beni mahrem eden ol ‘ināyetiñdir
 (G.41/1)

Hāme-i kudretle sırr-ı hikmetle
 Rızķım ‘adāletle ezel yazılmış
*Nahnü kasemnā*⁴⁶ da ol temāşādan
 Defter-i Mevlāda güzel yazılmış
 (G.50/1)

Oķu tārīķ-i meşķat ki tamām çıķdı sezā
*Enbetet Allāhū mine ‘l-ilmi nebāten ḥasanen*⁴⁷
 (T.3/8)

Tam iktibasın kullanıldığı ayetler ise şunlardır:

Zātıñ beyān eder Tāhā ile Kāf
 Şıfatıñ baķş eder sūre-i Ahķāf

⁴² Hadis-i Şerīf: Sen olmasaydın felekleri yaratamazdım.

⁴³ Necm Suresi 9. ayet: “İki yay aralķı kadar yakın oldu”. Ayetin özgün şekli: “Fe kāne kābe kavseyni ev ednā” dır. (Kurān-ı Kerīm, 53/9)

⁴⁴ Necm Suresi 9. ayet: “İki yay aralķı kadar yakın oldu”. Ayetin özgün şekli: “Fe kāne kābe kavseyni ev ednā” dır. (Kurān-ı Kerīm, 53/9)

⁴⁵ Sözcük anlamı: (Allah’ın rahmetinden) ümit kesmeyin. Zumer Suresi 53. ayet: “Kendi aleyhlerine haddi aşmış kullarım, Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Ayetin özgün şekli: “Kul yā ibādiyellezīne esrefū alā enfusihim lā taknetū min rahmetillāhi.” (Kurān-ı Kerīm, 39/53)

⁴⁶ Sözcük anlamı: Kısımlara ayırdık. Zuhuf Suresi 32. ayet: “Biz onların dünya hayatında maişetlerini geçimlerini bölüştürdük. Ayetin özgün şekli: “Nahnu kasemnā beynehum maişetehum fil hayātid dunyā” (Kurān-ı Kerīm, 43/32)

⁴⁷ Sözcük anlamı: Allah ilmi ile onu güzelce yetiştirdi. Âl-i İmrân Suresi 37. ayet: “Rabbi onu kabul edip güzel bir şekilde yetiştirdi. Ayetin özgün şekli: “rabbuhā bi kabūlin hasenin ve enbetehā nebāten hasenen...” (Kurān-ı Kerīm, 3/17)

Ne nûkteler verir *ḥā mīm* ⁴⁸[‘ayn] *sīn kāf*⁴⁹

Niyâzî fehm etdim emvâca şordum

(G.72/4)

2.2.1.4.2. Hadisler

Kelime anlamı olarak “sonradan meydana gelen, sonradan var olan” demektir. İslam terminolojisi ise hadisi Hz. Muhammed’in kutsal sözleri olarak tanımlamaktadır. Hadisler de ayetler gibi öne sürülen düşünceyi ispatlamak ve sözü daha anlaşılır kılmak amacıyla eserlerde kullanılırlar.

Niyâzî Dîvânçesinde iki hadis örneği ile karşılaşmaktayız. Bunların ilki, Hz. Muhammed’e özel bir hitap olan “levlâk” tır.

Levlâk sözcüğü “Levlâke levlâk, lemmâ halakatü’l-eflâk” Hadis-i Şerifinden alınmış olup “Sen olmasaydın yeri göğü yaratmazdım” anlamına gelir.⁵⁰

...

Ḥamd ola gördüm ḥabîbâ liḥye-i pâkiñ seniñ

Allâh Allâh pek mu‘allâ şân-ı *Levlâkiñ* seniñ⁵¹

...

(6/1, 2, 3, 4, 5, 6)

Münevver eyledi eflâkî nûr-ı vech-i *Levlâk*⁵²

Dayandı kâbe kavseyne⁵³ mekânı oldu ev ednâ⁵⁴

(G.1/2)

⁴⁸ Şûrâ Suresi 1. ayet (Kurân-ı Kerîm, 42/1)

⁴⁹ Şûrâ Suresi 2. Ayet (Kurân-ı Kerîm, 42/2)

⁵⁰ Hadis-i Şerîf’in kaynağı konusunda bir husus bulunamamıştır.

⁵¹ Bu dizeler 3 numaralı, 6 bentlik mütekerrir müseddesten alındığı için tüm mısralar gösterilmemiştir.

⁵² Hadis-i Şerîf: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

⁵³ Necm Suresi 9. ayet: “İki yay aralığı kadar yakın oldu”. Ayetin özgün şekli: “Fe kâne kâbe kavseyni ev ednâ”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/9)

⁵⁴ Necm Suresi 9. ayet: “İki yay aralığı kadar yakın oldu”. Ayetin özgün şekli: “Fe kâne kâbe kavseyni ev ednâ” dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/9)

Ey şeh-i *Levlāk*⁵⁵ u şeh-rāh-ı kurb-ı ma‘nevī
 Etdi per-i Cibrīli iftirākıñ ihtirāk
 (G.60/4)

Diğer bir hadis örneği ise gizli hazine anlamına gelen “Küntü kenzen mahfiyyen” ile başlayan⁵⁶ Hadis-i Şerif’tir.

Vākıf-ı esrār-i *küntü kenz-i* şāh-ı hūb-likā
 Āşinā-yı remz-i Tāhā rūšenā-yı hel etā⁵⁷
 Hall-i eşkāl-i hüviyyetde odur müşkil-güşā
 ‘İlme peygamber Medīne bābı anıñ Murtezā
 Cümle aşhābı nücūm hurşīd-i vālādır ‘Alī
 (10/2)

2.2.1.5. Diğer Dinî Şahıslar

2.2.1.5.1. Hz. Alî

Hz. Muhammed’in amcasının oğlu, damadı ve dört halifenin sonuncusudur. Esedullah (Allah’ın aslanı) , Murtaza(seçilmiş), Haydar (aslan) gibi pek çok isme sahiptir. İslam dinini yayma adına yapılan ilk savaşılar katılmış, Hayber şehri fetih olunurken sancaktarlık görevinde bulunmuştur, bu görev ise onun destanlaşmasını sağlamıştır. Şiirlerde iki üçlü çatal kılıcı “Zülfikar” ve atı “Düldül” ile birlikte ifade edilir.

Mehmed Niyâzî, Süleymân Fehîm’in Hz. Alî için yazdığı gazeli tahmîs etmiştir.⁵⁸

Hz. Alî, Allah’ın dostu, peygamberin varisidir. Dört halife’nin meclisinin en nurlu ışığıdır. Kahredici darbesiyle Hayber’i defalarca harap etmiştir.

⁵⁵ Hadis-i Şerîf: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

⁵⁶ Hadis-i Şerîf : “Ben gizli bir hazine idim...” [Süyûti, ed-Dürerü’l-Müntesire, s. 125; Aliyyü’l-Kaarî, el-Esrârü’l-Merfûa’, s. 273]

⁵⁷ Hel etā: Hoş geldin

⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. 10 numaralı manzume

Eyledi küfr ü zulmden rüşenā çün kişveri
 Darb-ı kahr ile harāb etdi hezārān Hayberi
 Mā-ḥaṣal maḥbūb-ı Mevlā vāriş-i peygemberi
 Çār-yār-ı bā-şafāniñ şem ‘-i bezm-i enveri
 Tāk-ı istiṣnāda mihr-i ‘ālem-ārādır ‘Alī

(10/5)

2.2.1.5.2. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin

Hz. Muhammed’in torunları ve Ehl-i Beyt mensuplarındandır. Hz. Hasan karısı tarafından zehirlenmiş, Hz. Hüseyin ise Yezid’e biat etmediği için Kerbelada zalimce şehit edilmiştir. Peygamber soyunun bu denli acı muamele görmesine şairler sessiz kalmamış, verdikleri edebî eserlerde Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’e yer oldukça geniş vermişlerdir. Genellikle iki kardeş mısralarda ve beyitlerde birlikte anılmışlardır.

Älemde o sıbteyn-i Resûl gördü bu kahrı
 Bir āh edeyim hîçe verem ben de sipihri
 ‘Ucb etdireyim velvele-i hüzn ile dehri
 Nüş eyler isem şāh **Hasan** ‘aşkına zehri
 Çekmem elemi cān yoluna gitse **Hüseyiniñ**

(12/4)

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin; Allah tarafından verilen dünyaya verilen ihsanlardır, dünyanın övünme sebepleri, göz bebekleri ve iki cihanın şerefliileridir.

Hüccet-i kevneyn-i ‘ālemdir **Hasan ile Hüseyin**
 Mā-bihi’l-fahreyn-i ‘ālemdir **Hasan ile Hüseyin**
 Hakkdan ihsāneyn-i ‘ālemdir **Hasan ile Hüseyin**
 Kurretü’l-‘ayneyn-i ‘ālemdir **Hasan ile Hüseyin**
 Vālid-i sıbteyn olup ā’lādan ā’lādır ‘Alī

(10/6)

2.2.2. Şahıslar

Bir kişi hayatı boyunca insanlığa ne denli büyük katkıda bulunursa ölümsüzlüğe kavuşur, yapmış oldukları gibi adı da yüzyıllar boyunca yaşar. İşte bu hususta öne sürülen fikirleri daha net bir şekilde anlatmak, verilen edebî ürünün özünü benimsetmek için eserlerde şahıslara yer verilir.

Dîvânçede oldukça geniş bir şahıs kadrosu bulunmaktadır. Bu şahıslar, kendi içinde ne gibi bir işleve sahip olduğu düşünülerek tasavvufî, tarihî-mitolojik, felsefî, ilmî ve ikili aşk kahramanları olarak değerdendirilip tasnif edilmiştir.

2.2.2.1. Tasavvufî Şahıslar

2.2.2.1.1. Mevlânâ

“Monlâ-yı Konya” olarak da tanımlanan Mevlânâ, tüm insanları hangi din ırk ve mezhepten olursa olsun herkesi kucaklamış, hoşgörüsü ile bu doğrultuda insanlara sevginin, saygının ne derece önemli olduğunu göstermiştir. Yaşadığı dönemden itibaren Mevlânâ’ya gösterilen ilgi günümüzde de devam etmektedir. Bu durum onun büyük bir şahsiyet olduğunu bizlere kanıtlamaktadır.

Dîvânçede, Mevlânâ üç yerde karşımıza çıkmaktadır. İlki, Mehmed Niyâzi’nin Şem’inin gazeline yazdığı tahmîs ikincisi Mevlânâ’yı öven mütekerrir müseddes, sonuncusu ise Mevlânâ redifli 5 beyitlik gazeldir.⁵⁹

Kâlehâ-yı feyz için pârâr-ı Mevlânâdayız
 Ğamm şatıp ‘aşk alırsız çün kâr-ı Mevlânâdayız
 Neş’ e-yâb-ı dilleriz der-bâr-ı Mevlânâdayız
 Biz mağarr-ı evliyâ-sâlâr-ı Mevlânâdayız
 Tâ elest bezmindeki ikrâr-ı Mevlânâdayız

(11/1)

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. 11, 19 numaralı manzumeler ve gazel bölümü 8 numaralı manzume

Allah'ın feyzi onun seçkin kişiliğinde görülür. Onun gizli ışığı sabah akşam, baştan ayağa şimşek gibi vurur.

Öyle bir zāt-ı güzîn ki maẓhar-ı feyz-i Hudā
Remz-i sırr-ı 'alleme'l-esmā⁶⁰ya vākıf dā'imā
Nūr-ı maḥẓ olmuş ser-ā-pā berķ urur şubḥ u mesā
Bezmini ārzū edip ez-ğayr lāyık ben gedā
[Hāk-pāy-ı Hāzret-i Monlāya geldim ağlarım]
[Feyz-i kudsin celb için Konyaya geldim ağlarım]

(19/2)

Mevlânâ, Hz. Muhammed'in varisidir. Allah'ın tecellisi her zaman onda görülür. Varlığı nurlu bir cisimdir.

Bir mücessem nūr-ı a'zamdır vücūd-ı enveri
Ān-be-ān bād-ı tecellî-i ilāhi maẓharı
İnnemā yahşîde⁶¹ dāḥil vāriş-i peygemberi
Hāşılı yoluna terk edip peder hem māderi
[Hāk-pāy-ı Hāzret-i Monlāya geldim ağlarım]
[Feyz-i kudsin celb için Konyaya geldim ağlarım]

(19/5)

Mevlânâ'nın manası, (sevgiliye) kavuşmayı gönlün harfi olmaksızın ima eden ledün ilminin suretidir.

Bu bir şüret-i ledünnîdir ki imā-yı vişāl eyler
Bulur andan bilā-ḥarf-ı gönül ma'nā-yı Mevlânā

(G.8/2)

⁶⁰ Sözcük anlamı: İsim öğretti. Bakara Suresi 31.ayet: (Allah), Adem'e, (Allah'ın) isimlerinin hepsindeki hikmetleri öğretti. Ayetin özgün şekli: "Ve alleme Ādemel esmāe kullehā..." (Kurân-ı Kerîm, 2/31)

⁶¹Sözcük anlamı: Sadece Allah'a karşı demektir. Fatır Suresi 28. ayet: Alimler, Allah'a karşı büyük saygı duyar. Ayetin özgün şekli: "İnnemā yahşāllāhe min ibādihil ulemāu". (Kurân-ı Kerîm, 35/28)

2.2.2.1.2. Hâcî Bektâşî Velî

Hâcî Bektâşî Velî, Horasan erenlerindendir. 13. yüzyılda Anadolu'ya gelmiştir. Anadolu halkına; güzel ahlak, sevgi, hoşgörü gibi konularda yol gösterici olmuştur. Bir yanında aslan, bir yanında ceylan bulunan resim ile tasvir edilmesi onun hoşgöründen yana olmasının en büyük kanıtı sayılabilir.

Dîvânçede, Hâcî Bektâşî Velî ile ilgili olarak beş beyitlik bir gazel bulunmaktadır.

Hâcî Bektâşî Velî, cihanın güneşini kendisine tutsa, güneş onun nurunun izinde zerre gibi kalır. İnsanlığa ey kardeşler diye seslendiğinde Hz. Muhammed'in nurunun varisi olur. Allah cennetin kapısında onun meskenini hazırlamıştır.

Destgîri ehl-i hâcet Hâcî Bektâşî Velî
Melce' -i şâh-ı 'inâyet Hâcî Bektâşî Velî

Tutsa mânen kendiyi zerre düşer şems-i cihân
Nûr-ı âşârına nisbet Hâcî Bektâşî Velî

Hâkk müheyyâ eyleyip dâr-ı cinânda meskeniñ
Etdi Rıdvân ile hâlvet Hâcî Bektâşî Velî

În se' eltüm eyyühe'l ihvân metey zâtühü⁶²
Vâriş-i nûr-ı nübüvvet Hâcî Bektâşî Velî

Dâmen-i feyziñ komaz elden Niyâzî dâ'imâ
İlticâ eyler şefâ'at Hâcî Bektâşî Velî

(G.111)

⁶² Kendisi ey kardeşler diye (insanlara) seslendiğinde

2.2.2.1.3. Hallâc-ı Mansûr

9. ve 10. yüzyıllarda İran’da yaşamış ünlü bir sûfidir. Söylediği “Ene’l-Hak” sözü nedeni ile önce hapse atılmış daha sonrada idam edilmiştir bundan dolayı; şiirlerde dâr kelimesi ile birlikte anılır.

Te’şîr etdi ‘aşkıñ bu ben nâ-çâra
 Vaşlıñdan başka yok ğayrı çâre
 Cân verirsem ne ğamdâr-ı ber-dâra
 İntihâ-yı ‘aşkıñ **Hallâca** şordum

(G.72/2)

Geldim bu fenâ bezmine pejmürde-ķıyâfet
 Cân u dilimi kapladı süzende bir âfet
 Bilmem ki ‘aceb noldu Niyâzîye kabâhat
 Endüh-ı cihân cânıma kâr etdi be-ğayet
Manşûr gibi dâra çekildim resenim yok
 Yâ Rab bu kuyûdât-ı nihânı kesenim yok

(21/6)

Zülf-i sevdâsı cigerde lâleveş bir dâğ idi
 Şimdi cân ber-dâr edip mânend-i **Manşûr** eyledi

(G.112/4)

2.2.2.2. Tarihî-Mitolojik Şahıslar

2.2.2.2.1. Cem/Cemşîd

Pişdâdiyân sülalesinin dördüncü hükümdarıdır. Güneş ışıkları tahtının süsünü parlatmaya başlayınca halkın bu durumu Cem’in ışığı sanması sebebiyle kendisine “Cemşîd” de denilmektedir. Gücün ve iktidarın sembolü olan Cem aynı zamanda şarabı bulan kişi olduğundan “bezm, mey, saki” gibi ifadelerle özdeşleşmiştir.

Teşnedir neş'e-i evşāfina rūḥ-ı Cāmī
 Reşk eder meclis-i memdūḥuna bezm-i **Cemşīd**
 (18/13)

Āşafā çāre-resā menba'-ı ser-şār-ı ni'am
 Ey himem-sāz u ser-efrāz-ı ümem ferḥundem
 Yemm-şiyem dem-be-dem[ī] **Cem** ki Felātūn-ı ḥikem
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem
 (29/1)

Etdi dārātına ser-beste müdāra Dārā
 Dār-ı dādārına **Cemşīd**-i müşeyyed nigerān
 (30/18)

Şu'le-i 'aşk-ı ḥabīb ile ziyālansın gönül
 Ey Niyāzī sākī-i **Cem** cām olmuş olmamış
 (G.48/5)

2.2.2.2.2. Gîv

Şehname kahramanlarından Rüstem'in damadıdır. Kar ve sis altında kaybolup ölümsüzlüğe ulaşması ile bilinir. “Terk etme”, “bırakma” kelimeleri hususunda kendisine telmihte bulunulur.

Kemend-i 'aşkıyı taşımış dolaştırır şehri
 O ḥāl-i hindī zülf-i çini mā-ḥaşal dehri
 Bırakdım 'ālem-i **Gîv** anda aḥter u mihri
 O meh-likāyı keşān-ber-keşān arar gezerim
 (22/5)

2.2.2.2.3. Dârâ

Şehname kahramanlarından olan Dârâ, İran'ın Keyâniyân ailesine mensuptur. İhtişam ve ululuğun sembolü olarak edebî eselerde yer almıştır.

Etdi dârâtına ser-beste müdâra **Dârâ**

Dâr-ı dâdârına Cemşîd-i müşeyyed nigerân

(30/18)

2.2.2.2.4. Mânî

Meşhur Çinli ressamdır. Yaptığı resimleri bir mucize gibi göstermiştir. Şiirlerde sevgilinin güzelliğini resmedebilmesi hususunda “Bihzâd” ile birlikte kullanılır.

Şîve-i nev-res edâsı hıyre-i ehl-i ‘uqûl

Mânî vü Bihzâda üstâd bir muşavverdir şâd

(G.21/3)

2.2.2.2.5. Bihzâd

Kimilerine göre Türk, kimilerine göre İranlı ressamdır. İsmi “Behzâd” şeklinde de geçmektedir. Sevgilinin güzelliğini onun bile tasvir edemeyeceği noktasında “Mânî” ile birlikte kullanılır.

‘Aql-ı pür-kârî-i **Bihzâd**ı tebehkâr eyleyen

Şun‘-ı cism u vaz‘-ı resm-i nev-civânımdır benim

(27/21)

Şîve-i nev-res edâsı hıyre-i ehl-i ‘uqûl

Mânî vü **Bihzâda** üstâd bir muşavverdir şâd

(G.21/3)

Ne mümkün ol perîniñ resmin alsın hâme-i **Bihzâd**

Modeldir destgâh-ı nûrdan îcâda gelmişdir

(G.42/2)

2.2.2.2.6. Nemrûd

Nemrûd, günümüzde kendisinden korkulan, kendisinin kötü bir karaktere sahip olduğu izlenimini veren kişiler için kullanılan bir kavramdır. Tarihi bir kişilik olan Nemrûd ise Bâbil hükümdarı olup Hz. İbrâhimi ateşe atmak istemesi ve zalimliği doğrultusunda tanınmaktadır.

Ne gamm **Nemrûd**-ı hicri sūziş-i ‘aşk ile yandırısa

Hakîkatde vişâlinde nişândır nâr-ı İbrâhim

(G.78/3)

Dağlar arasında yüce inleyen

Nûra cemâl nâza celâl okudu

Gökğubbe içinde çîn çînlayan

Dedi ikisine birden ‘aşk odu

Añlar ne olduğun güzel dinleyen

Nûru sevindirdi nâr-ı **Nemrûdu**

Derdlilerin hemân o şadâsıdır

Nârının şamular bir cefâsıdır

(T.6/2)

2.2.2.2.7. İskender/Skender

İskender iki şekilde tanımlanmaktadır. İlki âb-ı hayatı arayan “İskender-i Zülkarneyn”, ikincisi “Makedonya Kralı Büyük İskender”dir; ancak bu kişinin birbiriyle ilgisi yoktur. Eserlerde bahsi geçen kişi yaptırdığı ayna ile de sıkça anılan İskender-i Zülkarneyn'dir.

Temāşā eyleyelden reng-i rūy-ı yāri reng-ā-reng
 Ben ol gūyā ki **İskender**-nihādım göñlüm āyīne
 (G.94/3)

2.2.2.3. Felsefî Şahsiyetler

2.2.2.3.1. Eflâtun/Platon

Sokratesin öğrencisidir. Şiirlerde Felâtûn olarak da geçer. Bir kimsenin hikmet sahibi olduğunu göstermesi noktasında eserlerde geçmektedir.

Āşafā çāre-resā menba‘-ı ser-şār-ı ni‘am
 Ey himem-sāz u ser-efrāz-ı ümem ferhündem
 Yemm-şiyem dem-be-dem[ī] Cem ki **Felāṭūn**-ı hikem
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem
 (29/1)

Ḳuvvet-i ‘irfān-ı (fehmī) ḥayret-efzā-yı ‘uḳūl
 Pīşekār-ı bahş-ı fikrinde **Felāṭūn** dāne-çīd
 (T.1/5)

Zihī şadr-ı ‘ālī vālā-nijād
 Aristo-yı hikmet **Felāṭūn** reşād
 (T.5/1)

2.2.2.3.2. Aristo

Klasik felsefenin kurucusu, Platonun öğrencisidir. Şiirlerde vezin gereği Risto olarak da karşımıza çıkmaktadır. Platon örneğinde olduğu gibi hikmet, bilgi sahibi kişileri tanımlamak için Aristo kullanılmaktadır.

Zihî şadr-ı ‘ālî vālâ-nijād
Aristo-yî hikmet Felâṭūn reşād
 (T.5/1)

Pek çokdur bilgisi fazlî âşikâr
 Bir efsûn ‘allāme gitsin Şirāzî
 Dāmında ğazālî tutulmuş şikâr
 Eylemesin artık fahrini rāzî
 Söyleyiñ **Risṭo**ya amān tell qarār
 Görsünler zamānda bu şāh-bāzî
 Hikmet hikmetiñde Bū Sînāsıdır
 Ne deñli fûnûnuñ âşināsıdır
 (T.6/11)

2.2.2.4. İlmî Şahsiyetler

2.2.2.4.1. İbn-i Sînâ

Büyük tıp bilgini olmasının yanında fizikçi, filozof ve yazardır. Babasının adı Ali olduğundan eserlerde Bû Alî, Ebû Alî, Bû Sînâ, Ebû Alî Sînâ olarak da geçer. Hikmetin ve bilginliğin sembolüdür.

Pek çokdur bilgisi fazlî âşikâr
 Bir efsûn ‘allāme gitsin Şirāzî
 Dāmında ğazālî tutulmuş şikâr
 Eylemesin artık fahrini rāzî
 Söyleyiñ **Risṭo**ya amān tell qarār
 Görsünler zamānda bu şāh-bāzî
 Hikmet hikmetiñde **Bū Sînā**sıdır
 Ne deñli fûnûnuñ âşināsıdır
 (T.6/11)

2.2.2.5. İkili Aşk Kahramanları

2.2.2.5.1. Leylâ ve Mecnûn

Aşkları günümüzde dahi etkisini göstermekte olan Leylâ ile Mecnûn kendileri üzerine oldukça fazla söz söylenmiş, her türlü edebî metinde kendine yer edinmiş aşk kahramanlarındandır. Pek çok şair tarafından bu ikiliye aşk mesnevîsinin yazılması Klasik Türk Şiirinde bu ikilinin önemini fazlasıyla perçinlemektedir.

Kadın kahraman olan Leylâ, Leylî olarak da bilinmektedir. Çoğu mısra ve beyitlerde, “leylî” sözcüğü gece renkli anlamına gelmesi sebebiyle sevgilinin saçları için ve sevgilinin pervasızlığını anlatmada kullanılır.

Bu ikilinin erkek kahramanı ise gerçekte adı Kays olup aşkından ayrılmanın üzüntüsü neticesinde çöle düşüp kendini kaybettiği için Mecnûn olarak bilinmektedir. Mecnun, aşk acısının ve üzüntüsünün beraberinde getirdiği durumu en doğru bir biçimde özetleyen karakterlerden olması sebebiyle gerçek sevginin en önemli simgelerinden biri olmuştur.

Şaçları leylâ ki **leylâ** lebleri şîrîniñe

Kâffe-i şîrîn leb-â-leb saña olmuş mübtelâ

(G.2/5)

Şaçları **leylâ**sına **Mecnûn**-şîfat bend olmuşum

Kûh-be-kûh müstağrak-ı endûh olup etdim gezer

(G.34/4)

Ṭakdılar zencîr-i ‘aşkıñ şandılar şeydâ-yı dil

Ey saçı **leylâ** yetiş gel ‘aql u cân çekdi gider

(G.40/4)

O **Leylî** şüretiñ **Mecnûn** gibi leyl-i firâkında
 Enîs çeşm-i ümîd-i şebnemî buldum mizâcımca
 (G.98/2)

Mecnûn diliñ saçları **leylâsı** ucundan
 Biñ silsile-bend eyledi gerdânına böyle
 (G.102/3)

2.2.2.5.2. Ferhâd ile Şîrîn

Gerçek aşkın, fedakarlığın en büyük göstergesi olan Ferhâd, sevgilisi Şîrîn'in isteği üzerine "Bîsütûn" adı verilen dağı delmesiyle bilinir. Şiirlerde; Mecnûn gibi acı çekmesi, Hüsrev ile girdiği rekabet, ve en önemlisi dağı deldiği için küreği ile kullanılır. Şîrîn ise, Leylâ'nın pervasızlığının aksine hem sevimli tatlı, hem de sevgili olarak tevriyeli bir şekilde kullanılır. Özellikle dudak anlamına gelen leb kelimesi ile özdeşleştirilmiştir.

Şikâr etdim nece bâzîçelerle dîde-i şeh-bâz
 Yakıldı âşiyânı murğ-ı dil kıanda eder pervâz
 Şikeste-per döner vâdî-i hayretlerde ser-efrâz
 Leb-i **şîrîn** ile gûyâ benim **Ferhâd**-ı kûh-endâz
 'Acebdir tîşe-i kesb-i yedimde rahne-ser etdim
 Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim
 (20/5)

Gezdi **Ferhâd**-ı dil-i ahkâr Niyâzî 'âlemi
 Görmedi la'liñ gibi **şîrîn**-i aşlâdan lezîz
 (G.22/5)

Bir lebi **şîrîn**-i serv-i nâz u eṭvâre düşüp
 Tîşe-i cevrin[e] **Ferhâd**-ı gönül ser tutdu ser
 (G.34/3)

Bu deşt-i 'âlem içre rāh-ı cānāne sefer tutdum
 Yine āyîne-i dilde henüz jeng-i keder tutdum
 Varıp bir tîşe-i 'aşk-ı leb-i **şîrîne** ser tutdum
 Hikāye eylesiñ hālīm benim **Ferhāda** aldırdım
 (G.81/3)

Ey şabā görürsen ol nāzenīnim
 Hemān ḥasretiñle der-be-der derdi
 Sorarsa **Ferhâd**-ı dilden **Şîrîn**im
 Tîşe-i 'aşkıñla raḥne ser derdi
 (G.113/1)

Bunların dışında sadece karakter benzetmesine bağlı olarak ismi geçmekte olan şahıslarda eserde bulunmaktadır. Sözü geçen şahıslar; Ebû Hanîfe, (Sâdî) Şîrâzî, (Molla) Câmî, (Nasîrüddin) Tûsî, Hârûn Reşîd, Bermekî(ler) Hz. Meryem ve Sokrattır.

2.2.3. Coğrafi ve Kozmik Unsurlar

2.2.3.1. Coğrafi Unsurlar

Coğrafi yerler, yaşadığımız dünyanın en önemli hususlarından biridir. Bir şehrin veya beldenin ne gibi özellikleri olduğu hakkında bize ipucu verirler. Bundan hareketle şairler coğrafi yerleri, o yer neyi ile ünlü ise benzetme unsuru veya tarihi bir olaya gönderme yapma amacıyla kullanmışlardır.

Dîvânçede adı geçen coğrafi yerler şunlardır:

Çin, Yemen, Aden, Mısır, Kenan, Medine, Hoten, Avrupa, Paris, Batha, İran, Isfahan, Bulgaristan, Bedaḥşan, Necef, Kandeḥar, Budin, Keşmir, Konya, İstanbul, Çubuklu, Göksu, Vezneciler, Beyazıt, Kandilli, Kemeraltı, Ceyhun Nehri.

Çin ülkesi misk ceylanları ile ünlüdür. Sevgilinin saçları da tıpkı bu misk gibi kokmaktadır.

Şemmedār olsa şekim rencīd ederdi şübhesiz

Nāfe-i **Çīni** o çīni zūlf-i şāh-ı būlarıñ

(G.63/2)

Bedaḥşan, yakutlarıyla ünlü bir şehirdir. Sevgilinin dudaklarının yakut gibi kırmızı olması noktasında “lal” kelimesi ile kullanılır.

Āteşin la‘l-i **Bedaḥşān**ında gördük bir eṣer

Ol zamānda kūy-ı ‘aşqında anıñ sūzāneyiz

(G. 45/3)

2.2.3.2. Kozmik Unsurlar

2.2.3.2.1. Müşterî

Bercis, Erendiz, Sakıt, Jüpiter, diğer adlarıdır. Altıncı felekte yer alır. Etkisi altında doğanlar tevazu sahibi ve terbiyelidir. Çoğu zaman talih kelimesi ile aynı mısrada yer alır.

Şanma ḳandīller donanmış zeyn eder baḥr ü ber[r]i

Tālī‘-i mihr-i cihānı seyre gelmiş **müşterî**

(L.M.5/1)

İhtirāk-ı **müşterî** eyler o gīsū-yı zühāl
 Hāle-i müjgānınıñ müjgān-ı mirrîh hāsidi
 (G.104/4)

2.2.3.2.2. Zühāl

Satürn gezegenidir. Yedinci felekte yer alır, Siyah renge hakim olduğundan sevgilinin saçlarının karalığını belirtmede benzetme unsuru olarak kullanılır.

İhtirāk-ı müşterî eyler o gīsū-yı **zühāl**
 Hāle-i müjgānınıñ müjgān-ı mirrîh hāsidi
 (G.104/4)

2.2.3.2.3. Mirrîh

Merih ve Mars adıyla da bilinen gezegendir. Beşinci felekte yer alır. Kızgınlık, savaş gibi özellikleri olan Mirrîh'in etkisinde doğanlar öfkeli ve sert kişilerdir. Sevgilinin gözü olup savaş ve kavga kelimeleri ile çok bağdaştırılmıştır.

Çeşm-i **mirrîh**iñ kırān etmiş çekip ebruları
 Elde hançer fırka-i 'uşşākı eyler cüst [u] cū
 (G.89/2)

Birbiri ile dīde-i **mirrîh** etmekde kırān
 Her naşılsa eylesin üftāde elbet hırz-ı cān
 Lāübālī gezmesin şūrīdeler hīçbir zamān
 Ğamzesi tīg-i tegāfildir o şūhuñ el-amān
 (G.83/1)

2.2.3.2.4. Zühre

Diğer isimleri Nâhid, Çoban Yıldızı'dır. Üçüncü felekte yer alır. Yunan mitolojisinde aşk ve güzellik tanrıçası, Afrodit ile özdeşleştirilir. Bu yönüyle kadınlara ait kimi özellikler Zühreye atfedilir.

Kevkeb-i zâtı gibi kevkebe-i meh doğmaz

Olsa ger hâmile-i rûh-ı mücerred **nâhid**

(18/14)

2.2.3.2.5. Pervîn/Süreyyâ

Ülker yıldızı olarak da bilinen bu yıldızın, Arapça karşılığı “süreyya” , Farsça karşılığı ise “pervin”dir. Sevgilinin yüzü, aşığın gözyaşları gibi çeşitli benzetme unsuru olarak kullanılmasının yanı sıra yükseklik, yücelik, erişilmezlik ve oldukça parlak olması ile ilişkili olarak edebî eserlerde yer alır.

Hız. Alî, yüceliği yönünden süreyya yıldızına benzetilmiştir.

Mecma‘-ı seyyâre mânend-i **süreyyâ**dır ‘Alî

Câh-ı şihriyyetde çün hurşîd-i Zehrâdır ‘Alî

Kîş-i nâkır dîdegâna hoş mevlâdır ‘Alî

Şîr-i Yezdân tîğ-i meslûl-ı mücellâdır ‘Alî

Pîşvâ-yı evliyâ maḥbûb-ı mevlâdır ‘Alî

(10/1)

Aşağıdaki beyitler de ise Hız. Muhammed’in miraca yükselmesine telmihte bulunup göğün en yüksek tabakasına kadar geldiği, pervînin bu duruma şahitlik ettiği ifade edilmiştir.

Her biri nūr-ı rikābında temāşā etdiler
 Mihr ü meh **pervîn** hep seyyāre ‘arş u nüh tabāk
 (G.60/2)

Mehmed Niyâzî, Sultan Abdülaziz’in oğlu Abdülmecid’in doğumu için kaleme aldığı tarih manzumesinde, Abdülmecid’i pervin’e benzeterek, pervin yıldızının tüm yıldızların göğünde beşikteki çiçek tanesi olsa çok da uzak olamadığını belirtmiştir.

Bu sipihr-i encümün gehvāre zehre dānesi
 Olsa **pervîn** taşsa başında değildir pek ba‘îd
 (T.1/14)

2.2.3.2.6. Ayyûk

Kuzey yarım kürede bulunan “keçi takımyıldızı”nın en parlak olanıdır. Bu yıldızın gökyüzünün en yüksek noktasında bulunduğu için özellikle aşığın feryatlarının ayyuk yıldızına kadar ulaşması hususunda mübalağa unsuru olarak şiirlerde yer alır. (Pala, 2007, s.48-49)

Zülf-i sevdâsı cigergâhımda etdi bir eser
 Tābînı feryād-ı dil ‘**ayyûk**’a çekdi ser-te-ser
 (G.34/1)

2.2.3.2.7. Kehkeşân

Samanyolu olarak da bilinen gökyüzündeki sayısız gökadadan biridir. Gökyüzünde uzun bir çizgi halinde uzandığı için çizgi ve çizgiler anlamına gelen hatt ve hutut kelimeleriyle birlikte kullanılır.

Evc-i hüşn ü nāzda mihr-i mücellâdır yüzüm
 Āsumân-ı lehcede **hatt** keh-keşânımdır benim
 (27/19)

Evc-i istiğnâda devr eyler iken ol mehveşân
 Âsumân-ı lehcede gösterdi huṭûṭ **keh-keşân**
 Verdi târ-ı zülfü âh kara haberlerden nişân
 Ğayrı el çek ey felek vâkıf değilsin çâreme

(G.97/2)

2.2.4. Sosyal Hayat

2.2.4.1. Avrupalılaşma

1789 yılında gerçekleşen Fransız İhtilali neticesinde Osmanlı İmparatorluğunu sosyal anlamda etkileyecek batılılaşma hareketleri ve demokratikleşme süreçleri gerçekleşmiştir. Hem siyasal hem de sosyal anlamda değerlendirebileceğimiz az önce sözü edilen iki husus, imparatorluğun pek çok yeniliklerle tanışmasına sebep olduğu gibi yeni kavramlarla da karşılaşmasına neden olur.

Avrupalılaşma başlığı ile değerlendirebileceğimiz bu yenilikler edebiyata da yansımıştır. Bu durumu destekleyen örnekleri Niyâzî Dîvânçesi'nde görmemiz mümkündür.

Fes Osmanlı İmparatorluğu'nda giyilen bir giysidir. Fesin baştan çıkması Avrupalılaşmanın ciddi bir şekilde gerçekleştiğini açıklamaktadır; ancak belirtmemiz gereken bir diğer konu ise örnek olarak verilen beyitlerde “Çin” kelimesinin tevriyeli olarak kullanılmış olmasıdır. Fesin baştan çıkması saçın kıvrımlaşmasına mı neden oluyor, yoksa Avrupanın nizamı Çin ülkesini mi etkiledi? İşte bu noktada bir ikili anlam mevcuttur.

Mûcib-i teşvîş iken Çîne nizâm-ı Avrupa
 Şimdi fes başdan çıkıpda ihtilâlin gösterir

(G.27/4)

Çıkıp ol mülk-i fes başdan düşürmüş çini teşvîşe
 Demiş ki Avrupanın ihtilâli başka ben başka
 (G.100/5)

Avrupa'yı daha yakından tanımak var olan siyasî ilişkileri güçlendirmek amacıyla Sultan Abdülaziz döneminde 1867 yılında Fransa ve Londra'ya seyahat düzenlenmiştir. Uluslararası Paris Sergisinin açılışı için III. Napolyon, Sultan Abdülaziz'i Paris'e davet etmesi de dîvânçede yer almıştır.

Paris şehri, sultanın gelmesiyle kıymet bulmuştur.

Zât-ı pâki bir muraşşa ' -efser-i 'Osmâniyân
 Sergi-i Paris sezâ bulsa ser-â-pâ kıymeti
 (T.2/2)

Fransa, İngiltere gibi Avrupa ülkeleriyle olan siyasî ilişkiler edebiyata da yansımış olması bugüne kadar Klasik Türk Şiirinde görmediğimiz ya da görmeye alışık olmadığımız kavramların şiire girmesine de neden olur.

Ne mümkün ol perîniñ resmin alsın hâme-i Bihzâd
Modeldir destgâh-ı nûrdan icâda gelmişdir
 (G.42/2)

Madmazelle baloya gel gidelim
 Vuşlatıñ şöhetini perk edelim
 Verelim kol kola bir **dans** edelim
 (L.M.20/1)

Düdmân-ı âhımız eflâke oldu ser-keşîd
 Añladıp 'aşk cismimiz emsâl-i **vapur** eyledi
 (G.112/5)

SONUÇ

19. yüzyıl Klasik Türk Şiiri şairlerinden Mehmed Niyâzî'nin dîvânçesini incelemiş bulunmaktayız. Bundan hareketle çıkardığımız sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz.

Mehmed Niyâzî, Klasik Türk Şiirinin son döneminde yaşamış, müderris kökenli bir şairdir. Kaleme almış olduğu dîvânçe oldukça hacimlidir bu nedenle başlığında “Dîvânçe-i Niyâzî” ifadesi olmasaydı yüzün üzerinde şiir barındıran bu dîvânçeyi dîvân olarak da değerlendirebilirdik.

Mehmed Niyâzî sadece Türkçe ile değil, Farsça ile de manzum ürünler kaleme almıştır. Yazmış olduğu manzum ürünler açısından değerlendirdiğimizde özellikle gazel ve musammat nazım şekillerinde başarılı olduğu ve daha fazla ürün verdiği göze çarpmaktadır.

Dîvânçesinde sadece aruz vezni ve Klasik Türk Şiiri nazım biçimleriyle şiirler yazmayan Mehmed Niyâzî, hece vezni ile Türk Halk Şiiri nazım şekillerine de yer vermiştir. Osmanlı İmparatorluğunun 150. Şeyhülislamı olan Ahmed Muhtar Molla Bey Efendinin, Şeyhülislam olmasını konu alan tarih manzumesi bu durumun en iyi örneğidir. Sözü edilen bu manzumedeki hece vezninin yanı sıra Mehmed Niyâzî'nin kendi deyimiyle “Kaba Türkçe” yani sade bir Türkçeye yer verildiğini söylememiz gerekir.

Şiirlerini kafiye ve redif açısından değerlendirdiğimizde ise zengin kafiyenin eserde oldukça geniş bir şekilde yer aldığını rediflerin ise daha az oranla kullanıldığını belirtmemiz mümkündür.

Döneminde yaşadığı olaylara sessiz kalmayan Mehmed Niyâzî, bu konuyu eserine de taşımış; nükteli bir şekilde Avrupa'yı eleştirmiş, dönemin padişahı Abdülaziz'in Fransız İmparatoru III. Napolyon tarafından 1867 yılında “Uluslararası Paris Sergisi”nin açılışına davet edilmesini konu edinen bir tarih manzumesi yazmıştır.

Mehmed Niyâzî'yi çağdaşlarından ayırabildiğimiz özellikleri de bulunmaktadır. İlk olarak; gazel nazım şekliyle yazılan tespit ettiğimiz 15 nazîrede, Nedîm, Enderunlu

Vâsıf, Şeyhülislam Ârif Hikmet, gibi önemli şairlerin gazellerine nazîre yazmanın yanında Tahsîn Bey, Rızâ, Behcet, Muradî gibi şairlerin gazellerine nazîre yazmadan önce sözü edilen şairlerin önce şiirlerine eserinde yer verip sonra nazîrelerini yazmıştır.

İkinci olarak ise, sevgilinin tarafından aşıklara hitap olarak yazdığı kasîdesinde sevgilinin kendini övmesi, Klasik Türk Şiirinde övülen kişinin doğrudan merkezde olması açısından önemlidir. Bahsi geçen bu hususlar, Klasik Türk Şiirinde çok rastlayamadığımız durumun göstergeleri sayılabilirler.

Bir şairin eseri tertip edildiğinde ya da o şairin yaşamında önemli bir olay gerçekleştiğinde şairlerin birbirlerine tarih manzumesi veya takriz yazması hususu dîvânçede de görülmektedir. Sâlim Efendinin, Mehmed Niyâzî'nin kızının doğumu için tarih manzumesi yazmasının yanında, Mehmed Niyâzî'nin Eyüp Sabri (Paşa) Efendinin Mahmudü's-Siyer adlı eserine takriz yazmıştır. Sözü edilen bu iki manzumede dîvânçe metninde yer almaktadır. Bu durum şairlerin birbirlerine olan saygısını, beğenilerini ve eleştirisel yönlerini bizlere açıklamaktadır.

Eserinde halk söyleyişine yer vermeyen deyimleri ise sınırlı bir şekilde kullanan Mehmed Niyâzî gerek şiirlerinde bugüne kadar duyulmamış özgün benzetmeleri ile gerek yazdığı manzum ürünleri ile Klasik Türk Şiirinde başarıyı yakalamıştır.

Son olarak yapmış olduğumuz bu çalışma ile 19. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı araştırmalarına bir katkıda bulunabileceğimizi düşünmekteyiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÎVÂNÇE-İ NİYÂZÎ

3.1. NÜSHA TANITIMI

Yapmış olduğumuz araştırmalar neticesinde Mehmed Niyâzî'nin “Dîvânçe-i Niyâzî” adlı eserinin sadece matbu nüshasına ulaşmış bulunmaktayız. Sözü edilen bu matbu nüsha 1874/1875 (H. 1291) yılında basılmış olup 120 sayfalık bir eserdir.

Millî Kütüphane, Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, elektronik olarak ise TBMM kütüphanesinde pdf. uzantılı dosya olarak dîvânçenin aynı basım yılına ait bir şekilde nüshaları bulunmaktadır.

Tez çalışması oluşturulurken Millî Kütüphane nüshasından faydalanılmıştır. Bu nüshaların biri 1874 diğeri ise 1875 yılına aittir. Aşağıda nüshaların özelliklerini belirten tablolar bulunmaktadır.

Kayıt Numarası	06 Mil A 2652
Yılı	1875(H. 1291)
Sayfa sayısı	120
Boyut	24 cm
Cilt durumu	Ciltli

Kayıt Numarası	EHT 1973 A 15
Yılı	1874(H. 1291)
Sayfa sayısı	120
Boyut	21 cm
Cilt durumu	Ciltli

Tablo 3. Millî Kütüphanede yer alan Dîvânçe-i Niyâzî adlı eserlerin özellikleri

3.2. ÇEVİRİYAZILI METİN OLUŞTURULURKEN GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULAN ESASLAR

Niyâzî Dîvânçesi'nin çeviriyazılı metni oluşturulurken şu esaslar göz önünde bulundurulmuştur:

1. Eser, 19. yüzyıla ait bir metin olduğundan bu yüzyılın imla özellikleri esas alınmıştır.
2. Metnin çeviriyazısı hazırlanırken yazım birliği oluşturulması açısından Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesinden faydalanılmıştır.
3. "Veş, kede, vend, mend, âsâ, kâr, ver" gibi Farsça ekler eklendiği kelime ile birleşik yazılmıştır. "Bülbülâsâ, lâleveş, meykede" gibi.
4. "Ez, hem, heme, der, bî" gibi Farsça; "ilâ, vâ" gibi Arapça ön ekler kendisinden sonra gelen kelime ile birleşirken araya kısa çizgi (-) konulmuştur. Ez-gayr, vâ-veylâ, hem-inân, der-ümîd gibi.
5. Anlamca birbirini tamamlayan kelimelerin arasına kısa çizgi (-) konulmuştur. "Gül-beden, seyl-âb, cân-bahş, fekk-dehân" gibi.
6. Metinde geçen Arapça ve Farsça kelimeler, dipnotla verildiği gibi Kurân-ı Kerîm ayetleri ve Farsça mısraların da açıklaması dipnotla gösterilmiştir.
7. Bir mısradaki aruz veznine göre fazla hece sayılabilecek kelimeleri anlamı metinden çıkarmamız mümkün olmadığından bu kelimeler köşeli parantez ([]) içinde verilmiştir.
8. Metinde eksik bırakılan kısımlar metin tamiri yöntemiyle anlamlı bir bütün oluşturulacak şekilde tamamlanmıştır. Tamamlanan bu yerler köşeli parantez ([]) içinde verilmiştir.

9. Şarkı, mütekerrir müseddes, gibi nazım şekillerinde geçen ve Arapça tekrar anlamına gelen “ īzā ” kelimesi kaldırılarak bu mısralar aynen yazılarak köşeli parantez ([]) içinde verilmiştir.

10. Aruz veznine göre zihaf veya imale yapılan heceler dışında kalan aruz kusurları dipnotla belirtilmiştir. Aynı şekilde hece vezni ile yazılan manzum ürünlerde ilgili mısrada yer alan hece eksikliği veya durak yapısına bağlı olan vezne uygunluk göstermeme durumu dipnotla belirtilmiştir.

11. Cū(y), rū(y), sū(y), şū(y) gibi kelimeler tamlama oluştururken çeviriyazıya şu şekilde aktarılmıştır: “Cūy-ı kerem, rūy-ı zemīn, sūy-ı cānān, şūy-ı zenī” gibi.

12. Dîvânçede gazel, tarih, muamma, lugaz, kıt’aların yer aldığı bölümler bir düzen halinde bulunmakta olup, gazellerden önce yer alan ilk 32 manzumenin özel bir adı olmadığından bu bölüm birinci bölüm olarak adlandırılıp 1’den 32’ye doğru olacak şekilde numaralandırılmıştır.

13. Şairin mahlası olan “Niyâzî”, ilgili mısralarda ilk harfi büyük olacak şekilde çeviriyazıya aktarılmıştır.

14. şimdicek, olıcak, buragup, darmadağan, kışılçım gibi kelimeler yerel söyleyiş özelliğine sahip olduğu için bu kelimeler dönemin imla özelliklerinin dışında bırakılıp özgün şekliyle çeviriyazıda verilmiştir.

3.3. ÇEVİRİYAZI (TRANSKRİPSİYON) ALFABESİ

آ	a	ص	ş
ا	a, ā, e	ض	ḍ, ž
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	s	غ	ġ
ج	c, ɟ	ف	f
چ	ɟ	ق	k
ح	ħ	ك	k, g, ğ, ñ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ẓ	ن	n
ر	r	و	v, o, ö, u, ū, ü
ز	z	ه	h, a, e
ژ	j	لا	la, lā
س	s	ی	y, ı, i, ī
ش	ş	ء	’
vāv-ı ma’düle		◌	

Tablo 4. Çeviriyazı alfabesi

3.4. DÎVÂNÇE-İ NİYÂZÎ'NİN ÇEVİRİYAZILI METNİ

DÎVÂNÇE-İ NİYÂZÎ

MEKTEB-İ SULṬÂNÎ 'ARABÎ HOCALARINDAN

MERḤŪM NİYÂZÎ EFENDÎNİN EŞERİDİR

BİSMİ'LLÂHİ'R-RAḤMÂNÎ'R-RAḤÎM

1

NA'T-I ŞERÎF

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Maṭla'ın nūr-ı hüdâdır yâ Resûlallâh seniñ
Nûra zâtın âşinâdır yâ Resûlallâh seniñ
Sûre-i nūr-ı 'izârında yazar kilik-i kâzâ
Vech-i pâkiñ ve'd-duḥâdır yâ Resûlallâh seniñ

2. *Ḳābe kavseyn* kurb-ı ev ednâ⁶³saña ḥalvet-serâ
Bir temâşâdır ki seyr etdi *fu'âdu mâ ra'â*⁶⁴
Dedi Allâh yâ ḥabîbî merḥabâ bek hel etâ⁶⁵
Böyle ḳadriñ rûşenâdır yâ Resûlallâh seniñ

3. İntihâ yok ey şefâ'at ma'deni in'âmıña
Eyle lutf u merḥamet bu bende-i nâ-kâmıña
Çünkü min ba'd ismine Aḥmed denildi nâmıña
Her sözüñ cilde-nümâdır yâ Resûlallâh seniñ

4. Kân-ı şefkat olduḡuñ etdi beni ümmîdver
Ümmeti vâ-ümmeti nuṭṭuñ güvâh-i mu'teber

⁶³ Necm Suresi 9. ayet: "İki yay aralığı kadar yakın oldu". Ayetin özgün şekli: "Fe kâne kâbe kavseyni ev ednâ" dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/9)

⁶⁴ Necm Suresi 11. ayet: "Kalp (gözün) gördüğünü yalanlamadı". Ayetin özgün şekli: "Mâ kezebel fuâdu mâ raâ" dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/11)

⁶⁵ hoş geldin

Āh çeker boynun бүker aḥḳar Niyāzī der-be-der
 Āsitānīnda gedādır yā Resūlallāh seniñ

2

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Kişver-i 'aşkıñda dil cevlanda kaldı yā Resūl
 Şemme-i feyziñ için afkānda kaldı yā Resūl
2. Cür'a-ı cām-ı māḥabbet-nuş edelden cān-ı men
 Lāne-i ḳalbimde cān ḥayrānda kaldı yā Resūl
3. Doğmadı bir dem o māhı ṭal'atıñ dil şehrine
 Nār-ı ḥasretle yanıp sūzānda kaldı yā Resūl
4. El-amān dār-ı şefā'atden beni dūr eyleme
 Çünkü nefsim geçmedi tuğyānda kaldı yā Resūl
5. Lāl olur vaşfıñda diller çünkü vaşşāfıñ Ḥudā
 Özge vaşf-ı zātınıñ Ḳur'ānda kaldı yā Resūl
6. Sen şefā'at etmez isen bu Niyāz-ı bī-kese
 Şübhesiz 'işyān ile nīrānda kaldı yā Resūl

3

DER SİTĀYİŞ-İ LİḤYE-İ AḤMEDĪ

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Ümmetiñ lāl etdi nuṭḳ-ı mā-'örfnākiñ seniñ
 Verdi ḥayret remz-i sırrı mā-'abdnākiñ seniñ

‘Ālemi mest eyledi bŭy-ı ‘itrnākiñ seniñ
 Tŭtiyā-yı çeşm-i ‘ālem zerre-i hākiñ seniñ
 Hamd ola gördüm habībā lihye-i pākiñ seniñ
 Allāh Allāh pek mu‘allā şān-ı Levlak⁶⁶iñ seniñ

2. Esdi bāğ-ı kalbime sŭy-ı ‘izarından nesīm
 Maḥv olup benlik hicābı oldu ḥavfinden dü-nīm
 Baş açıp düşdüm yola hāzā sırāt-ı müstaḫīm
 İntizār ūzre dururken vaşlıña ‘aql-ı saḫīm
 Hamd ola gördüm habībā lihye-i pākiñ seniñ
 Allāh Allāh pek mu‘allā şān-ı Levlak⁶⁷iñ seniñ

3. Kaşlarıñ mihrāb-ı vaḥdetde mücellā besmele
 Mihr-i ‘ālem nŭr-ı vechiñe eder biñ ḥamdele
 Kā’ināt şaff-beste zātıña okurlar şalvele
 Bilmedim noldum bu şeb ḳopdu ‘acāyīb velvele
 Hamd ola gördüm habībā lihye-i pākiñ seniñ
 Allāh Allāh pek mu‘allā şān-ı Levlak⁶⁸iñ seniñ

4. Hasretiñ bağrım dem-ā-dem eyler idi dāğdār
 Eşk-i ḥünim gözümden cūş eder leyl ū nehār
 Berḳ-i āhım ra‘d-ı eflākı ederdi şermsār
 Böylece rāh-ı vişāliñde ederken intizār
 Hamd ola gördüm habībā lihye-i pākiñ seniñ
 Allāh Allāh pek mu‘allā şān-ı Levlak⁶⁹iñ seniñ

5. Yā Resŭlallāh bi’z-zāt Ḥaḳḳ saña mecbŭr imiş
 Zāt-ı pākiñ ḥilye-i feyyāz ile mestŭr imiş
 Ve’ḍ-ḍuḥā rŭyuñ o zŭlfüñde şeb-i deycŭr imiş

⁶⁶ Hadis-i Şerîf: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

⁶⁷ Hadis-i Şerîf: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

⁶⁸ Hadis-i Şerîf: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

⁶⁹ Hadis-i Şerîf: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

Şīve-i cism-i nizārīñ bir ‘acāyip nūr imiş
 Ḥamd ola gördüm ḥabībā liḥye-i pākiñ seniñ
 Allāh Allāh pek mu‘allā şān-ı Levlak⁷⁰īñ senin

6. Kıl nazar çeşm-i şefā‘atle şef‘īā isterim

Bu Niyāzī kuluña nuṭk ile īmā isterim
 Geçmezem terk etmezem zātīñdan illā isterim
 Kāni‘ olmam ravza-i pākiñ temāşā isterim
 Ḥamd ola gördüm ḥabībā liḥye-i pākiñ seniñ
 Allāh Allāh pek mu‘allā şān-ı Levlak⁷¹īñ senin

4

NA‘T-I DİĞER

mefā ‘lūn mefā ‘lūn mefā ‘lūn mefā ‘lūn

1. Ḥabībā ḥilye-i zātīñ ki Qur‘ānda müsecceldir

Muhammed nām lakab Ṭāhā vü ‘unvān ḥatm-i mürseldir

2. Eyā zū‘l-kıbleteyn ebrūlarıñ mihrāb-ı vaḥdetdir

Vücūduñ temme-i vechullāh mir‘āt-ı muşaykaldır

3. Temāşā-yı şühūd gücün olup der-gītī-i hestī

Gören Allāh için söyler mükemmeldir mükemmeldir

4. Mu‘allā pāyesīñ rūḥ-sūde ‘illiyīn Ka‘bende

Ne Ka‘be erdi cennetiñe cemālīñle mevvelidir

5. O bezm-i lī-ma‘allāhide⁷² ‘ıkd-i encümen etdiñ

‘Arūs-ı haclegāhīñ ‘arş u ferş mihr-i mu‘acceldir

⁷⁰ Hadis-i Şerīf: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

⁷¹ Hadis-i Şerīf: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

⁷² Lī-ma‘allāhi: Allah benimledir.

6. Huzūruñ hel etā⁷³ nūruñ tecellā kâmetin tûbā
Şeb-i İsrâda *mā evhā*⁷⁴ ile kadriñ mübecceldir
7. Döner eflāk u meh çālāk u encüm dîde-düz pervāk
Hezār āşār ile el'ân mi'râciñ müdelleldir
8. Eyā nūre'l-verā zerrât-ı imkân hisse mündekkdir
Nuḥustîn u besîne nisbet-i feyziñ müselseldir
9. 'İzâriñ maṭla'-ı mihr-i hüviyyetdir ḥaḳîḳatde
Mücellâsiñ dü-meh andan mecâzen nūr-ı mürseldir
10. O rütbe mazhariyyet bulduñ ey maḥbûb-ı Rabbanî
Tecelliyât-ı 'ayn-ı zâta vâşıl şânıñ ekmeldir
11. Ezel keḥḥâl ḥikmet kehl-i *mā zāgal başar*⁷⁵ çekmiş
Mu'aṭṭar sünbülün ve'l-leyl ü müjgânıñ mûkaḥḥaldır
12. Daḥîlek yâ Resûlallâh ümîdim bâb-ı raḥmiñdir
Ki her yüzden Niyâzî mücrim u müznib mu'alleldir

5

TAḤMÎS-İ ĞAZEL-İ ŞEM'Î-İ KONEVÎ

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Faḥr edip teşrîfine dârât-ı Dârâ şarşılır
Mu'cizât ile hezârân seng-i ḥârâ şarşılır

⁷³ hel etā :hoş gelmek

⁷⁴ Necm Suresi 10.ayet: (Allah) kuluna verdiği vahyi verdi. Ayetin özgün şekli: “Fe evhā ilā abdiḥi mā evhā” dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/10)

⁷⁵ Necm Suresi 17. ayet: (Peygamberin) gözü şaşmadı ve sınırı aşmadı. Ayetin özgün şekli: “Mā zāgal basaru ve mā tagā” dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/17)

Zevk ile eczā-yı bāğ-ı ‘ālem-ārā şarşılır
 Esme ey bād-ı şabā zülf-i dil-ārā şarşılır
 İğranırsa bir teli rûyunda dünyā şarşılır

2. ‘Ālem içre hîç bir zât tutmadı rāhı göğ
 Da‘vet etdi Hakk seni lā-reyb v‘allāhi göğ
 El açıp bî-çāreler dest tutdu her gāhi göğ
 Çıkmasın ārzū çeken ‘āşık-ların āhı göğ
 Bāb-ı cennet feth olur darb ile tûbā şarşılır

3. İntizār-ı rû‘yeti ‘arş-ı berîni titredir
 Sidre-i a‘lāda Cibrîl-i Emîni titredir
 Çok bût-i tersā nece kisrā-yı dîni titredir
 Sevdığım başsa kadem rûy-ı zemîni titredir
 Bir ‘azîm hengām olup bi’l-cümle eşyā şarşılır

4. Şân-ı ‘ulyāsında ey a‘dādıma lā-el-ḥazer
 Sıdkına etdi şehādet nice eşcār u ḥacer
 Hükümüne fermān-ber oldu zîr u bālā baḥr u berr
 Bir işāret ile iner yeryüzüne şems u kamer
 Nüh felek rakşa girerde ‘arş-ı a‘lā şarşılır

5. Zāt-ı pākiñ menba‘-ı esrār-ı mecrā-yı Hudā
 Mazhariyyetle Niyāzî bendeni kıl rûşenā
 Sîne-süzān ‘āşıkız işbāt olundu müdde‘ā
 Gördü ma‘nāsında bir kerre ḥayālîñ Şemî‘ā
 Lerze düşdü cānına cisminde ḥālā şarşılır

6

TAḤMÎS-İ ĞAZEL-İ NÜZHET DER-MEDḤ-İ RESŪL

mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün

1. Şürû-ı kün *fe-kân*⁷⁶dır âsitânîñ yâ Resûlallâh
 Fûrû ‘-ı ñn ü andır âsitânîñ yâ Resûlallâh
 Der-i bālā mekândır âsitânîñ yâ Resûlallâh
 Metâf-ı kudşiyândır âsitânîñ yâ Resûlallâh
 Medâr-ı âsumândır âsitânîñ yâ Resûlallâh
2. Bedā kıadd işrakat nûre’l-hüdā yâ nûr-ı fî-zâlik⁷⁷
 Müferrağ bir cihetdir okununca külli şey’ in Hâlik⁷⁸
 Bidāyet tā nihāyet şāh-rāh-ı ‘āşık-ı sâlik
 Girībān-ı melā’ik anda bir memlûk ile mâlik
 Mülāk⁷⁹-ı dü-cihândır âsitânîñ yâ Resûlallâh
3. Bilinmez keşf olunmaz harf-be-harf remz u daķâyıkla
 Meger meydān-ı maḥviyyetde ‘aşķ u ķalb-ı şādıkla
 Fezā-yı semseme şihḥat-fezā-yı cum‘a lāyıkla
 Verā-yı ‘arşa beytû’l-‘izzete ‘ayn-ı ḥaķâyıkla
 Baķınca sayebāndır âsitânîñ yâ Resûlallâh
4. Ümîdvār olmasın mı bendegān-ı müznib-i güm-rāh
 Ederler dem-be-dem feryād u āh u nale-i cāngāh
 Terākīb-i ḥurûf-ı kāf u nûn okunmadan eyvāh
 Menākīb zīb-i ḥilķat olmadan Ādem Şafıyyullāh
 Şefā‘at-ı dāstāndır âsitânîñ yâ Resûlallâh
5. Ser-ā-ser ser-nüvişte zer-feşān tuğrā-yı Rabbānī
 Kemāl-ı raḥm ile *lā-taķneṭū*⁸⁰-yı va‘d-ı Sübhānı

⁷⁶ Sözcük anlamı: ol derse olur. Kurân-ı Kerîmde çeşitli ayetlerde geçmektedir. Bakara Suresi: 117. ayet (Kurân-ı Kerîm, 2/117). Âl-i İmrân: 47. ayet, 59. ayet (Kurân-ı Kerîm, 3/47, 3/59). Enâm Suresi: 73. ayet (Kurân-ı Kerîm, 6/73). Nahl Suresi: 40. ayet (Kurân-ı Kerîm, 16/40). Meryem Suresi: 35. ayet, (Kurân-ı Kerîm, 19/35). Furkân Suresi: 7. ayet (Kurân-ı Kerîm, 25/7). Mumîn Suresi: 68. ayet (Kurân-ı Kerîm, 40/68). Yâsîn Suresi: 82. ayet (Kurân-ı Kerîm, 36/82).

⁷⁷ Ey hidayetin nuru burada senin boyun ışık saçmıştı.

⁷⁸ Her şeye gücü yeten Allah

⁷⁹ Müllāk olan kelime vezin gereği mülāk olarak okunmuştur.

Hübüb eyler nesīm fedhulū⁸¹ gül-geşt-i ‘adnānı
 Olur elbet dahīlī neş’edār-ı ‘afv-i Yezdānı
 Açık dārū’l-emāndır āsitānīñ yā Resūlallāh

6. Hayāt-bahşā-yı cān-ı cāvidāndır cümle eşyāya
 Çi ra‘nā merḥametdir kişte zār dīnī irvāya
 Hezār-nāme siyāhīñ nāmesinden cürmü imḥāya
 Bu ‘āṣī ümmete dūzaḥda nār-ı kahr-ı itfā’ya
 Akar bir nāvdāndır āsitānīñ yā Resūlallāh

7. Cerīḥadār tīr-i küfr olan cündān-ı ḥizlāndan
 Bulup ber’ü’t-tamāmī ḥaḳḳa bāb oldu bu iḥsāndan
 ‘Āceb bir cāy-ı aḳdes feyzverdir sūy-ı cānāndan
 Süren yüz kurtulur dā-i ‘uḍāl-i cem’-i ‘iṣyāndan
 Devā-yı nā-gehāndır āsitānīñ yā Resūlallāh

8. Muḥalsamdır der-i deri yed-i beyzā-yı ḳudretde
 O lāhūtī bu nāsūtīde nezd-i Rab-i ‘izzetde
 Cihān sīr-āb-ı eltāf-ı na‘īmidir bedāhetde
 Ḳoyan alnın bulur dürr-dāne-i maḳṣūdun elbetde
 Ki kenz-i rāyegāndır āsitānīñ yā Resūlallāh

9. Göz açdı mīm-i *mā evḥā*⁸² göründü sır-ı a‘mālīm
 Ne çāre lā-beḳādır lem’a vermez ‘aksi iḳbālīm
 Görünmez ‘aynıma zerrāt [i]çin ıḳṣā-yı āmālīm
 Ğubār-ı tābdārı gözlerimde tutmada dā’im
 Cilā-yı çeşm-[i] cihāndır āsitānīñ yā Resūlallāh

⁸⁰ Sözcük anlamı: (Allah’ın rahmetinden) ümit kesmeyin. Zümer Suresi 53. ayet: “Kendi aleyhlerine haddi aşmış kullarım, Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Ayetin özgün şekli: “Kul yā ibādiyellezīne esrefū alā enfusihim lā taknetū min rahmetillāhi”dır. (Kurân-ı Kerîm, 39/53)

⁸¹ artık

⁸² Necm Suresi 10.ayet: (Allah) kuluna verdiği vahyi verdi. Ayetin özgün şekli: “Fe evḥā ilā abdiḥī mā evḥā”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/10)

10. Ezeldendir ebed şîrāze-i ümniyyemi sökmem
 Ki şütür bî-mehārāsā ‘alef-çün her yere çökmem
 Der-i devlet-me’abîndan dîger bâba boyun bükmem
 Ne rütbe bî-nevā kılsamda ğayre āb-ı rû dökmem
 Baña rûzî-resândır âsitânîñ yâ Resûlallâh

11. Nuşûş-ı feyż-i manşûş ile kıldıñ va‘dini te’yîd
 Nuşûş-ı ‘ayn-ı maḥşûş-ı keremle eylediñ te’kîd
 Tıutup bâb-ı Niyâzî eyleyip ihlâşını teşyîd
 Saña rabṭ etdi Nüzhet her tarafdan kaṭ‘ edip ümmîd
 Melâz-ı bî-kesândır âsitânîñ yâ Resûlallâh

7

TAḤMÎS-İ NA‘T-I ŞERÎF-İ MÎR KÂZİM

mef‘ûlû mefâ‘ilû mefâ‘ilû fe‘ûlûn

1. Serdâr-ı rûsûl nûr-ı sübûl ḥüsrev-i Baṭḥâ
 Gîsû-yı secâ rûy-ı duḥâ bedr-i mücellâ
 Kāvseyn-i denâ sırrı *fe evhâ*⁸³ *fe tedellâ*^{84 85}
 Ey Aḥmed-i Mahmûd-ı Ebu’l-Ḳâsım-ı Tâḥâ
 Bes-i laḳab-ı maẓhar-ı teşrîf-i *fe terḏâ*⁸⁶

2. Erkân-ı zuhûr ṭavr-ı buṭûnuñla müşeyyed
 Sensiñ o nuşûşât Ḥudâ ile mü’eyyed
 Ser şaḥfe-i takvîm-i ileyhîde muḳayyed
 Maḥbûb-ı eḥad nûr-ı Şamed seyyid-i emced

⁸³ Necm Suresi 10.ayet: (Allah) kuluna verdiği vahyi verdi. Ayetin özgün şekli: “Fe evhâ ilâ abdihi mā evhâ”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/10)

⁸⁴ Necm Suresi 8. ayet: Sonra yaklaştı ve böylece indi. Ayetin özgün şekli: “Summe denâ fe tedellâ”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/8)

⁸⁵ فتدنى : fe tedellâ

⁸⁶ Sözcük anlamı: Böylelikle razı olacaksın. Duha Suresi 5.ayet: yakın zamanda Rabbin yakında sana (ihsan edecek), böylelikle sen razı olacaksın. Ayetin özgün şekli: “Ve le sevfe yu’tike rabbuke fe terḏâ”dır. (Kurân-ı Kerîm, 93/5)

Sultān-ı ümem pādişeh-i şūret-i ma‘nā

3. Raḥşında rikābdır ki kamer tābına temşil

Encüm göz açıp sūre-i Necm eyledi tertil

Sübḥān min İsrā ki eder şānını tebcil

Hāk-ı deri kuḥl-i güher-i dīde-i Cibril

Na‘l-i ḳadem-i tāc-ı ser-i ‘arş-ı mu‘allā

4. Hilkatde bilip ‘illet-i icādını eflāk

Tenevvür açıp etmede devrānını çālāk

Şirāzede sebḥale-i evrāk-ı itināk

Dībāce tırāzende-i mecmū‘a-ı Levlāk⁸⁷

Ser-saṭr-ı şeref-nāme-i dīvān o ednā

5. Nuṭkuñ ki odur vaḥy-i Hudā bādī-i tes‘id

Neşrinde vü nazmında da yok ‘uḳde-i ta‘ḳid

Mu‘ciz her edā şer‘ī nevā neş‘esi temdīd

Ey bülbül-i ḳuds-i nağam-ı gülşen-i tevḥid

Gül-naḥl-i hüdā serv-i çemen zīb-i tecellā

6. Ekmel ki hüviyyetde anıñ ḥāliḳi Allāh

Her ḥālde mu‘ayyin dest-res-i şādıḳı Allāh

Fıtratda mükahḥal gözünüñ lāyıḳı Allāh

Gül-berg-i ruḥ-ı aḳdesiniñ ‘āşıḳı Allāh

Aḥlāk-ı kerem-güsteriniñ mādih-i dünyā

7. Ol mertebe luṭf etdi saña Ḥazret-i Mennān

Mir‘āt-ı Hudāsın ki merāyā tek u ḥayrān

Şān u şeref u menziletiñ oldu nümāyān

Evşāfiñi neşr etmeğe indi yere Ḳur‘ān

Mi‘rāciñi keşf etmeğe çıkdı göḡe ‘İsā

⁸⁷ Hadis-i Şerif: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

8. Vahdetde tecellî-i celî encümeniñdir
 Mensûc-ı sıfathâ-yı Hudâ pîreheniñdir
 Güyende-i Hakk ‘ayn-ı muhakkağ deheniñdir
 Sensiñ o şeh-i mülk-i hakikat ki seniñdir
 Ervâh u felek ins ü melek hestî-i eşyâ
9. Etdi seni Hakk mühr-i nübüvvet ile hâtem
 Birdânesiñ âh cenneti bahş eyledi Âdem
 Cângâhıma kâr eyledi ol âteş-i mâtem
 Bir ‘abd-i şenâ-h‘ânıñım ey mefhar-ı ‘âlem
 İhlâş-ı derûnum saña ma‘lûm u hüveydâ
10. Gîtide amân bîhûde hayli oyalandım
 Mânend-i hevâ enfüs ü âfâkı dolandım
 Bu h‘âbiña gaflet-i dünyâdan uşandım
 B‘illâhi yeter nâr-ı firâkıñ ile yandım
 Al cânımı yâ vaşlñ ile kıl beni ihyâ
11. Bu şıdğ-ı derunum ki değıl kâbil-i tağbîr
 Bir farğ-ı mağabbet ki amân hâric-i ta‘bîr
 Ben silk-i kebâ’irde iken ey şeh-i dil-sîr
 Luğfuñ ile sen kıldıñ idi bendegî tebşîr
 Âmâdeyim evvel va‘diñ incâzına hâlâ
12. Gencîne-i kalbiñde şağın dîgeri bulma
 Dâmân-ı Niyâzî bırakıp gül gibi şolma
 Nazm-ı dürr-i nâ-süfte ile gayrı yorulma
 Kâzım yetişir perde-bîrûn-i edeb olma
 Erbâb-ı kemâl eylemez esrârını ifşâ

8

RAMAŽĀNĪYYE

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Ey penāh-ı āb-rūy-ı ehl-i ĩmān merḥabā
 Vey mededkār-ı ümmet şehr-i ğufrān merḥabā
 Rūy-ı ebru-yı hilālīñ gösterip mü'minlere
 'Arz-ı dīdār-ıñla kıldıñ şād u ḥandān merḥabā
2. Maḳdemiñle sū-be-sū çalındı ṭabl-ı maġfīret
 Rūz-ı rahmet her şebiñ cennet mu'allā mes'adet
 Ser-resīd olsun icābetgāha şükr-i maḥmidet
 Ey Ḥudādan ni'met u baḥşış u iḥsān merḥabā
3. Ğurre-i Qur'ān ile evvel sen olduñ dīde-sīr
 Pertev-i nūr ile cümle 'ālemi kıldıñ münīr
 Ḳadriñ etdi leyle-i ḳadr ile ḳādir müstenīr
 Ser-te-ser ey tāc-ı ser miḥmān-ı Yezdān merḥabā
4. Şān virdi şān-ıñ Ḥaḳḳdan ḥiṭāb-ı beyyināt
 Menba'-ı nūr-ı ḥüdā-ıñ oldu rūşen kā'ināt
 Muntazır bāb-ı şefā'atde Niyāz ile 'uşāt
 Hoş geldiñ ey merāḥim kān-ı rahmet merḥabā

9

MÜSTEZĀD

*mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün**mef'ülü fe'ülün*

1. Oldu yine meh-rūze-i ğufrān be-dīde
 Rūşen ola dīde

Ebrū-yı hilāl rûy-ı şefâ'atde nûvîde
Fer verdi ümîde

2. Bedri ne güzel bedreka-i cân devîde
Cânâne resîde
Ezhâr-ı cemâl etmede her peyk u berîde
Sürhî vü sefîde

3. Hoş dest-i kerem câme-i ihsân-ı berîde
İşyân be-derîde
Yâ Rab nece sâl mazhar-ı emşâli 'adîde
Kıl lûtf-ı medîde

4. Mehdîr o ki pertev-res-i iktâr-ı cihândır
İftâr-ı nihândır
Mehdîr ki behîşt ehli ser-â-pâ nigerândır
Bâlâter-i şândır

5. Meh resmine keştî-yi mersâ-yı cinândır
Sâhil-res-i cândır
Her demleri âmürze-i Ğaffâre nişândır
Ğufrân-ı feşândır

6. Dil kadrini bilsin ki şabâ lûtf-ı vezîde
İhsân-ı güzîde
Oldu yine meh-rûze-i Ğufrân be-dîde
Rûşen ola dîde

7. Bir ğurre 'aceb ğurre-keş-i ğurre-i fermân
Şâhid aña Qur'ân
Çarpar perini birbirine cümle sürüşân

Her şeb hem rûzan⁸⁸

8. Kudretde zihî kadr-i habîb oldu nümâyân
 Hayret-dih-i mâ-kân
 Bir dem ki demin eyledi anda zih-i gerdân
 ‘Osmân Bin ‘Affân
9. Olmakda hemân kaatre-i gufrân-ı çekîde
 Mûnker-i bahşîde
 Ebrû-yı hilâl rûy-ı şefâ‘atde nüvîde
 Fer verdi ümîde
10. Bir zayf-i Hudâdır ki gelip kurdı otağı
 Görmez anı dağı
 Mü’min olana eyledi i‘lâm-ı yesâğı
 Yandırdı çerâğı
11. Farğ eyledi bir bir arayıp tâvus-ı zâğı
 Mümtâz ola bâğı
 Ey dil demidir gösterelim bizdeki dâğı
 Gel yandır ocağı
12. Tâ rûh görelim bir nûr fütûh anda demîde
 Çeşmân nigerîde
 Bedri ne güzel bedreka-i cân devîde
 Cânâne resîde
13. Bir kâr ki anıñ neş’esi Allâh için olsun
 Elbetde tutulsun
 Lâyık mı ki bir cām-ı rızâ ‘aşk ile dolsun
 Varsın unutulsun

⁸⁸ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

14. Ey nefis-i denî yakma beni sen nece kulsun
 Veh veh daha nolsun
 Gel gel dil ü cân şahid-i maşşūdunu bulsun
 Sen vākıf yolusun⁸⁹
15. ‘İşyān ile çün doldu görürsün ki cerīde
 Gel rāh-ı sedīde
 Ezhār-ı cemāl etmede her peyk u berīde
 Sürhī vü sefīde
16. Bir naḥl-i hüdā sayesidir saye-i cennet
 Her meyvesi rahmet
 Tūbā ki fe tūbā⁹⁰ dese şāyeste-i ḥürmet
 Çün şāh-ı hidāyet
17. Her varaķı nāme-i fermān-ı ‘ināyet⁹¹
 Okunsa ḥaķıķat
 Lāyıkdır ‘atā şānına çün zāde-i rif‘at
 Allāha emānet
18. Her demleri reşk etdire hengāme-i ‘īde
 Ol zāt-ı sa‘īde
 Hoş dest-i kerem cāme-i iḥsān-ı berīde
 ‘İşyān-ı be-derīde
19. Yā Rab be-ḥuķūķ-ı ezelī bende be-baḥşā
 Şermende me-fermā
 Çün zātınadır nāz-ı Niyāzī heme ḥālā
 Her zerre-i eşyā

⁸⁹ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

⁹⁰ fe tūbā: müjdeler olsun

⁹¹ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

20. Yā Rab be-meh-i rūze ki tābende-i cān-rā
 Farzında ken ez-mā
 Bir nāme siyeh-rūy siyeh güm-reh-i dünyā
 Bābında müheyyā

21. Dikdim gözümü gördüğüm ihsān-ı va 'ide
 Elṭāf-ı mezīde
 Yā Rab nece sāl mazhar-ı emşāli 'adīde
 Kıl luṭf-ı medīde

10

TESDİS-İ ĞAZEL-İ FEHİM DER-NA 'T-I ŞİR-İ HUDĀ⁹²

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Mecma '-ı seyyāre mānend-i süreyyādır 'Alī
 Cāh-ı şihriyyetde çün ḥurşīd-i Zehrādır 'Alī
 Kīş-i nāķır dīdegāna hoş mevlādır 'Alī
 Şīr-i Yezdān tīg-i meslül-ı mücellādır 'Alī
 Pīşvā-yı evliyā maḥbūb-ı mevlādır 'Alī

2. Vākıf-ı esrār-i küntü ken⁹³-i şāh-ı ḥüb-liķā
 Aşinā-yı remz-i Tāhā rūşenā-yı hel etā⁹⁴
 Hall-i eşkāl-i hüviyyetde odur müşkil-güşā
 'İlme peygamber Medīne bābı anıñ Murtezā
 Cümle aşhāb-ı nücüm ḥurşīd-i vālādır 'Alī

3. Yokdur dest-i saḥāvetde anıñla hem- 'inān⁹⁵
 'Adline ḥayrettedir lāhūtīyān nāsūtīyān

⁹² Metinde yer alan başlık yanlıştır. Manzumenin nazım şekli tahmîstir.

⁹³ Hadis-i Şerîf : “Ben gizli bir hazine idim...” [Süyûtî, ed-Dürerü'l-Müntesire, s. 125; Aliyyü'l-Kaarî, el-Esrârü'l-Merfûa', s. 273]

⁹⁴ hel etā: hoş gelmek

⁹⁵ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

Mazhariyyetde ise dil-bestedir Kerrūbiyān
 ‘Abd-i memlūku olur elbetde şāhān-ı cihān
 Cān u dilden faḥr-i mevcūdāta mevlādır ‘Alī

4. Gelse şahrā-yı cihāna çün şeh-i şīr-i demār
 Rūzgār-ı şavleti cem‘iyyet eyler tārūmār
 Çünkü şān-ı murtezāsında denildi āşikār
 Lā fetā illā ‘Alī lā seyfe illā Zü’l-fekār⁹⁶
 Hücet-i mūmzā vü maḥtūm lāda illādır ‘Alī

5. Eyledi küfr ü zulmden rūšenā çün kişveri⁹⁷
 Darb-ı kahr ile ḥarāb etdi hezārān Ḥayberi
 Mā-ḥaşal maḥbūb-ı Mevlā vāriş-i peygemberi
 Çār-yār-ı bā-şafānīn şem‘-i bezm-i enveri
 Tāk-ı istiḡnāda mihr-i ‘ālem-ārādır ‘Alī

6. Hücet-i kevneyn-i ‘ālemdir Ḥasan ile Ḥüseyn
 Mā-bihi’l-faḥreyn-i ‘ālemdir Ḥasan ile Ḥüseyn
 Ḥaḳḳdan iḥsāneyn-i ‘ālemdir Ḥasan ile Ḥüseyn
 Kurretü’l-‘ayneyn-i ‘ālemdir Ḥasan ile Ḥüseyn
 Vālid-i sıbtēyn olup ā‘lādan ā‘lādır ‘Alī

7. Bende-i nāme-siyāhıñdır Niyāzī ez-ḳadīm
 İlticā eyler der-i elṭāfdan ecr-i ‘azīm
 İster iseñ bāb-ı feyzinden hemān luṭf-ı ‘amīm
 Ḥāk-pāy-ı mihr-i sulṭān-ı risālet ol Fehīm
 Zīb-evreng-i ḥilāfet şāh-ı ma‘nādır ‘Alī

⁹⁶ Aliden başka yiğit zülfikardan başka kılıç yoktur.

⁹⁷ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

11

TAḤMÎS BE-ĠAZEL-İ ŞEM'Î DER-NA'T-I MEVLÂNÂ
fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Kâlehâ-yı feyz için pāzār-ı Mevlânādayız

Ġamm şatıp 'aşk alırsız çün kār-ı Mevlânādayız

Neş'e-yâb dilleriz der-bār-ı Mevlânādayız

Biz maḡarr-ı evliyâ-sālār-ı Mevlânādayız

Tā elest bezmindeki ikrār-ı Mevlânādayız

2. Gördü naḡşin çeşm-i cān bu 'ālem-i āyīnede

Bilmedi zāhid anıñ mihri ne de ayı ne de

On iki sūrāḡ-ı cismi añlamaz tā kīnede

Raḡm-i māderden açılmışdır delikler sīnede

Ney gibi dem-sāz olur esrār-ı Mevlânādayız

3. Tekye-i pür-feyzine ḡasret çeker ger ins ü cān

Rütbe-i fi'llāhına hep reşk eder Kerrübiyān

Ḳubbe-i 'ālemde yandırmış fetīl-i 'aşk hemān

Sikke-i ḡandīline 'āşıklar eyler baḡş u cān

Çile-keş dervīşleriz dīdār-ı Mevlânādayız

4. Ḥāk-pāyin bekleyen ez-her cihet ma'mūr olur

Nüş eden mīnā-yı 'aşkından hemān maḡmūr olur

Dest-i nefsinden girībānıñ alır mesrūr olur

Her ne denli var ise 'iştianımız maḡfūr olur

Sāyebān-ı saye-i ḡünkār-ı Mevlânādayız

5. Dār-ı dilde doğdu envār-ı füyūzātı şehā

Ey Niyāzī kırtarır dāreynde bulduñ reh-nümā

Zulmet-i rāh-ı va'īdde şu'ledār olur saña

Himmet-i fânûs⁹⁸ altında bulunduñ Şem'îâ
Şükr-i Yezdân edelim civâr-ı Mevlânâdayız

12

TAHMÎS BE-ĞAZEL-İ HAZRET-İ SELÂMÎ
mef'ûlû mefâ'ilû mefâ'ilû fe'ûlûn

1. Sensiñ sebebi mebdе' -i halkü'l-meleveyniñ
Dünyâyı dıger zerresi beytü'l-hameyniñ
Cânlar verelim rāhına şāhib-i 'Alīniñ
Ednā kuluyum Hāzret-i fahrü's-şakaleyniñ
Ol nūr-ı eḥād Aḥmed-i ceddü'l-Ḥasaneyniñ
2. Āşār-ı alev-rîz ğazve-i sūre-i Kāfdan
'Ālem titrer ḥaṭvesine cılve-i kāfdan⁹⁹
Geçdiñ reviş-i bîhüde gīt-i ḥilāfdan
Cân tîrini 'uryān ederiz cism-i ğılāfdan
Ḳanlar saçarız fātiḥine Bedr u Ḥuneyniñ
3. Ḳaşd eyleyen ol cānına cānından uşansın
Etdiklerine Hāzret-i Allāhdan utansın
Ey dīde hemān aĝla bu cān āteşe yansın
Ḥūn-ābe-i eşkimle cihān ḳana boyansın
Giryān olarak derdine ol ḳurretü'l-'ayniñ
4. 'Ālemde o sıbṭeyn-i Resūl gördü bu ḳahrı
Bir āh edeyim hīçe verem ben de sipihri
'Ucb etdireyim velvele-i ḥüzn ile dehri
Nūş eyler isem şāh Ḥasan 'aşḳına zehri

⁹⁸ Tamlama metinde himmet fanûsu olarak geçmektedir; ancak Konyalı Şem'î Dîvânı s.24 te himmet-i fanûs olarak geçtiğinden tamlamanın özgün hali alınmıştır.

⁹⁹ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

Çekmem elemi cân yoluna gitse Hüseyinî

5. Yâ Rab bize kıl bahşîş-i elṭâf-ı 'izâmi
 Dök cürmümüze ḥûn-ı şefâ'at-ı girâmi
 Hatm eyle Niyâzî yetişir bunda kelâmi
 Evlâd eyle aşḥâba selâm ile Selâmî
 Şâd ola daḥi rûh-ı şerîfi ebeveynî

13

MU'ÂŞŞER

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Ey şeh-i evreng dil-i şevket-feşânım gel yetiş
 Dökmek isterler benim bîhûde kanım gel yetiş
 Târumâr etmekdedirler ḥân mânım gel yetiş
 Ey şabâ-reftâr vey şîrîn-zebânım gel yetiş
 Sensiz olmam bir nefes ey tatlı cânım gel yetiş
 Böylece fikriñle geçmekde zamânım gel yetiş
 Oldu künc-i ḥasretiñ her dem mekânım gel yetiş
 Ey velî-i ni'met u emn u emânım gel yetiş
 Vey meh-i ḥalvet-serâ nûr-ı cihânım gel yetiş
 Ḥasretiñle kalmadı ṭâb u tüvânım gel yetiş
 Kıl kerem luṭf u himem durma cenânım gel yetiş
2. Ordugâhın kûrdü gavḡâyâ yine ḡamm leşkeri
 Ejde[r]hâlarveş hücûm etmekdedirler her biri
 Tûb-ı âlâm ile oldu kişver-i dil serserî
 Pâre pâre etdi göñlüm dâne-i âteşveri
 Kıt'a-i cânımda yandırdı hezârân aḥkeri
 Verdiler bād u hevâya ḡayrı ben ḥâkisterî
 Dûd-ı mazlûmân-ı ṭâḡ-ı 'arşa çekmekde seri

Sūziş-i āhım yaķar āfāk-ı  ar  u  enberi
 Āh eder eczā-yı cismim el-amān yek-dīgeri
 Reh-güzārında durur el āfının ĥ āhiş-kerī
 Ey şeh-i evreng dil-i şevket-feşānım gel yetiş

3. Dest ū pā-beste beni  ayd-ı hevāya çekdiler
 Aldılar semt-i ĥaķ atden sivāya çekdiler
 Varımı yaĥmā edip dār-ı belāya çekdiler
 Gāh bālā gāh pest zīr-i semāya çekdiler
 Tār-ı zülfün gibi şad şad ibtilāya çekdiler
 Ba a nisbet nā-kes-i cāh-ı a lāya çekdiler
 Kimisin ālāya kimin tīĥ-i lāya çekdiler
 Emr u nehyi ben figend[e] m btelāya çekdiler
 Ĥayf u ĥayf yazıķ beni kim her cefāya çekdiler
 Şimdicek  aşd eyleyip cānım hebāya çekdiler
 Dökmek isterler benim b h de  anım gel yetiş

4. Geş  eder dil deş -i  ālemde şikeş eyiz ĥaz n
 Eş -i  eş mim r ze r ze s -be-s  eyler en n
 Yansa ş yeste fig n u z r ile  arş u ber n
 Çünkü  aldı v d -i ĥurbetde āh ol meh-ceb n
 Raĥmı yok d ş m n ise her yüzden eyler keş -i k n
 Ser-nig n ĥ lim zeb n oldu d -  dem ĥ n- ek n
 Yokdurur v d -i ĥasretde ba a bir hem-niş n
 Tesliyet-baĥş-ı dil-i ĥam n  kimiz olsa hem n
 M r-ı serm   deveş ĥ k-i mezelletde mek n
 Şabr u s m nım elimden aldılar  ayne l-yaķ n
 T rum r etmekdedirler ĥ nmanım gel yetiş

5. Bülbülün ş  n-ı çemende p r-fig n ister seni
 Sünbül ū g ller  urup bezm-i nih n ister seni
 T arz-ı nev ūzre düşünmüş g lsit n ister seni

Her çiçek imiş güşāde çeşm ü cān ister seni
 Lāleniñ bağındaki dāğı nişān ister seni
 Dīde-i ‘uşşāk olmuş dolu kıan ister seni
 Şaff-be-şaff dest-beste hep serv-i revān ister seni
 Cūş edip vādī-i hasret her zamān ister seni
 Çağıırıp reyḥān nergis el-amān ister seni
 Ben ğarībiñ gibi yüz biñ teşnegān ister seni
 Ey şabā-reftār ve ey şīrīn-zebānım gel yetiş

6. Sūz-ı hicr u firḳatīñ pūr-dāğdār etdi beni

Būlbūlāsā mübtelā-yı āh u zār etdi beni
 Āh kim fikr-i vişāliñ ḥāksār etdi beni
 Kūh-ken gūyā yanında teşnedār etdi beni
 Leyle-i leylā-yı gīsūya nehār etdi beni
 Deşt-i hasretde hemān Mecnūnvār etdi beni
 Pāy-ı ağıyāre düşürdü bir ğubār etdi beni
 Yandırıp sīnem ser-ā-pā ‘ayn-ı nār etdi beni
 Ḥāşılı ḥūlyā-yı zūlfūñ tārūmār etdi beni
 Ḥ‘āhişīñ ḥ‘āhiş-kerī semt-i mezār etdi beni
 Sensiz olmam bir nefes ey tatlı cānım gel yetiş

7. Çeşme-i çeşm-i vişāliñ dīde pūr-ḥūn gözlerim

Eşk-i ser-şārım döküp mānend-i Ceyḥūn gözlerim
 Cān u dilde iştīyākıñ oldu efzūn gözlerim
 Sū-be-sū cūlar gibi cūyān-cū Mecnūn gözlerim
 Āh kim çeşm-i fiten bāzına meftūn gözlerim
 Fikr-i müjgānıñ ile ḥālīm dīger-ğūn gözlerim
 Öldürürüm kendimi ammā ki kıānūn gözlerim
 Mesken etdim ğūşe-i hicrānı mağbūn gözlerim
 Tābe-maḥşer gözlerim gözler anıñ-çūn gözlerim
 Durmayıp diñlenmeyip her dem be-her ğūn gözlerim
 Böylece fikriñle geçmekde zamānım gel yetiş

8. Nīm-nigāh et ‘āşık-ı mehcûre ey kaşî hilāl
 Görmeyip gül rûyuñu āh murğ-ı göñlüm oldu lāl
 Hāl-i hindûlar hayâlimde beni etdi hayâl
 Baḥş-ı zülfünde ‘aceb kimler ederler kıl ü kâl
 Çeşm-i sehḥâr-ı helâlin verdi cāna başka hâl
 Güyiyā şimdi benem ‘ayn-ı k[it]āb-ı cifr u fâl
 Ehl-i hicrân çâre-i hicrinden etsinler su’âl
 Hâlbuki ber-geşteden hâlâ cevâb almak muḥâl
 Her günüm her sâ‘atim sensiñ eyâ rûz u leyâl
 Cümlesi maḥv oldu bundan başka yok elde nevâl
 Oldu künc-i ḥasretiñ her dem mekânım gel yetiş

9. Vaşlıña ey meh-likā hiç görmediñ lâyıķ beni
 Korkarım zann eylediñ nâ-puḥte bir ‘āşık beni
 Bend-i zülfünde şikâr etmiş nedem Hâlik beni
 Görmedi eczâ-yı ‘âlem bir nefes ayık beni
 Fıtratında gördü âteş-pâreler yanık beni
 Buldular mîzân-ı söz şerre hemân fâ’ik beni
 Sîne-süzân el-amân terk eyleme yazık beni
 Yâ be-kām u yâ helâķ eyle şehâ çābuķ beni
 Şanma ḥāk-ı âsitâniñdan rehi âbık beni
 Dönmezem ‘add ü şümâr et bende-i şadıķ beni
 Ey velî-i ni’met u emn ü emânım gel yetiş

10. Zât-ı pâkiñ ey perî seyr u temâşâ isterim
 ‘Ayn-ı zâtıñdan hemân mihr-i mücellâ isterim
 Nīm-nigāh-ı luṭf u iḥsânıñla îmâ isterim
 Muşḥaf-ı ḥüsnüñ açıp ḥall-i mu‘ammâ isterim
 Harf-be-harf baḥş eyleyip bir tatlı ma‘nâ isterim
 Āh neler etdi firâķıñ ‘arz u şekvâ isterim
 İltifât-ı vuşlatıñla faşl-ı da‘vâ isterim
 Kârımı hep varımı kıldım müheyyâ isterim

Rü'yet-i dīdār-ı hengāmında ifnā isterim
 Rāzı olmam zerreye ā'lādan ā'lā isterim
 Vey meh-i ḥalvet-serā nūr-ı cihānım gel yetiş

11. Tābıñı şeydā-yı dil 'aşkıñla yansın ağlasın

Dergeh-i bāb-ı vişālīñde dayansın ağlasın
 Mārveş ḥāk-ı mezelletde dolansın ağlasın
 Gözlerinden eşk-i al ḳana boyansın ağlasın
 Şād eder bir gün vişālī ile şansın ağlasın
 Böyle bīhūde dil-i cāndan uşansın ağlasın
 Gāh ma'nāda gehī tā key uyansın ağlasın
 Şān-ı şāhāñıñ mıdır her dem ḳapansın ağlasın
 Böyle hicre 'ālem içre kim inansın ağlasın
 Ey şehā yetmez mi bendeñ vaşlı añsın ağlasın
 Ḥasretiñle ḳalmadı ṭāb u tüvānım gel yetiş

12. Varamam dergāhıña çün çekdiler rāhımda sedd

Yok imiş nūş füyūzāta hele hīç 'add u ḥadd
 Baḥr-ı tevḥīdde göründü cilvehā-yı cezr medd
 Allāh Allāh yandı maḥv oldu ser-ā-pāy kebed
 Derd ü ālām-ı cihān ise serimde lā-yu'add
 Āh vā-veylā çeker bu dil hemīşe şad-be-şad
 Ḥasretiñle dālveş ḳat ḳat bükülmüşdür bu ḳadd
 Dem-keş oldu bülbulāsā çağırır dil yā eḥad
 Yandı yakıldı Niyāzī ḥüsrevā āh el-meded
 Dāmen-i luṭfuñ biraḳma tā ezelden tā ebed
 Ḳıl kerem luṭf u himem durma cenānım gel yetiş

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. Raḥm kı l bendeñi ey şāh uşandım ğayrı
 Yandı cāngāh-ı tamām āh uşandım ğayrı
 Ne bu çile baña hergāh uşandım ğayrı
 Neme lāzım bu fenā-cāh uşandım ğayrı
 Sūy-ı Hākka tutayım rāh uşandım ğayrı
 Tākatim kalmadı v'allāhi uşandım ğayrı
2. Nā-tüvān etdi beni bir yañadan fıkır-i ḥabīb
 Her taraf kapladılar leşker-i endūh-ı 'acīb
 Atdılar vādī-i hicrāna eli bağılı ğarīb
 Yok imiş neş'e-i 'ālemde baña zerre naşīb
 Sūy-ı Hākka tutayım rāh uşandım ğayrı
 Tākatim kalmadı v'allāhi uşandım ğayrı
3. Nār-ı ḥasret çekerim yaqdı amān ğayrı amān
 Yūsuf-ı rūḥumu zabt etdi vücūd-ı zindān
 Çeşm-i Ya 'kūbum 'aceb ḥüzn ile oldu giryān
 Cāna kār eyledi ālām u kūdūrāt-ı cihān
 Sūy-ı Hākka tutayım rāh uşandım ğayrı
 Tākatim kalmadı v'allāhi uşandım ğayrı
4. Neler etmede bize kahr ile ğaddār felek
 Alacak varımı āşüb ile elden giderek
 Nefs-i bed-nām ise her ḥālde eyler bana dek
 Ey gönül ğayrı sivādan 'acele destiñi çek
 Sūy-ı Hākka tutayım rāh uşandım ğayrı
 Tākatim kalmadı v'allāhi uşandım ğayrı
5. Rāh-ı dānişde de bīhūde makāl istemez
 Faḫr-i faḫr eylemişim ziynet-i māl istemez

‘Ukde-i fitne-i manşûş-ı vebāl istemez
 Geçmişim ‘âlem-i nokşânda kemâl istemez
 Sûy-ı Hakkâ tutayım rāh uşandım ğayrı
 Tâkatim kalmadı v’allāhi uşandım ğayrı

6. Emelimdir ki sürem ravza-i pāke yüzümü
 Açmışım semt-i füyûzâta serār gözümü
 Pāk kıl kayd-ı a’lāikden efendīm özümü
 Böyle hatm eylemişim nāz u Niyāzî sözümü
 Sûy-ı Hakkâ tutayım rāh uşandım ğayrı
 Tâkatim kalmadı v’allāhi uşandım ğayrı

15

BERĀY-I NÜVİŞTEN-İ MAQTĀ‘ BE-‘AMEL-İ
 CEVRİ DEDE DER-NEZD-İ ŞĀH-I CİHĀN
fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Hışn-ı im‘ân-ı belāğatde beyān ‘Abdü’l-‘azīz
 Şahn-ı ma‘nāda kümeit-i hāme-rān ‘Abdü’l-‘azīz
2. Maqtā‘-ı iclāl oldum maṭla‘-ı ikbālīne
 Kilk-i kudret-i serimde zer-feşān ‘Abdü’l-‘azīz
3. Kilk-i taḳdīr hokḳa-i sırr-ı ḳazādan dā’imā
 Levḫa-i dehr üzre yazsın kām-rān ‘Abdü’l-‘azīz
4. Etsede üstād-ı Cevrī sīne-i şad-ḳāki ḳāk
 Etdi şāyeste Niyāzî dest-i ḫān ‘Abdü’l-‘azīz

16

TAHMİS BE-ĞAZEL-İ HÂSBÎ

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Āşinā-yı kenz-i maḥfîdir göñül dīvānesi
 Nakd-ı îmān ile pürdür ḥāne-i vîrānesi
 Kāşif-i ‘ilm-i ledündür âdemiñ merdānesi
 Kālb-ı mü’mindir serāy-ı lî-ma ‘allāh¹⁰⁰ ḥānesi
 Anıñ için oldu ‘ālem ‘aşkıñıñ mestānesi
2. ‘Alleme ‘l-esmā¹⁰¹ olan ecsāmda kalmaz hîç mecāl
 Nükte-i sebū’l-meşāniye vuḳūf ‘ayn-ı kemāl
 Añladıñsa min ‘örf-ı sırrın ne lâzım kıl ü kāl
 ‘Ārifiñ kâlb-i mekāmı mā-sivā olmaḵ maḥāl
 Nūr-ı maḥẓ olsun sezâdır kibriyâ kâşānesi
3. Geldi dil taḥtında tutdu mesken-i ḥünkār-ı ‘aşḵ
 Ḥamd ola nūr-ı cemāl ‘arz eyledi dîdār-ı ‘aşḵ
 Bu vücūdum külliyeñ ḥākister etdi nār-ı ‘aşḵ
 Kānadır vecdî ilāhi andadır esrār-ı ‘aşḵ
 Tekye-i cām-ı maḥabbet ḥamriniñ mey-ḥānesi
4. Ey dilā bir âdeme ‘aşḵ-ı Ḥudā olsa delîl
 Kim eder āyā anı ‘ālemde medḥūr u zelîl
 Verseler dünyâyı tutmaz lezzet-i ‘aşḵa meşîl
 Ārzū-yı dāneden dāme düşer mi murğ-ı dil
 Bāğ-ı vuşlatda nihāl üzre dururken lānesi
5. Sayḵal-ı ‘aşḵ ile kıl mi’rāt-ı kâlbî pür-cilā
 Tā ere envār-ı ezhār-ı tecellî-i Ḥudā

¹⁰⁰ Lî-ma ‘allāh: Allāh benimledir.

¹⁰¹ Sözcük anlamı: İsim öğretti. Bakara Suresi 31.ayet: (Allah), Adem’e, (Allah’ın) isimlerinin hepsindeki hikmetleri öğretti. Ayetin özgün şekli: “Ve alleme Ādemel esmāe kullehā...” (Kurân-ı Kerîm, 2/31)

Bul fenā-fi'l-lāh maḳāmın kıl vüçüduñu fenā
 Ger dilerseñ dürr-i meknūnu bulasın zāhidā
 Baḥr-ı tevḥid içre gizlidir cevāhir dānesi

6. Tekye-i 'aşḳa duḥūl et ḳalbiñi pāk eyle gel
 Rūz u şeb Allāh deyip āh-ı ferahnāk eyle gel
 Ḳuşanıp şemşir-i imān cānı bī-pāk eyle gel
 Zāhidā 'ucb u riyā zünnārını çāk eyle gel
 Ḳılma mi'rāt-ı Ḥudā bī-mā-sivā büt-ḥānesi

7. Nazm olunmuş silk-i ma'nāda bu dürr-i bī-bahā
 Tāḳ-ı taḥsīne Niyāzī yazsın erbābı becā
 Raḥm eder şāyed okur çeşm-i dildār cā-be-cā
 Şu'le-i vaşlı 'ayānen görse dīdem Ḥasbīyā
 Şabr eder mi yanmadıkça şem'a cān pervanesi

17

TAḤMİS BE-ĠAZEL-İ İŞHĀḲ

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. 'Aşḳına mülk-i dili bād-ı hevā eyleyelim
 Kendimiz şefḳat-i luṭfuna becā eyleyelim
 Mā-sivā-yı tenimiz daḥi hebā eyleyelim
 Yoluna sen şunumañ cānı fedā eyleyelim
 Duralım ḳavlimize 'ahde vefā eyleyelim

2. Ḥasretiñle dil-i dīvāneleriñ ḥālī nola
 Eleminle dilerim menzil-i maḳşūdu bula
 Beni redd etmek 'aceb āh saña lāyık mı ola
 Sen cefākāra Ḥudā mihr-i vefā rūzu ḳıla

Gel bu niyyete şıdk ile du‘ā eyleyelim¹⁰²

3. Güzelim bilse kemāl ile bu ‘aşk ādābın
 Bülbülāsā severiz rûy-ı gül-i nā-ğābın
 Neyleyem bilmedi terk eyledi hep aḥbābın
 Görmeyelden iki ay oldu kaşı miḥrābın
 Ol geçen vakt namāzını kazā eyleyelim
4. O sitemkāra vefā ʔarzını ta‘līm edelim
 Cümle ‘uşşāka kerem etmeği tefhīm edelim
 Verelim yoluna varımızı tekrīm edelim
 Gel begim gel dil ü cān naḥdini teslīm edelim
 Ölmeden borcumuzu saña edā eyleyelim
5. Ey şehā cānıma kār eyledi gitdi sitemiñ
 Ser-nigūn etdi Niyāzī kuluñu ol elemiñ
 Bizi şād eylese de luṭfu ile vaşl ni‘amiñ
 Kim bakar ni‘mete pāyān mı var ḥūn-ı ḡammiñ
 Cümle ‘aşk ehline İshāḳ-ı şalā eyleyelim

18

‘İDİYYE DER-SİTĀYİŞ-İ ŞEYHÜ’L-İSLĀM REFĪK EFENDĪ

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā lün)

1. Parlayıp lehce-i gītīde yine cebhe-i ‘īd
 Etdi ebrū-yı hilāli meh-i şevvāli bedīd
2. Ne hilāl tılsım-ı gencīne-i imsākı bozup
 Rūzedār-ı ümeme verdi neşāt-ı cāvīd

¹⁰² Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

3. Ne hilāl kevşer-i mīnā-yı helālî ser-şār
Vermede rind-i şıyām sūz-ı dile keyf-i medīd
4. [Meh] dilesem şarkı vü ğarbı bir icābetgeh-i Hakk
Demesem pertevî tenvīr ediyor rāh-ı sedīd
5. Meh değil nāme-i fetvāda iftār-ı ciḥān
Meh değil sofrā-i in‘ām-ı Hudāvend-i Hamīd
6. Nūrdur bāriḳ-i meş‘āl-keş-i tevfiḳ-i Refiḳ
Sāḩa-i fażl-ı felek-pāyesin eyler te‘śīd
7. Nūh felek-pāye ki ḩurşīd burūc-ı taḳvā
Mihr-i aḳtār-ı felek gerd-i zıyāsında devīd
8. Mū-şikāf-ı fużalā kāfil-i emr-i fetvā
Kāfi-i kehf-i vefā serv-i riyāz-ı tevḩīd
9. Sāmī-i şeyḩ-i enām ḩāmī-i şer‘-i İslām
Rāmī-i ḩūkm-i siḩām ḩāfile-sālār-ı sa‘īd
10. Müfti-i cān-ı ciḩān nāfiz-i feyz-i Kur‘ān
ḩ‘āce-i devr-i zamān mā-ḩaşal-i güft ü şinīd
11. Pāye-i ‘ālī-i fetvā-yı münevver etdi
Pertev-i cāh-ı ḩuḳūḳ-ı ümem eyler teşyīd
12. Āsitān-ı ḩaremi maṭmaḩ-ı erbāb-ı nazār
Hem ğubārı ḩademi sürme-i çeşm-i ümmīd
13. Teşnedir neş‘e-i evşāfına rūḩ-ı Cāmī
Reşḩ eder meclis-i memdūḩuna bezm-i Cemşīd

14. Kevkeb-i zātı gibi kevkebe-i meh doğmaz
Olsa ger hāmile-i rūḥ-ı mücerred nāhid
15. Etse ebr-i keremi ḥāk-ı siyāhı sīr-āb
Serini servi o tūbāya eder idi resīd
16. Olmasa meş‘ale-i re’yi eger rāhberi
Şaşırp menzil-i şāmı bulamazdı ḥurşīd
17. Şarf u naḥviñ farazā kā‘idesi maḥv olsa
Ümmehāt-ı dil-i pākidir ederdi tevlīd
18. Olmasa şan‘at-ı ıtnāb-ı ma‘ānī ma‘yūb
Kilk-i ter ḥaşre kadar vaşfını eyler tesvīd
19. Bū Ḥanīfe-şiyemā kādī-i şer‘-i beyzā
Ey ḥikem-sāzī-ı dünyā kerem-endāz-ı mezīd
20. Sensin ol a‘lem-i ‘ālem ki duyup şöhretiñi
Oldu Sokrat-ı zamān reşkiñ ile cāme-derīd
21. Tek u tenhā kodu der-bend-i tazallümde amān
Ey kerīmā neler etdi ḫuluña çarḥ-ı ‘anīd
22. Bulduğum irş-i peder neşr-i ‘ulūm-ı ‘ālī
Ḥamd ola şerḥ-i ‘aḳīdemde bulunmaz tā‘ḳīd
23. Her cihet çākeriñiz lāyık-ı elṭāf iken
Kalmışım külb-i ye’s ü elem içre nevmīd
24. Ḥāşılı zank-ma‘āş-ı keşret-i evlād u ‘ıyāl
Eyledi ḥāl-i tebāh ḳālīmī āḥ rīş-i sefīd

25. Ey kümeýt-i kâlemim ey sühanım noldu saña
Şâh-râhı burakıp kândâ edersin pîçîd

26. Demidir dergehe gel dest-i Niyâzî kaldır
Ki niyâzîñ ola maqbûl be-dergâh-ı mecîd

27. Tâ ki devr eyleye çarh-ı ramazân ‘âlemde
Tâ ki şahrâ-yı cihâna kor ile hayme-i ‘îd

28. Fer verip sâye-i iclâl u cihân-tâbına Hakk
Medd-i iqbâli ede müddet-i ‘ömrün temdîd

19

DER-SİTÂYİŞ-İ ÜSTÂD-I BÜZÜRG-VÂR MONLÂ-YI KONYA

fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilün

1. Ey dilâ kân-ı ‘ulûm dâñaya geldim ağlarım
Zât-ı ekmel dâniş-i vâlâya geldim ağlarım
İnfihâm-ı remz her îmâya geldim ağlarım
Kesb-i fenn nükte-i ma‘nâya geldim ağlarım
Hâk-pây-ı Hâzret-i Monlâya geldim ağlarım
Feyz-i kudsin celb için Konyaya geldim ağlarım

2. Öyle bir zât-ı güzîn ki maẖhar-ı feyz-i Hudâ
Remz-i sırr-ı ‘alleme’l-esmâ¹⁰³ya vâkıf dâ’imâ
Nûr-ı maẖz olmuş ser-â-pâ berķ urur şubḥ u mesâ
Bezmini ârzû edip ez-ğayr lâyıķ ben gedâ
[Hâk-pây-ı Hâzret-i Monlâya geldim ağlarım]
[Feyz-i kudsin celb için Konyaya geldim ağlarım]

¹⁰³ Sözcük anlamı: İsim öğretti. Bakara Suresi 31.ayet: (Allah), Adem’e, (Allah’ın) isimlerinin hepsindeki hikmetleri öğretti. Ayetin özgün şekli: “Ve alleme Âdemel esmâe kullehâ...” (Kurân-ı Kerîm, 2/31)

3. Kürsî-i ‘ilme oturmuş tûtî-i gûyâ mişâl
 Pertev etmiş tâ ezel kand-ı ledünle zû’l-celâl
 Seyyidü’l-vakıt eylemiş Hakk vâkı ‘â kenz-i kemâl
 Âşiyânın murğ-ı dil terk eylemiş rûz u leyâl
 [Hâk-pây-ı Hâzret-i Monlâya geldim ağlarım]
 [Feyz-i kudsin celb için Konyaya geldim ağlarım]
4. Dersine hâzır olur cümle melâ’ik hâşş u ‘âm
 Tâlibine dürr ü gevherler nişâr eyler müdâm
 Hep makâmât-ı güzel tahkîk eder ol zû’l-fehâm
 Meclis-i bahşâ-yı feyzine edip şevk ü garâm
 [Hâk-pây-ı Hâzret-i Monlâya geldim ağlarım]
 [Feyz-i kudsin celb için Konyaya geldim ağlarım]
5. Bir mücessem nûr-ı a’zamdır vücûd-ı enveri
 Ân-be-ân bād-ı tecellî-i ilâhi mazharı
*İnnemâ yahşî*¹⁰⁴de dâhil vâriş-i peygemberi
 Hâşılı yoluna terk edip peder hem mâderi
 [Hâk-pây-ı Hâzret-i Monlâya geldim ağlarım]
 [Feyz-i kudsin celb için Konyaya geldim ağlarım]
6. Sâl sâl nece çerâğ-ı ‘ilmi ihrâk eyleyip
 Her birin ber-kışver ‘uzemâya infâk eyleyip
 Cânını pervâneveş ol nûra müştâk eyleyip
 Kendi kendini Niyâzî tâkatın tâk eyleyip
 Hâk-pây-ı Hâzret-i Monlâya geldim ağlarım
 Feyz-i kudsin celb için Konyaya geldim ağlarım

¹⁰⁴Sözcük anlamı: Sadece Allah’a karşı demektir. Fatır Suresi 28. ayet: Alimler, Allah’a karşı büyük saygı duyar. Ayetin özgün şekli: “İnnemâ yahşâllâhe min ibâdihil ulemâu”. (Kurân-ı Kerîm, 35/28)

20

MÜSEDDDES

mefā 'lūn mefā 'lūn mefā 'lūn mefā 'lūn

1. Bırakdım 'ālem-i lāhūtī nāsūte sefer etdim

Göñül āyīnesin ālūde-i jeng ü keder etdim

Düşüp bir ğurbete bīhūde kendim der-be-der etdim

Nece āh etmeyem v'allāhi ber-bālā-ḥaṭar etdim

Tükendim varımı hep kārımı zīr u zeber etdim

Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim

2. Bu 'ālemde felek belki murādımca döner şandım

Doğar burc-ı dile ḥurşīd-i maḫşūd şandım aldandım

Gider der[r]-i derūnum şandım aldandım hemān yandım

Uşandım şandım aldandım hemān yandım ezālandım

Urup tīr-i firāḳı cānıma bir bir eṣer etdim

Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim

3. Yakıldı mācerā-yı dehr ile dil oldu fersūde

Amān vādī-i ğurbetde yazıḳdır ḳaldım āsūde

Gece tā şubḥa dek yanmaḳdayım dūda be-her sūde

Amān feryād-res Rabbim erişdir sūy-ı maḫşūda

[Si]rişk-i dīdemi mānende-i ḥūn-ı ciger etdim

Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim

4. Eder bu çarḥ-ı gerdūn cānıma biñ türlü işkence

Ararken kendime eḡlence kendim oldum eḡlence

Göñül murḡunu dām-ı ibtilāya ṭaḳdı ehvence

Nolur devr etmedi 'ālemde hīç bir kerre de bence

Ümīd eyler iken evvelkiden ḥālīm beter etdim

Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim

5. Şikār etdim nece bāzīçelerle dīde-i şeh-bāz
 Yakıldı āşiyānı murğ-ı dil kanda eder pervāz
 Şikeste-per döner vādī-i hayretlerde ser-efrāz
 Leb-i şīrīn ile gūyā benim Ferhād-ı kūh-endāz
 ‘Acebdır tīşe-i kesb-i yedimde raḥne ser etdim
 Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim

6. Yeter bu kahr-ı dehrī zehrveş saña becādır çek
 Sīpīhriñ ey Niyāzī böyle āşūbu sezādır çek
 Hicāb ile tefekkūr et ki bir ‘ibret-nümādır çek
 Ne çāre tā ezel bu cılve-i emr-i Hūdādır çek
 Yedimde kendi kesbim cevherim bir bīlūr etdim
 Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim

21

MÜSEDDES

mef‘ūlū mefā‘ilū mefā‘ilū fe‘ulūn

1. Bu vādī-i ‘ālemde ġarībim vaṭanım yok
 Düşdüm reh-i nā-refteye elden tuṭanım yok
 Var cümleñiñ eġlencesi ammā ki benim yok
 Bir bülbul-i şūrīde-i ‘aşkıñ çemenim yok
 Rāz-i dil[i] keşf eyleyecek encümenim yok
 Bu derdi ise çekmeğe muḥkimce tenim yok

2. Gösterdi felek kahr ederek sūy-ı cūdāyı
 Gezmekdeyim āvāre tehī deşt-i fenāyı
 Bī-kes bırakıp yolda kōdu şimdi gedāyı
 Terk eylemişim bende bu ‘aşk içre sivāyı
 Pūşīde-i ten etmeğe bir pīrehenim yok
 Ölsemde bu derd ile yedimde kefenim yok

3. Urulmuş ezell silsile-i ‘aşk ile bendim
 Pülād-i ‘alā’ikle taķılmış bu kemendim
 Yaķdım elem-i hicr ü firākıñ ile kendim
 Ben mātem-i hūznūñle perīşānım efendīm
 Hayfā ki figān etmeķe gūyā dehenim yok
 Yansamda yaķılsamda yazıķdır diyenim yok
4. Pāyān mı var çekdiceķim cevır ü cefānıñ
 Rengin tanımam yārla olan zevķ ü şafānıñ
 Hayret-keşiyim ‘aşk ile her bay u gedānıñ
 Hār-efgeniyim gülşen-i gītī-i fenānıñ
 Cān bülbulün eğlendirecek gül-bedenim yok
 Feryādım için başķaca beytū’l-hāzenim yok
5. Raķm etmedi yār zerrece ben ķalb-i raķīķe
 Döndü gözümün katreleri reng-i ‘aķīķe
 Terk etmedi ğamm bu dili bir ān u daķīķa
 Başdım ķademi kişver-i dildār-ı haķīķe
 Esrār-ı dili ğamm-zede-i hīķ bilenim yok
 Hūn-ı nemi bu dīdelerimden silenim yok
6. Geldim bu fenā bezmine pejmürde-ķıyāfet
 Cān u dilimi ķapladı sūzende bir āfet
 Bilmem ki ‘aceb noldu Niyāzīye ķabāķat
 Endūh-ı cihān cānıma ķār etdi be-ğayet
 Manşūr gibi dāra çekildim resenim yok
 Yā Rab bu ķuyūdāt-ı nihānı kesenim yok

1. Ağardı rîş-i siyâhım civân arar gezerim
 Bu kış gününde ‘aceb gülsitân arar gezerim
 Ümîd-i vaşl ile oldum şafağ resîde-i hicr
 Açıldı tañ yeri ben şem‘dân arar gezerim
2. O şâh-ı nâza ‘acebdir ki gâmzesi var iken
 Raķîb sözünü ‘uşşâka gösterir çü diken
 O Avrupalı zülf-i yâr iken fütâde-şiken
 Beyân-ı hâl edecek tercemân arar gezerim
3. O kendi kendine kalmış şikenc-i zülfünü cây
 Ne cây-ı cân-zede cânâ ki cân-sipâre be-cây
 Eder o sünbül arasında güllere hây vay
 Ben ise murğ-ı dile âşiyân arar gezerim
4. Hemîşe kûy-ı nigârı dolaşmadan ğarażım
 Budur ki zerresiyim belki verilir ‘ivażım
 O yâr cevher-i nâ-süfte ben aña ğarażım
 Nişâr-ı cân edecek bir zamân arar gezerim
5. Kemend-i ‘aşkıını taķmış dolaştırır şehri
 O hâl-i hindî zülf-i çîni mâ-ħaşal dehri
 Bırakdım ‘âlem-i Gîv anda aħter u mihri
 O meh-likâyı keşân-ber-keşân arar gezerim
6. Ne var ki yok yere maħv-i vücûd edersem eger
 Bu bâbda nice Aristô-nihâde çekdi keder
 Ki cüz’-i lâ-yetecezzâ’ya cüz’ imiş o meger
 Cemâl-i yârda şekl-i dehân arar gezerim
7. Senîh ümîd-i nazîre ile nükte-sencândan¹⁰⁵

¹⁰⁵ Bu bendin son tef’ilesi vezne uygunluk göstermemektedir.

Çıkardı gevher-i nādidesin yine kandan
 Niyāzī şahın-ı sūhanda zemīn-şinās andan
 Bu nev-zemīnde bir hem-zebān arar gezerim

23

ḤAMDİ PAŞA DĪVĀN EFENDĪSĪ TECELLĪ EFENDĪYE

mef'ūlū mefā'īlū mefā'īlū fe'ūlūn

1. Ḥayfā bize keşf olmadı esrār-ı Tecellī
 Dil etmiş iken tā ezel ikrār-ı Tecellī
 Tevfīk-i Ḥudā yāver olup hāne-i dilde
 Doğmaz mı 'aceb ni' met-i envār-ı Tecellī
2. Ol āsaf-ı zī-şān ki seniñ yāveriñ olmuş
 Hoş aḥter-i ṭab'īñ dolaşıp burcunu bulmuş
 Hep cilve-i Ḥaqq ṭālī'īñ ikbāl ile dolmuş
 Açmış saña ol rüyunu dīdār-ı Tecellī
3. Zātiñda olan nīk-hıṣāl şaddini fā'ik
 İ'tā kıllanan aḥsen-i hāl ḥaddini fā'ik
 Sende bulunan faẓl u kemāl ḥaddini fā'ik
 Her vech ile Ḥaqq eylemiş ezhār-ı Tecellī
4. Dil eyleyemez vaşf-ı belāgātīñı tağyīr
 Elde bulunan hāme-[i] kemālātīñı taḥrīr
 Ṭavr [u] şiyemiñ doğrusu şāyeste-i taqdīr
 Cebheñde bedīd cümle-i āşār-ı Tecellī
5. Bezmiñ ferī her gıbtāveri tābiş-i cāndır
 Her bir sūhan-res-i nūkte-künāndır¹⁰⁶

¹⁰⁶ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

İcrā-yı leṭāfetde diliñ kaṭre-feṣāndır
Hakḳā bu reviş zātıña ıṣār-ı Tecellī

6. Ben ṭālī ‘-i nā-kām ile āteşlere yandım
Nā-çār olup yolda ıalıp cāndan uşandım
Ümmīd ile dīvān-ı tecellīme dayandım
Yapmaz mı ki āyā dil-i āzār-ı Tecellī

7. Ey dil nice bir şekve-i ahvāl yeter oldu
Bu gītī-i pejmürdede āmāl beter oldu
Bī-fā’ide nā-puḥte-i ef’āl yeter oldu
Gel eyleyelim dem-be-dem-i efkār-ı Tecellī

8. Yokdur reh-i ‘ālemde Niyāzīye tesellī
Çün derd ü miḥen māye-i zātında temellī
Ümmīdini kaṭ’ eylemez Allāh mütecellī
Ber-vech ile dil eylemez inkār-ı Tecellī

24

TAḤMĪS BE-ĠAZEL-İ MĪR TAḤSĪN

mefā ‘lūn mefā ‘lūn mefā ‘lūn mefā ‘lūn

1. ‘Arūs-ı haclegāh-ı ḥazrete meftūndur gönlüm
Ḥarīm-i lī-ma‘allāhi¹⁰⁷de hem me’zūndur gönlüm
O kenz içre ḥarīş-i dūrre-i ma’dūndur gönlüm
Ma‘ārifgāh-ı feyz-i aḳdes-i bī-çūndur gönlüm
Maḳām-ı ḳudsiyān-ı lā-mekān-ı çūndur gönlüm

2. Veren varını maḥviyyetde hestī zümresindendir
Bu hestī bīñ olan elbetde nistī zümresindendir

¹⁰⁷ lī-ma‘allāhi: Allah benimledir.

O bezmiñ mey-perest sāgar şikestī zümresindendir
 Hābāb-ı cām ser-mest-i elestī zümresindendir
 Tecerrüd ‘āleminde devr eder memnūndur göñlüm

3. Fezā-yı gītī-i ‘aşkıñ müniri mäh-āvīzi
 O deştiñ şu ‘le-ḥīzi sūd-rīzi feyż-engīzi
 Semā-yı vaḥdetiñ hem-reh-i nürdu necm-i ser-tīzi
 Budur māhiyyet-i te’şīri mihr-i ḥikmet-āmīzi
 Görür ‘ayn-ı başiret ḡayb ile maḥzūndur göñlüm

4. Rehā bulmak ne mümkün selsel-i teşhire bağlandı
 Tutuldu nāvek-i ḥün-rīze gūyā tīre bağlandı
 Nigāh-ı ḡamze-i cādū bile teşhire bağlandı
 Ḥarīm-i ḥālını dūr eylesin zencīre bağlandı
 Ḥayāl-i tār-ı zülf-i yār ile mecnūndur göñlüm

5. Ta ‘ayyünde görür ‘ayn-ı ḥaḳīḳat ‘uḳde-i temkīn
 Olur bī-perde nāsūt içire eşyāda ḥaḳḳāḳ-bīn
 Niyāzī tekye-i tecrīdde ecr eyleyip ānīn
 Tefekkür eyledikçe ‘ālem-i āzādeyi Taḥsīn
 Dolup endīşe-i şahbā ile meşhūndur göñlüm

25

MEDḤ-İ DER-ḤAḲḲ-I CĀNĀN

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā lün)

1. Güzelim sen gibi bir serv-i semen-sā olamaz
 Bāḡ-ı ḥüsnüñ gibi bir cāy-ı temāşā olamaz
 Reng-i ruḥsārīña beñzer gül-i ḥamrā olamaz
 Göz olur gözleriñe nergis-i şehlā olamaz
 Ol nigār ḥāne-i ‘ālemde bu zībā olamaz

Olsa da ʔab‘ıma ʔāyeste dil-ārā olamaz

2. Görmemiş ʔayli cihān dīde saña mişl ü nazīr

Yūsuf-ı şānīde bu ʔüsnüñe kılmış ta‘bīr

Rūy-ı gül-gūnıñ eder verd-i teri ʔor u ʔaḫīr

Nigehiñ ʔīvesi āzāde-i ʔayd u taşvīr

[Ol nigār ʔāne-i ‘ālemde bu zībā olamaz]

[Olsa da ʔab‘ıma ʔāyeste dil-ārā olamaz]

3. ʔāl-i hindūlarıña cān-zede ʔindī vü ʔabeş

Çīn-i çīn zūlfüñe ‘uşşāk verirler pīş-keş

ʔıttā-i lehcede ʔaṭṭiñ ise ḡāyet ser-keş

Āsumān pāyesiñ ey pertev-i raḫşān mehveş

[Ol nigār ʔāne-i ‘ālemde bu zībā olamaz]

[Olsa da ʔab‘ıma ʔāyeste dil-ārā olamaz]

4. Ğabğabıñ ḡıbtaveri būy-ı benefşe sünbül

Ezherān zehre-zede ʔavır ki her ān hele gül

Oldu tebb-reng leb-i la‘līñe leb-ā-leb mey ü mül

Nev-civānān cihān içre düşürdüñ ḡulḡul

[Ol nigār ʔāne-i ‘ālemde bu zībā olamaz]

[Olsa da ʔab‘ıma ʔāyeste dil-ārā olamaz]

5. Avrupa ʔ[ıt]‘aların vālih u ʔayrān gezsem

Kişver-i ūlke-i Keşmīr u Şıfāhān gezsem

Çīn ü Hind ü Yemen [ü] ‘Adeni hezārān gezsem

Mā-ḫaşal bu küre-i ḫākda hezārān gezsem

[Ol nigār ʔāne-i ‘ālemde bu zībā olamaz]

[Olsa da ʔab‘ıma ʔāyeste dil-ārā olamaz]

6. Göz açıp gördüğüm ‘ālemde efendīm sensiñ

Dem-be-dem çāre-resim şāh-ı levendim sensiñ

Takdığım tavk-ı derūnumda kemendim sensiñ
 Arada nāz u Niyāz olsa kemendim sensiñ
 [Ol nigār ḥāne-i ‘ālemde bu zībā olamaz]
 [Olsa da ṭab‘ıma şāyeste dil-ārā olamaz]

26

MÜSEDDDES

fe ‘ilātūn fe ‘ilātūn fe ‘ilātūn fe ‘ilūn
(fā ‘ilātūn) (fā ‘lūn)

1. El-amān fitne-i cān dīde-i fettānıñ imiş
 Ḥūb u āşūb-ı cihān beste-i dāmānıñ imiş
 Serv-i āşūfte-i reftār u ḥırāmānıñ imiş
 Naqd-i cevri vü sitem şervet ü sāmānıñ imiş
 Bilmedim bu dil-i bī-çārede kurbānıñ imiş
 Çāre-cūy-ı keremiñ bende-i fermānıñ imiş
2. Gökşuda gömgök olan ‘āşık-ı dem-besteleriñ
 Ya ‘ni şūrīdeleriñ derd ile işkesteleriñ
 Mārveş ḥāk-ı mezelletde gezer ḥasteleriñ
 Va ‘d-ı vaşlında katı isteleriñ besteleriñ
 Yalınız kīse-i cūduñ fem-i iḥsānıñ imiş
 ‘Āşık öldürme meger fāḥire-i cānıñ imiş
3. Dün Çubukluda ‘aceb dāğ bırağdıñ dilime
 Eridip yağımı koyduñ yine bu kandīlime
 Dāmen-i vaşlı teferrüde geçerse elime
 Mendīlim bağılayım ağlayayım mendīlime
 Bileler ḥalk-ı cihān şīfte [vü] ḥırāmānıñ imiş
 Acıdıp da diyeler sīne-i sūzānıñ imiş
4. Pertev-i lehcesi reşk-āver-i şems-i tābān

Eldevān elde devān gerdeni mihr-i cihān¹⁰⁸
 Tāvus-ı üşkūfe başında belāhā-yı nihān
 Nigeh-i ğamze-i ğammāze be-ġāyetle yamān
 Yalıda gülleri gördüm heme hayrānıñ imiş
 Çīn-i sünbül ser-i zülfünde nighbānıñ imiş

5. Kara bahtım gibi ebrū-yı dü-tā simsiyāh
 Hāl-i hindūlar ise nokta-i cevvēle-i āh
 Eyledi 'işveleriñ kāmēt-i 'uṣṣākı kūtāh
 Bu ne āfet ne kıyāmet ne 'alāmet Allāh
 Güldüren gonceleri reng-i zenaḥdānıñ imiş
 Öldüren bendeleri la'l-i Bedaḥṣānıñ imiş

6. El-ḥazer dilde beyān sūz u güdāzı gözle
 Çözme bāğ içre olan 'uḳde-i rāzı gözle
 Hadd-i ifrātı güzār eyleme nāzı gözle
 Hele Allāhı severseñ bu Niyāzı gözle
 Yine her hālde kerem Ḥazret-i zī-ṣānıñ imiş
 Bize ser-māye-i cān nuṭḳ-ı dürr-efṣānıñ imiş

27

TARAF-I CĀNĀNDAN 'UṢṢĀKA
 HİTĀB OLARAK KAŞĪDE
fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. 'Aşıkıñ bāğrındaki dāğı nişānımdır benim
 Dūd-ı āhı dahme-i āteş-feṣānımdır benim
2. Taht-ı istiğnāda şeh-nāz-ı cihānım şübhesiz
 Şān veren kâşāne-i dehre o şānımdır benim

¹⁰⁸ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

3. Hem şehen-şāh-ı Habeş hem Mısr-ı nāza mālīkim
Yūsufum mu‘ciz-edā hep bendegānımdır benim

4. Dest kemer-beste rikābım zīn eder reftār ile
Şeh-levendān-ı cihān hayret-keşānımdır benim

5. Hüb-ı rüyān-ı zamān ri‘fatde gelmez ka‘beme
Zirve-i a‘lāda illiyīn mekānımdır [benim]

6. Ey şabā-reftār-kānım söyle gelsin gülşene
Gönce-i nev-resteyim tāze zamānımdır benim

7. Öyle bir gülşen ki her rüşen dile cān-baḥş eder
Sünbül ü‘ıtr u semen üftādegānımdır benim

8. Her zamān bir cilve īmā etmede gül-çīnlerim
‘İşve-i bād-ı şabā çün bağbānımdır benim

9. Gönçeler olmaz güşāde görmedikçe rüyumu
Gülşen içre ān veren ruḥsār-ı ānımdır benim

10. Birbirine göz kulağ olmuş benefşedir çemen
Zülfümün ḥ‘āhīş-keri hem na‘t-ḥ‘ānımdır benim¹⁰⁹

11. Pāyeme ruḥ-sūdedir fersūde-ḥāṭır ‘ar‘arān
Kāmetim reşk-āver-i serv-i revānımdır benim

12. İşte şahrāhā-yı cilve gelsin ehl-i şīve hep
Şahn-ı nāz u ‘işvede kim hem-‘inānımdır benim

13. Her deminde bezm-i ‘uṣṣāka neşāt-āver olan

¹⁰⁹ Mısrada hece eksikliğinden kaynaklanan vezin bozukluğu bulunmaktadır.

Pertev-i hulyā-yı ruhsār-ı nihānımdır benim

14. Cevr ile terkīb olunmuş hilkat-ı zātım ki luṭf
Ān-ı ğayr-ı münkasımda mihmānımdır benim

15. Dem-be-dem şad-dāğdār etsem becā biñ ‘āşıkı
Muḳtezā-yı fiṭrat-ı tīr-i kemānımdır benim

16. Titredip şūrīdeniñ berg-i nihāl-i ‘ömrünü
Zerd eden ol ḍarbe-i bād-ı ḥazānımdır benim

17. Her biri bir kūşede ‘arz-ı ta‘aşşuk etmede
Melce’-i üftāde ancak āsitānımdır [benim]

18. Kaṅı ‘āşıkdır görüp de dil-firīfte olmaya
Sāḥir-i sīnā-yı ān çeşm-i fettān¹¹⁰ımdır benim

19. Evc-i ḥüsn ü nāzda mihr-i mücellādır yüzüm
Āsumān-ı lehcede ḥattı keh-keşānımdır benim

20. Öyle bir pertev-res-i iklīm-i dildir ruhlarım
Kurs-ı ḥurşīd-i cihān-tāb āsumānımdır benim

21. ‘Aql-ı pūr-kārī-i Bihzādı tebehkār eyleyen
Şun’-ı cism u vaż’-ı resm-i nev-civānımdır benim

22. Kimdir eyā ḥışm-ı müjgānımdan etsin cān rehā
Her dü-çeşmim ferri mirrīḥ-i kırānımdır benim

23. Bir muṭalsam genc-i ḥavf-endāz-ı kūy-ı vuşlatım
Zülf-i ser-pīçide mārveş cānsitānımdır benim

¹¹⁰ fettān kelimesi, vezne uydurulmak için fetān diye okunmuştur.

24. Her şeb-i hicrimde görsünler ne kanlar dökdüğüm
Görünen sürh-ı şafağ bir kaatre kanımdır benim
25. Merhabā bād-ı şabā-yı müjde bir tahkîk-i haber
Büy-ı gül āsar-ı vaşl-ı zevk-rânımdır benim
26. ‘Ucb olunmaz bezmim ârzü etse bülbül nağmeler
Murg-ı tûfî-i şeker-hâ hem-zebânımdır benim
27. Va‘d-ı vaşlımda kabûl etmem dürûğ-ı külf[te]
Nâtîk-ı hakğ-güy ancak bu lisânımdır benim
28. Künc-i hicr-i firkat-ārā-yı şerernâkim hemân
Dil-fîğarânım için dârü’l-emânımdır benim
29. Görsün ‘uşşâkım ne rütbe lutf u ihsân ettiğim
Zevk-i vaşlıma rakîbân kām-rânımdır benim
30. Tab‘ıma bir âferînişdir bu şefkat merhamet
Yek-be-yek bî-çâreler bār-ı girânımdır benim
31. Āteşin āh-ı şehir-hîz-i dil-i şūrîdegân
Āsumân-ı rahmet için dūdmânımdır benim
32. Bir semender-meşrebim görmek muhâl ehl-i hevâ
Her dil-i sūzende gūyâ āşiyânımdır benim
33. Yana yana dâne dâne eşk-i çeşmim cevherîn
Bezî eder rāhımda ‘uşşâk cādanımdır benim
34. Çekdi kehhâl-ı ezel hakğā mūkahhâl gözlerim
Hokğā-i kudret hakğat sürmedânımdır benim

35. Dīde-i ehl-i Şıfāhān dīdeme ğamm-dīdedir
Dīde-i āhū nedīde dīdebānımdır benim
36. ‘Āşıkā ḥasret-keşā ey bāğrı yanık efkarā
Ey dü-çeşmimi ḥūn-çegā[n] gel vaşl-ı ānımdır benim
37. Kırmuşum bir bezm-i vaşl-ārā-yı vālā menkabet
Her demim cān-baḥş-ı cān u cāvidānımdır benim
38. Doldu mīnālar mey-i la‘l-i Bedaḥşānımla hep
Rengānım-çün leb-ā-leb armağanımdır benim
39. Yok bize aşlā bize kıldım müheyyā her meze
Zevk alınsa biz bize faḥr-ı cenānımdır benim
40. Penbe-i sīb-i zenaḥdān pūsehā-yı ğabğabān
Ān-be-ān eğlence müşg-i ğīsūvānımdır benim
41. Meclisimdir ğıbtā-fermā-yı cihān her ins ü cān
Çün dü-dest-i dem-perestim sākīyānımdır benim
42. Püselikden bī-nevā ‘uşşāka etmem nağmeler
Pey-rev-i dil-sūz miyān-ı ısfahānımdır benim
43. ‘Āşıkān tāb-āver olmaz tār-ı bezmim tābına
Her dem ağyār hem-dem ü hem-bezm-i cānımdır benim
44. Nezdimiz muḥtāc deff ü nāy değildir muṭribā
Çünkü āh-ı ‘āşıkān sīne kemānımdır benim
45. Gāh gāh bir āh-ı cāngāh cān verir endişeme
Her biri ārāyiş-i beytü’l-ḥazānımdır benim

46. Vaşla şāyeste rakībān cevre ahrā ‘āşıkān
Böylece meşūr destūr-ı ‘ayānımdır benim
47. Zevkimiñ ser-māyesidir dānehā-yı eşkbār
Gönlümüñ eğlencesi zār-ı fiğānımdır benim
48. Hānde etdikçe rakībān sızladıkça bendegān
Ba‘i-şād-ı neşāt-ı hüsrevānımdır benim
49. İşte ez-cümle Niyāzī bende-i āşüftemiz
Müstemendim ‘āşıkım āteş-zebānımdır benim
50. Levḥa-i i‘cāze kilik-i ṭab‘ı verdi zīb ü fer
Hall-i vaşf ṭal‘atım mu‘ciz-beyānımdır benim
51. Pertev-i endişesi rüy-ı mālē verdi tāb¹¹¹
Çünkü zülfümveş dakık bir nüktedānımdır benim
52. Rukye-i etvārı yazdı ṭakdı ceyb-i faḥrime
Mān‘i-i efsānedir çün hırz-ı cānımdır benim
53. Böyle bir taḳdīmiyye cā‘iz değildir cā‘ize
Nār-ı hicrānıma yansın şādmānımdır benim

28

DER-SİTĀYİŞ-İ ḤĀCİ FEYŻULLĀH EFENDĪ

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Ey mühim-sāz-ı füyūzāt-ı cenāb-ı serveri
Vey ki şahrā-yı ma‘āni esb-rān-ı ecderi

¹¹¹ Mısra eksikliğinden dolayı vezin bozukluğu bulunmaktadır.

Zāt-ı pākîndir hemān āyīne-i peygemberi
 Bezm-i cezmiñde merāyā ‘ayn-ı sırr-ı Haydarı
 Mazhariyet etmededir bendegānın her biri
 Bāz-ı geşt-serinde gūn-ā-gūn leṭā’ if mazharı

2. Halka-i feyziñ temāşāgāh-ı sādāt-ı güzīn

Nisbetiñ reşk-āver-i ‘ıtr u meşāmm-ı yāsemīn
 Cem’-i cem’ü’l-cem’ eyler cem’ olup aşhāb-ı dīn
 Hūşdur dem künc-i zevkiñde eder āh u enīn
 Ey mühim-sāz-ı füyūzāt-ı cenāb-ı serveri
 Ey ki merdān-ı Hudānıñ neş’ edār u mefḥarı

3. Meclisiñ ārāyiş-i nisbet-fezā-yı nakş-bend

Her sözüñdür ğıbṭa-fermā-yı ‘uḳūl u ercemend
 Bendeğane bend-i ihlāşıñ ‘aceb zerrīn kemend
 Hem-‘inānıñ var mıdır āşār zamānda çend çend
 Vey ki şahrā-yı ma‘āni esb-rān-ı ecderi
 Muḥlişānıñ melce’ ey kudsiyān-ı ḥāhiş-keri

4. Bī-ḥuzūr gelsin ḥuzūra rāhı görsün gözlesin

‘Ayn-ı hāşşe’l-hāşş u zevḳ şāhı görsün gözlesin
 Yek nazarda neş’e-i cāngāhı görsün gözlesin
 Çeşm-i ihlāşı [i]le Feyzullāhı görsün gözlesin
 Zāt-ı pākîndir hemān āyīne-i peygemberi
 Sırr-ı zātıñdır bu yolda ‘āşıkānıñ rehberi

5. Olmuş iḥvān gülşen-i kūyuñda sūnbül ser-nigūn

Kimi bülbül kimisi pervāneveş sūz-ı derūn
 Vecde gelmiş kimine ḥānende sırr-ı kāf u nūn
 Mā-ḥaşal bir neş’e bulmuş her ki hüşyār u cūnun
 Bezm-i cezmiñde merāyā ‘ayn-ı sırr-ı Haydarı
 Dergehiñ peş ‘ārifāne neylesin dīger deri

6. Şīve-i icād-ı hestī şun‘-ı naḳkaş kadar

Gösterip naḳş-i şanavberde nuḳūş-ı mu‘teber

Nokṭa-i sevdā nüvişte lü‘lū‘-i vālā güher

İltifātın şafḥa-i ma‘nāya böyle verdi fer

Mazhariyyet etmededir bendegānın her biri

Taḥtgāh-ı intibāhın şāh-ı zerrīn-efseri

7. Çünkü Ḥaḳḳdır nām-ı Feyzullāh vermişdir saña

‘Aşıkān dergāh-ı feyziinde olurlar cebhe-sā

Her mezīdānıñ Niyāzī maḳşadı celb-i rızā

İstikāmetle dem-ā-dem sa‘y edip şubḥ u mesā

Bāz-ı geşt-sırrında gūn-ā-gūn leṭā‘if mazharı

Eylesin Ḥaḳḳ her birin vuşlat-sezā cevālangeri

29

İFĀDE-İ HĀL DER-MEHMED RÜŞDÎ PAŞA

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā ‘lün)

1. Āşafā çāre-resā menba‘-ı ser-şār-ı ni‘am

Ey himem-sāz u ser-efrāz¹¹²-ı ümem ferḥundem

Yemm-şiyem dem-be-dem[ī] Cem ki Felātūn-ı ḥikem

Ayaḳ altında bırakma beni ey kân-ı kerem

2. Sū-be-sū şu gibi taşdan taşa çarpmakda felek

Yek-be-yek işledi ḥār-ı sitemi cānıma dek

Şükrullāh ‘alī ‘abdiñ fe lehümtehe lek¹¹³

Ayaḳ altında bırakma beni ey kân-ı kerem

3. Kām alıp gitdi nice sāyede Afğanlı vü Kürd

¹¹² Metinde ser-firāz olarak geçen bu kelime aruz venine uymadığı için ser-efrāz olarak değiştirilmiştir.

¹¹³ Allahın şükrü senin ulu kulluğuna ilham versin.

Kayrılıp her biri bir vech ile kalmadı zügürd
 Hâşılı kesb-i refâh etdi hezârân türd mürd
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

4. Nâme-i nâme siyeh gibi büküldüm kaldım
 Hem-çü şîrâze-i bed-baht söküldüm kaldım
 Her cihet darmadağan işte döküldüm kaldım
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

5. 'Ukde-i tâli'-i nâ-sâz ise hîç olmadı hâl
 Çürüdü kûy-ı mezelletde vücûd nâ-be-maḥal
 Fenn-i teşrîḥe ten-i teb-zede gûyâ ki model
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

6. Bağbân yok bürüdü bahçemizi ballıbaba
 Nağme-i bülbülü zâğ-ı siyeh eyler îcrâ
 Dikeni dil-figene geçdi efendim ser u pâ
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

7. Sebze-i ni'metiñ ile onulur dil beresi
 Yaramaz mi'de-i ihlâşa yabânıñ teresi
 Şefkatiñ cânıma açmışdır ümîd penceresi
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

8. Kalmışım bende o bâğ içre çü işkeste sifâl
 Çarpıla çarpıla kalmadı döküldü per ü bâl
 Nâleden ğayrı yedimde ne olur başka nevâl
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

9. Yanarım lîk sefeh bezmine fânûs olamam
 'Ayş için kâse-şiken fitne vü cāsûs olamam
 Cânımı terk ederim tarîk-i nāmûs olamam
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

10. Rûz [u] şeb eylediğim nâle-i cāngāh için
 Kūşe-i şabr u kanā‘atde olan āh için
 Zāt-ı baht u şamed u sevgili Allāh için
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

11. Bendegān rāz-ı Hudā sāye-i ihsān toyī¹¹⁴
 Āb-ı rūy u hem-sāz-i īşān toyī
 Ber-Niyāz-ı heme-rā şāhib-i fermān toyī
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

30

DER-HAKK-I MUŞTAFĀ FĀZIL PAŞA

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā ‘lün)

1. Bārekallāh zihī mertebe ihsān-feşā[n]
 Ey bihīn menzilet-āyīn-i hūzāyā-yı cihān
2. Sensin ol kân-ı kerem menba‘-ı ser-şār-ı ni‘am
 Kemterīn rişte-i cūduñ ki meşīyyet bī-‘ummān
3. Hāk-pāyiñdir o iksīr-i rübā-yı her kār
 Dergeh-i ‘āṭifetiñ maḳsim-i zerḳ u melevān
4. Sen o ser-defter-i mecmū‘a-ı rahm u şefḳat
 Eylemiş luṭfunu Hakk zāt u şifātīñdan ‘ayān
5. Reşehāt-ı kef-i seyl-ābe-i ebr-i keremiñ
 Maḥv eder sūz-ı derūn-ı fuḳarāyı her ān
6. Leb-i cān-baḥşiñ eder feyz-i şīt-i cāvid

¹¹⁴ Toyī: seni

Her kim olsa ‘ilel-i fakr ile sîne sūzān

7. Āb-ı cūy-ı keremiñ etdi cihānı sîr-āb
Kalmadı şûre-i naķr içre dilā huşk-dehān

8. Māl-ı dünyā bir içim şu fem-i ihsānında
Baħr-ı zehhār kerem kaķre-i cūduñda ‘ayān

9. Būy-ı in‘āmıñı çün bād-ı şabā hoş-vezān
Etmede kārgeh-i ‘āleme i‘lān u beyān

10. Pers ü Fars u ‘Arab u Hind ü Çîn ehl-i zemîn
Eyledi nağme-i cūd u keremiñ şād-künān

11. Muştafā ‘ayn-ı şafā Ĥazret-i Fāzıl Paşa
Ey ki bî-çārelere mevhibe-i zaħr u amān

12. Müdde‘ā-yı keremi sūnnet ile şābit iken
İşbu mebhāşda ‘aceb var mı ola mu‘terizān

13. Öyle cem‘iyyet-i hayriyye ki icrā etdi
Kim eder daħl u ta‘rîz ile ‘aceb fekk-i zebān

14. Sūr değıl her nefesi mūcib-i şādî vü sürūr
Görmedi çeşm-i felek böylece bir sūr haţţān

15. Etdi mihmān-serāyını ser-ā-ser tezyîn
Sūr değıl gulğule-endāz neşātî-i zamān

16. Her biri cāme-i faħr ile mübāhāt eyler
Cem‘ edip yek dü hezār-zāde-i ehl-i îmān

17. Bermekî giydi meserretle külâh-ı bereñi
Ser-te-ser gıbtaveri kisve-i nîk-i buhtân
18. Etdi dârâtına ser-beste müdâra Dârâ
Dâr-ı dâdârına Cemşîd-i müşeyyed nigerân
19. Nâm-ı eflâke çıkıp bâkiñ sitâyiş el-Hakk
Güş-ı Kerrübî tebâh etdi şadâ-yı sıbyân
20. Sofra-i ni‘meti dîger küre-i rûy-ı zemîn
Hâtemîler olamaz çîde-i nân hurde-i nân
21. Etdi dil-sîr Sitanbulu şehâb-ı keremi
Germî-i ni‘meti Khandîllide oldu sūzân
22. Şaff-derân çâre-resâ melce’-i her bay u gedâ
Kâr-güzâr-ı büleğâ fazl u belâgat ‘unvân

31

NÂ-TAMÂM BAHÂRİYYE

mefâ ‘lün mefâ ‘lün mefâ ‘lün mefâ ‘lün

1. Göz açdı kırtulup güller şitânıñ berd ü bārından
Nem aldı gâlibâ çeşm-i rebî‘iñ eşkbārından
2. Açıl ey kil-k-i ter-i gonce gibi fekk-dehân eyle
Beyân ile bahârıñ bûy-ı bihbûdu nişārından
3. Gül-i şad-berg dem-â-dem [pertev] âh almağda tarâvetde
Rağam gibi her ân şıfr alıp eşk-i hezārından

4. Hevā sūnbül güneş mül tavr-ı yār-ı şeng meh gül gül
Felek-i reng-āver bir zemīn-i şermsārından
5. Şuyuñ buldu şarı gül jāle-i zerrīn kādeḥ içre
Kānarya şarısı şarındı başında mesārından
6. Bahār bir ḥālet-efzā-yı tarab ki hīç fark olmaz
Behiştin kehgili leybinden enhārı nehārından
7. Ne kudretdir siyeh bir ḥākdānda reng-i ezhārı
Kebūd u zerd sefid ü sürḥ olmuş Kirdgārından
8. Sitiḡnā¹¹⁵ gülşeninde hīç reng vermez iken ol şūḥ
Firībāne alışdır la‘l-i rengin gül-‘izārından
9. Uyandırdı çerāḡın dilde bülbül aḥker-i gülden
Becādır dāne-i āteş şaçarsa āh u zārından
10. Ne şāndır gül kızarmış aḥzar içre nārveş ammā
Nişāndır lāleniñ rüyunda ḥumret dāḡbārından
11. Edip luṭf-ı şabā rüy-ı zemīni dāḡilī iḡyā
Zehār-ı dāḡiliyye feyz alıpdır çeşmesārından

32

NAZİRE-İ ĠAZEL-İ SELİM

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün

(fā ‘ilātün)

(fā ‘lün)

1. Tal‘atı maṭla‘-ı zībāyiş-i ḥūb-ı ‘ālem
Ḥālet-i dāne-i ḥālī ki füsūn-ı ādem

¹¹⁵ İstiḡna kelimesi aruza uymadığı için adı geçen kelimedede kasr yapılmıştır.

2. Sünbüle rūḥa saçar ğonce-feminden fem açar
Reşk eder rüyuna gülzār semen-sā-yı irem

3. Haşr eder sāha-ı ‘aşkında hezār uşşākı
Nefḥası ‘İsā-yı dem ğamzeleri ‘ayn-ı ‘adem

4. Pertev-i rüyunu ğīsū arasından göricek
Şaşırp mihr-i cihān doğdu şanır çarḫ-ı herem

5. Zülf-i pīçide çü işrdir ser-i ser-i ḫıfzında gezer
Çü odur kenz-i muṭalsam dūr[r] ü yāķūtdur hem

6. Çeşm-i ḫūn-ḫ̣ārına kan dökse de āhū yā hū
Bū verir turre-i tarrār ile olmaz hem-dem

7. Böyle tanzīr kabūl eyleyemez ṭab‘-ı Selīm
Var iken dīlde Niyāzī nece şī‘-i eslem

İBTİDÂ-Yİ ĞAZELLİYÂT

ḤARFÜ’L-ELİF

1

mefâ ‘lün mefâ ‘lün mefâ ‘lün mefâ ‘lün

1. Göñül bir yāre maḥv olmuş ki şānı maẓhar-ı Ṭāhā
İmām-ı mescid-i Akşā *fe sübhānellezī esrā*¹¹⁶

2. Münevver eyledi eflākı nūr-ı vech-i Levlāk¹¹⁷i
Dayandı *kābe kavseyne*¹¹⁸ mekānı oldu *ev ednā*¹¹⁹

¹¹⁶ Sözcük anlamı: İşte o kulunu gece yürüten Allah’tır. İsrā Suresi 1.ayet: “İşte o yürüten Allah, Sübhan’dır”. Ayetin özgün şekli: “Subhānellezī esrā bi abdiḥī leylen”dir. (Kurân-ı Kerîm, 17/1)

¹¹⁷ Hadis-i Şerîf: Sen olmasaydın felekleri yaratamazdım.

3. Olunca nūr-ı pāki ‘illet-i icād-ı mevcūdāt
Tefahhūr eyler elbet hestī-i dūnyā vü mā-fihā
4. ‘Aceb bir zāt-ı pāk-ı ıstıfā kim mahrem-i Mevlā
Sürerler maḳdemine yüzlerin ehl-i behişt ḥālā
5. Şaḳın beñzetme kendiñ nūr-ı vechine eyā ḥurşīd
Bu Allāha ḥiṭā[b]dır ḥüsnüne yokdur zevāl aṣlā
6. Olunca zerre-i imkân-ı aḥkāmına fermān-ber
Sezādır kâ’inātın ḥükmü destinde olursa tā
7. Yamāndır rüz-ı maḥşerde Niyāzī mücrimiñ ḥālī
Nigāh-ı raḥm u şefḳatle eger etmez iseñ ĩmā

2

DİGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Ey elif-ḳadd ḳaşları tuḡrā-yı fermān-ı Hudā
Vey cemāl-i muşḥaf-ı ārāyiş-i zīb ü semā
2. Nuṭḳuña dil-bestedir her ferd-i nefis-i nāṭıḳa
Ey leb-i saḥbā-yı şīrīn cebhesi beyt-i ‘alā
3. Bāḡ-ı ḥüsnüñ na‘t-ı ḥābıdır lisān-ı rūḥ-ı ḳuds
Ni‘metiñ gül-bāngıdır her bir nevā-yı bī-nevā

¹¹⁸ Necm Suresi 9. ayet: “İki yay aralığı kadar yakın oldu”. Ayetin özgün şekli: “Fe kāne kābe kavseyne ev ednā” dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/9)

¹¹⁹ Necm Suresi 9. ayet: “İki yay aralığı kadar yakın oldu”. Ayetin özgün şekli: “Fe kāne kābe kavseyne ev ednā” dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/9)

4. Böyle aḥsen-tavr-ı ḥalk-ı ḥüsn ile ey meh-cebîn
Var ise mānende ‘ālemde desinler merḥabā

5. Saçları leylā ki leylā lebleri şīrīniñe
Kāffe-i şīrīn leb-ā-leb saña olmuş mübtelā

6. Kūy-ı feyziñden nesīm aldıkça gerd-i luṭfuñu
Dīde-i nādīde-i ‘uşşāk baḥş eyler cilā

7. Ḥall-i vaşf-ı tal‘atında ḥāme-sūzen-ı kıbāl
Āb-ı rūlar ‘arz eder sana Niyāzī dā’imā

3

DİĞER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Görse gül-ruḥsār-ı yārı şermsār olmaz mı yā
Tār-ı zülfe çin-i sünbül pür-mesār olmaz mı yā

2. Ğoncedir bāğ-ı tarāvetde şabā perverdesi
Ān-be-ān bulalar elbet ‘işvekār olmaz mı yā

3. Öyle ḥün-ḥ‘ār-ı ceng-i şeh-bāz nigāhı āşikār
Murğ-ı cānlar deşt-i nāzında şikār olmaz mı yā

4. Kisve-puş u merd-i meydān u maḥabbet erleri
Sīnesi çāk u şikāf u ḥāksār olmaz mı yā

5. Terk edip nāzı Niyāzī bezm-i nāz-ı ‘işvede
Sen niyāz etseñ saña nāz etse yār olmaz mı yā

4

DİGER

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. Pes o şeh-nāz-ı serīr-i dile dārā mārā
 Āşaf-ı cāndır uşandırma ne pīrā mīrā
2. Tıfl-ı dil mekteb-i 'aşkıñ olup ebced-ḥ'ānı
 Okudu muşhaf-ı ḥüsnüñde ne ra'nā ma'nā
3. Rāne-rā ḥālike zū'l-ḥāl vefiḳi haḳḳıñ ḳāl¹²⁰
 Akseme Allāh 'alā şuni'a hāzā māzā
4. Neş'e-i lezzet-i şahbā-yı ezel nolduḡunu
 Fehm eder meykede-i 'aşḳda bīnā mīnā
5. Ta'ab çekme ne ḳadar teng ise de şahn-ı sūḥan
 Ey Niyāzī saña her ḥālde ūlā mūlā

5

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Bir gün ey dil yār-ı cānıñ saña yār olmaz mı yā
 Etdiḡi cevri-cefāyā şermsār olmaz mı yā
2. 'Aḳl-ı fertūt olduḡun ḡamm etme ey bī-çāresin
 Meyl eden o zūlf-i pīçe tārūmār olmaz mı yā
3. Dil veren ol ḡonce-i nev-reste-i nāzık tere

¹²⁰ Yaratan Allah için söz verdim. Bu doymamış nefis örtüğü halde ilmin sözü doğrudur.

Rûz [u] şebkâr mâdem âh [u] zâr olmaz mı yâ

4. Kisve-püş olan bu meydân-ı maḥabbetde dilâ
Sîne-i çāk çāk kendi ḥāksâr olmaz mı yâ

5. Bir güle bâğ-ı cemâlde bâgbân etse nazar
Ey Niyâzî ser-te-ser pür-şîvekâr olmaz mı yâ

6¹²¹

DİGER

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Kān doker bu iki dīdem el-amān yazık baña
Başıma tār oldu bu kevn u mekân yazık baña
Şu 'ledār-ı meh-cebîni olmuş iken rûz [u] şeb
Ayrı düşdüm mäh-tābımdan hemān yazık baña

2. Çāk çāk olsa sezâdır cism-i bî-ṭākım benim
İstemem sensiz efendīm dağlar olsun meskenim
Çürüsün firḳat şebinde ba 'deẓā cān u tenim
Ḥasretiñle her zamān ḥālīm yamān yazık baña

3. Dem-be-dem āh eyledikçe āsumān ağlar baña
Cānım içre inleyipde üstüḥ'ān ağlar baña
Çāre olmaz derde düşdüm añlayan ağlar baña
Ser-te-ser yanmaḳda āhımla cihān yazık baña

4. Ḥasret-i çeşm-i ğazālım bir yaña ğamm bir yaña
Çeşm-i aġyār bir yaña cān ise sersem bir yaña
Nār-ı firḳat bir yaña ağlar dü-dīdem bir yaña

¹²¹ Manzume gazel bölümünde yer almasına karşın nazım şekli murabba' dır.

Şāhid ol kim çıkmada bu tatlı cān yazık baña

5. Ey Niyāzī hālīme cümle tabībān ağlasın

Haşre varınca dem-ā-dem dīde al kan ağlasın

Bir ‘aceb ‘aşka giriftārım ki dermān ağlasın

Yakdı cānım şimdi bir derd-i nihān yazık baña

7

DĪGER

fā ‘ilātūn fā ‘ilātūn fā ‘ilātūn fā ‘ilūn

1. Şıçradı nār-ı taḥassūr cānıma vā-ḥasretā

Dostlar ‘ayb etmeñiz efgānıma vā-ḥasretā

2. Kağı derd-i miḥnete şabr eylesin dil ba‘deza

Çünkü ḥasret qalmışım sulṭānıma vā-ḥasretā

3. Ağlasın gözler dem-ā-dem hicr-i fikr-i ḥüzn ile

Cümle cān yansın benim al kanıma vā-ḥasretā

4. Esdi bād-ı firḳat-i şarşar mişāl[i] nā-gehān

Verdi ḥayret gonce-i gülşānıma vā-ḥasretā

5. İşte ayrıldım kerem-kānı penāhımdan hemān

Ey Niyāzī kim bakar hicrānıma vā-ḥasretā

8

DĪGER

mefā ‘lūn mefā ‘lūn mefā ‘lūn mefā ‘lūn

1. Hezārān perdeler gösterdi cāna nā-yı Mevlānā
Bize bezm-i elestde verdi Mevlānā-yı Mevlānā
2. Bu bir şūret-i ledünnīdir ki īmā-yı vişāl eyler
Bulur andan bilā-ḥarf-ı gōñül ma‘nā-yı Mevlānā
3. Külāhın gūşe-i ‘arş [u] berīn[i] ser-resīd etdi
Füyūzāt-ı ta‘ayyün ile her ednā-yı Mevlānā
4. Anıñ her bir deminde dem-be-dem baş pāreler neyler
Vücūdun büsbütün etmekdedir efnā-yı Mevlānā
5. Tutarken nāz u Niyāzī bāğ-ı ‘aşkında¹²²
Hezārān perdeler gösterdi cānā nā-yı Mevlānā

ḤARFÜ’L BĀ’

9

mef‘ülü mefā’ilü mefā’ilü fe‘ülün

1. ‘Aşk ‘ilmini üstād-ı ledünden okudum hep
Dil tıflına fetḥ oldu ezel ayrıca mekteb
2. İ‘rāb ederek muşḥaf-ı ḥüsnünü o yārīñ
‘Aşk bahşini görmeğe ‘aceb başkaca maṭlab
3. Bir ḥūb-liḳā gōñlümü āşūb ile aldı
Vechine anıñ mihr-i cihān dense de enseb
4. Sevdi anı ādāb ile dil buldu ‘alāḳa
Bu ḥālime āh ‘aşk sebeb yār müsebbeb

¹²² Bu beyitte yer alan ilk mısra eksiktir.

5. Gül-güster-i vaşlıñı revā ile baña çün
Cān olmadadır dūzaḡ-ı hicrānda mu‘azzeb
6. Vaşlıñdan anıñ kaṭ‘-ı ümmīd etmezem ammā
Aḡyāra o yār yārimiñ eṭvār-ı mücerreb
7. Şükr eyleyerek derd-i ḡam[m]a bu dil-i şākir
Olmaz mı Niyāzī ‘acebā yāre muḡarreb

10

DĪGER

mef‘ūlū meḡā‘lū meḡā‘lū fe‘ūlūn

1. Dād-ı dilimi cāy-ı miḡen eyleme yā Rab
Bir sūziş-i teşvīş-i fiten eyleme yā Rab
2. Ben ni‘met-i ‘aşkıñ ile oldum mütelezziz
Dāreynde şūrīde-dehen eyleme yā Rab
3. Āmāl-i ‘arūsumla beni hem-dem-i cem‘ et
Miḡnetle emān pīr-i kühen eyleme yā Rab
4. Dil olmuş iken bāde-i feyziñ ile ālūd
Künc-i der-i mey-ḡāneden eyleme yā Rab
5. Aḡyāre verip yār-ı Niyāzīyi dem-ā-dem
Me‘vālarını dürr-i ‘Aden eyleme yā Rab

11

DĪGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Ey şehā sevdā-yı 'aşkıñla meded hālim hārāb
Nār-ı hicriñle yanıp cān u dilim oldu kebāb
2. Cennetāsā bezm-i vaşlıñdan beni dūr eyleyip
Dūzah-ı firqatde eylersiñ baña türlü 'azāb
3. Zevk ederken 'ālem-i vaşlıñda dil ez-her cihet
Olmadı bir vech ile fānī-cihānda kām-yāb
4. El uzatsam cevher-i yek-tāya bir kez ez-każā
Bilirim kendi tecellīm der-'aķab olur türāb
5. Tālī'imden mi sitem yağdı dem-ā-dem başıma
Eşk-i çeşmim olmasa vermez felek bir kaṭre āb
6. Ey Niyāzī menzil-i maķşūda isterseñ vüṣūl
Sālik-i rāh-ı sa'ādet [ol] saña ni'am el-me'āb

12

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Hāmil-i esrār-ı 'aşk-ı nev-civānıdır kitāb
Ma'nā-yı ilm-i ledünniñiñ nişānıdır kitāb
2. Baḥş eder im'ān-ı ma'nā-yı elestden müdām¹²³
Sırr-ı vahdet h'āce-i mi'cer beyānıdır kitāb

¹²³ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

3. ‘Āşık u ma‘şūk miyānında mübeşşir-nāmedir
Ehl-i ḥālīñ şūret-i ḳāl-i lisānıdır kitāb
4. Ḥāme-i dil-bestedir zerrīn-müjeniñ maşdarı
Cevher-i fenn-i ḥurūfuñ kenz-i kânıdır kitāb
5. Kāşif-i her ḥālidir ḥāme debīr-i ḳudretiñ
Ey Niyāzī sırr-ı ‘aşkıñ nüktedānıdır kitāb

ḤARFÜ’T-TĀ’

13

MÜSTEZĀD

mef‘ülü mefā‘lū mefā‘lū fe‘ülün

1. Etdi bize Ḥaḳḳ tā ezel īmā-yı maḥabbet
Ez-şāh-ı vilāyet
Ḳıldı kerem u luṭfunu icrā-yı maḥabbet
Bir bā‘iş-i cennet
2. Pey urmuş edem bende o pāzār-ı ezelde
Dīdār-ı güzelde
Verdi baña zībende-i kālā-yı maḥabbet
Dellāl-ı ḥaḳīḳat
3. Bir ‘işve ile meykede-i ‘aşḳa girildi
İḥsānı verildi
Sāḳī-i elestden bize mīnā-yı maḥabbet
Allāh ne sa‘ādet
4. Ser-mestliğimiz ṭa‘n ile daḥl eyleme zāhid
Ey mübṭil-i fāsīd

Bî-şübhe kurup meclis-i kübrā-yı maḥabbet
Biz eyledik ‘işret

5. Bir bende-i efgende derînde bu Niyāzî

Gel eyleme nāzı
Hem-dem olarak ol şeref-ārā-yı maḥabbet
Ey sākî-i vaḥdet

14

ĠAZEL-İ DİĠER

mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün

1. Gören dîdârîñi ey meh-liḳā ḥayrân olur elbet
Mey-i leb-rîziñi nûş eyleyen mestân olur elbet
2. Hemân deryā-yı ‘irfân-ı ḥakîkatde olan ğavvāş
Kerem-kân-ı kelâmı lü’lü’ [ü] mercân olur elbet
3. Bugün eyyām-ı teşrîfde gezen pāzār-ı ‘aşḳ içre
Yarın vaşl ‘îdine biñ cân ile ḳurbân olur elbet
4. Müheyyā ile ey dil kendiñi her rûz [u] şeb durma
Ḳarîben sūy-ı sulṭāndan bize fermân olur elbet
5. Güşāyiş ver Niyāzî dîde-i ḳalbe bu ‘âlemde
Varıp bir gün ğubār-ı Ḥazreti seyrân olur elbet

15

MÜSTEZÂD

mef‘ülü mefā ‘lū mefā ‘lū fe ‘ülün

1. Bir dilber-i nev-resteye dil etdi maḥabbet
 Verdi baña ḥayret
 Zātında anıñ zerre kadar yok ki mürüvvet
 Etsin bize şefkat

2. Ebrūları bir yāre eder sīne-i ḥākim
 Bu dilde ki bākım
 Bir gün eder ol cānıma ḥaylice ḥasāret
 Allāha emānet

3. Olmuş ruḥ-ı gül-goncesi hem-reng-i ‘aķīķi
 Lā-reyb-i taḥķīķi
 Ḥaķķdan dil-i şūrīdelere ‘ayn-ı ‘ināyet
 Luṭf oldu be-gāyet

4. Ya ‘ķūb gibi etdi firāķ ile ḥazīni
 Vermekde enīni
 Ken ‘ān-ı dile taḥt ķurup geldi o devlet
 Bir Yūsuf-ı ḥaşlet

5. Etdikçe sitemķār güzel cevır ile nāzı
 Yanmaķda Niyāzı
 Verdi dil-i pūr-zārıma eṭvārı meşakķat
 Her ḥālde zaḥmet

ḤARFÜ’Ş-ŞĀ’

16

mef‘ülü mefā‘lū mefā‘lū fe‘ülün

1. Gül-ruḥlarıdır āteş-i sūzānıma bā‘iş
 Bülbül gibi bu nāle-i efgānıma bā‘iş

2. Pervāz ederek geşt ediyor murğ-ı gönül āh
‘Aşķ ‘illetidir her biri cevlanıma bā‘is

3. Kahr ile çatıp tīg-i müjin bağrımı deldi
Bilmem ki nedir girmeğē bu kanıma bā‘is

4. Ğamm çekmez idim bī-hüde verdiğime āh
Olsaydım eger neş’e-i cānānıma bā‘is

5. Na‘im nigh-i luṭfunu görünce Niyāzī
Oldu hele bir tesliyet-i cānıma bā‘is

ḤARFÜ’L-CĪM

17

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Sırr-ı ‘aşķı ey gönül keşf u ‘ayān etmekde güç
Şaklayıp bu cāne-i dilde nihān etmekde güç

2. Tīz-per pervāz iken ḥall-i hevā-yı yārda
‘İkd-ı tārumār-ı zülfün āşiyān etmekde güç

3. Mebḥaş-i hicr-i bedī‘inden nigh ‘atf eyleyip
Faşl-ı vaşlı pīş-i nā-dāna beyān etmekde güç

4. Kām-rān etmek için bu ṭālī‘-i nā-sāzımı
Tīre meşreb dehr-i dūne el-amān etmekde güç

5. Ger hedef etmiş ise elbet kemāndār kadar¹²⁴
Şiddet-i tūr-i każādan hırz-ı cān etmekde güç

¹²⁴ Mısrada hece eksikliğinden kaynaklanan vezin bozukluğu bulunmaktadır.

18

MURĀDĪ

mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün

1. Ey bād-ı şabā semt-i dil-ārāya doğun geç
Ey lebleri mül ruhları hamrāya doğun geç
2. Ādāb ile gir bāğçe-i cānānı tavāf et
Ahvāl-i dili 'arz et ol ārāya doğun geç
3. Var ise eger kābilgīr pāye yüzün sür
Tebliğ-i selām et gül-i zībāya doğun geç
4. 'Aşk bahşine gir sü[r]ç-i lisān etmeyerekden
Hātır şorarak bir nece ma'nāya doğun geç
5. Deyyāre benim 'aşkı mı yak cism ile cānıñ
Dil şayd edici fitne-i dünyāya doğun geç
6. Dür etmeye dilden bu Murādī kulu bir dem
Sen daħi ricā ile kaşı yaya doğun geç

19

NAZĪRE

mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün

1. Ey feyz-i nesīm dilde ki esmāya doğun geç
Hakk manzarası nokta-i sevdāya doğun geç
2. Ta'zīm ederek gülşen-i 'irfāna duhūl et
Her şām u seher neş'e-i şahbāya doğun geç

3. Ünsiyyet edip gonce-i feyyāz ile her dem
Gönlümdeki bu bülbül-i şeydāya doğun geç
4. Zıkr eyle hemān halka-i tevḥīd-i çemende
İllāda karar eyleyerek lāya doğun geç
5. Baş pāreleyip dergeh-i ‘aşkında nevā kıl
Peyrevlik edip dem tutarak nāya doğun geç
6. Bir küdek-i nev-sālesi var māder-i kalbiñ
İsterseñ eger rü’yet anı māye doğun geç
7. Maẓmūn-ı dili almağa kaşd ise Murādī
Durma a Niyāzī reh-i inşāya doğun geç

HARFÜ’D-DĀL

20

mef‘ülü mefā’lū mefā’lū fe‘ülün

1. Pertev-res olan cānıma envār-ı Muḥammed
Yağmā ediyor ‘aqlımı efkār-ı Muḥammed
2. Bu gülşen-i ‘ālemde dīger yok dūr[r]-i enīs
Dil bülbülünüñ dem-be-dem ezkār-ı Muḥammed
3. Her ān u zamān eyleyeyem seyr-i temāşā
Açıldı füyūzāt-ı çemenzār-ı Muḥammed
4. Eşyā fem açıp her biri bir vech ile söyler
O rād-ı zebān eyledi her bār-ı Muḥammed

5. Cem'ıyyet edip mekteb-i 'irfân-ı elestde
Keşf oldu ezel dillere esrâr-ı Muḥammed
6. Destiñde anıñ olsa sezâ kâffe-i 'âlem
Çün zât-ı Hudâ'ıye sene yâr-ı Muḥammed
7. Hicriñle müdâm yanmada bî-çâre Niyâzî
Yâ Aḥmed u Maḥmûd mededkâr-ı Muḥammed

21

DİĞER

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Ey tebâr- 'âlî-ı nev-bâde-i vâlâ-nijâd
Vey cilâ-baḥş-ı nebîl-i neyl ıķşâ-yı murâd
2. 'Āşık-ı dil-bestegâne manzarı revnaķ-fezâ
Zâtıdır üftâdegâne hoş merâḥim i 'tiyâd
3. Şîve-i nev-res edâsı hıyre-i ehl-i 'uķûl
Mânî vü Bihzâda üstâd bir muşavverdir şâd¹²⁵
4. Çeşm-i inşâfâne çeşmi çeşme-i ḥayret revân
Kâmet-i mevzûnuna serv-i żarûrî el-fu'âd
5. Hâmemiz eşk-i midâdın bezl eder evşâfına
Eyleyip Hâķķa dehânında Niyâzî ictihâd

¹²⁵ Mısrada hece eksikliğinden kaynaklanan vezin bozukluğu bulunmaktadır.

HARFÜ'Z-ZÂL

22

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Var mıdır ey meh-liķā rūyuñ temāşādan lezīz
Lebleriñ keyfiyyeti ol la 'l-i hamrādan lezīz
2. Cennet-i rūhsārıñı seyr eylemek 'āşıklara
Özge bir ni 'met dūrer firdevs-i a 'lādan lezīz
3. Kāffe-i eşyā vü mā-fihā görünmez 'aynıma
Muşhaf-ı hüsnünde ki bir tatlı ma 'nādan lezīz
4. Bezm-i mahviyyetde hoş geldi dimāğ-ı kalbime
'Aşkıñ bir kaṭresi şehd-i muşaffādan lezīz
5. Gezdi Ferhād-ı dil-i ahķar Niyāzī 'ālemi
Görmedi la 'liñ gibi şīrīn-i aşlādan lezīz

HARFÜ'R-RĀ'

23

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Her ki lāhūtīde seyr-i vuşlat-ı cānān eder
Hāl-i nāsūtīde ser-mestī-i ser ü cān eder
2. Bāde-i bezm-i hüviyyet nūş eden zāt tā ebed
Neş'esin Ṭāhā vü Yāsīn sırrın er-Raḥmān eder
3. Sünbül-i gīsū-yı ve'l-leyl verd-rüy meh ve'd-ḍuhā
Mā-ḥaşal kendisini memdūḥ-ı bi'l-Ḳur'ān eder

4. Nūr-ı ser-dībāce-i imkân olunca şüphesiz
Nüh revākger zamānı her zamān seyrān eder¹²⁶
5. Fenn-i üstād-ı ledünniden eden kesb-i hüner
Bāhş-i maḥviyyetde her a‘rāzını a‘yān eder
6. Fıtratında naḳş-bend-i ḥaclegāh-ı ḳurb olan
Her cihetden kā’inātiñ naḳşını iz‘ān eder
7. Ḳābiliyyetde başiretde Niyāzī fā’iḳ ol
Çeşm-i endişeñ güşād eyle Hudā iḥsān eder
8. Āsitān-ı Ḥazretiñ ol köhne-i çārüb-keş
Ādemi her zerresi çün şāh-ı ‘ālī-şān eder

24

ĞAZEL-İ TANZİR MİR FĀ’İḲ

fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün

1. Her nedem dīdem nigāh-ı la‘l-ı ḥūn-ı cān eder
Zergeridir gūyiyā her ḳatre-i mercān eder
2. Şöyle dursun mihr ü meh nezdinde titrer mümkünāt
Şāh-ı mülk-i nāz olan fermān-revi ekvān eder
3. Ser verir şūrīde sönmez ḥāl-i mestīde çü şem‘
Kesseler de şu‘le-i ‘aşḳ pertevin raḥşān eder
4. Bāri hem-reng olmasın mı sırr-ı dili āhū-çeşm
Ḥayret üzre ḳara baḥtım ḥayliden seyrān eder

¹²⁶ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

5. Bīm-i tīr-i ḥatt̄ ile zūlf şimdi ser-pīçīdedir
Mūrlar çün hār zaḥm-ı ḥurde-i yeksān eder
6. La‘l-i bār şorsañ ki ‘ayn-ı āb-ı Hızır olduğuna
İki hindū-yı zeneḥdānı güvāh ityān eder
7. Mīr Fā‘ik nazmını bir ḥālete etmiş resīd
‘Arz-ı tanzīre Niyāzī ‘acziñi i‘lān eder
8. Bāde-i maḡmūmını nūş etse bir aḥḳar gedā
Neş‘esi anı ṭabī‘i ḥüsrev-i ḥākān eder
9. Feyz edip ḥaşşiyeti nazm-ı derūn-ı ‘āleme
Nüşa-i kübrā gibi her cān ḥırz-ı cān eder

25

DİĞER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Yār her müjgān ile ‘uşşāk-ı ‘arz-ı şān eder
Kabza-i mirrīḥde gūyā sehm-i cān rahşān eder
2. Gözleri varken lebinde bir peyām almak muḥal
Sende ey dil el-ḥazer şorma şaḳın bir ḳan eder
3. Ḳandasın ey ḳand-ı çeşme-ḳand āmālim benim
Ṭūṭi-i dil ḳande ‘idiyyem deyip efḡān eder
4. Ān-ı veche tābını pūşīde etmiş zūlf-i yār
Öyle bir kāfır ki be’s-i pertev-i imān eder

5. Felsefiden iki al sīb firībā ḥatt u ḥāl¹²⁷

Keyf u kemm-i ‘ārız[ı] baḥşinde çün küfrān eder

6. Bir cihetden cāmi‘a yokken nigh ‘atf eyleyip

Şād-ı aḡyār etmesi ‘uşşākı bī-sāmān eder

7. İşledip cevrin çalar sâ‘at gibi rakḳāş-ı çarḥ

Durmayıp hīç bir daḳīka her zamān her ān eder

8. Var iken elmas gibi nazmı cenāb-ı Fā’iḳiñ

Böyle tanzīr-i Niyāzī kimler istiḥsān eder

26

DİĞER

mefā’ilün fe’ilātün mefā’ilün fe’ilün

1. Göñülde zabt-ı ārzū büküm büküm bükülür

Amān ne ‘uḳde-i çīn-bū büküm büküm bükülür

2. Görünce nāvek-i ḥūn-rīzi rūy-ı ḳahrkede

Fütāde dest-be-zānū büküm büküm bükülür

3. Ḥayāl-i sāye-i ḳaddiñ olunsa gülşene ‘arz

Edip o serv-i ser-fürū büküm büküm bükülür

4. Ne dem ki ‘āşıḳa gösterse ḡazūbāne nigh

Yüzünde ḥançer-i ebrū büküm büküm bükülür

5. Bu sihṛ-i nazm-ı Fā’iḳe deḡil Niyāzī hemān

Hezār ḥāme-i cādū büküm büküm bükülür

¹²⁷ Mısrada hece eksikliğinden kaynaklanan vezin bozukluğu bulunmaktadır.

27

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. 'Āşıka ol mäh-ı rev ıraşı hilālin gösterir
Güiyā çeşm-i ümīde hadd u hālin gösterir
2. Jāle-i kahrı 'izārında 'arak-rīz olduğu
Silk-i istignāda ne şehvār-ı lālin gösterir
3. Ebrveş gīsü miyānından felek-meşreb o meh
Gāh cemālin gāhide vech-i celālin gösterir
4. Mūcib-i teşvīş iken Çīne nizām-ı Avrupa
Şimdi fes başdan çıkipda ihtilālin gösterir
5. Şahfe-i rüyunda her bir nokta-i hālini göz
Zülf ile hattıñ miyānında maķālin gösterir
6. Leb kıızıl ruħlar kıızıl ol çeşm-i hūn-h'ārı kıızıl
Nāvek-i ser tīz-i sürhūn iştiğālin gösterir
7. Vākı'ā her nev-heves üstāda 'arz eyler ğazel
Maķşadı āgāh olup kūnh-i me'ālin gösterir
8. Müdde'āsın bezm-i 'aşk içre hemān işbāt için
Her dü çeşminden Niyāzī eşk-i alın gösterir

28

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Müstaķırr olmaz dil-i ‘uṣṣāķda her bār yār
Müstaķilvār yārim ammā gāh olur āgyār yār
2. Ey gönül kām-ı cihān ister iseñ maṭlab-res ol
Ḥāk-pāy-ı yāre ‘aẓm et durma çok yalvār var
3. Pekde ķurbiyyet tedārik eyleme cānıñ yaķar
Āteṣhın-meṣreb yedinde dā’imā oynar¹²⁸ nār
4. Ḥāṭır-ı āgyār-ı ābād eylemekden ķıl hāzer
İncidirmiş dārını ta’mīr eden mi’mār mār
5. Bāğ-ı ta’bıñda Niyāzī naẓm ile etme fiğān
Bād-ı ṣarṣarveṣ ḥarāb eyler imiş gülzār zār

29

DİGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Öyle rengin la‘l-i yār yāķūt-ı aḥmer bir bu bir
Söylese şorsam leb-i ḥālını sükker bir bu bir
2. Şev-i ḥur ne sāl-ṭıfl-ı dil-rübā rengin edā
Re’s-i ‘uṣṣāķda hemān ol tāk-ı efser bir bu bir
3. Ḥavż-ı ḥüsnü leblerin pūr eylemiş ḥālī ķadeḥ
Dediler ehl-i vuķūf cennetde kevşer bir bu bir
4. Būy-ı zūlf sünbül-i şem etse der ehl-i meşāmm
Nāfe-i Çinindeki müşg-i mu’aṭṭar bir bu bir

¹²⁸ Oynar kelimesinde -nar hecesi vezne uydurulmak için bir buçuk hece şeklinde okunmuştur.

5. Ebr-i gīsūsı ne mümkün meh-cebīni eylesin
Gökde pertev vermede mihr-i münevver bir bu bir
6. Sūy-ı hasretde Niyāzī ağla Ya'kūb gibi çün
Mısr-ı dilde ol meh-i Ken'ān-ı dilber bir bu bir

30

NAZİRE-İ ĞAZEL-İ RAḤMÎ

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Bu gönülüm tahtgâhında hayâl-i şâh-ı şevket var
Anıñ [i]çin kişver-i cismimde yâ hû başka hâlet var
2. Çekip tîğ-i kemân ebrûların o çeşm-i hûn-h'ârım
Der 'uşşâkıım buyursun bezmgâha vaşla da'vet var
3. Gel ey dil baş u cân terk eyleyip cānān-ı cān ile
Bu meydān-ı maḥabbetde ezel bir böyle 'âdet var
4. Nühüfte eylemek emr-i muḥâldir ḥibb-i dildârı
Dü dīdem eşk-i hûn-rīzinde 'aşka hoş şehâdet [var]
5. O fitne gīsūvânı ḥaşr eder âşüftesin cānā
Ki şimdi serv-i ḳaddinde kıyâmetden 'alâmet var
6. Fedâ etme hemân bâb-ı Niyāzī ey sūḥan dīde
Belâgatgâh-ı şî'rde Raḥmî zîrâ çok nedâmet var

31

ĞAZEL-İ ŞEYḤÜ'L-İSLÂM ḤİKMET BEG

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Leb-i mey-gün-ı yār nūş-ı cām 'işret etmişdir
Soruldukça anıñ [i]çin keşf-i rāza haclet etmişdir
2. Ğazāl-ı vādī-i vahşet iken o çeşm-i bīgāne
Nigāh-ı şūh-ı merdümle 'aceb ünsiyyet etmişdir
3. Mişāl-i rūh olur hiffet ile bezm-i aḥbāya
Miyān-i ülfetinde kimiñe terk külfet etmiştir
4. Değildir çeşm-i sîretle ḥaḳāyık-bīn-i mevzū 'āt
O kim āyīnesin meşğul ḥüsn-i şüret etmişdir
5. Füyūzāt-ı bahār-ı şun ' ile ḥallāk-ı bī-hemtān
Gül-i ruḥsāra ḥaṭṭı reng-i müşg-i nükhet etmişdir
6. Temāsil-i ḥavādiş şahfa-ı mi' rāt-ı gerdūnda
Nece Ḥikmet-şinās-ı mübtelā-yı hayret etmişdir

32

NAZİRE VAḲ' A-NÜVİS AḤMED CEVDET EFENDİ

BERĀY-I ĞAZEL-İ MÜŞĀRÜ'N-İLEYH

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. O şūḥuñ dīde-i mey-gün şanma 'işret etmişdir
Hemān 'uşşāk ḳanıñ içmeği bir 'ādet etmişdir
2. Göñül eğlencesi tıfl-ı sirişkimden olup dilgīr
O āhū-[peçe] merdüm-zādelerden vahşet etmişdir

3. Olur şebnem gibi revnak tırāz-ı gülşen-i meclis
O kim aḥbāb içinde terk-i vaż'-ı külfet etmiştir
4. Bu şüret 'āleminde kevşer-i timşāle aldanmaz
O kim dil-hānesin mir'āt-ı sırr-ı vaḥdet etmiştir
5. Ğubār-ı ḥatt gelip āyīne-i ruḥsār-ı dildāre
Siyeh rūzān-ı 'aşka dīde-düz-ı ḥayret etmiştir
6. Tenezzül 'ayn-ı rif'at olduğun seyr et ki şun'-ı Ḥaḳḳ
Ser-i kākülleri bālā-yı çeşm-i 'izzet etmiştir
7. Ğurūr-ı 'afv-ı 'ālī-i Ḥudāvendī ile Cevdet
Reh-i Ḥikmetde küstāḥāne nazma cür'et etmiştir
8. Cenāb-ı Şeyḫü'l-İslām 'Ārif esrār-ı Ḥikmet ki
Hüner-perverliği kendiye vaż'-ı 'ādet etmiştir

33

NAZİRE ĞAZEL-İ MÜŞĀRÜ'N-İLEYH

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Denilmez lehce-i pür-tāb-ı yāre 'işret etmiştir
Ki çün gül-reng-i la'lden iktibās-ı ḥumret etmiştir
2. Süzüp çeşm-i ğazāl fettānını bir vech-i ünsiyyet
Gürūh-ı 'āşıḳ-ı kūh-ı cefāya da'vet etmiştir
3. Ḥabīb-i cānını bezm-i vişāle eyleyen teşvīḳ
Miyāna külfetin her ḥālde cāna minnet etmiştir

4. Hākīkat-bīn olur her hūsn-i şūretde gören maḵşūd
Ezel bu luṭf-ı erbābına zāt-ı ‘izzet etmişdir
5. Huṭūṭ-ı haṭṭ-ı müşgīn gül-‘izārda başka ḥālet var
Çün ol neş’etinde yād-ı kudret gayret etmişdir
6. Hüner-revlik reh-i ‘ālemde Hikmet ‘Ārife maḵşūs
O nükte cevdet-i ṭab‘-ı dilīrden neş’et etmişdir
7. Değildi ḥadd-ı ḥāmem eylesin tanzīre çābük-rev
Hıdīvā bu Niyāzī ‘afvīña emniyyet etmişdir

34

DİĞER ĞAZEL

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Zülf-i sevdası cigergāhımda etdi bir eşer
Tābıñı feryād-ı dil ‘ayyūḵ’a çekdi ser-te-ser
2. Her ne denli olsa endūh-ı elem ḥaddin füzūn
Rāh-ı ‘aşḵda ḡamm ḥamūl olmaḵda bir başka hüner
3. Bir leb-i şīrīn serv-i nāz u eṭvāre düşüp
Tīşe-i cevrin[e] Ferhād-ı gönül ser tutdu ser
4. Şaçları leylāsına Mecnūn-şıfat bend olmuşum
Kūh-be-kūh müstaḡrak-ı endūh olup etdim gezer
5. Görmedi çeşm-i Niyāzī böyle bir hūsn-i kemāl
Ey begim dād-ı kerem v’allāhi pek cāndan sever

35

MURĀDĪ

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. H'āb-ı ğafletden açılmaz gözlerim uyhu çeker
Bu nedāmetle gönül her rüz [u] şeb ğayġu çeker
2. Pençe-i şeh-bāz-ı nefse şayd olalı murġ-ı dil
Gözlerim imdād-ı pīri her nefes ārzū çeker
3. Bir değil 'ālemde sāde mübtelā-yı 'aşk olan
Çile-i 'aşkı hele nā-çār hep şu bu çeker
4. Kalmadı cem'ıyyet-i hātır derūn-ı dilde hīç
Hayli demdir pīç-tābı dehr-i dil yā hū çeker
5. 'Aşk ola bir 'aşıka maḥbūbunuñ bār-ı ğam[m]ın
O Murādī şabr edip ma'şūkuna karşı çeker

36

NAZĪRE

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Sevdığım bu sīne-i bīmārıma dārū çeker
Bezm-i vaşlinda üftādegāndan rü çeker
2. Gülsitān-i ḥüsn-i dildārında revnaḳdār olup
Ġonce-i ruḥsārınıñ zevḳın hemān şebbū çeker
3. Murġ-ı 'aḳl u cān[ı] cānān şad hezār āşūb ile
Dām-ı zülfe şayd edip āh nīze-i ebrū çeker

4. Şahn-ı şahrā-yı ta‘aşşukda dururlar bendegān
Ey cefā-cū gel yetiş her biri Allāh hū çeker

5. Luţf kıl bezm-i Murāda eyle ruḥ-sūde hemān
Reh-güzārında Niyāzī ḥasret-i dil-cū çeker

37

DER-TANZİR-İ ĞAZEL-İ NEDİM

mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün

1. Bilirsiñ ḥāl-i ‘aşkı menba‘-ı ‘irfān mısıñ kāfir
Yāhūd bu ‘aql ile sīnā-yı vaqt-ı ān mısıñ kāfir

2. Kızıl kana boyanmış gözleriñ gül-ruḥlarıñ cānā
Mesīhā ‘īdine bilmem ki bir kurbān mısıñ kāfir

3. Görüp üftādegānıñ tīg-i ḳahrıñla helak etdiñ
Baş-ı şāhib-ḳırān-ı kahramān-ı ḳān mısıñ kāfir

4. Ḳurup ez-her cihet bir salṭanat gösterdiñ ‘ālemde
Bu ṭavrı ile serper ḥüsnesin ḥāḳān mısıñ kāfir

5. Semen-bū ḡabḡabıñ büy-ı mu‘aṭṭar etdi dünyāya
‘İzārıñla şeref-baḥşāyiş gülsitān mısıñ kāfir

6. Düşürdüñ āh-ı feryāda dil-bestegānıñ hep
Yā sende mübtelā-[yı] gūşış-i efḡān mısıñ kāfir

7. Ḳırarsıñ ḳat ḳat olmuş ḥāṭır-ı zencīr-i ‘uşşāḳı
Bu şavletle ‘aceb ser-‘asker-i şīrān mısıñ kāfir

8. Cesāret verdi tanzīr-i Nedīme ḥāhiş-i ‘aşkıñ
Niyāzīye a zālīm yoḥsa zī-fermān mısıñ kāfır

38¹²⁹

DİGER

1. Her ne yazılmışsa ezel yazılmış
Gelişmez ‘ālemde taḡbīre taḡdīr
İrāde olunmuş güzel yazılmış
Söylenemez gelmez ta‘bīre taḡdīr
2. Müdebbir hū Allāh çarḥ-ı lengerde¹³⁰
Gūyā tedbīr ile gezdiñ her yerde
Yamāndır ḥālimiz rūz-ı maḥşerde
Muvāfıḳ gelmezse tedbīre taḡdīr
3. Kāffe-i eşyāyı mine’l-bedāyet
Gene ḥaḳīḳatle ilā nihāyet
İşāret eyleyip ḥāmīye ḳudret
Alınmış her türlü taḥrīre taḡdīr
4. ‘Ālem-i taḡdīrden su’āl ederler
Cevāb verilmece celāl ederler
Anıñla ezhār-ı kemāl ederler
Gelir mi Niyāzī tefsīre taḡdīr

39

DİGER

¹²⁹ Bu manzume 6+5=11’li hece ölçüsü ile yazılmış olup nazım şekli koşmadır.

¹³⁰ Bu dizeler dīvânçe metninde 3 numaralı dörtlükte yer almakta olup kafiye düzenine uymadığından yeri değiştirilerek 2 numaralı dörtlüğün başında getirilmiştir.

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Gülşen-i hüsnünde ruhsarıñ habībim güllenir
Anıñ için bu dil-i şeyd[ā] aña bülbülленir
2. Nice pervāz eyleyip cān murğ-ı efgān etmesin
Güllenir ol ruhlarıñ her mūlar sünbülленir
3. Olmasın mı bu göñül ser-geşte hayrān zār u zār
Beñleriñ ol rüy-ı ğarrāda şehā fūlfūllenir
4. Ğonce-i ruhsarıñıñ būy-ı dil-āvīzin alıp
Bu dil-i dīvāne her şubḥ u şām ğulğullenir
5. Zū'l-fikārāsā çekip ğamzeñ raķībin üstüne
Ḥaml edersiñ bu Niyāzī ol zamān düldülленir

40

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Ey şehā 'aşkıñ dil u āzār yıkdı ser-te-ser
Şanıña yazık dilā yandı ser-ā-ser gel yeter
2. Tā ezel geldi dil-i şeydāya sırr-ı āşinā
Āşinālık eyle ey cānān cānda kıl eşer
3. Cāh-ı istignādesin şāh-ı cihānsın şān ile
Çāresiz her 'aşıkān derdiñle yandırdı ciger
4. Taķdılar zencīr-i 'aşkıñ şandılar şeydā-yı dil

Ey saç ı leylā yetiş gel ‘aql u cān çekdi gider

5. Yazdı kıl-k-i āřınāl ıkla Niyāzī yek ğazel
Ehl-i dil ānlarsa ānlar ıkadrini ey dādger

41¹³¹

DİGER

1. Her ne deñli ‘iřyān etdimse yā hū
İstinādem řāhib-i řefā‘at iñdir ¹³²
Kur’an ında dediñ sen *lā taknetū* ¹³³
Beni maħrem eden ol ‘ināyetiñdir ¹³⁴

2. şaqlardım ‘ařkıñ ı cānda cān gibi
Bu şeb fāř eyledim ben ħayrān gibi
Kān āğladı ğözlerim bir ‘ummān gibi ¹³⁵
Böyle eden beni leřāfetiñdir

3. Ey ğöñül yandığ ıñ nār-ı ħasrete
Gece ğündüz böyle hicr u firķate
Düşdüğ ıñ cihānda sūy-ı ħayrete
Zann etme nihāyet bedāyetiñdir

4. Meydān-ı ‘ařkıñda cān fedā etsem
Kānā‘at eylemem neylesem netsem
Niyāzī çok mudur ol rāha ğitsem
Hüccetim sūre-i ‘Ādiyāt ıñdır

¹³¹ Manzume 6+5=11’li hece ölçüsü ile yazılmış olup nazım şekli koşmadır.

¹³² Dizede 6+6=12’li hece bulunduğ undan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹³³ Sözcük anlamı: (Allah’ın rahmetinden) ümit kesmeyin. Zümer Suresi 53. ayet: “Kendi aleyhlerine haddi aşmış kullarım, Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Ayetin özgün şekli: “Kul yā ıbādiyellezīne esrefū alā enfusihim lā taknetū min rahmetillāhi”. (Kurān-ı Kerīm, 39/53)

¹³⁴ Dizede 6+6=12’li hece bulunduğ undan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹³⁵ 7+5=12’li hece bulunduğ undan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

42

DİGER

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Fūrū '-ı feyz-i hestī pertevinden yāda gelmişdir
Yüzünden mihr-i 'ālem aḥz-i isti'dāda gelmişdir
2. Ne mümkün ol perīniñ resmin alsın ḥāme-i Bihzād
Modeldir destgāh-ı nūrdan icāda gelmişdir
3. Görünce şiddet-i tır-i nigāhın çeşm-i ḥūn-rīziñ
Dökülmüş turreler ebrūdan istimdāda gelmişdir
4. O 'ārsız kadd-i 'ar'ar etmesin bīhūde reftārı
Bu 'işve fītratında kāmēt-i şimşāda gelmişdir
5. Görüp kânūn-ı dilde dūd-ı cān-sūzumda isti'dād
O āteş-pāre gūyā rahm edip ikāda gelmişdir
6. Geçirmişdi geçen cāngāhıma müjgānların lutfen
Bu gün çeşm eyleyip tekrār-ı istirdāda gelmişdir
7. Bu 'aşk ile kimi rüşen-dil olmuş kimi gök kandīl
Niyāz ehli rızā-cūyāne hep irşāda gelmişdir

ḤARFÜ'Z-ZĀ'

43

GAZEL-İ BEHCET

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. Şubḥveş çeşm-i ümīdi ki açar ki kaparız

Bir gün ey meh-rûsunu dest-i felekden kıparız

2. Reh-revî midhat-ı hüsnüñ olıcaķ mādih-i killk
Maşdar-ı vaşfda vermez aña hatıñ kıparız

3. ‘Akl-ı hem-reh olamaz bahş-i nigāhıñda seniñ
Reh-i nā-refte-i ma‘nā-yı hafāya kıparız

4. Dilde sevdā bir olur ‘aşık-ı Hakk-cū olana
Şanma her bir büt-i nev-reste-i nāza tıparız

5. Behcetā bir güneş eder āh dem-ā-dem-i te’şir
Tāk-ı gerdün yıkar kalb-i harābī yıparız

44

DİGER

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā lün)

1. Yār ile şahfe-i hüsnü ki açar ki kıparız
Mebhaş-ı rāzda her rüzda bir harf kıparız

2. ‘Akddeñ olma rehā-yāfte müşekkel ey dil
Zülf-i pīç-ā-pīçe pīç oldu gönül pek kıparız

3. Seyr için hāl-i ruh-ı zülf-i ‘izārıñ cānā
Dolaşıp Avrupadan Çin ü Hindü kıparız

4. Beyt-i ulyā-yı cemālinde görüp mihrābı
Zāhidā doğrusu ol zāt-ı ‘alāya tıparız

5. Behcet-i tab‘ ile bir bāb-ı Niyāzda oluruz

Lā'übālî gezeriz alb ne yıkar ne yaparız

45

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Zevk-i yār ile nişin-i kûşe-i mey-hāneyiz
Naķş olaldan dilde naķş-ı şüret-i büt-hāneyiz
2. İntizār-ı çeşm-i hasretle şebāngāh-ı şehir
Reh-güzār vaşlına üftāde değil cānāneyiz
3. Āteşin la'ı-i Bedaḥşānında gördük bir eşer
Ol zamānda kūy-ı 'aşķında anıñ sūzāneyiz
4. Hāne-i dilde nühüfte oldu sırr-ı 'aşķ-ı Hakk
Hakk bu kim 'ālemde bir gencine-i pinhāneyiz
5. Ārzū-yı rahm ile tā rahm-ı māderden beri
Eyleriz 'arz-ı Niyāzī güyiyā dīvāneyiz

46

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Çile-i 'aşķı çeker bî-çāre ister istemez
Kūh-ı şahrāda gezer āvāre ister istemez
2. Bülbülāsā dil veren bir gonce-i nāziktere
Minnet eyler çāresiz biñ hāre ister istemez

3. Tā ezel bir dilde yansa nūr-ı Hakk pervâneveş
‘Ālem içre cān verir ol nāre ister istemez
4. Halka-i vuşlatda lezzet-yāb olan dervīş-i dil
Tā seher mecbūr olur ezkāre ister istemez
5. Ey Niyāzī nūş eden cām-ı mey-i zevk-i müdām
Çile-i ‘aşkı çeker bī-çāre ister istemez

ḤARFÜ’S-SÎN

47

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Mān‘i olmaz mācerā-yı ‘aşk-ı Hakkā hīç kes
Çünkü deryā-yı muhīti bağlamaz biñ hār u has
2. Doğdu burc-ı dilde bir mihr-i mücellā yok zevāl
Nūr-ı vechinden sehī Levlak¹³⁶iñ olmuş muktebes
3. Şaff kıl mir’āt-ı kalbi Hakk ile Hakk ol müdām
Her nefes Allāha bes gel lāf kes ey bu el-heves
4. Pāre pāre etmedikçe tavr-ı cismiñ ser-te-ser
Sūy-ı Hakkdan olamazsıñ bir tecelliyāta res
5. Çeşm-i nā-bīnā ile şeh-rāh-ı ‘aşk-ı Hakkda sen
Zāhidā rakş etme bīhūde gezersiñ her nefes
6. Gül açılsın bülbülān olsun seher nağme-tırāz
Ey şabā-yı cān-fezā gel gülşen-i kalbimde es

¹³⁶ Hadis-i Şerif: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

7. Kıl kerem dāmānıña olsun Niyāzī cebhe-sā
Zāt-ı pākînden seniñ budur dem-ā-dem mültemes

ḤARFÜ'Ş-ŞİN

48

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Dil fiğān eyler bahār eyyām olmuş olmamış
Gül benefşe sünbülüñ hengām olmuş olmamış
2. Şayd eder çeşm-i ğazālī 'āşıkıñ cān u dil
Bend-i ğīsū-yı şikārıñ dām olmuş olmamış
3. Fıstıkī reng-i 'izārı gönümüz eğlendirir
Neyleyem ol dīde-i bādām olmuş olmamış
4. Bāde-i bezm-i elestle olmuşuz mest ü müdām
Ġamm deĝil 'ayş u şāl encām olmuş olmamış
5. Şu 'le-i 'aşk-ı ḥabīb ile ziyālansın gönül
Ey Niyāzī sākī-i Cem cām olmuş olmamış

49¹³⁷

DİĞER

1. Sākī-i vahdetden hengām-ı elest
Bāde-i 'aşk-ı Ḥakk eyledim ben nūş
Oldu hicābāt-ı mā-sivā şikest
Şahrā-yı nāzda gezerim medhūş¹³⁸

¹³⁷ Manzume 6+5=11'li hece ölçüsü ile yazılmış olup nazım şekli koşmadır.

2. Ey gönül terk eyle ḥ̣āb u ḥuẓūru

‘Arz et bāb-ı ‘afve cümle kuşūru

Çün ezā ba‘ṣ-i mā-fi’l-ḳubūru¹³⁹

Fıkr eyle olmadan ke’l-‘ahn-ı menfūş

3. Bildirme esrār-ı dili nā-dāna

Sırr-ı seyrān ile sūy-ı raḥmāna

Raşaddār ol pinhan vaşla cānāna

Gören bu ‘āleme bir ḥāne ber-dūş

4. Nakş etdi ḳalbime nakḳāş-ı ḳudret

Gözükdüm Niyāzī nakş-ı ḳıyāfet

Bülendī nakḳāş-ı sırr-ı ḥaḳīḳat

Nakşīden alındı kāffe-i menḳūş

50¹⁴⁰

DİGER

1. Ḥāme-i ḳudretle sırr-ı ḥikmetle

Rızḳım ‘adāletle ezel yazılmış

*Nahnü ḳasemnā*¹⁴¹da ol temāşādan

Defter-i Mevlāda güzel yazılmış

2. Keşf oldu sırr-ı Ḥaḳḳ cāna muḥaḳḳaḳ

Eğlencemiz ancak Feyyāz-ı Muṭlaḳ

Olmuşdur muvaffaḳ bu ‘aşḳa aḥaḳ

Taḳdīre ancak milel yazılmış¹⁴²

¹³⁸ Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹³⁹ Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹⁴⁰ Manzume 6+5=11’li hece ölçüsü ile yazılmış olup nazım şekli koşmadır.

¹⁴¹ Sözcük anlamı: Kısımlara ayırdık. Zuhur Suresi 32. ayet: “Biz onların dünya hayatında maişetlerini geçimlerini bölüştürdük. Ayetin özgün şekli: “Nahnü kasemnā beynehum maīsetehum fil hayātid dunyā” (Kurân-ı Kerîm, 43/32)

3. Ol sūy-ı hūnkāra cān-ı naşlvāra
 Çün oldum āvāre bir ҡalb-i ҡara
 Çekdim kemendim dāra böyle bī-çāre¹⁴³
 Tā ezel ne çāre zilel yazılmış

4. Bu Niyāzī nā-çār derde giriftār
 Ezhār edip esrār yazdı çok eş‘ār
 Bir ҡoşma ile her bār etmez iftiḥār
 Çün deftere hezār ғazel yazılmış

51

DİGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Yāri aḡyār dūn gece rām eylemişmiş gelmemiş
 Bezm-i vaşla ḡayli ibrām eylemişmiş gelmemiş

2. Eyleyip bir meclis-i rindān mürettib zevḡ ile
 Gel amān gel deyi aḡdām eylemişmiş gelmemiş

3. Her cihet ‘anḡā-şıfat yār-ı vefādārıma āh
 Şad hezār āşūb ile dām eylemişmiş gelmemiş

4. Cümlevārın reh-ḡüzārında müheyyā eyleyip
 Cān u dilden nice iḡrām eylemişmiş gelmemiş

5. Ḥamd ola şordum Niyāzī yāre oldum müsterīḡ
 Öyle bir bīhūde peyḡām eylemişmiş gelmemiş

¹⁴² Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹⁴³ Dizede 7+5=12’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

HARFÜ'Ş-ŞĀD

52

mef'ülü mefā 'lū mefā 'lū fe 'ülün

1. Hallāk-ı cihān küheni 'irfān saña maḥşūş
Çün mu'cize-i nükte-i Qur'ān saña maḥşūş
2. Zātınā müfevvez reh-i iklīm-i nübüvvet
Ey taht-ı rüsül hüsrev-i fermān saña maḥşūş
3. Sen hātime-i nūr-ı risāletsin efendīm
Kevneynde ol rahmet-i Raḥmān saña maḥşūş
4. Hakk nağme-tırāz bülbülüsün bağ-ı vişālin
Tā rüz-ı ezel çünkü [o] gülistān saña maḥşūş
5. Bu 'ālem-i nāsūtda iken ey şeh-i Baḥā
Lāhūt ilini 'aşk ile seyrān saña maḥşūş
6. İster keremiñ 'arşa-ı maḥşerde Niyāzī
Mücrimlere çün eylemek ihsān saña maḥşūş

HARFÜ'Ž-ŽĀD

53

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Zātını tefhīmidir tekvīn-i eşyādan ğaraż
Bir ta'ayyündür hemān dillerde esmādan ğaraż
2. Cāh-ı maḥviyyetde teşrīf-i Muḥammed 'arzdır
Nuṭq-ı sübhānellezide sırr-ı İsrādan ğaraż

3. Taht-ı ğaybūbetini temlīk edip şāh olmadır
Tālībīñ maṭlūb muḥıkkı zıkr-i ihfādan ğaraż
4. Burc-ı esmāya ‘urūc et ki müsemmā bulasın
İşte bu mi‘rāc-ı sūy-ı ‘arş-ı a‘lādan ğaraż
5. Şaklamak esrār-ı cānān-ı Niyāzī ğayriden
Maḫşadımdır böyle bir müşkil mu‘ammādan ğaraż

54

DİĞER

mef‘ülū mefā‘lū mefā‘lū fe‘ülün

1. Vicdān-ı şühūd ‘aşk ile ikrāra müfevveż
Tā vakt-ı şeh̄er şıdk ile ezkāra müfevveż
2. Feyyāz-ı cihān gönül ile feyz eder ammā
Bu nükte hemān kühnünü efkāra müfevveż
3. Bi’z-zāt bilā-perde olur mazhar-ı rü’yet
Ancak bu kemāl Aḫmed-i muḫtāra müfevveż
4. Pertev-res-i envār-ı füyūzāt olur el-ḥakk
Ḥakkā bu reviş vākıf-ı esrāra müfevveż
5. Tefvīz-i umūr ile o feyyāza Niyāzī
Ġufrān-ı künh Ḥazret-i Ġaffāre müfevveż

ḤARFÜ’T-ṬĀ

55

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Şāh-ı hüsniñle habībā başladı gavgāya hatt
Korkarım bir gün verirler mülkünü yağmāya hatt
2. Her biri bir tīgveş baş gösterir 'aşıklara
Kāffesin şalmış kara zülfün gibi sevdāya hatt
3. Rūz [u] şeb kanlar döküp āh yandığım 'ayb etmeñiz
Çıkdı çün ben dil-figendiñ katline imāya hatt
4. Pūs mümkün mü leb-i la'l-i dil-ārā-yı şehā
Bildirir hālim o zülf-i meclis-i vālāya hatt
5. Nev-zemīn hattdan Niyāzī hāme ta'līm eylesin
Gāyet elzem hāl ü hüsni yek-be-yek imlāya hatt

ḤARFÜ'Z-ZĀ

56

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Ruḥuñdan ey şabā-meşreb meşāmm-ı gülsitān maḥzūz
Ki vakt-i nev-bahārdır her deminden cümle cān maḥzūz
2. Ne sāye sāye-i sā-pāş-ı kaddi tavr-ı şimşādın
Olur hem-sāye olsa 'ar'arān serv-i revān maḥzūz
3. Sen ol zülf-i mu'aṭtar 'anber-efşānsın ki bu yañdan
Çemen hem yāsemen süsen nihāl-ı arguvān maḥzūz
4. Nesīm-i iltifātınla olur her demde reng-ā-reng

Riyāz-ı ‘ālem içre deste deste ezherān maḥzūz

5. Semā-yı himmetiñden jāle-rīz oldukça olmaz mı

Leṭāfet-baḥşış-i nev-bāve-i bāğ-ı cihān maḥzūz

6. Nolur hem-bezm-i cān olsañda cānā olsa ‘ālemde

Göñül maḥzūz u mül maḥzūz dimāğ-ı teşnegān maḥzūz

7. Niyāzī naḥl-i tab‘iñdan taḳātur eylesin maẓmūn

Me‘āli remz-i bālinden nihād nüktedān maḥzūz

ḤARFÜ’L-‘AYN

57

mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün

1. ‘Aceb seyrān eder mi burc-ı vaşla kevkeb-i ṭālī‘

Olur mu yohsa rāhında ḥusūf-ı bed-liḳā mānī‘

2. Dolaşır dem-be-dem süy-ı güzel seyyāre-i göñlüm

Doğup tenvīr eder mi māh-rüy-ı vuşlat-ı lāmi‘

3. Olurdum neş‘e-yāb-ı vaşl-ı dildār ile ‘ālemde

Eger ki olmasaydı lafz-ı ağıyār yār mı cāmi‘

4. Ne mümkündür ferāğat eylemek şīt-i dil-ārāyı

Göñül oldu ḥayāt-ı āb-ı vaşla tā ezel cāyi‘

5. Ḥurūş etdi bu güne ṭab‘ Niyāzī eylemez ārām

Dilā tā şubḥa dek eş‘ār yazsam olmazam ḳānī‘

HARFÜ'L-ĞAYN

58

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Eyledik rindāne bezm-i vuşlatı şevķi yesāğ
Sū-be-sū feryād eder bī-çāreler teşne dimāğ
2. Vādī-i ḥasretde Mecnūnvār eder geşt [ü] güzār
Gözlerinden eyleyip eşk-i taḥazzün çāğ çāğ
3. Ey saçı leylī-kıyāfet vey leb-i şīrīn-şıfat
Yok mu Ferhād-ı dile sūy-ı vişāle hīç mesāğ
4. Raḥm kıl üftādegāne nolduñ ey kaşı kemān
Sīne-i sūzānıma tīr-i firākıñ urdu dāğ
5. Murğ-ı aḥķar bu Niyāzī var iken ey gül-beden
Bāğ-ı vaşlınḍa raķībān gezmesin mānend-i zāğ

HARFÜ'L-FĀ'

59

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Etdiñ elmās-ı dili tīr-i sitem zīre hedef
Ḳalbime ḳaldı bir sevād raḥne mānend-i Necef
2. Hūn-çekīn oldu gözüm bezm-i raķībānda görüp
La'ıveş-i leb lāle-reng ruḥsār-ı şahbādır be-kef
3. Reh-güzārıñ bekleyip böyle şabāḥ-ı ḥaşre dek
İntizār-ı vuşlatıñla eylerim cānım telef

4. Bende ifşâ eyleyem zâr-ı dili nâzik gibi
Yetdi ğayrı ‘âlem içre çekdiğim tavr-ı esef
5. Ey Niyâzî nâz u istîgnâyı terk etmezse yâr
Eylerem dîvânçeye böyle hezâr eşâr-ı leff

ḤARFÜ’L-ḲÂF

60

fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilün

1. Mülk-i dilde tâzelendi nâr-ı ‘aşk u iştîyâk
Tâ seher ez-kârım oldu hüsrevâ âh el-fîrâk
2. Her biri nûr-ı rikâbînda temâsâ etdiler
Mîhr ü meh pervîn hep seyyâre ‘arş u nüh tabâk
3. İşidip bi’z-zât-ı teşrîfîñ eyâ nûr-ı ehad
Rağsa girdi şevkiñ ile nüh revâk-ı tûmturâk
4. Ey şeh-i Levlâk¹⁴⁴ u şeh-râh-ı kurb-ı ma‘nevî
Etdi per-i Cibrîli iftirâkıñ ihtirâk¹⁴⁵
5. Sâ’ ilim muhtâcîñim pek ahğar u bî-çârenim
El-amân çeşm-i şefâ‘atle rehi bî-çâre bak
6. Râh-ı vaşlında Niyâzî kalmasın a‘mâ-şîfat
Şem‘a feyz-i tecellîyâtıñı cânımda yâk

¹⁴⁴ Hadis-i Şerîf: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

¹⁴⁵ Mısradaki hece eksikliğinden kaynaklanan vezin bozukluğu bulunmaktadır.

HARFÜ'L-KÂF

61

mef'ülü fā 'ilātü mefā 'lū fā 'ilün

1. Tekdir o yār tāze melek tek ufaķ tefek
Yandırdı 'ālemi 'işvesi pek ufaķ tefek
2. Bāğ-ı melāhatiñ ser-firāzı bir āfeti
'Uşşāķa āh neler eyleyecek ufaķ tefek
3. Dün gece bezm-i ağıyarde mi 'işret eylemiş
Eyler nevā o nağme-i dem tek ufaķ tefek
4. Sünbüller arasında görüp zülf-i sünbülü
Derd-i firāķı yāri hemān çek ufaķ tefek
5. Bādī-i [vuş]lat olursa Niyāzī neticesi
Derd-i firāķı yāri hemān çek ufaķ tefek

62

GAZEL-İ RIZĀ

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Muşhaf-ı hüsne beyāz ābād kāğad-rūlarıñ
Süre-i Nūr üzre güyā besmele ebrūlarıñ
2. H'āb-ı ārāmı harām etmekde çeşm-i 'āşıkā
'Ayn ile sihri-i helāldir nergis-i cādūlarıñ
3. Mülk-i fes çıkmazsa başdan tār[u]mār olmazdı çin
O Avrupayı ihtilāle vermese gīsūlarıñ

4. Āşināsin ‘āşıkā bīgānesin bīgāneye
Tıfl-ı nāzım bir güzelsin kim güzeldir çūlarıñ
5. Ehl-i sevdā şām-ı sevdāna deġişmez dānesin
Kışver-i Keşmîr ile Hind dīger hindūlarıñ
6. La‘l-i gül-nār-ı lebinden mi şorup almalıyız
Pūse-i zekān-ı tūrfanda şeftālūlarıñ
7. Pīş-i erbāb-ı kemāle şi‘riñi ‘arz et Rızā
Kābil-i taḥsîn olur şāyed bu güft u gūlarıñ

63

NAZĪRE-İ NİYĀZĪ

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Dāġdır şīrāze-i ‘aqlım müşevveş mūlarıñ
Dāl eder kadem elifveş kāmety dil-cūlarıñ
2. Şemmedār olsa şekim rencīd ederdi şübhesiz
Nāfe-i Çīni o çīni zūlf-i şāh-ı būlarıñ
3. Cilvegāh-ı ‘azm-ı reftār eylesiñ yek-dem begim
Sū-be-sū peyveste-i gerdūn olur hū hūlarıñ
4. ‘Āşıkıñ ārām gehī bezm-i vişālīñ ver mūdām
Ser-resīd olmaz şehā ‘ālemde cüst [ü] cūlarıñ
5. Haşr eder ‘uşşāk-ı meydān-ı taḥassürde dilā
Fitne-engīz-i kıyāmet dīde-i āhūlarıñ

6. Dāğım üz[e]re dāğ urup dil-i pür-dāğımda
Cān tır tır titredir tır-i kemān tırūlarıñ

7. Ṭab‘-ı nef‘iñ ey Niyāzī fehm edip ṭab‘-ı fehīm
Nāzm eder silk-i belāğatde hemān lü‘lū‘leriñ

64¹⁴⁶

DİGER

mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün

1. Açılmış gül gülü gül-ruhları al āl reng-ā-reng
Semen-bū sūnbülū ez-lāfınıñ her dāl reng-ā-reng
2. Göz açmış nergis-i çeşmine çeşm-i nergis-i şehlä
Leb-i la‘li eder v‘allāhi la‘l-i lāl reng-ā-reng
3. Hilāli meh-cebīni mäh-ı dārātı hilāl etmiş
Cilā vermiş şabā ruhsārına her hāl reng-ā-reng
4. Bahār-ı gülsitānı pertev-i hüsne görüp her ān
Şüküfe olmuş āşüfte çemen etfāl reng-ā-reng
5. O kāfir simsiyāh zülfü dökülmüş ğırre-i rüyā
Zenaḥdān[1] gören der bu kıızıl elmāl¹⁴⁷ reng-ā-reng
6. Çıkınca leşker-i ḥaṭṭ kışveri vechi edip teşvīş
Şeh-i hüsñü rehinde nokṭaveşdir hāl reng-ā-reng
7. Ne rengdir reng rengi rengini vermezse o gül-reng
Niyāzī ber-dīvānçe eylesin ikmāl reng-ā-reng

¹⁴⁶ Vezne uydurulmak için al, dal, elmal sözcüklerinde –a sesi uzun okunmuştur.

¹⁴⁷ Kafiye uydurulmak için elma sözcüğü metinde elmal olarak geçmektedir.

65

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Dā'imā erbāb-ı 'aşkı hāksār eyler felek
Her birin bir künc-i ğammda sengsār eyler felek
2. Nice bülbül dilleriñ gül goncesin elden alıp
Hem-nişīn-i sūy-ı ğurbetlerde hār eyler felek
3. Kıt'a-i seng-i siyāhī cevhere hem-pā eder
Bulsa bir tarāfı bahşış-i nişār eyler felek
4. Çünkü her şey'i varıp ezdāda eyler ibtilā
Bülbülü ıġrāb-ı zişte yār-ı ğar eyler felek
5. Ey Niyāzī kıl tevekkül bağla Hākka gönlüñü
Bir gün olur kendi kendin tār[u]mār eyler felek

HARFÜ'L-LĀM

66

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Cām-ı bezm-i vuşlatıñ 'atşānesidir bu göñül
Şem'-i nūr-ı maṭla'ıñ pervānesidir bu göñül
2. Zāhirā bu 'ālem-i nāsūtda ammā ma'nide
Merġ-ı lāhūtuñ 'aceb gülşānesidir bu göñül
3. Perver eyler her birin şīr-i lezīz-i 'aşk ile
Tıfl-ı 'aql u fikr ḳalbiñ ānesidir bu göñül

4. Kevnde bir gūnā taşarruf eyler iklīm-i dili
Çünkü mülk-i cismimiñ şāhānesidir bu göñül
5. Ey Niyāzī gelsin erbāb-ı hūner etsin tavāf
Nazm u şi‘r-i cevherin kār-ḥānesidir bu göñül

67

DİGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Bülbüle cevr ü cefādır ser-te-ser efkār-ı gül
Hall-i ḡamm etmez yine murḡuñ hemān ez-kār-ı gül
2. Vaqı‘ā her bir şükūfātda ‘aceb aḥvāl var
Muḳtezā-yı ḥilkātinde başkadır āṣār-ı gül
3. Gül gül olmazdı tecellī ḡülmeseydi rüyuna
Vardı yağmā etdi feyż-i Aḥmed-i muḥtār-ı gül
4. Kāplamış her yanını reng-i ‘ırāḳ-ı ḥumret-āb
Baḡş eder vicdān-ı Ḥālikden ‘aceb her bār-ı gül
5. Ey Niyāzī ḡülşen-i feyż-i Ḥudāda bülbül ol
‘Andelīb ṭab‘ıñā açılsın yüzü ısrar-ı gül

68

DİGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Kıl ü kālım ‘ārız-ı la‘linde buldu reng-i lāl

Her sühan bahş-ı lebinde gūyiyā āb-ı zülāl

2. Revnaḵ-efzā-yı cihān bedr-i nehār-ı hīnidir
Pertev-i ruḥsārīña āh reşk eder māh-ı hilāl

3. Yek nazarda selsel-i teşhīr eylediñ¹⁴⁸
Sihr-i ‘aynıñ ‘ayn-ı sürmede şehā ‘ayn-ı hilāl

4. Ka‘be-i rüyunda her cāh-ı zenaḥdānında ḥāl
Ḥavz-ı kevşer içre düşmüş gūyiyā ‘aks-i belāl

5. Cilve-i ḥüsn-i cemālīñle mücellā ve‘d-ḍuhā
Gīsūvānıñ ma‘nī-[i] ve‘l-leyle verdi ihtilāl

6. Ey Niyāzī ism-i zātı her nedem yād eylesem
Titredir cāngāhımı hey[e]cāne-i naḵş celāl¹⁴⁹

ḤARFÜ’L-MĪM

69

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Tār-ı zülfüñ müceb-i dāğ-ı deründür sevdiğim
Çün bu sevdā ile dīlzār u zebündür sevdiğim

2. Şāh-ı ḥüsnüñ şevketi işbātına ey şeh-levend
Şafḥa-ı ruḥsārīñ üzre ḥaṭṭ-nümündür sevdiğim

3. Āh olaldan nāmımız ser-defter-i ‘aşḵa keşīd
Kenz-i dil bir mecma‘-ı reybü‘l-menündür sevdiğim

¹⁴⁸ Mısrada hece eksikliğinden kaynaklanan vezin bozukluğu bulunmaktadır.

¹⁴⁹ Vezin gereği heyecan sözcüğündeki –e sesi okunmamış, bu yüzden köşeli paranteze alınmıştır.

4. Kadd müje ruh 'arız u ebrûlarıñ vaşşâfım
Mekteb-i medhiñde dil dârü'l-fünündür sevdiğim
5. 'Ukde-i zülf-i siyâhıñda tutuldu murğveş
Bu Niyâzî bend-i 'aşkıñda cünündür sevdiğim

70

DİGER

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Reh-güzârıñ şahn-ı şahrâda cinânım beklerim
Bu çemenzârda seni serv-i revânım beklerim
2. Bezmgâha va'd-ı teşrîfîñ duyuldu sevdiğim
Çeşm-i hasretle dem-â-dem nev-civânım beklerim
3. Vādî-i hicriñde terk-i cân edip kaldım ğarîb
Durma gel bu sîne-i bî-çâre cânım beklerim
4. Dâr-ı firkatde elifveş kâdemi dâl eyleyip
İntizârıñda seniñ kaşı kemânım beklerim
5. Dest-res olmazsa 'âlemde Niyâzî maqşada
Kalmayınca dîdede eşk-i revânım beklerim

71

DİGER

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Ağlasam her dem sezâ yârimle bayramlaşmadım

Ḳadd-i ‘ar‘ar çeşm-i sehḥārimle bayramlaşmadım

2. Āsitān-ı devletin döndüm dolaşdım ağladım

Yüz sürüp pā-būse ḥünkārımla bayramlaşmadım

3. Kimisi resm-i te‘affūf kimi ḡıbb ḡıbb pūs eder

Bende bir vech ile dildārımla bayramlaşmadım

4. Vaşlını ‘īd-i şerīfe eyledi va‘d [u] va‘īd

Ḥalf edip āḥir o ḡaddārımla bayramlaşmadım

5. Ey Niyāzī bende ḡurbān gibi cān-baḥş eyler[i]dim

Neyleyem yār-i vefādārımla bayramlaşmadım

72¹⁵⁰

DİGER

1. Aḥvāl-i ka‘be-i cemālīñ cānā

Güzel taḥḳīḳ etdim ḥuccāca şordum

Leb-i şīrīniñde kemālin cānā

Lezzet-i iḥlā-yı gülāca şordum

2. Te’şīr etdi ‘aşkıñ bu ben nā-çāra

Vaşlıñdan başka yok ḡayrı çāre¹⁵¹

Cān verirsem ne ḡamdār-ı ber-dāra

İntihā-yı ‘aşkıñ Ḥallāca şordum

3. Devr eder nüh felek olup ser-nigün

Sidre-i mu‘allā pāyīña meftūn

Zātına zātını eyledi maḳrūn

¹⁵⁰ Manzume 6+5=11’li hece ölçüsü ile yazılmış olup nazım şekli koşmadır.

¹⁵¹ Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

Şehā şānıñ şeb-i mi' rāca şordum

4. Zātın beyān eder Tāhā ile Kāf

Şıfatın baḡş eder sūre-i Ahkāf

Ne nükteler verir *hā mīm*¹⁵² ['ayn] *sīn kāf*¹⁵³

Niyāzī fehmi etdim emvāca şordum

73

GAZEL-İ MİR TAHSİN

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Ma'ārifgāh-ı feyz-i aḡdes-i bī-çündür gönlüm

Maḡām-ı ḡudsiyān-ı lā-mekān-ı çündür gönlüm

2. Ḥayāt-ı cām-ı ser-mestī elestī zümresindendir

Tecerrüd 'āleminde devr eder memnündür gönlüm

3. Nedir māhiyyet-i te'sīr-i mihr-i ḡikmet-āmīzi

Bilir māh-ı başīret ḡayb ile maḡzündür gönlüm

4. Ḥarīm-i ḡāleti devr eylesin zencīre baḡlandı

Ḥayāl-i tār-ı zülf-i yār ile mecnündür gönlüm

5. Tefekkür eyledikçe 'ālem-i āzāde-i Taḡsīn

Dalar endīşe-i şahbā ile meşḡündür gönlüm

¹⁵² Şura Suresi 1. ayet (Kurān-ı Kerīm, 42/1)

¹⁵³ Şura Suresi 1. ayet (Kurān-ı Kerīm, 42/1)

74

NAZİRE-İ NİYAZİ BE-ĞAZEL-İ MİR TAHSİN

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Ben-i deryā-yı vecd-i 'aşk-ı Hakkda nündür gönlüm
Ki anda dāne çin-i lü'lü'-i meknündür gönlüm
2. Fürûğı bâde-i bezm-i elestin mest u medhüşu
Anın için 'ālem-i keşretde gün-ā-gündür gönlüm
3. Ziyā-pāş-ı meh-i çeşm-i hakikat mihr-i hikmetdir
Bu te'sir-i hüviyyetde aña ma'rūndur gönlüm
4. Bulur tārık-i 'ālemde zülāl-i maṭlabın encām
Hayāl-i yār-ı Yūsufvār ile mescündür gönlüm
5. Dokundukça kemān-ebrūlarından tīg-i kahr-ı yār
Ciger-süz sīne-efrūz menba'-ı pür-hündür gönlüm
6. Kuşūruñ 'afv eder elbetde her ṭab' hūsn-i Taḥsīn
Niyāzī gerdiş-i eyyām ile maḥzündür gönlüm

75

DİĞER

mefā 'ilün fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. Lebinde neş'e-i şahbā-yı cān arar gezerim
Yüzünde nokṭa-ı sebū'l-meşān arar gezerim
2. Çekildi tekye-i 'aşkıñ simāt-ı gül-bāngıñı
Dirğ-i sifle-i 'ālemde ḥ'ān arar gezerim

3. Sebeb müsebbibini buldu ben ise hālā¹⁵⁴
 ‘Alāka mes’ele sende beyān arar gezerim
4. Bu ‘aşk dedikleri bilmem ki serde mi nerede
 O kevn-i mutlaka el’ān mekân arar gezerim
5. Ne hıyre tîre dilim ki bu deşt-i ‘irfānda
 Harûn-ı esb-i tab’a hem-‘inān arar gezerim
6. Niyāzî dergeh-i Hazretde sende bende iken
 Denir mi başkaca dārü’l-emān arar gezerim

76

DİĞER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Lāleveş bağrımda dāğ urdu yine sevdā benim
 Mevsim-i leyl [ü] nehār feryād-ı vā-veylā benim
2. Yek-be-yek müjgānlarıñ şad-pāre eyler sînemi
 Göz ucundan geldi şimdi katlime ĩmā benim
3. Görmesem bir ān ān-ı rüyunu kıalmaz qarār
 Fikr-i yār eyler hemān efkārımı yağmā benim
4. Rīze rīze çeşm-i hūn-rīzesi kıanım döker
 Her nazarda çekdiğim zahmı bilir Mevlā benim
5. Görse her şeb dökdüğüm hūn-ābe-i giryānemi
 Hālime rahm eylemez mi luṭf ile cānā benim

¹⁵⁴ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

6. Nālîş-i dūd-ı fîğānım ey Niyāzî ‘aybım [i]ken
Cilve-i bezm-i ezeldir çekdiğim hālā benim

77

DİGER

mef‘ülü mefā‘lū mefā‘lū fe‘ülün

1. Cān [u] dilimi ben saña verdim idi zālīm
Cevriñi seniñ çekmeğe kalmadı mecālīm
2. Sīnemdeki ‘aşk ‘illetine etmedi tīmār
Gıtdikçe helāk rütbesine varmada hālīm
3. Sevdimse seni cürm [ü] günāh etmedim eyvāh
Āyā saña ne eyledim ey kaşı hilālīm
4. Bir nuṭṭla dil-i taḥt-ı ḥarāb oldu a şāhım
Eṭrāfımı āh aldı yine kendi vebālīm
5. Gül-ruḥlu güzel yıktı henüz kalb-i ḥazīnim
Bī-çāre Niyāzî bu gibi cümle maḳālīm

78

DİGER

mefā‘lūn mefā‘lūn mefā‘lūn mefā‘lūn

1. Göründü gül gül-i rüyunda gül-ruḥsār-ı İbrāhim
Açılmış āteş içre gūyiyā gülzār-ı İbrāhim
2. Hırāmı ‘ar ‘ara kaddi o serve cilveler vermiş

Ki kıdd kâmet kıyâmet hâşılı reftâr-ı İbrâhim

3. Ne ğamm Nemrûd-ı hicri sūziş-i ‘aşk ile yandırır
Hakikatde vişâlinde nişandır nâr-ı İbrâhim

4. Nuķûd u ħanmân yâ cânımı kurbân eylesem bilmem
Ne germiyyetle germâ-germ olur pâzâr-ı İbrâhim

5. Görüp rüyunda ebrû-yı hilâl ‘id oldu zann etdiñ
Yañıldı ey Niyâzî tab‘ını dîdâr-ı İbrâhim

79

DİĞER

mefâ ‘lün mefâ ‘lün fe ‘ülün

1. Eyâ zîşân muṭarrâ şeh-levendim
Bu ṭavr ile cihânda bî-minendim

2. Göñül dîvânesin dîvâne çekdik
Mücedded boynuma ṭaķdıñ kemendim

3. Taḥalluş mümkün olmaz ğayr andan
‘Aceb muḥkem kavî bağlandı bendim

4. Ne ḥikmetdir görüp ey mecma‘-ı nâz
Beğendim her cihet şâhım beğendim

5. Każâ-yı âsumânîdir bu maḥzâ
Aradım yok yedimde ṭut bu pendim

6. Niçin rahm eylemezsiñ şâh-ı nâzım

Ki sende yok mu inşâf dil-pesendim

7. Baña lutf-ı nigâhıñla nazar kı
Ki zîrâ çâre olmaz derdmendim

8. Muḥāl oldu Niyâzî şaklamak ḥâl
Efendîmsin efendîmsin efendîm

80¹⁵⁵

DİGER

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Serv gibi şalınıp geldikçe cānānım benim
Tār[u]mār eyler hemān 'aql-ı perīşānım benim
Leşker-i 'aşk-ı hücūm etdi vücūdum şehrine
Ġālibā sultān-ı 'aşkdan çıkdı fermānım benim
2. Bülbül-i dil uçdu gitdi ḥüsnünüñ gülzārına
Āşiyān yapıdı nihāl-i ḡonce-i ruḥsārına
Bir nigāh-ı raḥm ile gördükde ben bīmārına
Ḥamd ola 'arz etdi rüyün verd-i ḥandānım benim
3. Kesdi mikrāş-ı maḥabbetle vücūd kaftānını
Dikdi muḥkem-i rişte-i zülf ile her yanını
'Aşk otusun urdu icrā eyledi 'irfānını
Çünkü üstād-ı cemāldir çeşm-i mestānım benim
4. Mīve-i bāğ-ı cemāliñ yār 'aceb pek tāzesi
Zî 'adālet lutfunuñ yok vezne-i endāzesi
Ey Niyāzî berçemidir 'aşkımiñ yel-pāzesi

¹⁵⁵ Manzume gazel bölümünde yer almasına karşın nazım şekli murabba' dır.

Her kaçan urdukça artar nār-ı sūzānım benim

81¹⁵⁶

DİĞER

mefā 'lūn mefā 'lūn mefā 'lūn mefā 'lūn

1. Bu gönülüm murgunu bir tazece şayyāda aldırdım
Bu tatlı cānımı bir ğamzesi cellāda aldırdım
Nece demdir gezerdim emn ü rāhat sūziş-i 'aşkdan
Henüz 'aqlım[1] varıp tarz-ı nev-icāda aldırdım
2. Müceddid bād-ı fırkat esdi şimdi re's-i bī-tāba
Teveccüh eyledim durdum kıyāma kaşı mihrāba
Gönül fülkü dayandı baħr-ı 'aşkda sūy-ı girdāba
Meded ey rūzgār-ı vaşl-ı yār imdāda aldırdım
3. Bu deşt-i 'ālem içre rāh-ı cānāne sefer tıtdım
Yine āyīne-i dilde henüz jeng-i keder tıtdım
Varıp bir tīşe-i 'aşk-ı leb-i şīrīne ser tıtdım
Hikāye eylesiñ hālīm benim Ferhāda aldırdım
4. Niyāzī sırr-ı 'aşkı setr ederdim köhne-i cānda
Nazar etdim vefā yok ben kuluna tab'-ı cānānda
Hemān ezhār etdim āh çemenzār-ı şebistānda
Mu'aṭṭar gonce-i aħmer kad[d]-i şimşāda aldırdım

ḤARFÜ'N-NŪN

82

fā 'ilātūn fā 'ilātūn fā 'ilātūn fā 'ilūn

¹⁵⁶ Manzume gazel bölümünde yer almasına karşın nazım şekli murabba' dır.

1. Murğ-ı dili ‘âlem-i fânîde tutmaz bir mekân
Yapdı şâh-ı gönçe-i maṭlûba a‘lâ âşiyân
2. Reh-revî bîhüdeyiz zann etme zâhid bizleri
Mâcerâ-yı fikrimiz sūy-ı cinâna her zamân
3. Bâğ-ı ‘aşk içre güvâh isterseñ ehl-i ‘aşkdan
Lâleveş cisminde dâğım ‘aşkıma oldu nişân
4. Kıl nazâr çeşm-i ḥaḳîḳatle dil-i mecrûḥuma
Dem-be-dem sūzân olur dilde şerernâk-ı nihân
5. Olmadı pāzâr-ı ‘aşkda sāhte-i dād u s[it]ed
Verdiler kâlâ-yı ‘aşka cümle ‘uşşâk naḳd-ı cân
6. Bir sitemkârıñ Niyâzî oldu zülfünde esîr
Dest-i cevrenden dem-â-dem çağır rāh-ı el-amân

83¹⁵⁷

DİGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Birbiri ile dīde-i mirrîḥ etmekde kırân
Her naşılse eylesin üftâde elbet hırz-ı cân
Lâ’übālî gezmesin şūrîdeler hîçbir zamân
Ġamzesi tîğ-i tegâfildir o şūḥuñ el-amân
2. Rûz [u] şeb dilde enîs-i nâ-lihâ-yı zârdır
‘Âşık-ı zâr-ı zebûnuñ çekdiği âzârdır
Dest-i zulmünden ḥalâş olmak ne müşkil kârdır

¹⁵⁷ Manzume gazel bölümünde yer almasına karşın nazım şekli murabba’ dır.

Pençe-i cevrinde kalmış dil esîr-i nâ-tüvân

3. Sûziş u derd u firâk ile dü-çeşmim ağlasın
 Çağlayanlar gibi hûn-ı eşkbârım çağlasın
 Sîne-i bîmârını bî-çâre ‘âşık dâğlasın
 Yârdan ağyardan yok tesliyet eyler hemân

84

DİĞER

fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilün

1. Tıfl-ı dil gehvâre-i firkatde her dem ağlasın
 Kesdiler şîr-i vişâli dem-be-dem dem ağlasın
2. Öyle şad-çâk oldu bu sînem ki dostlar ba‘de-zâ
 Şerha şerha yâre-i mecrûha merhem ağlasın
3. Bir ‘azîm küfr etdi zülf-i rûy-ı yârı şakladı
 Gökde ‘İsâ bir yüzünde Meryem ağlasın
4. Kurretü’l-‘aynı cihânı hâksâr etdi felek
 Tâ-şabâh-ı haşre dek her cân-ı mâtem ağlasın
5. Künc-i gammda cân-ı hüznü şundu sâkî-i dühûr
 Bezm-i vuşlatda Niyâzî kanlı dîdem ağlasın

85

DİĞER

fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilün
(fâ ‘ilâtün) (fâ ‘lün)

1. Olalı t̃ā ezeli ḥall-i mu‘ammā-yı vaṭan
İşte dāğım eṣeri dilde o sevdā-yı vaṭan
2. Kimi[ni] lā kimini maḏhar-ı illā etdi
‘Arz edip mes’elesin ḥāce-i dānā-yı vaṭan
3. Tekye-i ‘ālem-i fānīde semā’-ı ḳalbe
Dem urur vuṣlat-ı dildārdan ol nā-yı vaṭan
4. Ğurbetiñ meṣ‘alesinden ne esef ol rinde
Ola her ḥālde ser-mestī-i ṣahbā-yı vaṭan
5. Titremez mi ḳafesinde heme an tūtī-i cān
Yāde geldikçe nedem sükker-i iclā-yı vaṭan
6. Kıpkızıl ḳan eden ol çeşm-i hezār ‘uṣṣāḳı
Ḥālet-i menḳıbe-i ğonce-i ḥamrā-yı vaṭan
7. Ey ğoñül gel cān atalım dā’ire-i firḳatden
Başḳaca neş’e-i zevḳinde ser-ā-pā-yı vaṭan
8. Encümāsā fekiñ t̃ā‘ata cem‘iyyet edip
Bulalım pertev-i raḥşende-i esmā-yı vaṭan
9. Pek daḳıḳa ne te’emmüle gel āġāḥ olalım
Çünkü ğayr-ı mütenāhīdir ‘atāyā-yı vaṭan
10. Çile-i ‘aşḳı Niyāzī çekeriz tābe-ebed
Bu imiş mā-ḥaşal-ı meclis-i kübrā-yı vaṭan

86

DİGER

mef'ülü fā 'ilātü mefā 'lū fā 'ilün

1. Eyler o meh derūnu münevver bütün bütün
Pertev veren bīrūne o enver bütün bütün
2. Bilmem ki būy-ı gīsūları haṭāyā semen
Etdi meşāmm-ı zevk-i mu'aṭṭar bütün bütün
3. La 'l-i lebinden almış cilāsını Bedaḥşān¹⁵⁸
Şāhiddir iki ruḥlar muḥammar bütün bütün
4. Gördükde nokṭa-i ḥālī rūyunda rūşenā
Dil etdi muşḥaf-ı ḥüsnü ez-ber bütün bütün
5. Yandırdı cümle varını Niyāzī āteşe
Ba'ış odur ki vuşlatıñ ister bütün bütün

87

GAZEL-İ FĀRSĪ

(EZ FEM-İ CĀNĀN MĪ-GÜYED Kİ NĀMEŞ NŪRĪST)¹⁵⁹*fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. Ez-berā-yı 'āşıkā nīst māye-i icād-ı men¹⁶⁰
Vādī-i bī-reng dāred meyl-i isti'dād-ı men
2. Ḥūn berīzed der dil-i üftādegān-rā dem-be-dem¹⁶¹

¹⁵⁸ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.¹⁵⁹ Işıklı isminin ağzından sevgili söylüyor.¹⁶⁰ Benim anlayışımın meyli renksiz yolsa ey aşık (senin) için benim ortaya çıkışımın özü yoktur.¹⁶¹ Sakın, benim celladımın gamzesi mızraklardan daima aşıkların (düşkünlerin) gönlüne kan dökse.

Zīnhār ez-nīzehā-yı ğamze-i cellād-ı men

3. Nūr-ı rüyem pertev-res-i revnağ-dih şahrā-yı ‘aşk¹⁶²¹⁶³

Sāye endāzed zi-‘aks-i kāmēt-i şimşād-ı men

4. Ger be-porsī ez-lebem keyfiyyet la‘l-i müzāb¹⁶⁴

Tā ser-ā-ser Kāndehār idād bahşed yād-ı men¹⁶⁵

5. Ve‘r be-bendīd¹⁶⁶ ‘arīzem der-cevherem ehl-i Niyāz¹⁶⁷

Dest-feşānd-ı na‘ra zedāz cevdet-i üstād-ı men

HARFÜ’L-VĀV

88

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Sūziş-i ‘aşkıñ dolandırdı beni ey māh-rū

Bu cihānda kūh-ı hasret deşt-i hayret sū-be-sū

2. Ez-ezel bezm-i elest ikrār verdim ‘aşkıña

Zāt-ı pākiñ tā ebed eyler bu cānım cüst [ü] cū

3. Ğonce-i ħüsnüñ görüp dem-beste oldu derd ile

Gülşen-i ‘ālemde dīl murġu arar bir ħoşca bū

4. Şaçlarıñ ve‘l-leyl ‘izārıñ ve‘d-đuḥā Tāhā gözün

Kāmetiñ tūbā yüzün firdevs ederler ārzū

¹⁶² Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

¹⁶³ Aşk çölüne güzellik veren ışık ulaştıran yüzümün nuru benim şimşadımın boyunun yansımasından gölgemi ölçse.

¹⁶⁴ Eğer benim hatırım, Kandehar’ın tamamına kadar kuvvet bağışlarsa şarabın keyfiyetini dudağımdan sorsun.

¹⁶⁵ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

¹⁶⁶ Be-bendīd: be-benīd

¹⁶⁷ Ve eğer benim üstadımın kusursuzluğu nara atarak elini serpse Niyaz ehli cevherimde yanağını bağlar.

5. Gizle cânında Niyāzī ‘işve-i cânānıñı
Keşf-i esrār eyleme ağıyāre ey şīrīn-gū

89

DİGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Evc-i hüsn ü nāzda gördüm seni ey mäh-rū
İktibās-ı nūr için biñ aḡter eyler ārzū
2. Çeşm-i mirrīḡiñ kırān etmiş çekip ebrūları
Elde ḡançer fırka-i ‘uşşākı eyler cüst [ü] cū
3. Fes muḡavves turre üstünde hemān arar tarar
Gīsūvānıñ ḡaddi mi var iḡtilāle mū-be-mū
4. Kāmetiñ reşk-āver-i tūbā fe tūbā¹⁶⁸ sevdiğim
Serviler şahn-ı cihānda eyler elbet ser-fürū
5. Cevdet-i fikriñ ḡayret-i şahāda¹⁶⁹ Risto-yı ‘aḡl
Feylesofān bezmgāhında dōkerler āb-ı rū
6. El-amān ḡaldır nikāb-ı mihr-i hüsnüñ aradan
Etme erbāb-ı Niyāzī bī-nevā artık ne bu

90

DİGER

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā ‘lün)

¹⁶⁸ fe tūbā: müjdeler olsun

¹⁶⁹ şahāda: şahādet

1. Lā-bekādır sözümüz çün u çirādır yā hū
İrtifāda gözümüz ‘ayn-ı bekādır yā hū
2. Nüş edip bezm-i elestde mey-i neşve-i ‘aşk
Kayd-ı hestī bize ser-māye-i lādır yā hū
3. Dilde her vesvese-i dāne-i hālī hālī
Ādemiñ başına püsküllü belādır yā hū
4. Rüyudur bāriķa meş‘al-keş-i beyt-i ‘izzet
Şeref ü müntaħab-ı her dü serādır yā hū
5. Çarħ-ı dāver ser u pā dönse sözünden dönmez
Vech-i yār ‘āşıķa bir kıble-nümādır yā hū
6. Bū verir bād-ı şabā turre-i tarrārından
Denmesin müşg-i Hoten belki haṭādır yā hū
7. Göze aldım o kadar naķd-i sirişk-i ser-şār
Cā-be-cā cāy-ı temennāda becādır yā hū
8. Uzadır sūziş-i zencīr-i fiğānı ‘āşık
Halka-i dūd-ı dili tavķ-ı recādır yā hū
9. Fāris-i eşheb-i faħr olmalıdır vāķı‘da
Kim ki vādī-rev-i dervīş-i rızādır yā hū
10. Gel gel ‘arz edelim bāb-ı Niyāze ḥamdī
Çünkü ser kāfilesār-ı urefādır yā hū
11. Cāme-i ‘abd ile faħr eylemez ehl-i şervet
Çün o ḥaşlet heme-kār-ı büleḥādır yā hū

12. Hāme-i şūy-ı zenī haclegeh-i tahrīrde
Oynamak nengī-i merd-i zürefâdır yâ hû

13. Şabrı dāmān-ı Niyāzī saña kāfī vafī
Bahır-ı zehhār hakīkat-ı şî' rādır yâ hû

ḤARFÜ'L-HÂ

91¹⁷⁰

mefâ'ilün fe'ilātün mefâ'ilün fe'ilün

1. Görüp 'izārını düşdü 'aceb kelāle lāle
Nihānı dāğ-ı derūna sebep celāle lāle
2. O lāle rengi[ñi] gördüm aldı destine lāle
Ki lāl olup nazar eyler leb-i zülāle lāle
3. Dil etdi nāle-be-nāle dedi ki ey ruḥ-ı al
Şarardı şoldu ne oldu düşüp melāle lāle
4. Dedi ki lāle-i 'aşkı takıldı gerdenine
O ser-fürü ki beñzedi kad[d]-i hilāle lāle
5. Niyāzī dīde-i 'ibret ile gülşeni seyr et
Yanan derūnu āteş-i celāle lāle lāle

92

DİĞER

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

¹⁷⁰ Lāle redifli bu gazelde son tef'ilede yer alan lāle sözcüğündeki uzun ses vezne uydurulmak için kısa okunmuştur.

1. Gitmiyor çeşm-i terimden meh-liķāsı göz göre
Cāna geçdi nīze-i cevır ü cefāsı göz göre
2. Göz eder aġyāre söz vermez gürūh-ı ‘āşıkā
Hāşılı bitmez tükenmez mācerāsı göz göre
3. Gözlerim hayli zamāndır gözleriniñ gözleri
Görmedi gözler ki görsün mübtelāsı göz göre
4. Tır-i müjgāna hedef kılsañ nola üftādeñi
Rūşenā olsa bu yüzden āşināsı göz göre
5. Göz göz oldu göz ucundan ey Niyāzī gözlerim
Gözlerim gözler gözünde göz edāsı göz göre

93

DİGER

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā ‘lün)

1. Maķşadıñ hātır-ı vīrānemi yapmak deġil a
Bu revişle dil-i āşüftemi almak deġil a
2. Dem-be-dem āhen-i cevriñle şikest eylersiñ
Göñlüm ey şūh-ı sitemkār[a] çaķmak deġil a
3. Nigeh-i ġamzede-i hūn-ı cefā-rīziñ ile
Niteķ[im] cānımı yakmak baña bakmak deġil a
4. Sūz ile dergeh-i luţfuñda fiġān u zārım
‘Arz-ı hālim saña hāşā başa kaķmak deġil a

5. Ruḳabā manzarası oldu mücellā rūyuñ
A gözüm ḳan saçalım sâdece yanmak değil a
6. Ba‘de-zā ben seni sevmem dedi ise zālīm
Dil-i şūrīdeleriñ lāfı muḥaḳḳaḳ değil a
7. Ey Niyāzī sūḥan-endāzsıñ ammā sözde
Şi‘r-i Vāsıf gibi maẓmūnları yapmak değil a

94

DİĞER

mefā ‘lūn mefā ‘lūn mefā ‘lūn mefā ‘lūn

1. Muṭarrā ṭurre-i ṭarrārveş-i dil şimdi pūr-çīne
Bu nev derd nev-be-nev rahmet okutdu derd-i dīrīne
2. O ḥāl-i hindī Ḥindī vü leb-i la‘l-i Bedaḥşanı
Dolaşdırdı belā-yı Avrupa dil düşdü tā Çīne
3. Temāşā eyleyelden reng-i rūy-ı yāri reng-ā-reng
Ben ol gūyā ki İskender-nihādım göñlüm āyīne
4. Demiş ol nūktedānım terk-i ‘işret etdim ‘uşşāḳa
Meşeldir Ḥıttā-ı Rūmda bakılmaz nokṭa-ı şīne
5. Tükense çeşm-i seḥḥārı benimde şabr u sāmānım
Bırakmam sā’ilim bāb-ı Niyāzī rüz u şeb yine

95

ŞARKI

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. Gülme bīgāne güle bād-ı şabā gel gülme
 Atma yābāna kerem eyle 'atā gel gülme
2. Ağzı açdırmaz o gül gonce-i leb-bestelere
 Gül yüzüne güler iken güle yā gel gülme
3. Utanıp dürr dökülür şanma felekden nem alır
 Kızarıp kaldı hacāletle becā gel gülme
4. Tāze hatırlar görünür sünbülü altında çemen
 Ey nesīm-i seheri etme cefā gel gülme
5. Bağbān köşküne girmez mi Niyāzī bülbül
 Hāk-pāye ediyor 'arz-ı recā gel gülme

96

DİĞER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Ey gönül hīç rahm eden var mı seniñ efgānıña
 Denmedik sözler mi kaldı nīk [ü] bed hep şānıña
2. Dem-be-dem gülmekekdedir ta'n kulleri dil kühene
 Cān taḥammül eylemez bu şabr-ı küstaḥāneñe
3. Hālını bir āh ile Allāha ibrāz eylesiñ
 Luṭf-ı Yezdān erişir elbetde hāl 'uryānıña
4. Bir nefesde kāffe-i 'aşkıñı aldım gönlüme

Zālimā āh eyleyip terk eylerim her yanıña

5. Ey Niyāzī ṭālī ‘īndendir seniñ ‘ālemde āh
Denmedik sözler mi ıaldı nīk [ü] bed hep şānıña

97¹⁷¹

DİĞER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Dīde-i seyyāle vālih nāle-i hem-vāreme
Ey ṭabībim raḥm kıl zaḥm-ı dil-i āvāreme
Yok mu bir dārū-yı cān-baḥşıñ o gülmez yāreme
Yār tāze yāre açdı sīne-i şad-yāreme
2. Evc-i istiğnāda devr eyler iken ol mehveşān
Āsumān-ı lehcede gösterdi ḥuṭūṭ keh-keşān
Verdi tār-ı zūlfü āh kara ḥaberlerden nişān
Ġayrı el çek ey felek vāḳıf değılsin çāreme
3. İktibās-ı mihr edip ol tāb-ı rūy-ı nūrdan
‘Aynı ‘aynımda göründü cebhe-i billūrdan
İncizāb-ı cezbesi cezb etdi dūrā-dūrdan
Kalmadı tedbīr-i ḥikmet gerdiş-i seyyāreme
4. Dil değıldir sāde şevk-engīz o māha müşterī
Hāle-i mirrīḥ-i çeşmim maḥv eder biñ aḥteri
İşte bende bī-Niyāz oldum anıñ cevländerī
Ağlasınlar şābit u seyyāre baḥt-ı kırama

¹⁷¹ Manzume gazel bölümünde yer almasına karşın nazım şekli murabba’ dır.

98

NAZİRE-İ NÜZHET

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Lisān-ı 'aşka mahrem gül-femi buldum mizācımca
Arandım mū-be-mū zūlf-i hāmı buldum mizācımca
2. O Leylī şüretiñ Mecnūn gibi leyl-i firākında
Enīs çeşm-i ümīd-i şebnemi buldum mizācımca
3. Dü dīde cām u mey-i hūn-ciger sīne kemānımdır
Gel ey dil neş'e-yāb ol hem-demi buldum mizācımca
4. Kūmeyt-i ṭab' ile etdim tekāpū deşt-i 'irfānda
O nüzhetgehde ki geh hāremi buldum mizācımca
5. Edip bād-ı muḥālīf bādbān-ı ṭālī'im berbād
Ne maḥv u ne murād-ı kılzumu buldum mizācımca
6. Niyāzī semt-i lā-ḳaydīda bir aşḫab-ı Nüzhetden
Lisān-ı 'aşka mahrem gül-femi buldum mizācımca

99

DİĞER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Şanki bir gül-destedir ruḥsār ruḥsār üstüne
Bāğ-ı ḥüsnünde hezār ezhār ezhār üstüne
2. Gül-'izār olmuş güşāde zūlf-i sūnbül bū verir
Eylesin murğ-ı seḫer-ḥīz zār biñ zār üstüne

3. Zülf-i hattı hatt daği ruhsârsârı kaplamış
Mülk-i hüsne haml eder küffâr küffâr üstüne

4. Kişver-i dilden sivâyı sür çıkar kâfîdir ‘aşk
Var mı bir iklîmde hünkâr hünkâr üstüne

5. Bu dem-i hestîde ol bezm-i elestde âşikâr
Cân u dilden eylerim ikrâr ikrâr üstüne

6. Bir tecellîdir Niyâzî eylediñ eş‘âr-ı yâr
Çok mudur yazsa kalem eş‘âr eş‘âr üstüne

100

DİĞER

mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün

1. Yüzünde hâl u haddime reng-[i] al başka ben başka
Lebinde pertev-i ‘aynü’l-le’âli başka ben başka

2. Desem her nokta-ı hüsnünde bir nükte muhallîdir
‘İzârı üzre zülfüñ i ‘tidâli başka ben başka

3. İşitdim ki bizim için mülk-i hüsne tâze hatt gelmiş
Gel ey dil verelim sen ‘arz-ı hâli başka ben başka

4. Denilse rüyunuñ her cüz’-i ferdi muntazam ammâ
Huṭṭ-ı feylesofuñ i ‘tizâli başka ben başka

5. Çıkıp ol mülk-i fes başdan düşürmüş çîn-i teşvîşe
Demiş ki Avrupanıñ ihtilâli başka ben başka

6. Kimi rūḥ-ı muşavver dedi ḥaqqıñda kimi peyker
Bu bâbda herkesiñ baḡs-ı cidâli başka ben başka
7. Cemâliñ başlıca bir fenn-i aḥsen resm ü hey'etde
Mühendis zann eder şekl-i hilâli başka ben başka
8. Ne mümkündür Niyâzî Râşid ile hem-‘inân olmak
Bu meydânda o zât-ı kadr-ı ‘âlî başka ben başka
9. Ḥarûn-ı esb-i ṭab‘ ile çıķılmaz deşt-i maẓmûna
O at oynatmış işte lâ‘übâli başka ben başka

101

MURÂDÎ

mef‘ûlû mef‘ûlû mef‘ûlû mef‘ûlû fe‘ûlûn

1. Yakma beni bu âteş-i sūzânına böyle
Düşmez seniñ ol cevır ü cefâ şânına böyle
2. Sen raḥm edici dilber-i ra‘nâsın a şâhım
Bu işleri ben vermedim ‘irfânına böyle
3. Feryâd u fiğânım benim ol ‘arşa erişdi
‘Âşık olalı ol gül-i ḥandânına böyle
4. Sen bir şeh-i yek-tâ-yı cihânsiñ güzelim ki
Ben düşmedeyim pûse-i dāmânına böyle
5. Nâ-çâr olup ‘aşk ile bî-çâre Murâdî
Yazmağda seniñ vaşfıñı dīvânına böyle

102

NAZİRE BE-ĞAZEL-İ MURÂDÎ

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

1. Düşdüm reh-i nâ-refte-i hicrânına böyle
Bülbül-i tek ol nâle-i efgânına böyle
2. Ya 'kûb gözümler kan dökerek beyt-i hazende
Hasret-zededir Yûsuf-ı Ken'ânına böyle
3. Mecnûn diliñ saçları leylâsı ucundan
Biñ silsile bend eyledi gerdânına böyle
4. Kan dökmek ise 'id-i vişâlinde Murâdî
Etmezler ezâ zebhâ-i kurbânına böyle
5. Şad-derd-i derûn tab'-ı rek'k ile Niyâzî
Kâdir dilimiz biñ gazel ityânına böyle

103

MUṬARRAF ĞAZEL 'ÂLİM EFENDÎ¹⁷²*mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün*

1. Bir bendeñi ey bâr-ı Hudâ pâye düşürme
Luṭf et reh-i nâ-refte-i dünyâyâ düşürme
Zâtıñ yetişir ğayr bir ednâyâ düşürme
Muhtâc kılıp dergeh-i Dârâyâ düşürme
2. Bî-dâd olanıñ dâdı mı olur fuḳarâyâ
Etdirme tekâpû bize ol ḳalb-i ḳırâba

¹⁷² Manzume gazel bölümünde yer almasına karşın nazım şekli terbi' dir.

Sensiñ verici ni‘meti her şāh u gedāya
Min ‘abdi meded mīr ile paşaya düşürme

3. Māre şarılır gerçi düşen şuya meseldir
Bir kaçre şuyu kāse ile zehre bedeldir
Sāhilde döner revnağ-ı ıķşā-yı emeldir
Üftāde edip bendeñi deryāya düşürme

4. Dil meş‘ale-i nūr-ı müsemmā ile yaqsın
Ol ğā‘ile-i zıll-ı hayālātdan uşansın
Varsın o maķāmāt-ı şühūda oyalansın
Tā dağdağa-ı varṭa-ı esmāya düşürme

5. Yā Rab meded et ‘āleme ezhār-ı kerem kıl
Müstağrak-ı deryā-yı füyūzāt-ı ni‘am kıl
Kaçre ise de luṭf eyle mānende-i yemm kıl
Bilmez nerede kısmetin iḥfāya düşürme

ḤARFÜ’L-YĀ’

104

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Kūy-ı vaşlñ mu‘tekif sübhā-şümār-ı ‘ābidi
Oldu dil mihrāb-ı ḥüsn-i meh-cebīniñ ḥāmidi

2. Kaddiniñ reşk-āveri tūbā fe tūbā¹⁷³ kāmēti
Pūte-i kudretde maşnū‘ sāğ-ı sīmīn sā‘idi

3. Öyle bir sihr-āferīn efkār-şikendir gözleri
Yek nazarda simsiyāh eyler hezārān zāhidi

¹⁷³ Fe tūbā: müjdeler olsun

4. İhtirāk-ı müşterī eyler o gīsū-yı zühāl
Hāle-i müjgānınıñ müjgān-ı mirrīḥ ḥāsidi
5. Hātır-ı ‘uṣṣākı tağyīr eylediñ ey kil-k-i ter
Sen mi yazdıñ şāḥfe-i yāre ḥuṭūṭ-ı zā’idi
6. Verdim ikrār dönmezem bir lahza kūy-ı yārdan
Deyi sīret zāhidā terk eyle fikr-i fāsidi
7. ‘Ārife bir ṣāniye hoşdur viṣāl-i nīk-i ter
Ḥāmide besdir Niyāzī şāḥ-bāz-ı mācidi

105

DİĞER

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā ‘lün)

1. Sünbül-i zülfüñü gül rūyuña cānān dükeli
Bülbülān anda niyāz ile ṣenā-ḥān dükeli
2. Ser-fürü şerm be-mū kaldı benefşe yā hū
Gīsū-yı būy-ı semen-sā ile cānān bükeli
3. Müjde eyler müje-i çeşm-i sirişk-i serşār
Sīneme nīze-i müjgān ile eyvāḥ çökeli
4. Şīr-i şīrāzene şīrāze dayanmaz şanma
Sen ol āfet-nigehiñ¹⁷⁴ bend-i belāsiñ sökeli
5. Dolma bāğçe içine ey meniş-i zāğ-ı siyeh
Bülbülān anda Niyāz ile ṣenā-ḥān dükeli

¹⁷⁴ Nigehiñ: nigehsiñ

106

DİGER

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Harām etdi gözümde kalmadı ārām uyķusu
‘ Aceb sihr-i helāldir ‘ ayn ile ol çeşm-i cādūsu

2. Şorulsa leblerinden ‘ arızıñ hāli şeker-rīzi
Temiz olmaz mı āyā çāşnī-yi ālū-yı bālūsu

3. Değişmez ehl-i sevdā dānesin her şām u sevdāna
Değer Allāh için Keşmīr Hindī hāli hindūsu

4. Çıkınca mülk-i fesden Avrupa hey[e]cān¹⁷⁵ cān oldum
Hilāl-i ihtilāle verdi ‘ aklım bend-i gīsūsu

5. Eyā bād-ı şabā her şubḥ-dem cānānı yād eyle
Getir cāna peyām-ı turre-i müşgīn-i hoş-būsu

6. Derūn[u] yandırır ehl-i Niyāzıñ nāz-ı meh-rūsu
Göñül dil-bestedir besdir ne lāzım ğayrı şu busu

107

DİGER

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. Ey perī şanma ki çarpıldı da sākān kanadı
Kanadı kanlı kara çeşmiñ ile kan kanadı

2. Çok güzeller o güzel gözleri gözleri güzel

¹⁷⁵ Heyecan sözcüğü vezne uydurulmak için -e sesi düşürülerek okunmuştur.

Gözedi göz göz olup çeşm-i ğazālān kanadı

3. Sünbül-i kehgili gül-ruhları güldürdükçe
Oldu işkeste hümā-yı şeh-i sāmān kanadı

4. O füsün fitne-i ğīsūları tūĝlar dīger
Şāh-ı zülfünde nice murĝ-ı hirāsān kanadı

5. Yāre yār olmaya yāre yaralı yār olmaz
Yardı yār yāreli bī-çāre fütādān kanadı

6. Derken ol şūh-ı perī cān kanatmam kanamam
Bāz-vān-ı nıgehi kırdı hezārān kanadı

7. Nazmını hālet-i i‘cāze getirmiş Fā’ik
Nükte-i mu‘cizine ‘ayn-ı ğazel-h‘ān kanadı

8. Böyle mażmūnu ‘aceb kim uçurur ‘anķāveş
Kırılır tab‘-ı Niyāzī gibi biñ cān kanadı

108

DİGER

mefā’lün mefā’lün mefā’lün mefā’lün

1. Yakıp gencīne-i sīnemde ‘aşķ-ı nār-ı sūzānı
Anıñ üstüne zālīm dökdü eşķ-i çeşm-i giryānı

2. Mey-i leb-rīz-i nūş etmesem itfā’-ı nār olmaz
Kınar mı teşnegān mı’rātda görse āb-ı hayvānı

3. Rehide ‘āşıkı ta‘n ile men‘ etmek dıger sūfī

Nazar kıl şüphesiz hîç görmedim zann etme şeytânı

4. Harâmî çeşm-i hûn-h'ârî ederdî var mı yağmā¹⁷⁶

Harāmîveş ihâta eylemiş haṭṭ rûy-ı cānânı

5. 'Aceb hûsn-i leṭāfet var ise cem' eyleyip anı

Bulup hālî mekân tutmuş hemân çāh-ı zenaḥdānı

6. Erişmezsem Niyāzî 'ālem içre sūy-ı maḫşūda

Çeker çāk eyleyem ta'ciz edem dergāh-ı Raḥmānı

109

DİĞER

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Rehiñde ey begim dāğ-ı derūnu çekdiğim kaldı

Vişāl ümmîd edip hicr-i füzūnu çekdiğim kaldı

2. Düşüp hûn-h'âr-ı çeşmiñ rûyuna ey ğamzesi cādū

Dem-â-dem āh ile hûn-ı 'uyūnu çekdiğim kaldı

3. Yoluñda bezl edip naḫd-ı ḫayâtı cānımı zālîm

Tehî dest olarak zār-ı zebūnu çekdiğim kaldı

4. Düşüp her rûz [u] şeb sevdā-yı vaşl-ı cān sürûruna

Hırāş-ı cān ile reybü'l-menūnu çekdiğim kaldı

5. Niyāzî biñ niyāz ile düşüp pā-būs-ı dildāre

Hemân bî-hûde fikr ile cünūnu çekdiğim kaldı

¹⁷⁶ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

110

DİGER

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Bi-ḥamdilillāh bu gün cism-i derūna özge cān geldi
Gülistān-ı tarāfından 'aceb serv-i revān geldi
2. Çeker dem dem-be-dem çok intizārı reh-güzārında
Hemān taht-ı dile teşrīf edip ḥüsn içre cān geldi
3. Kalıp Ya 'küb-ı dil ol külb-i aḥzān-ı ḥasretde
Terakḳub eyler iken Yūsufāsā ol cenān geldi
4. Hemān üftādesin biñ nāz ile yar neş'evār etdi
Ḥayāt-baḥş eyleyip ol tūt-i sükker-zebān geldi
5. Serāy-ı kalb-i tezyīn ile tavşīfī güzel birle
Niyāzī çünkü iklīm-i dile şāhib-ķırān geldi

111

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Destgiri ehl-i ḥācet Ḥācı Bektāşī Velī
Melce' -i şāh-ı 'ināyet Ḥācı Bektāşī Velī
2. Tutsa mānend kendiyi zerre düşer şems-i cihān
Nūr-ı āşārına nisbet Ḥācı Bektāşī Velī
3. Ḥaḳḳ müheyyā eyleyip dār-ı cinānda meskeniñ
Etdi Rıdvān ile ḥalvet Ḥācı Bektāşī Velī

4. İn se'eltüm eyyühe'l ihvân metey zâtühü¹⁷⁷
Vâriş-i nûr-ı nübüvvet Hâcî Bektâşî Velî

5. Dâmen-i feyzîñ kımaz elden Niyâzî dâ'imâ
İlticâ eyler şefâ'at Hâcî Bektâşî Velî

112

DİĞER

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Dest-i lûtfu ile dil-âzâr-ı ma'mûr eyledi
Kendine biñ nâz ile âşüfte mecbûr eyledi
2. Ğonce-i ruhsârı içdi bağbân-ı vuşlatı
'Andelîb-i dil-figendin şâd u mesrûr eyledi
3. 'Âşık-ı dem-besteniñ bezm-i hârâm u nâzda
Cür'a-i vaşlın dehanzârına maķtûr eyledi
4. Zülf-i sevdâsı cigerde lâleveş bir dâğ idi
Şimdi cân ber-dâr edip mânend-i Manşûr eyledi
5. Dûdmân-ı âhımız eflâke oldu ser-keşîd
Añladıp 'aşk cismimiz emşâl-i vapur eyledi
6. Bir tecellîdir Niyâzî yâre ezhâr etdi Hâķķ
Kim bu gün güyâ o cân teşrîfini Tûr eyledi

¹⁷⁷ Kendisi ey kardeşler diye (insanlara) seslendiğinde

113¹⁷⁸

DİGER

1. Ey şabā görürseñ ol nāzenīnim
Hemān ḥasretiñle der-be-der derdi
Şorarsa Ferhād-ı dilden Şīrīnim
Tīşe-i ‘aşkıñla raḥne ser derdi
2. Bekler reh-güzārīñ eyvāh ederek
Hemīşe ezkārı Allāh diyerek
Boynun büküp gezer āh vāh ederek
Gūşe-i gurbetde mükedder derdi
3. Gel söyle evşāf-ı dildār elbet¹⁷⁹
Tūbādır kāmēti cemāl-i cennet
Şūphesiz kaşları mihrāb-ı vaḥdet
Cebhe-i ‘ulyāsı bir minber derdi
4. Bāğ-ı vişāliñe eyler pervāzı
Erişir tā sāk-ı ‘arşa āvāzı
Āteş-i hicriñle aḥḳar Niyāzī
Yoluñda cān vermek muḳadder derdi

114

DİGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Nā-gehānī gördüğüm anda perī rū-peykeri
Yandı āteşlerde cism u cānım oldu serserī

¹⁷⁸ Manzume 6+5=11’li hece ölçüsü ile yazılmış olup nazım şekli koşmadır.¹⁷⁹ Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

2. Şem‘-i ḥüsn-i yāre pervāne-şifat verdim seri
Ser-te-ser dil-ḥānesi buldu anıñla incilā
3. Baña bu sūz u ʔarab tā kısmet-i rūz-ı belā
Şu‘le-i āhım görüpde şanma şimdi mübtelā
4. Şevkveş bu āteşe yanmaḳdayım çokdan beri
Hañcer-i ebrū emānım kesdi āh ey bī-emān
5. Girmedi zerre Niyāzım kūşeñe ey nev-civān
Raḥm ile yansın yakılsın çeşm-i inşāf-ı cihān
6. Hāl-i sūz u dāḡ-ı hicrānım görüp şimden geri
Aḡla derd u fırḳat ile ey dü-çeşmim demleri
7. Çaḡla ḥūn-ı eşkbārı seyle ver ‘ālemleri
Baḡla kendi sīne-i bī-çārıña merhemleri

1

SER-GÜZEŞT-İ DER-RAMAŻĀN

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā ‘lün)

1. Ḥamd [o]la ki şerāfet ile geldi ramażān
Müjde ey ehl-i ‘uşāt bā‘iş-i ‘afv u gufrān
2. Zevḳ-i rūḥānī u cismāni bize ḳalmışdır
Nā-becā ʔavrı ferāmūş edelim ez-dil u cān
3. Ne şerāfet ne luṭfdur bu ki min indallāh¹⁸⁰
Baḡlanıp silsile bend oldu le’im-i şeyṭān

¹⁸⁰ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

4. Diyerek şükr ederek külbe-i ahzânında
Hakk için feth u kırâ' at eder iken Kur'ân
5. Resm-i tebrîk hele [ki] 'aşkıımı tahrîk için
Dağk-ı bâb eyledi geldi içeri bir ihvân
6. Öyle ihvân ki leṭâfetde hemân rûh-ı revân
Zâtı reşk-âver-i sāmî-i semiyî-i 'irfân
7. Nice maẓmûnlar ile 'arz-ı muvâlât etdi
Doğrusu cân u gönül oldu ser-â-pâ handân
8. Dedi 'afv eyle baba ben saña iftâra kadar
Nâ-şinîde edelim zâtına bir kışsa beyân
9. Nâ-gehân vaqt-ı şitâ 'ayn-ı bahârdan görünür
Bâyezidde ne çiçekler ile dolmuş meydân
10. Cânlı güller gülüyor bülbülünü güldürüyor
Hele sünbül gibi gîsûlara herkes nigerân
11. Şarı ferâce şarınmış ser-u-pâ zerrînler
Şararır [yer] şerm ile gördükçe 'izâr-ı hûbân
12. 'Ayn-ı cennet gibi mescidle cevâmi' dolmuş
Karışıp birbirine hûrîler ile gilmân
13. Bâyezid câmi'ini mevki'-i hûbân diyerek
Çâr-ı etrâfını bî-çâre dil etdi seyrân
14. Tîr-i müjgânları görmeğe kemândan çıkmış
Bî-muhâbâ hedef-i sîne-i 'uşşâka revân

15. Yek-be-yek mu‘tekif-i hâfız-ı hâl-i Habeşî
Muşhaf-ı hüsn ü cemâlinde okur er-Rahmân
16. Şavm hâl ile amân bir perî ruhsâr gördüm
Ğabğabı çifte lebi çifteli öksüz doyuran
17. Bir iki sâniye maşşûrede sâ‘at önüne
Oturup rakşî derûn ile gönül pür-heyecân
18. Hele ma‘bed diyemem belki riyâz-ı cennet
Şâ‘imîne verilen baş-ı ‘amîm-i Sübhân
19. Görerek gâh u gehî her nigehi fetâtı
Bilmeyip ‘âlemi ‘âlem baña derken hayrân
20. Nâ-gehân fitne revîş tatlı gülmüş bir âfet
Doğdu karşımıza mânende-i mâh-ı tâbân
21. Allâh Allâh göricek kıaşî hilâlini anıñ
Rûzedârâna dedim işte hilâl-i ramazân
22. Lîk bir ahter-i bedter ki görüp nezdinde
Dedim eyvâh ‘acebâ geldi mi hengâm-ı kırân
23. Kadd-[i] dü-tâ ol bûdalâ heykel-i u‘cûbe ile
Çıkıldılar havlu güzergâhına âyân beyân
24. Bende bî-çâre harîf gibi yerimden kalkdım
Uğradım taşraya dîvâne gibi bî-iz‘ân
25. Sergide o mehi gördükde serildim kaldım
Acıdı hem harîfe hem baña cümle insân

26. Yāver oldu beni kaldırdı elimden tutdu
Var imiş anda müheyyā hele cāndan iḥvān
27. Dedim Allāhı severseñ nereli bu meh-i nāz
Dedi bu ğonce-i nev-reste-i Bulġaristān
28. El-amān kimlere mensūb dedi Şemsi Paşalı
Bu sebebden aña ḥurşīd denilmiş çesbān
29. Ben su'al üzre iken bir de ne görsem yā hū
Kara baḥtım gibi hep simsiyāh oldu cihān
30. Hareket eylemiş evcine meger ol ḥurşīd
O nuḥūsetli ḥarīf yanına olmuş yārān
31. Bırakıp sergide ser-māye-i 'aqlım 'acele
Bende bende gibi ardınca olup rāha revān
32. Yolda gördüm ki müdām ḳol ḳola olmuş kāfir
Gūyiyā deyr-i kenīsāye giderler el'an
33. Durdular āh göricek Vezneciler ḥamāmın
Oldular bir peçe dellāk ile ḥayli kūbān
34. Taḳviyyet verdiler anda Kemeraltı yoluna
Gūyiyā bende efendīsi efendī oġlan
35. Der-'aḳab peçe-i dellāke şıkışdım şordum
Bu diremsiz perī kimdir baña gül ile 'ayān
36. Bir çekirdek iki dirhem dedi biz vezn etdik
Şemsi Paşa gülüdür ğonce-i nev-reste fidān

37. Bildim ol dem ki harîf Hazret-i Şemşi Paşa
Dîn u dünyâsı yazık işte bu Bulğar-ı zamân

38. Ba‘deẓā her kūşede şordum arandım hālîn
Saña icmāl edelim bir iki bâbın ityân

39. Dedim Allâhı severseñ tîr-i ıtnâb-ı maķâl
Hele iftâr edelim gel yetişir ğayrı amân

40. Aşlahallâh du‘â eyle ki Hakk kurtarsın
‘İllet-i mûhlikedir çâresi ğayetde girân

41. Âmin âmin bu du‘â ile anı terk etse
Ey baba bârî nolur bizlere kılsa oĝlan

42. Böyle biñ türlü letâ’if hele ba‘de’l-iftâr
Revnaķ-ı meclis ile hâmemiz oldu cünbân

43. Bunu tesvîdde olup el ile sâ’at üçde
Semt-i şeh-zâdeye dil eyledi erhâ-yı ‘inân

44. Aranır iken odur güller arasında hûbân
Bizde var gel buyuruñ der çağırıp çây-ı cûşân

45. Şıkışıp bir gûşede hayli temâşâ etdik
Birbirine neler etmiş orada maħbûbân

46. Hâme ser-keşlik edip şahın-ı sühanda ol ân
Üç ğazel oldu şehâ anda ne hoşdur dîvân

47. Sâ’at altı yediği buldu bu zevķ üstünde
Dedim artık gidelim ey meniş-i gevherĝân

48. O sühanverle edip resm-i vedā'ı icrā

Hamd ola semtime geldim ki be-'avn-ı Sübhān

49. Bu tuhaf fıkra tuhafcılar içinde bu kadar

Bu sebebdan anı dil eyledi yā hū i'lān

İBTİDÂ-YI TEVÂRİH

1

TÂRİH-İ VELÂDET -İ 'ABDÜ'L-MECİD

İBN-İ 'ABDÜ'L-'AZİZ HÂN

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Şehr-i yār ma' delet-i kişver-güşā-yı āferīd

Ya'ni Hân 'Abdü'l-'aziz hākān-ı yek-tā-yı (ferīd)

2. Zāt-ı pāki ğıbta-fermā-yı ciḥān her ins ü cān

Reşk eder zīb-şıfâtında şıfât-ı heft-dīd

3. Mesned-ārā-yı ḫilāfetdir vücūd-ı cūd-ı Hakk

Taḥtıdır hem-sāye-i 'arş-ı 'alā keyf-i medīd

4. Ser-te-ser münkād-ı fermānı zemīn elṭāf-bīn

Mā-ḥaşal 'adl-āferīn bir şeh-süvār-ı nā-şinīd

5. Kuvvet-i 'irfān-ı (fehmī) ḫayret-efzā-yı 'uḫūl

Pīşekār-ı bahş-ı fikrinde Felātūn dāne-çīd

6. Pāygāh-ı saṭvetinde sa'y eder rūḫ (el-emīn)

Şīme-i ṭavr-ı (cemīl) inde felek cāme-derīd

7. Cümle-i girdârıdır ‘ayn-ı (rızâ-yı) Kirdgār
(Murtażâ) -yı (şevket) u iclâli zâtında (sa‘îd)
8. Hibredir tab‘-ı (ḥalīm)-i devletinde ‘aql-ı küll
Re’y-i (muhtâr)ında dil-beste o Hārūn Reşîd¹⁸¹
9. Baḥr u berr dest-i ‘atâsında kef-i mizâmıdır
Çarḥ-ı zerrîn-kāse māl-â-māl ‘adlîdir berîd
10. Fıtratında luṭf u şefkât merḥamet bir rütbe kim
Nezd-i aḥseninde tev’emdir hemân sürḥ u sefîd
11. Luṭf-ı muḥikḳden Hudâ etdi ḥazâyâ bî-bahâ
Kıldı bir ferzend-i şevket ercümend luṭf-ı cedîd
12. Âsumân pāye şeh-i ḥāver-güşâ-yı a‘zamî
Doğdu bir şeh-zāde şulb-ı tal‘atında hem-çü şîd
13. Öyle bir dürr-dāne-i yek-tâ-yı ḥāşşe’l-ḥāşşdır
Derc-i tevfiḳ-i Hudādan ni‘met-i Rabbü’l-mecîd
14. Bu sipîhr-i encümün gehvāre zehre dānesi
Olsa pervîn taşsa başında değildir pek ba‘îd
15. ‘Arz ederdim dergeh-i şeh-zāde-i şân-dādeye
Olmasaydı köhne-i kār-i kadīm çarḥ-ı ‘anîd
16. Deh ‘uḳûlda uhde-i vaşfında yokdur iktidār
Bîhüde deşt-i süḥanda her ki pūyân-ı devîd
17. Zîrve-i ed‘iyede raḥş-i rikāb etsin kalem

¹⁸¹ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

Oldur erbāb-ı niyāza cadde-i rāh-ı sedīd

18. Zāt-ı baht için Hudāya bu Niyāzī kıl revā
Dergeh-i luṭfuṇda etme mültecā-yı nā-ümīd

19. Pertev-i (‘izz) u (celāle’ d-dīni) olsun pür-cilā
Taht-ı iclālinde ‘ömr ü şevketi ola mezīd

20. Zādegān ile şeh-i devrān u fermān-berānımız
Taht-ı ‘adlinde sa‘īd olsun şey’i her rūzu ‘īd

21. Düşmānı tūr-i ḳahhāra hedef olsun telef¹⁸²
Dürre-i maḳşad be-kef fīrūz lef-i tevḳīḳ resīd

22. Çār edā tārīḥ mā-āyā ki ne-būd şehir vā
Fī’l-tālī ‘ Rabbenā keyfe yurīdu enbetet el-merīd¹⁸³

23. Tāḳ-ı tehniyyetde her bir ḳudsiyān ferrūḥ-zebān
Ünsiyān birbirine bu beyt ile güft ü şinīd

24. Tālī’iñ āh dīde-i gülşān-ı dehre verdi fer
Tāl’atıñ ‘izz u celāl-i devlete ‘Abdü’l-Mecīd

Mu‘cem Beyt	Mühmel Beyt	Mıṣra‘-ı Evvel Tāmm	Mıṣra‘ı Sānī Tāmm
1285	1285	1285	1285

2

TĀRĪḤ-İ SEYĀHAT-I HÜMĀYŪN BE-CĀNĪB-İ AVRUPA

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

¹⁸² Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

¹⁸³ Rabbimiz çok inatçı talihin ortaya çıkmasını nasıl isterse

1. Şāh-ı devrān eyledi teşrīfe meyl u raġbeti
Çeşm-i ‘ālem göz açıp görsün celāl-i şevketi
2. Zāt-ı pāki bir muraşşa‘-efser-i ‘Oşmāniyān
Sergi-i Paris sezā bulsa ser-ā-pā kıymeti
3. Fıtrat-ı ser-māye-i ‘izz ü ‘azīz-i ma‘delet
Cem‘-i ezdād etmede luţf-ı ‘amīm-i şevkati
4. Öyle bir Dārā haşem dādāverān-ı muhteşem
Kıt‘a-i Paris kudūm ile kazandı devleti
5. Mevkibinde çarh-ı vapur çarha fahr etse becā
Çün alır kânūn-ı satvetden dem-ā-dem kuvveti
6. Hāme-beste dil-şikeste terk-i ıtnāb eylerim
Lāl etdi tūṭi-i ṭab‘ım o şāhın hasreti
7. Dem-be-dem budur Niyāzī ilticā-yı bendegān
Ey kerīmā luţf-ı fermā mā-be-baḥşā vuşlatı
8. Bir de tārīḥ-i mücevher söyledim teşrīfine
Maḫdem-i ḫadr ile Paris buldu şān u şöhreti

1284

3

TEŞEKKÜR U MAḤMİDET RÜ‘ŪS U MA‘İŞET
HÜMAYŪN TĀRİḤ-İ MEŞĪḤAT

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā lün)

1. Ey şehen-şāh-ı felek mertebe fermān fermā
Mihr-i gerdūn ni‘am-ı māh mürebbiye’l-fużalā
2. Bārekallāh tebār-ı şeref-i ‘Oşmāniyān
Zātıdır kārgeh-i āleme ihsān-i Hudā
3. Şeh-süvār-ı reh-i meydān-ı şecā‘at elbet
Feyz alır rahş-ı rikābında hemān berķ-i semā
4. Öyle bir pādişeh-i hān-ı ‘azīz-i hākān
Nām-ı ser-nāme-i i‘zāza e‘azzü’l-esmā
5. Etdi hāşşiyeti āfāķa ser-ā-ser te‘şīr
‘İzz ü iclāl ile doldurdu cihānı ser u pā
6. Hāmī-i şer‘-i mübīn cāmī‘-i erbāb-ı yakīn
Oldu ‘aşrında bihīn ri‘fat u ķadr-ı ‘ulemā
7. Eyledi h‘āce-i şehvārını şeyhü’l-İslām
Parladı ez-ser-i nev-şafha-ı şadr-ı fetvā
8. Oķu tārīķ-i meşīķat ki tamām çıķdı sezā
Enbetet Allāhü mine’l-ilmi nebāten ḥasanen^{184 185}
9. Öyle bir fāzıl-ı yek-tā ki hemān bī-hem-tā
Haydar-ı seyf-i ķazā şaff-der-i şahn-ı da‘vā
10. Eyledi ḥavza-ı aḥkāmi ser-ā-ser ‘ālī
Nazar-ı diķķat-i şāhānesi iksīr-i rūbā

¹⁸⁴ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

¹⁸⁵ Sözcük anlamı: Allah ilmi ile onu güzelce yetiştirdi. Âl-i İmran Suresi 37. ayet: “Rabbi onu kabul edip güzel bir şekilde yetiştirdi.” Ayetin özgün şekli: “rabbuhā bi kabūlin hasenin ve enbetehā nebāten hasenen...” (Kurân-ı Kerîm, 3/17)

11. Çeşm-i eltafla yem[m]-i luṭfuna etdikçe nazār
Reng alır ğayret ile lehce-i çarḥ-ı mīnā
12. Bermekī merdūmūñü görse bir ednā kılunu
Kul olurlardı hemān yek-sere pīr u bernā
13. Ser-te-ser cūşış-i seyl-ābe-i ebr-i keremi
‘Arşa-ı ‘ālemini etdi nev-ā-nev irvā
14. Kuvvet-i dāniş-i fehmi ki muḥīt-i ‘ālem
Gördü āşārını ‘ilmiyyede ednā a‘lā
15. Ref‘ edip pāyınā ḳadr-ı ‘ulūm u şer‘ī
Hele iḥsān-ı ma‘īşet ne ḥazāyā ne ‘atā
16. Ba‘dezā ḥātimi destine ṭaḳar mı gerdūn
Var iken cevher-i zātı gibi bir faşş-ı saḥā
17. Ān-be-ān ‘āleme etmede iken luṭf-vezān
Kangı dildir ki eder ‘uhde-i şükrün ifā
18. Ḥadd-i imkānda mı sāḥil-res-i şükrāniyyet
Baḥr-ı cūd u keremi ḳaṭresi iken deryā
19. Sen hemān ey dil-i bī-çāre Niyāzī gözle
Dil olup her ser-i mū eyleye her ān du‘ā
20. Ṭavr-ı ıtnābı berrāk¹⁸⁶ ey ḳalem-i işkeste
Nezd-i destūrda taḥsīn buyursun büleḡā
21. Her dīle vācibe-i üss-i sitāyiş el-Ḥaḳḳ

¹⁸⁶ Berrāk kelimesi vezne uydurulmak için berāk olarak okunmuştur.

Farz-ı ‘ayn bildiğimiz hayr-ı du‘adır zîrâ

22. Ey Hudâvend-i cihân-bağş-ı ‘aţâhâ-yı nihân
Kirdgārâ kerem-efzâ-yı dü-gîtî-ârâ

23. Sen o bî-çûn aḥad-ferd ü şamedsiñ bi’z-zât
Rabbenâ bende seniñ sende seniñdir maḥzâ

24. Tâ ki devr eyleye elde kütüb-i İslâmî
Okunup ḥükm oluna şer‘-i şerîf-i ğarrâ

25. Ān verdikçe bu kâşâne-i dehre Qur’ân
Şân versin ṭabakât-ı ümeme ser-tâ-pâ

26. Eyleyip nāmını mecmû‘a-i ser-saṭr-ı cihân
Tār[u]mâr eyleye tûmâr-ı ‘adûyî kât‘â

27. Nisbeti tâmm olarak cümle-i efkârında
Vere her şafḥa-i âmâline taṭlî ma‘nâ

28. Her taşavvurda becâ müntic-i taşdîḳ olsun
Bu kıyâs üzre şeref-yâb ola şuğrâ kübrâ

29. Feyz-i Ḥaḳḳ kâr-ı heyûlâsına olsun şûret
Cevher-i zâtı ola mâye-i şâd-ı fuḳarâ

30. Ḥânedân-ı şeref ü devleti ile maḥfûz
Olalar ḥıfz-ı ilâhide be-câh-ı Tâhâ

4

EYÜB ŞABRİ EFENDİNİN TE'LİFİNE MUVAFFAK
OLDUĞU MAHMÜD[Ü'S]-SİYER NÂM KİTÂBINA
TAKRİZ OLARAK TÂRİH¹⁸⁷

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

1. Ey Şabri-i zîbinde edâ işbu kitâbın
Maḥmūd[ü's]-siyer denmeğe şâyân-ı ter oldu
2. Çünkü kıssaş-ı Aḥmed-i muḥtârı cemî'an
Cem' eyleyici bir eşer-i mu'teber oldu
3. İnşâ-yı belîğinde olan ḥüsn-i selâset
Ḥaḳḳâ ki neşât-âver-i ehl-i hüner oldu
4. Meşkûr olur elbetde mesâ'î-i cemîlîñ
Sen şanma anı 'ind-i nebîde heder oldu
5. Bir bir arayıp söyledi târîḥ-i Niyâzî
(Maḥmūdü's-siyer) 'âleme zîbâ eşer oldu

5

BERÂY-I TÂRİH ḤAFİD ŞADR-I 'ÂLİ FU'ÂD PAŞA
fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül

1. Zihî şadr-ı 'âlî vâlâ-nijâd
Aristo-yı ḥikmet Felâṭûn reşâd
2. Henüz gördü çeşm-i cihân böyle bir
Mufahḥam mükerrem mükemmel Fu'âd

¹⁸⁷ Tarihin ne olduğunu ifade eden bir husus eserde bulunamamıştır.

3. Becâdır ne söylense çün kân ‘izzet
Hünerver ne server o ‘ālî-nihād
4. Umûr-ı cihāna verip intizām
Huşûsen nizām-ı ‘asâkir ciyād
5. Demiş nām-ı cân-pâresin Mîr Nâzım
Bu tanzîm hem ilhām-ı Rab-i ‘ibād
6. Ne evlād-ı zâtı hemân ‘ayn-ı dād
Muşaffâ mücellâ mu‘allâ vedād
7. Anıñ şulb-i pâk güher mâyesinden¹⁸⁸
‘Aṭâ-yı Hudādır ki nev-zâde dād
8. Ferâh-pâş-ı kalb heme-bendegân
Cilâ-baḥş-i çeşm-i sefid u sevād
9. Gel kilik-i pâ-beste durma ḥazîn
Açıldı bize böyle rāh-ı sedād
10. Edip sırr fer ü tâb-ı dergāh-ı Hakk
Du ‘â-yı Niyâzî olsun ‘idād
11. Hudâyâ bi-ḥakḳın tecellî a‘zâm
Be-cāh-ı güzîn cümle-i âl u evlād¹⁸⁹
12. Bu nesl-i kibârı şıgâr u kibâr
Serîr-i sürûrunda kıl bir murād
13. Hoşâ mecd ü ikbālî durdukça dursun¹⁹⁰

¹⁸⁸ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

¹⁸⁹ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

Bu ne tāk-ı keyvān zemīn hāk u bād

14. Gel ey t̄ab‘-ı pūr-hūn āṣārīñ olsun
Mücevher bu bir beyt-i tārīḥ nev-zād

15. Gelip kıldı mihr-i cihānı fūrūḡ
Bu meh çehre[de] Mīr ‘AlīMurād

1280

6

KAABA TÜRKÇE GEVHERİ TARZINDA
TĀRĪḤ-İ MEŞĪḤAT MONLĀ BEG¹⁹¹

1. Bu ‘aşk dedikleri dil bucağında¹⁹²
O ‘aşkıñ düşkünü cümle-i eşyā
Tañrınıñ tā ezel bir kazāsıdır
Berāber katında şāh ile gedā
Kıgılcımlar saçan cān ocağında
Kim kime ‘āşıkdır bilinmez hālā
Uyanık kulların hoş rızāsıdır
Yaradaniñ bu da bir mū‘ammāsıdır¹⁹³

2. Dağlar arasında yüce inleyen
Nūra cemāl nāza celāl okudu
Gökkubbe içinde çıñ çıñlayan¹⁹⁴
Dedi ikisine birden ‘aşk odu
Añlar ne olduğun güzel diñleyen

¹⁹⁰ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

¹⁹¹ Bu manzume 6+5=11’li hece ölçüsü ile yazılmış olup yapmış olduğumuz tespitler sonucunda nazım şekli bulunamamıştır.

¹⁹² Dizede 6+6=12’li hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹⁹³ Dizede 6+6=12’li hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹⁹⁴ Dizede 6+4=10’li hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

Nūru sevindirdi nār-ı Nemrūdu
 Derdlileriñ hemān o şadāsıdır
 Nārınıñ tamular bir cefāsıdır

3. Bu bir derddir çekmek çekilmek muḥāl¹⁹⁵

Uruldum çarpıldım bir şāh-bāza
 Öyle bir ma‘nādır sökmek kıl ü kāl
 Gösterir kendini gāh çeker nāza
 Şabr u sāmānları yandırdı celāl
 El-amān dedikçe ol oyunbāza
 Cemāl ise cānlar rüşenāsıdır
 Der ki dehā işiñ ibtidāsıdır

4. Aldanıp anıñla verip el ele

Çün kemān kaşları bir çifte ḥançer
 Girişilmiş idi bu derse hele
 Āşıkıñ çifteli bağına şancar
 Apañsız düşürdü beni ceng ile
 İnledir her cānı bir tabur mancar
 Çekdiceğim şimdi cān çabasıdır
 Beñler iki taraf kolağasıdır

5. Nergisler göz açmış baygın gözüne

Amān mülk-i fes başından çıkarmış
 Beñzer dudakları şirīn sözüne
 Şimdi sevdāsını tā Çīne şarmış
 Gül gül olmuş gonce güler yüzüne
 Karışık Avrupa fırsat ararmış¹⁹⁶
 Eğlencesi her gün şeb şafāsıdır
 ‘Uşşākı öldüren āh burasıdır

¹⁹⁵ Dizede 6+4=12’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹⁹⁶ Dizede hece sayısı tam olmasına karşın 5+6=11’li durak yapısına sahiptir.

6. Serviler boyuna olup iki kat

Cünün şahrāsına kurup otağı
 Şahrā-yı Habeşde hep oldular māt
 Şenlendirem yakıp dilimde ocağı¹⁹⁷
 Gel gönül bu zevke külāhıñ at
 Issız çöller içre taş ile dağı
 Yoşmam zamāneniñ pek a' lāsıdır
 Dolandıran beni yār hevāsıdır

7. Aygın baygın gezer iken serserī

Añlamaz eyesin gel bu kelāmıñ
 Göründü añsızın bir perī¹⁹⁸
 Müjdeler bu 'aşr-ı feraḥ-encāmıñ
 Dedi 'aşıq yeter gezme dön geri
 Hep halk-ı cihānıñ cümle İslāmıñ
 Çileniñ bitmez māverāsıdır¹⁹⁹
 Hamd ola Monlā Beg muḳtedāsıdır

8. Vekīl-i peygamber şāh-ı ğazanfer

Ma' nā ile şūret tatlı be-ġāyet
 Şeyhü'l-İslām edip icrāsın ister
 Zātı ile millet eyler meḫaret
 Hakkā muḳtedirdir gösterdi eşer
 Başkasıdır elbet şān-ı āşālet
 Haydār-ı zamānıñ murtażāsıdır
 Babası bu kavmiñ bir paşasıdır

9. Nāmı gibi ḫālī muḫtārımızdır

Bağışlamış aña Hāzret-i Ma'būd
 Cān gibi vākıf-ı esrārımızdır

¹⁹⁷ Dizede 6+6=12'li hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹⁹⁸ Dizede 6+3=9'lu hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹⁹⁹ Dizede 5+5=10'lu hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

‘İrfân-ı tecellîsi zâtında mevcûd²⁰⁰

Tâ ezel böylece ikrârımızdır

Mükemmeldir şadr-ı maķâm-ı Maḥmûd

Milletiñ melce’-i fuķarâsıdır

Elinde şerî‘at ol livâsıdır

10. Taşdıķ eder Şiddiķ şadâķatini

Yardımcıdır aña feyz-i ilâhî

‘Adle Fârûķ Zü’n-nûr saḥâvetini

Gör yek-câzibe-i baḥt-ı âgâhı

Sever Esedullâh şecâ‘atini

Şer’i taḥkîm eder bî-iştibâhî

Doğrusu bu şer’iñ pek becâsıdır

Ṭâli‘iñ bu da iķtizâsıdır²⁰¹

11. Pek çokdur bilgisi fażlı âşikâr

Bir efsûn‘allâme gitsin Şirâzî

Dâmında ğazâlî tutulmuş şikâr

Eylemesin artık faḥrini râzı

Söyleyiñ Riştoya amân tell ķarâr

Görsünler zamânda bu şâh-bâzı²⁰²

Ḥikmet ḥikmetiñde Bû Sînâsıdır

Ne deñli fûnûnuñ âşinâsıdır

12. ‘Adliniñ pertevi her yeksârı²⁰³

Güller leṭâfetin i‘lân edemez

‘Ayn-ı şerî‘atdır ķul-ı muḥtârı

Bülbül ṭalâķatın ityân edemez

İctihâdı güzel verir ķarârı

²⁰⁰ Dizede 6+6=12’li hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

²⁰¹ Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

²⁰² Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

²⁰³ Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

Diller feşāhātın beyān edemez
 Vaktiniñ uf[u]ka fuḳahāsıdır
 Ma‘ārifiñ daḥi aḡniyāsıdır

13. Ey kân-ı ḥaḳīḳat rükn-ı salṭanat
 Duyunca nā-gehān bu ḥaberleri
 Ḥāmī-i şerī‘at yenbū‘-ı ḥikmet
 Az ḳaldı ki verem cān ile seri
 Bu şān u ḥayṣiyyet bu rütbe ḥürmet
 Alḳışlayıp hemān o müjde-beri
 ‘İrfānınıñ elbet müntehāsıdır
 Dedim ki cā‘ize ne evlāsıdır

14. Dedi ki sevincim iḥsāndır baña
 Şükr ile berāber yüz yere ḳoyup
 Du‘ālar etmekde elzemdir saña
 Tanıyıpda kendi kendimi bulup
 Ḥudā tevfiḳini yār etsin aña
 Özümü sözümü tertemīz şulayıp
 Bu ‘Oṣmānlılarıñ pīşvāsıdır²⁰⁴
 Dedim ki vāḳı‘ā pek sırasıdır

15. Bizlere kendisin aradan Tañrım
 Erkān ile ulu ḥünkārımızı
 Ey benim sevgili yaradan Tañrım
 O maḥmūdū’ş-şiyem serdārımızı
 Ḳaldır ḥicābıñı aradan Tañrım
 Şadr-ı şerī‘atde muḥtārımızı
 Düşkün Niyāziniñ ilticāsıdır
 Cümleye baḡışladın bināsıdır

²⁰⁴ Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

16. Rabbim bu devlete zevāl vermesin

Edep perdesini gözet kemāhī

Ġayret-i hey' ete melāl vermesin

Dā'imā 'arz eyle hāl-i tebāhī

Düşmeni yok etsin melāl vermesin

Açıkdır Tanrınıñ ulu dergāhı

İşte hep kulların bu du'asıdır

Herkesin ümīdi hep orasıdır

17. Bu nūr-ı 'irfānı bozar 'ān ile

Bir bir çıkarıpda okurlar kamu

Āşālet-i şānı bu ihsān ile

Derler tārīhinde tamām işte bu

(Çerāğ-ı meşīhat beg) 'unvān ile

Şeyhü'l-İslām oldu Monlā Beg yā hū

Başkaca tārīh-i dü-bālāsıdır

Budin derneğiniñ bir Monlāsıdır

1288

7

ŞĀHĪB-İ DĪVĀNÇENİN KERĪMESİNE

SĀLİM EFENDİNİN SÖYLEDİĞİ TĀRĪHDİR

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Niyāzī-i ser-efrāz-ı cihān kim hāḡḡına derler

Kemāl-i 'aḡl ile bezm-i zarīfāne re'is oldu

2. Mecīdidir tarīḡ-i Mevlevī vü Naḡşibendīniñ

Erenler himmeti zāt-ı şerīf ile enīs oldu

3. Cenāb-ı māhir revnaḡ-ı tırāz-ı nükte-perdāzān
Sözü cevher-nişār-ı māye-i ṭab‘-ı selis oldu

4. Zihī erbāb-ı ḥikmet nīk-i ḥaşlet tā ki şāndır
Denilse ibn-i ḥācib zātına midḥat-nüvīs oldu

5. O zāt-ı nükte-fermānıñ bu kerre şulb-ı pākinden
Olup bir duḡter-i ra‘nāsı āḡūşa celīs oldu

6. Ḥudāyā maẓhar-ı feyẓ-i ḥicāb-ı ber-devām olsun
Desinler Rābi‘a anıñ yanında kāse-līs oldu

7. Kılınca şeş cihāta Sālimā i‘lān-ı tārīḥin
Dü dīde şevḡ ile ārāyiş-i mehd-nefis oldu

1276

8

BERĀY-I TEŞEKKÜR-İ ĪN TĀRĪḤ

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
(fā‘ilātün) (fā‘lün)

1. Ey berīde dehen ey ḥuşḡ nihād-ı ebter
Vey bürehne vü şikeste vü muḥaḡḡar serser

2. Ya‘ni ey ḥāme-i pā-māl-i endūh-ı cihān
Ey tebehkār siyeh-rūy-ı reviş raḡne-i ser

3. Nice demler ki ḡurutmuşdu zemistān-ı felek
Ḥāre yār olmuş idiñ şāḡ-ı ḡülāsā ekşer

4. Öyle efsürde-i endīşe bālām oldun

Ki ḥas u ḥār ile renc-beste idiñ ser-tā-ser

5. Ḥamdla ufḳ-ı mevhibeden mesher-i bahār²⁰⁵

Lāmi ‘a-pāş olarak cān u dile verdi fer

6. Gülşen-i ḥātıra bārīk-i nesīm-i himmet

Nā-gehān esdi ḥayāt-baḥş-ı dil oldu ezhār

7. Ne durursuñ bu dem-i tehniye şevḳ-engīzde

Vaḳtdir göz açalım biz de mişāl-i ez-her

8. Şükr-i bisyār ederek ref‘-i ḥicāb eyleyelim

İbn-i ḥācib dedi çün şāniña bir ehl-i hüner

9. Doğdu çün ḡonce-i nev-bāve-i bāğ-ı ‘ömrüm

Görmeye bād-ı ḥazān sehm-i kazāhāy u keder

10. Nāmına denmiş idi Ā ‘işe ammā maḥlaş

Dedi bir lāmi ‘i endīşeverīde ḥoşter

11. Ey keremkārī vü baḥşende-i āmāl-i cihān

Ey ‘atā-pāş ḥatā-pūş Ḥudā-yı ber-ter

12. Kaḡı bir ni‘met-i ‘uzmāya teşekkür edeyim

Bu meserretle zuhūr etdi meserrāt-ı dīger

13. Ya ‘ni bir kenz-i hünerden dūr[r]-i beyzam nezzām

Geldi tārīḥ-i vilādet ki ser-ā-pā cevher

14. Şad-hezārān-ı fem ādāb ile aldım okudum

Levḥa-i ḥātırı zeyn eyleyip etdim ez-ber

²⁰⁵ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

15. Öyle bir nazm-ı selīs maṭla‘ı gāyetde nefīs
Görmemiş çeşm-i enīs böyle belāgat-güster
16. Maḳṭa‘ vü maḥlaş[ı] vü ma‘nī vü mezāyā Sālīm
Eylemiş Ḥaḳḳ anı bir genc-i hünerden perver
17. Öyle bir nükte-şinās u meniş-i dūr-endīş
Zer olur zerre ye ger eylese im‘ān-ı nazar
18. ‘Ūd-ı mażmūnu koyup micmer-i endīşesine
Bū verir bezm-i zarīfāne mişāl-i ‘anber
19. Ğarḳ olmuş dil u tenvīre hemān meydānda
Nisbet-i sırrı olup Ḥazret-i pīre mażhar
20. Rāh-ı āyīn-i şerīfinde vü baş pāreleyip
Dem urur sırr-ı ḥafāyā-yı Ḥudādan neyler
21. Şaḳlasın maḥfaẓa-ı ḥaşş-ı füyūzātında
Cevherīn zātını Allāh be-cāh-ı Ḥaydar
22. Fer verip neş‘e-i ṭab‘-ı hüner o ferine
Eylesin zātına āmāl-i ‘arūsun hem-ser
23. Sende ey der-be-der-i zerre-i ḥāk-ı Ḥazret
Müstemend o siyeh-i baḥt-ı Niyāzī kemter
24. Bu ḥazef-pāre ile cevherāne gıtmek
Ṭavr-ı küstāḥ ise de ḥoş görüp ‘afv eyler
25. Dāmen-i feyz-i füyūzāt-ı cenāb-ı pīri
Ṭotalım dest-i ümīd ile odur luṭf eder

26. Edelim haber du‘ā ile hemān hatm-i kelām
Ki odur çāre-res-i kār şığār u ekber

27. Kendi bāb-ı kerem-i ni‘metini yār etsin
Gezmesin ehl-i dilān der-be-der-i dīgerdir

İBTİDÂ-YI MU‘AMMÂ VÜ LUĞAZ VESÂ‘İRE

1

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā ‘lün)

1. Nedir ol lafz-ı seḥābe mehzūn
He‘yet ü şekl ğurābe maḳrūn

2. Çār eczā ile olmuş terkīb
Muṣṣarifdir olunur hem ta‘rīb

3. İkişerdir hareke ile sükūn
Ba‘zı ma‘nāsına ‘ālem meftūn

4. Mūceb-i ḥayret olur her beşere
Dālldır ma‘nī-i ihdā ‘aşere

5. Mezd ü şān u şeref-i mevrūşe
Belki de ‘ayn ile bu mebhūşe

6. Birisi rüy-ı zemīnde evtād
Biri vādī-i sitāre reh-i dād

7. Cān verir birisi rehṭ-i ‘abese
Hıṣn-ı ḥāşş bunlara biri var ise

8. Hadd-i kâ'a biri kend-i akreb
Bir içim şu biri gammâzede hep

9. Damre bin Damreye biri Fars²⁰⁶
Biride nâm-ı şahâb-ı enfes

10. Bir maḥalldir beriki ma'nâda
Pek yakın bāğçe-i 'âmir-zâde

11. 'Arabî hîç 'Arabda yokdur
Şülle-i Fârise var pek çokdur

12. Evveliyye vasat-ı şânî bir
Vasat-ı evveli şânî seridir

13. Âhîri ola olmuş âhîr
Evvelî evvel-i evvel bâhîr

14. Yek dü heft-âd lafzen-i ma'nâ dü
Bulunur ebced ḥesâb ile bu

15. Birdir evsat şânî ile evlâsı²⁰⁷
Fârisî âhîridir ma'nâsı

16. Gezse de kıt'a-i okyânûsı
Bulamaz belki muḥıkk-ı Tûsî

17. Nîm-bākî luğaza çârelenip
Vasat-ı evveli biñ pârelenip

18. Bulur elbetde Niyâzî encâm

²⁰⁶ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

²⁰⁷ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

Şāhib-i genc-i hüner zī-efhām

2

LUĞAZ-I DİĞER

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. Nedir ol lafz-ı hoş āyende raḡam

Oldu dü-ḥarf ile şeş çīze 'ilm

2. Biri ārāyiş-i bāğ u būstān

Biri melzūme-i ḥammām-ı zenān

3. Birisi da'vet eyler işrāb²⁰⁸

Birisi şāhibine şerm u ḥicāb

4. Birisi 'āşıkā maḡşūr olmuş

Biri āteş ile memzūc olmuş

5. Eyledi kilik-i hüner bir īmā

İki pencāh 'aded ile ifşā

3

MU'AMMĀ

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Cāh u iclālīñ şehā her vech ile olsun sa'īd

İbtidā-yı salṭanat birleşdi nāmıñ oldu 'īd

²⁰⁸ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

4

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. 'İd eder ibkâ-yı nāmıñ ser-te-ser her bir yeri
Luṭf u iḥsân eyleyip de geri verse serserî

5

MÜFRED-İ BERĀY-I TEŞRİF-İ HÜMĀYŪN

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Şanma kandiller donanmış zeyn eder baḥr vü ber[r]i
Ṭālî '-i mihr-i cihānı seyre gelmiş müşterî

6

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Şanmañız kandîl ile zeyn oldu bu kevn ü mekân
Muntazır teşrîfine yandı göz açdı bendegân

7

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Kanla doldurmuş sebû-yı kalb erbâb-ı dili
Nâk-ı gerdûn çeşme-i ḥurşîd-rîzân eylemiş

8

BEYT-İ MÜŞKİL

*mefā 'ilün fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün*1. Ço āf-tāb ber-āyed miyāne-i do hilāl²⁰⁹

Şafaḳ fūrū ne-reved şubḥ mī-şevēd peydā

9

DİGER

*mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ilün*1. Be-deryā der-füted 'aks-i balarāk²¹⁰

Be-māhī kāv gūyed keyfe ḥālek

10

MÜFRED

*mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün*1. Menem ma'lūl bū 'illet ki 'illet geşt-peyvenden²¹¹

Ezel ferzend-i men āmad ebed ferzend-i ferzendem

11

FĀ'İK

*fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*1. Ārzū gerded ne dem rav mā' y-i pāyet şevēd²¹²

²⁰⁹ Günün ilk saati sabah ortaya çıktığında şafağın arkasına iki hilalin ortası gibi gidemez.

²¹⁰ Denizaltı, deryaya dağılarak balığa korkusuzca nasılsın dese.

²¹¹ Babamın hastalığı dolanan hastalığın acısıdır. Büyük oğlum ezeli oğlumun oğlu sonsuzdur.

²¹² Hasret halının dokuması gibi aşğın alnının kıvrımı yayılmış ayaklarına giderek zamansız arzuya dönüşse.

Çĩn-i peşhānĩ-i ‘āşık hem-ço naķş-i būriyā

12

CEVĀBEŞ²¹³

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Hem-ço naķş-i būriyā rīzed sirişk-i çeşm-i mā²¹⁴

Zeyn gerded der-ümīd-i hāk-pāyet hāk-rā

13

KİT‘A-İ BERĀY-I NÜVİŞTEN-İ RŪY-I ĀYĪNE

mef‘ülū mefā ‘lū mefā ‘lū fe ‘ülün

1. Ey rŷy-ı fīten-cŷy ço ebrŷ-yı Skender²¹⁵

Veh veh çi konedhā nigh-i bā-bīned nigh kon²¹⁶

2. Tā tābeş-i āyīn-i cebīnet heme-niger²¹⁷

Bes bes be-to āyīne her āyīne nigh kon

14

DĪGER

mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün

1. Nāzar kıl mŷ-be-mŷ gīsŷda mŷda resm ŷ āyīne

Ne şānlar verdi pīşāne o şāne gŷrsŷn āyīne

²¹³ Cevap olarak

²¹⁴ Gözümün yaşı ayaklarının toprağının ümidinde dokunmuş halı gibi dökülerek toprağı süslese

²¹⁵ Ey İskender’in kaşı gibi fitne arayan yüz, vah vah ne yapsalar da göz ile bakar.

²¹⁶ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

²¹⁷ Alnının güzel parlaklığına kadar bütün aynalar sana hep bakar.

2. Şafâ zülfü görüp âyîne-i ruhsârîñ üstünde
O yüzden ‘aks eder âyîne âyîne her âyîne

15

ŞARKI

fâ ‘ilātün fâ ‘ilātün fâ ‘ilün

1. Çeşmiñe nisbetle nergis dūn olur
Reng vermez āh gūn-ā-gūn olur
Her nigāhı başkaca kânūn olur

Naķarat

Zülf-i leylāsın gören meftūn olur
Bağlanıp biñ cān ile Mecnūn olur

2. Şafha-i hüsñüñ okudum bāb bāb
Nokta-ı hālîñ imiş fazle’l-ḥiṭāb
Nüşa-i kübrāsîñ āh bî-irtiyāb

[Zülf-i leylāsın gören meftūn olur]

[Bağlanıp biñ cān ile Mecnūn olur]

3. Cāna cānlar baḥş eder her şoḥbetiñ
Maḥv eder ‘uṣṣāķıñı maḥviyyetiñ
Feylesofān bilmedi māhiyyetiñ

[Zülf-i leylāsın gören meftūn olur]

[Bağlanıp biñ cān ile Mecnūn olur]

4. Biñ Niyāzla gelmedi bir şefķate

Düşmüş ağıyar ile ‘ayş u ‘işrete
İşte gitdim bende kūh-ı hasrete

Zülf-i leylāsın gören meftūn olur
Bağlanıp biñ cān ile mecnūn olur

16

DİGER

fā ‘ilātūn fā ‘ilātūn fā ‘ilūn

1. Gül müdür sünbül müdür ol ğabğabıñ

Yā şükr yā kevşer-i cennet lebiñ

Kağı cāy-ı dil-fezādır mektebiñ

Naķarat

Bilmedim ey şāh-ı hūsnūm meşrebiñ

2. Kaşlarıñ kavsi belim бүkdü benim

Bā-ħuşūş nāzik behī sīmīn tenim

Kūy-ı vaşlıñ oldu ğayrı meskenim

[Bilmedim ey şāh-ı hūsnūm meşrebiñ]

3. Ol bakış ol uyanış hem o gülüş

Başka cünbiş ol levendāne geliş

‘Āşıka lutf etmeğe gel sen alış

Bilmedim ey şāh-ı hūsnūm meşrebin

17

MÜŞEBBEH-İ ‘AQLÎ VÜ HİSSÎ VE MÜŞEBBEHÜ‘N-BİH

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Kaynayıp çıkmaktadır ka‘r-ı dil-i mecrûhdan

Dūd-ı āhım gūyiyā şiddetde bir volkandır²¹⁸

18

DĪGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Etme zālīm-perestiş āteş-i cāngāhıma

Dil değildir el-ḥazer bir vādī-i nīrāndır

19

DĪGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Çehre-i mazlūm gibi zālīm karartmış ruhların

Çeşm-i dil döksün evrenge eşk-i terin²¹⁹

20

ŞARKI

*fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün**(fā ‘ilātün) (fā ‘lün)*

1. Madmazelle baloya gel gidelim

²¹⁸ Volkan kelimesi, Latince kökenli bir kelime olmasına karşın –kan sesi bir buçuk okunup vezne uydurulmuştur.

²¹⁹ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

Vuşlatıñ şoĥbetini perk edelim
Verelim ol ola bir dans edelim

[Naarat]

Suvare var bu gece geldi aber
Gidelim elenelim tbe-seer
Anda sevdiceim varsa eer²²⁰
Verelim ol ola bir dans edelim

2. Semt-i onordiyeden gel geelim
Zevine bir iki bde ielim
Sıhatıñ stne fıstn bielim

[Suvare var bu gece geldi aber]
[Gidelim elenelim tbe-seer]
[Anda sevdiceim varsa eer]
[Verelim ol ola bir dans edelim]

21

NEV-ZEMN- FRS V TRK²²¹

f 'iltn f 'iltn f 'iltn f 'iln

1. Şubh- devlet m demed k cm hem-o ftb
Şubh- devlet zhir oldu anda cm- ftb

2. Hne b-teşvş  s yr u murib bezle-gy
Hne hli yr s murib- cn oş-n

²²⁰ Mısra vezne uygunluk gstermemektedir.

²²¹ Bu manzumede yer alan mısraların ilki Farsa olup ikinci mısrada Trke aıklaması verildiinden mısraların ayrıca aıklaması yapılmayacaktır.

3. Ārā-yı tefrīḥ ṭab‘ u zīver ḥüsn-i ṭarab
Zīver-i ḥüsn-i tefrīḥ ṭab‘ u cān için
4. Şāhid u muṭrib be-dest-efṣān u mestān pāy-kūb
Muṭrib u sākīler olsun dest-efṣān²²² rakş uran
5. Ḥalvet-i ḥāṣṣet u cāy-ı emn ü nüzhetgāh-ı üns
Cāy-ı nüzhetgāh-ı ünsde ‘ayş-ı ḥāṣṣe’l-ḥāṣṣ var
6. Ez-ḥayāl-ı luṭf-ı mey meṣṣāṭa-i ḫālāk-ṭab‘
Ṭab‘-ı meṣṣāṭa ḥayāl-ı luṭf-ı meyden felsefā
7. Nāşidān meh müşterī dūrhā-yı Ḥāfız-rā be-cān
Dūrhā-yı Ḥāfıza ol meh olal[ı]dan müşterī
8. Furṣatī zīn be-kocā bāşed be-deh cām-ı şarāb
Bundan özge furṣat olmaz ver hemān cām-ı şarāb
9. Mevsim-i ‘ayşest u devr-i sāğar u ‘ahd-i şebāb
Vaḳt-i ‘işret [u] devr-i sāğardır şehā ‘ahd-i şebāb
10. Ḥoş būd terkīb-i zerrīn cām-ı bā-la‘l-i müzāb
Ḥoş olur terkīb-i zerrīn cām-ı bā-la‘l-i müzāb
11. Ğamze-i sākī çeşm-i mey-perestān borde ḥ‘āb
Ğamze-i yār çünkü çeşm-i mey-perestden aldı ḥ‘āb
12. Her ki īn şoḥbet be-bāyed yābed ū şad feth-i bāb
Kim bulur bu şoḥbeti buldu hezārān feth-i bāb
13. Der-ḥamīr-i berg-i gül ḥoş mī koned pinhān gül-āb

²²² Metinde feṣān olarak geçen bu kelime vezne uydurulmak için efṣān olarak okunmuştur.

Berg-i gülde etdi aḥmer reng ü bûy-ı âb u nâb

14. Mî resed her dem be-gûş-ı zehre gül-bāng-ı rebāb
Erişir hem-vāre gûş-ı zehreye bāng-ı rebāb

ḲİṬA‘ĀT

1

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Gāh ḥurşīd perde-i ebr içre mestūr olmasa
Baña her şebde nühüfte etmese ruḥsārını
2. Zülmetiñ āşārı kalmazdı cihānda āşikār
Kimse medḥ etmez ‘abeş mihr-i cihān eṭvārını

2

DİĞER

fe ‘ülün fe ‘ülün fe ‘ülün fe ‘ülün

1. Ḳul oldu ise ġāfīl Ḥudā ni‘metiñden
Aña gönderir Ḥaḳḳ belā-yı ‘azīm²²³
2. Belāsın daḥi başḳa ni‘met bilirsīñ
Ki ‘āḳil olan der hemān Ḥaḳḳa kerīm

²²³ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

3

DİGER

mef'ülü mefā 'lū mefā 'lū fe 'ülün

1. Ey dil geçelim bādiye-i 'aks-i emelden

Tā ki görelim neş'e-i iklīm-i selāmet

2. Ten bār-ı girāndır ki berrāk²²⁴ sāde hafif ol

Tā çekmeyelim haşre kadar bār-ı nedāmet

4

DİGER

*fe 'ilātün mefā 'lūn fe 'ilūn
(fā 'ilātūn) (fā 'lūn)*

1. İster iseñ cemāl-i şāhid-i cān

Cān nihān zīr-perde-i tende

2. Bu cihānı cihānda görmelisiñ

Bir muṭalsım-ı fītnesiñ sende

3. Bir mu'ammā ararsıñ elfāzdan²²⁵

Bir müsemmā isminde tābende

Temmet

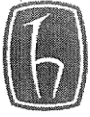
²²⁴ Berrāk kelimesi vezne uydurulmak için berāk olarak okunmuştur.²²⁵ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

KAYNAKÇA

- Aça, Mehmet, Gökalp, Haluk, Kocakaplan, İsa. (2011). *Başlangıçtan Günümüze Edebiyatımızda Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Aksoy, Ömer Asım. (1995). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Altınsu, Abdülkadir. (1972). *Osmanlı Şeyhülislâmları*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Artun, Erman. (2004). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Cengiz, Halil Erdoğan. (1986). Divan Şiirinde Musammatlar. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi: Türk Şiiri Özel Sayısı II/ Divan Şiiri*. Sayı: 415-416-417. (s. 291-429). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çiçekler, Mustafa, Saraç Mehmet Ali Yekta. (hızl.) (2015). Bursalı Mehmed Tâhir. *Osmanlı Müellifleri*. C.2. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Devellioğlu, Ferit. (2007). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, Cem. (1986). Divan Şiirinde Gazel. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi: Türk Şiiri Özel Sayısı II/ Divan Şiiri*. Sayı: 415-416-417. (s. 78-247) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilçin, Cem (2013). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilçin, Cem (2013). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Elçin, Şükrü. (1998). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erdem, Sadık. (hızl.) (2014). Arif Hikmet. *Tezkire-i Şu'ara: inceleme-çeviriyazı-indeksli tıpkıbasım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Fatîn Dâvud. (1271). *Hâtimetü'l-Eş'âr*. İstanbul: İstihkâm Alayları Litografya Destgâhı.
- Gönçer, Süleyman. (1991). *Afyon İli Tarihi*. C.2. Afyon: İleri Ofset Matbaacılık.
- Gürel, Raşan. (1999). *Enderunlu Vâsıf Dîvânı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- İpekten, Haluk. (2007). *Eski Türk Edebiyatı: Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İsen, Mustafa, Horata, Osman, Macit, Muhsin, Kılıç, Filiz, Aksoyak, İ. Hakkı. (2014). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- İsen, Mustafa, Kılıç, Filiz, Aksoyak, İ. Hakkı, Eyduran, Aysun, Durmuş, Mustafa. (2009). *Şair Tezkireleri*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kanar, Mehmet. (2000). *Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Deniz Kitabevi.

- Kızıltan, Mübeccel. (1994). Divan Edebiyatı Özelliklerine Uyarak Şiir Yazan Kadın Şairler. *Sombahar Dergisi*. Ocak-Nisan Özel Sayısı. (s. 106-160), İstanbul.
- Kocatürk, Vasfi Mahir. (1949). *Divan Şiiri Antolojisi*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Kurnaz, Cemal. (hızl.) (2000). Ahmet Talat Onay. *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurnaz, Cemal, Çeltik, Halil. (2010). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*. Ankara: H Yayınları.
- Kurnaz, Cemal, İsen, Mustafa. (1998). *Türk Dünyası El Kitabı: Edebiyat (Türkiye), Üçüncü Cilt*. XVII. Yüzyıl Divan Edebiyatı içinde. (s.271-289). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Kurnaz, Cemal, Tatcı, Mustafa. (hızl.) (2001). Mehmet Nâil Tuman. *Tuhfe-i Nâilî*. C. II. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Kutlu, Şemsettin. (hızl.) (1975) Fâik Reşât. *Eslâf: Eski Bilginler Düşünürler Şairler*. İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Levend, Agah Sıırı. (1988), *Türk Edebiyatı Tarihi*. C.1. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Macit, Muhsin. (1997). *Nedîm Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mehmed Niyâzî. (1291). *Dîvânçe-i Niyâzî*. İstanbul.
- Mehmed Süreyyâ. (1311). *Sicill-i Osmânî*. C. IV. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Mengi, Mine. (2008). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mermer, Ahmet, Alıcı, Lütfü, Eflatun, Muvaffak, Bayram, Yavuz, Keskin, Koç, Neslihan. (2010). *Eski Türk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Muallim Naci. (1308). *Esâmi*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Nasrattınoğlu, İrfan Ünver. (1971). *Afyonkarahisarlı Şairler Yazarlar Hattatlar*. Ankara: İpek Matbaası.
- Oğuz, M. Öcal, Ekici, Mehmet, Aça, Mehmet, Düzgün, Dilaver, Akarpınar, R. Bahar, Arslan, Mustafa, Sever, Mustafa, Yılmaz, Aktan Müge, Eker, Gülin Öğüt, Özkan, Tuba. (2008). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Onan, Necmettin Halil. (1991). *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*. Ankara: Meb Yayınevi.
- Özcan, Hidayet. (hızl.) (2000). İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal. *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlî 'ş-Şuarâ)*. C.III. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Özgül, M. Kayahan. (2012). *XIX. Asrın Özel Bir Mahfeli Olarak Encümen-i Şuarâ*. Ankara: Kurgan Edebiyat.

- Öztekin, Özge. (2017). XIX. Yüzyıl Divan Edebiyatı Hakkında Bazı Tespitler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Sayı 26. (s. 253-280). Ankara.
- Pala, İslender. (2007). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Pala, İskender. (2008). *Dîvân Edebiyatı*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Parlatır, İsmail. (2000). XIX. Yüzyıl Osmanlı Türkçesi. *Yeni Türkiye Dergisi: Osmanlı Özel Sayısı IV Kültür ve Sanat*. Sayı 34. (s. 165-175).
- Redhouse James. (2011). *Redhouse Türkçe-Osmanlıca-İngilizce Sözlük*. İstanbul: Redhouse Yayınevi.
- Steingass, Francis Joseph. (1975), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. Beyrut: Librairie Du Liban (Tıpkı Basım).
- Süleymân Senîh. (1275). *Dîvân-ı Senîh-i Mevlevî*. İstanbul: Takvimhâne-i Âmire.
- Şem'î Aşık Ahmed b. Hüseyin Konyalı. (1290). *Dîvân-ı Şem'î*. İstanbul: İbrahim Efendi Destgâhı.
- Şemseddin, Sami. (2010). *Kâmus-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şentürk, Ahmet Attilâ, Kartal, Ahmet. (2013). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. (2008). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1988-2001). *Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu*. VI cilt. Ankara.
- Türkçe Sözlük*. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uludağ, Süleyman. (2016). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Uraz, Murad. (1940). *Divan Edebiyatı Nazım Şekilleri*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Ünver, İsmail. (2008). Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. *Turkish Studies*, Volume 3/6. (s. 1-46).
- Yazır, Muhammed Hamdi Elmalılı. (2015). *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meali*. Ankara: Altınpost Yayınları.
- Yıldırım, Nimet. (2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU**

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞ'NA**

Tarih: 03/07/2018

Tez Başlığı : NİYÂZÎ DÎVÂNÇESİ (İnceleme-Metin)

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 255... sayfalık kısmına ilişkin, 03/07/2018 tarihinde şahsen/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4.1 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Tülay TUNÇ
Öğrenci No: N14224931
Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Programı: ESKİ TÜRK EDEBİYATI
Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora

03/07/2018

Tunç

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR

Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE TO DEPARTMENT PRESIDENCY**

Date: 03/07/2018

Thesis Title : POETRY OF NİYÂZÎ (Examination-Text)

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 03/07/2018 for the total of 255..... pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 44..... %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes included
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: Tülay TUNÇ

Student No: N14224931

Department: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Program: ESKİ TÜRK EDEBİYATI

Status: ☒ MA ☐ Ph.D. ☐ Combined MA/ Ph.D.

03/07/2018

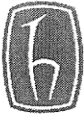
Tunç

ADVISOR APPROVAL

APPROVED

Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ

Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 03/07/2018

Tez Başlığı: NİYÂZÎ DÎVÂNÇESİ (İnceleme-Metin)

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Tülay TUNÇ

Öğrenci No: N14224931

Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Programı: ESKİ TÜRK EDEBİYATI

Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora

03/07/2018

Tunç

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

UYGUNDUR

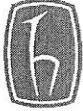
Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS COMMISSION FORM FOR THESIS**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE TO DEPARTMENT PRESIDENCY**

Date: 03/07/2018

Thesis Title: POETRY OF NİYÂZÎ (Examination-Text)

My thesis work related to the title above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, interview, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board/Commission for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

Name Surname: Tülay TUNÇ

Student No: N14224931

Department: TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

Program: CLASSICAL TURKISH LITERATURE

Status: ☒ MA ☐ Ph.D. ☐ Combined MA/ Ph.D.

Date and Signature

03/07/2018

Tunç

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

APPROVED

Fatma
Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ